

Institutnavn: Saxo-Instituttet
Afdelingsnavn: Europæisk Etnologi

Ph.d.-afhandling

Gry Søbye

Suverænitestens umulighed og det glemte folk i Grønland

En livsformsanalyse af selvstyreprocessen med udgangspunkt i
fangst- og fiskerisektoren

Vejleder: Thomas Højrup

Bi-vejledere: Uffe Jakobsen og Frank Sejersen

Afleveret den: 26.juli 2019

Tak

Til alle meddelere i Grønland som har åbnet op for deres tanker og følelser og gjort mig klogere. En særlig tak til Anna Lundblad og Akannguaq Lennert for at have vist mig indbegrebet af grønlandsk gæstfrihed. Tak til Thomas Højrup, som har vejledt ud fra en grundlæggende tro på og begejstring for projektet fra start til slut, også da Københavns Universitet ikke længere bakkede op om hans forskerpraksis. Tak til min bi-vejleder, Uffe Jakobsen, for at have vejledt og vist mig til rette på Ilisimatusarfik, universitet i Nuuk. Tak til min anden bi-vejleder, Frank Sejersen, som har givet gode input til mine analyser og generelt smittet projektet med sin entusiasme. Tak til Kennet Petersen og Martin Mennecke for at have ladet mig sidde på skolebænken i øjenhøjde med Ilisimatusarfiks studerende, mens de underviste i hhv. kultur og samfundsforhold og Arctic law. Tak til alle deltagere i Strukturel Dialektik, som har lyttet til mine oplæg og bidraget med kritik. Tak til min ånds- og kontorfælle, Jeppe Høst, som sammen med Thomas besøgte mig i Grønland på et tidspunkt, hvor projektet netop havde brug for den inspiration og næring, de kunne give det. Tak til Naimah Hussain for at have delt begejstring og viden om grønlandske forhold, specielt når tristheden over at være alt for langt væk derfra var størst. Tak til Eske Wohlfart, Tor Jul-Rasmussen, Astrid Dybkjær, Kasper Boje og Sigrid Leilund for at have læst og givet kritik. Tak til Gorm Larsen for grundig korrekturlæsning. Tak til min kæreste, Yann Coppier, for at have fulgt med mig til Grønland, rummet mine gentagne op- og nedture med projektet og vist oprigtig interesse i emnet. Tak til Hanne Søbye Larsen for at være den mest omsorgsfulde og støttende mor, mormor og læser, man kan tænke sig. Tak til min datter, Liv, for at have vist mig, at der er vigtigere ting i livet end en afhandling.

Indholdsfortegnelse

RESUMÉ	8
ABSTRACT	10
FORKORTELSER	12
INDLEDNING	13
ANLEDNINGER	16
Den teoretiske anledning: Det dansk-grønlandske modsætningsforhold	17
Den empiriske anledning: Selvstyrets fiskerireformer	19
Afhandlingens opbygning og forskningsspørgsmål.....	22
POSITIONERING	23
Postkolonial teori 1: "Os" grønlandere og "dem" danskere	23
Postkolonial teori 2: Kosmopolitisme og hybriditet	25
Det historisk materielle nærvær og fravær	28
LIVSFORMSANALYSEN SOM TEORI OG METODE	30
Livsformsbegrebet og videnskabelighed	30
Produktionsmåder og livsformer	35
Ideologi og interpellation	38
Stats- og livsformsteori	40
Neokulturation og etnocentrisme	41
PRODUKTIONSMÅDEANALYSEN I GRØNLAND	43
Fangerproduktionsmåden	43
Produktionsmåder med henblik på jæger-samlere	44
Forandringsproblemet	47

HISTORISERING AF PRODUKTIONSMÅDERNE I GRØNLAND	49
Den koloniale formation: Producer som I altid har gjort, tro som os.....	50
Det kristne statsapparat – brud og kontinuitet	50
KGH – brud og kontinuitet i handel og fangst	56
De rationelle fiskeriforsøg og den grønlandske fisker.....	58
Den velfærdsstatslige formation: Producer som os, bliv ligestillet med os	65
Brud i form af velfærd, ligestilling og kapitalistisk produktion	68
Kontinuitet i form af statskapitalisme	72
Hjemmestyre: Tro som os, producer som dem.....	74
Brud i form af opgør med danificering, centralisering og fjernstyring	74
Kontinuitet i form af statskapitalisme og kulturel særegenhed	76
Brud i form af liberale strømninger	79
Selvstyre: Find friheden på globaliseringens (investorkapitalismens) vilkår.....	81
De folkeretlige aspekter	81
De økonomiske aspekter.....	84
SELVSTYRETS FISKERIREFORMER 2011	89
Fiskerikommissionens mission	89
Historisk perspektiv: Fra G-60 til G-2011	92
Beskæftigelsesreduktion fra idé til reformering	94
Reformernes politiske opbakning	95
Reformerne i praksis.....	96
Livsformsanalyse, fra økonomi til økonomier	97
Skjult bag en maske af foregiven objektiv neutralitet	100
METODISKE OVERVEJELSER.....	101
Molekylet som undersøgelsesdesign	101
Udvælgelse af meddelere.....	104
Samtalespørgsmål	105
De sproglige fordomme som produktive	106
Positionering og adgang til forskellige grupper	108
Sprog, magt og afmagt.....	109

LIVSFORMSANALYSEN	112
Livsførelse 1: flerartsfiskeri fra jolle til smådistributører	112
Dags-, måneds-, årsforløb	117
Grønlandsk mad og distributionsrelationer	118
De to sæsoner og den sorte økonomi	121
Produktions-, familie- og kønsforhold	121
Distributionsrelation 1: Kampen om brættet	126
Historisk introduktion til de lokale brætmarkeder	126
Det nye og gamle bræt	127
To bræt, to verdener	132
Rejsen fra fisk til vare	134
Livsførelse 2 : Kutterfisker i Paamiut	138
Frihed som selvbestemt	139
Familie-, produktions- og ejendomsretslige forhold	141
Politisk-juridiske kroppe: Gummistøvleparagraffen	143
Kapacitetsudvidelse og sammenføjning af produktionsmåder	144
Kapacitetsudvidelse og finanskapital	144
Brug og forbrug	147
Traditionel og formel ejendomsret	149
Produktionsmåderne sammensat	150
Analytisk perspektiv: Natur-kultur	152
Naturen versus staten som den der bestemmer	152
Natur-kultur hybrider i Marx'ske klæder	156
Kvotens fetich karakter	158
Den teknisk-videnskabelige horisont	162
Modsætning mellem funktionskrav og begrebsverden	165
Den teknisk videnskabelige herredømmestruktur	167
Opsummering	169
Distributionsrelation 2: Royal Greenland A/S	170
Historisk introduktion: Fra fremmedfiskeri til store skibe	170
Introduktion til Royal Greenland	174
Karrierelivsformen	176
Karrierelivsformen i Grønland	178
Mikael Thinghuus' karrierepraksis og midlertidighedens paradoks	179
Karrierelivsformens hurtige, fleksible og omstillingsparate variant	180
Livsformen og livsstilens gensidighed	185

Perspektiv på Royal Greenland: KNAPK og statsejerskabet	187
Mysteriet om det ikke-økonomiske menneske	187
Royal Greenland om ejerskab og indhandlingspriser	191
KNAPK, privatisering og selvstændighedsdrømme	195
Livsførelse 3: Fiskerireformer og neokulturation	201
Det gode liv og familiefORMEN	203
En gammel dame og en fransk investor	207
IOK indirekte	209
Neokulturation og forskellige interpellationsforhold	210
Distributionsrelation 3: Romark Seafood A/S	213
Planøkonomi versus det frie marked	215
Med EU og Verdensbanken i ryggen:	222
Livsførelse og distributionsrelation 4: Niisa & Sikuaq Trawl	224
Den finanskapitalistiske produktionsmåde og investoreLIVSFORMEN	224
På vej mod investoreLIVSFORMEN	226
Dem der sparer op – og de andre	227
Arbejdsgiveres problemer og løsninger	232
Den grønlandske arbejdskraft som arbejdsgiverproblem	232
Civilsamfund og virksomhedsejeres samfundsengagement	233
Klanstyring som arbejdsgiverproblem	235
Livsførelse 5: Trawlerfisker ved Royal Greenland	238
Det gode liv hjemme på havet	238
Trawlerfiskere og fagforening	249
Familie- og fritidsliv	252
Subsistensøkonomi på tværs: de frosne rejer som bytteøkonomi	253
Kaffemikritualet på fangerproduktionsmådens terræn	255
Analytisk perspektiv: Nationale symboler, grønlandsk mad og livsformsKAMP	259
De nationale symbols enhed og flerhed	259
Hjemmestyrets svar på ”danificering”: Kalaalimerngit (grønlandsk mad)	261
Selvstyrets svar på globalisering: A (career)taste of Greenland	268
Hverdagsmadens ironi – en kommentar	279
Mellem marked og stat: MSC i Grønland	281
Hvem er MSC?	282
Hvorfor MSC i Grønland?	285
Hvorfor rejefiskeriet?	287
De videnskabelige datas rejse fra naturinstitut til MSC	291

MSC som monopolfondsvirksomhed	297
Livsforms- og anerkendelseskamp	299
MSC og suverænitetsens umulighed	304
ANALYTISK PERSPEKTIV PÅ TVÆRS AF STATS- OG LIVSFORMSANALYSER	306
2013 valget og den nye fiskeripolitik	306
Embedsværket og den almene stand eller manglen på samme	308
Fiskeri- og råstofsektor under samme synsvinkel	313
Barriereproblematikken	316
Erhvervsomlægning fra fiskeri til råstof	318
Velfærdsuniversalisme fra lønarbejder- til karrierecentrisme	320
Tider, rytmer og gode liv i Grønland	324
Frihed og selvstændighed på livs- og statsformsniveau	328
AFSLUTNING	333
Det epokale snit	333
Selvstyrets livsformskampe (2011-2013)	334
Den etnisk-nationale og multikulturelle anerkendelsesstrategi	336
Livsformsglemsler og suverænitetsarbejde	338
Suverænitetsens umulighed	341
APPENDIX	343
LITTERATUR	344

Resumé

I 2009 fik Grønland selvstyre, og det grønlandske folk blev anerkendt som et nationalt selvbestemt folk. Den første selvstyreregering satte herefter gang i en række reformer på velfærds- og fiskeriområdet og planlagde at satse på råstofindustri. Denne afhandling undersøger sammenhængen mellem det suverænitetssarbejde, som fulgte i tiden efter Selvstyrets indførelse og den flerhed af livsformer, som dette arbejde på en gang forudsatte og transformerede vilkårene for.

Med udgangspunkt i livsformsanalysen undersøger afhandlingen, hvordan forskellige materielle vilkår for en særlig levevis skabes som led i et specifikt suverænitetssarbejde, og hvordan disse vilkår er med til at danne kulturelle kontraster, som i afhandlingen analyseres som livsformer. Herigennem åbnes op for at se noget af det, den postkoloniale analysestrategi er blind overfor, så længe den kredser om modsætningen mellem koloni og koloniasator. Pointen er, at det grønlandske folk ikke er nogen homogen enhed. Det store spørgsmål er, hvilke kulturelle modsætninger, de forskellige udlægninger af den politiske enhed, folket, dækker over.

Dette undersøger afhandlingen med udgangspunkt i den transformation af levevilkår, den første selvstyreregering igangsatte. Empirisk er spørgsmålet afgrænset til fiskeri- og fangstsektoren, som i perioden 2011-2013 gennemgik en større reformering. Undersøgelsen viser, at fiskerireformen fra 2011 samlet set tilgodeså vilkårene for de livsformer, som er afhængige af de kapitalistiske produktionsmåder, mens vilkårene for fanger- og selverhververlivsformen blev svækket. Hvad det har betydet på hverdagsniveau beskrives på baggrund af et større etnologisk feltarbejde.

Forud for analysen af de livsformer, som fiskerisektorens produktions- og distributionsformer giver anledning til, går en gennemgang af sammenhængen mellem suverænitetssarbejde og produktionsmåder fra koloni- til selvstyretid. Det er dette epokale snit, som gør det muligt at explicitere, forklare og perspektivere den transformationsproces, som fandt sted i perioden 2011-2013.

På denne baggrund viser afhandlingen, at selvstyreaftalen samlet set har været med til at flytte fokus væk fra det grønlandske folk som et oprindeligt kulturfolk til en mere økonomisk anerkendelse af et pionerfolk, der kan og må gøre sig gældende på globale markedsvilkår. Det

skyldes ikke mindst Selvstyrets indre og ydre relationer. Indadtil har den første selvstyreregerings liberale politik ageret svar på den livsformsmodstand, Hjemmestyrets fokus på fangerlivsform, etnicitet og sprog var medskaber af. Udadtil har den svaret på de vilkår, det 21. århundredes markeds- og statssystem er med til at sætte for suverænitetens arbejde.

Pointen er, at man ved at forfølge en bestemt folkeretlig anerkendelsesstrategi er med til at muliggøre et bestemt livsformsgrundlag og vice versa. Det folk, som ønskede at blive fri fra dansk herredømme i 1979, er med opnåelsen af selvstyre blevet til et andet livsformsorganiseret folk. Des friere Grønland bliver fra det økonomiske afhængighedsbånd til Danmark, des mere afhængig bliver landet af andre statslige og ikke-statslige subjekters krav til livsformernes organisering. Heraf afhandlingens titel, Suverænitets umulighed og det glemte folk i Grønland.

Abstract

In 2009, Greenland experienced a transition from home rule to self-government and the Greenlandic people became recognised as a national, self-determined people. Hereafter, the Greenlandic Government initiated a range of fisheries and welfare reforms and planned to focus on natural resources. This thesis examines the relationship between the Government's shaping of sovereignty that followed from the introduction of Self-Government and the multiplicity of life-modes that this work simultaneously preconditioned and whose conditions it transformed.

Based on life-mode analysis, the thesis explores how different material conditions for a particular way of life are produced within a specific shaping of sovereignty and how these conditions contribute to the shaping of cultural contrasts, which the dissertation analyses as life-modes. It thus covers aspects that postcolonial analysis overlooks when it revolves around the opposition between colony and colonizer. Put differently, the Greenlandic people are not homogenous. The question is which cultural oppositions the different interpretations of the political entity the people cover.

The thesis investigates this question based on the transformation of living conditions that the first Self-Government began. The investigation is empirically limited to the fisheries sector, which underwent a major reform in the period 2011-2013. The analysis shows that the fisheries reform from 2011 generally favoured those life-modes that are dependent on the capitalist modes of production, while the conditions for the hunter and self-employed life-mode became weakened. The consequences on an everyday level are described on the basis of extensive ethnological fieldwork.

Prior to the analysis of life-modes, which the fisheries sector's modes of production give rise to, the thesis reviews the relation between the shaping of sovereignty and modes of production from colonial times to the contemporary Self-Government. This periodization makes it possible to explicate, explain and put into perspective the transformation that took place in the period 2011-2013.

Against this background, the thesis shows that, overall, The Act on Greenland Self-Government has facilitated a shift away from a cultural focus on the Greenlandic people as an indigenous people towards an increased economic recognition of the Greenlandic people as a pioneering

people who can, and must, assert itself on global market conditions. This is not least due to the domestic and external relations of the Self-Government. Domestically, the first Self-Government's liberal policies have responded to the life-modes' resistance, which the previous Home Rule Government's focus on the hunter life-mode, ethnicity and language contributed to. Externally, the Self-Government's shaping of sovereignty has responded to the conditions of the 21st century's market and state system.

The point is that pursuing recognition through a specific international law strategy enables particular ways of life and vice versa. The people, who wanted to be free from Danish rule in 1979, have during the process of de-colonization become another people with a different organised set of life-modes. The freer Greenland becomes from the economic dependency on Denmark, the more dependent the country becomes on state and non-state subjects' demands on the organization of life-modes – hence the title of the thesis, *The Impossibility of Sovereignty and the Forgotten People in Greenland*.

Forkortelser

EVP: Enkelt vareproduktionsmåde

KPM: Kapitalistisk produktionsmåde

FPM: Fangerproduktionsmåde

IA: Inuit Ataqatigiit

Siu: Siumut

ICC: Inuit Circumpolar Council

KGH: Den Kongelige Grønlandske Handel

GA: Grønlands Arbejdsgiverforening (skifter i 2015 navn til Grønlands Erhverv GE)

KNAPK: Kalaallit Nunaanni Aalisartut Piniartullu Kattuffiat (Sammenslutningen af Fiskere og Fangere i Grønland)

GTO: Grønlands Tekniske Organisation

SIK: Sulinermik Inuussutissarsiateqartut Kattuffiat (Grønlands fagforbund)

IOK: Individuelle omsættelige kvoter

MSC: Marine Stewardship Council

TAC: Total Allowable Catch

Indledning

Med indførelse af selvstyre blev forholdet mellem Grønland og Danmark ændret endnu en gang, og Grønland indtog en ny position globalt set. Spørgsmålet om, hvad det betød, har sat gang i mange undersøgelser. Journalister og forskere har afholdt konferencer og skrevet om Grønlands nye suverænitetshold og position i Arktis efter Selvstyrets indførelse (Byers 2010; Bravo og Triscott 2011; Gad m.fl. 2011; Strandsbjerg 2011a; Breum 2011). Den store interesse skyldes dels selvstyreaftalens markering af Grønlands nyerhvervede ret til at råde over og udvinde landets råstoffer (LOV nr. 473, 2009: §7-10), og dels at klimaforskeres prognoser om et mere isfrit Arktis gav anledning til en fornyet global interesse for handelsruter og råstofudvindinger i og omkring Grønland. Det er alt sammen vigtigt at få belyst og undersøgt, men der er noget, som ikke i samme udstrækning blev diskuteret i kølvandet på Selvstyrets indførelse, hverken i forskningsverdenen eller i den offentlige debat, og det er: *hvad betyder selvstyreaftalen for det levede liv i Grønland?*

Formanden for Inuit Circumpolar Council (ICC), Aqqaluk Lyngé, har i en kommentar til selvstyreforhandlingerne sagt det meget klart. Han påpeger, at der blev brugt mange embedsmandstimer på ordet ”suverænitet”, men at:

”det daværende landsstyre (...) aldrig rigtig [kom] ud med, hvad anerkendelsen af os som folk egentlig indebar.” (Aqqaluk Lyngé 2011, 262).

Det er ikke underligt, at en aftale indgået mellem Danmark og Grønland hovedsageligt kom til at handle om det, den tyske begrebsanalytiker, Reinhart Koselleck, kalder for folkebegrebets horisontale aspekt, dets indre-ydre relation (Brunner m.fl. 1992, 7:141; T. Højrup 2008). Det vil sige relationen mellem et folk i modsætning til andre. Men, siger Koselleck, til enhver politisk enhed hører ligeledes et vertikalt aspekt, oven-under relationen. Det vil sige relationen mellem en suveræn, en herskende klasse eller folk og de underordnede. Det vertikale aspekt af folkebegrebet, finder jeg underbelyst i det politiske arbejde med selvstyreaftalen og dens offentlige og videnskabelige reception, hvorfor jeg har sat mig for at undersøge netop dette. Heraf titlen, *Det glemte folk i Grønland*, som ligeledes er en reference til etnologen Thomas Højrup's værk, *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering*, første gang udgivet i 1983.

En af Højrup's pointer er, at der bag henvisningen til et folk gemmer sig forskellige livsformer. Det viser han bl.a. ved at pege på, hvordan en række af 1970'ernes politiske slagord som livskvalitet, levevilkår, urbanisering og miljø på trods af deres generelle og universalistiske udsagnskraft bliver brugt helt forskelligt alt efter, hvilke livsformer der er tale om (Højrup 1989, 18).

Når den politiske planlægning har en tendens til at glemme de kulturelle kontraster bag slagordene, sker det ifølge Højrup, fordi kontrasterne ikke er inkluderet i planlægningens problematik, dens horisont (ibid. 12). Et af formålene med *Det glemte folk* var derfor at gøre det muligt for planlæggere og andre samfundsinteresserede at tage højde for, hvordan: "*samfundet består af flere former for praksis, der er fundamentalt forskellige, fordi de har hver deres problematik*" (ibid. 12, 547ff). Den etnologiske livsformsanalyse, som bogen har været med til at grundlægge, giver både metodiske og teoretiske indsigter til at undersøge og forstå, hvorfor forskellige livsformer må stille modsatrettede krav til centraladministrationen for at få opfyldt betingelserne for hver deres eksistensmåde.

Jeg har sat mig for at blive klogere på de livsformer, som gør sig gældende i det grønlandske samfund i årene efter Selvstyrets indførelse. På denne baggrund ønsker jeg at bidrage med viden om forskellige livsformsperspektiver, som politikere og andre grønlandsinteresserede kan inddrage i den politiske planlægning samt den offentlige og kulturvidenskabelige debat.

Til det formål har jeg valgt at fokusere på den grønlandske fangst- og fiskerisektor, som kort tid efter Selvstyrets indførelse stod overfor en større reformering. Gennem et etnologisk feltarbejde analyserer jeg fiskerisektorens mange produktions-, distributions- og konsumptionsrelationer med henblik på at danne en helhedsorienteret forståelse af sektorens modsætningsfyldte livsformer i relation til statsdannelsesprocessen i øvrigt. Fiskerireformerne afspejler den første selvstyreregerings generelle økonomiske politik, som havde til hensigt at lade den grønlandske selvstændighed bygge på udenlandsk investorkapital inden for både fiskeri- og råstofindustri.

For at forstå hvorfor de grønlandske politikere i 2009 oplevede, at det var påkrævet at satse på en råstofsektor med udenlandsk kapital, og hvilken betydning selvstyreaftalens nye folkeretlige anerkendelse har haft herpå, har jeg måttet sætte mig ind i selve statsrationalet. Undersøgelsen af forskellige livsformskontraster er derfor ikke mit eneste fokus. Jeg interesserer mig ligeledes for, hvordan en særlig politisk planlægningshorisont bliver skabt i relationen mellem forskellige

anerkendelsesrelationer, folke- og statssubjekter imellem. På den måde er begge aspekter af folkebegrebet, det horisontale og det vertikale tilstede som aspekter i afhandlingen. Jeg vil på den ene side forstå, hvordan en bestemt statsform og folkeretlig anerkendelse bliver skabt og er medvirkende til, at nogle livsformer frem for andre får opfyldt eksistensbetingelserne for lige netop deres eksistensmåde. På den anden side hvordan livsformernes interne relationer og modstandskampe er med til at definere selv samme kollektive subjektivitet.

Jeg går først historisk til værks for at blive klogere på, hvordan skiftende anerkendelsesrelationer, hovedsageligt mellem Danmark og Grønland, skaber et politisk behov for et specifikt produktionsgrundlag i Grønland. Dernæst gør jeg brug af den etnografiske metode med henblik på at forstå, hvordan interne relationer og modstandskampe mellem forskellige livsførelser er med til at forme den grønlandske statsdannelsesproces.

Anledninger

Der er to spørgsmål, som har været vigtige for min erkendelsesinteresse. De udgår begge fra et kritisk etnologisk blik, som bestræber sig på at synliggøre det, der i den herskende politiske kultur og videnskab er uden for synsfeltet. Der er altså tale om en kritisk etnologis spørgsmål til sin egen samtids glemsler:

1: Hvorfor har fokus i hhv. den politiske debat og den kulturvidenskabelige forskning overvejende været på de kulturforskelle i Grønland, som hidrører fra kategorierne, sprog og etnicitet, når der åbenlyst er stor materiel ulighed og klasseforskelle, som ikke kan forklares ud fra det sprog-etniske tilhørsforhold alene?

2: Hvordan kan det være, at journalister og forskere i deres reception af Selvstyrets indførelse interesserede sig så meget for Grønland som råstofland og den dertilhørende nye geopolitiske position i stedet for, hvad selvstyreaftalen skulle få af betydning for livsvilkårene, i min optik livsformerne, i Grønland?

Det første spørgsmål forklarer, hvorfor jeg har valgt at positionere mig inden for den historisk materialistiske forskningsretning. Det er med andre ord afhandlingens teoretiske anledning. Det andet spørgsmål udgør afhandlingens empiriske anledning, fordi det forklarer, hvorfor jeg har valgt at fokusere på selvstyretid, fiskeri og fangst. Det er en pointe, at de to anledninger hænger sammen. Altså at der er en sammenhæng mellem det, som bliver hhv. synligt og usynligt inden for en bestemt teoretisk eller politisk horisont og dertilhørende handlingsfelt. Dette er også grunden til, at jeg allerede her og i positioneringen bruger plads på at beskrive den tænkning og praksis, som har givet anledning til min egen teoretiske horisont.

Den teoretiske anledning: Det dansk-grønlandske modsætningsforhold

Eskimolog, Søren Thuesen, siger om det første spørgsmål:

”Det dansk-grønlandske modsætningsforhold tillægges lokalt en voldsom vægt som forklaringsmodel såvel på det samfundsmæssige og personlige plan (...). Det har tilsyneladende været vigtigt i forbindelse med modstanden mod den etnisk funderede ulighed at holde fast i billedet af en særlig grønlandsk samdrægtighed og fællesskabsfølelse. Men det har ført til forestillinger både blandt grønlændere og europæere om, at social ulighed grønlændere imellem er noget måske meget nyt, eller i hvert fald noget ”ugrønlandsk” ”(Thuesen 2007, 12).

Præst og politiker, Finn Lynge, beskriver i sin biografi uligheden på følgende måde:

”Nogle grønlændere holder ferie i Thailand og Sydamerika, andre har ikke råd til at tage kystbåden fra Aappilattoq til Nanortalik. De småt bemidledes muligheder for at bevæge sig lidt omkring langs kysten og se til deres familie bliver skåret ned år for år... Og mens de rige turer verden rundt, kan de fattige så tage den gennem den farlige skærgård i deres små både med påhængsmotor, med tilbagevendende ulykker til følge, fordi samfundet ikke, som i KGH- og GTO-dagene [dengang Grønland var en ligestillet del af det danske rige], har råd til at befordre småfolket i ordentlige og regulære kystfartøjer.” (F. Lynge 2010, 1:158)

Som det fremgår af citaterne er det ikke svært at få øje på en stor materiel ulighed i Grønland, ikke alene mellem grønlændere og danskere, men også internt mellem grønlændere. Det ses, når man på den ene side møder folk, der har svært ved at få mad på bordet og som aldrig har været udenfor landets grænser, og på den anden side møder dem, der har råd til stor fritidsbåd, sommerhus og ferier i udlandet. Det underbygges ligeledes af den officielle økonomiske ulighedsstatistik. I 2013 var GINI-koefficienten¹ i Grønland lige over 34. Til sammenligning var den i USA på 45, på Færøerne 23 og i Danmark 28 (kilde: Nordic Statistics). Spørgsmålet er derfor, hvorfor de store forskelle i materielle levevilkår på den ene side er synlige for enhver og på den anden side usynlige som forklaringsfaktor på såvel det samfundsmæssige og individuelle

¹ Når koefficienten er lig 100, er der maksimal ulighed, og én person ejer al rigdom i samfundet. Hvis den er lig 0, er alle ressourcer og værdier fordelt helt lige i samfundet.

plan, hvor det dansk-grønlandske modsætningsforhold fortsat tillægges størst vægt. En nærliggende forklaring er, at hjemmestyrebevægelsens kamp mod dansk kolonihærdømme har været med til at skygge for, at den interne ulighed har kunnet blive en del af den politiske debat og kultur. Men hvorfor er det, som Thuesen siger i citatet, at forestillingen om ulighed som noget u-grønlandsk også er en dominerende forestilling blandt europæere? Det mener jeg, at 1960'ernes antikoloniale bevægelse kan være med til at forklare. En påstand jeg uddyber i den teoretiske positionering. Det centrale er, at jeg ønsker at se noget af det, som det overvejende teoretiske og politiske fokus på det dansk-grønlandske modsætningsforhold skygger for.

Den empiriske anledning: Selvstyrets fiskerireformer

Ønsket om at forstå selvstyreaftalens implikationer på livsformsniveau udgjorde den første empiriske anledning. Selvstyreaftalen ændrede i de politisk-juridiske regler for den folkeretlige anerkendelse, men den førte også til en ændring i selve rammerne for produktions- og livsformsgrundlaget. Det gjorde mig nysgerrig på, hvilken rammesætning der med Selvstyrets indførelse var tale om, samt hvilke interne brydninger den afstedkom. I det følgende redegør jeg for, hvorfor jeg på denne baggrund er gået fra selvstyreaftalen som empirisk afgrænsning til den første selvstyreregerings fiskerireformer.

Alt imens en række storskalaprojekter var i høring i perioden 2011-2013, var kun en enkelt mine, Nanulaq minen i Sydgrønland, virksom. Der var derfor et gab mellem, hvor meget der blev talt om råstoffer og råstofsektorens egentlige betydning for Selvstyrets indtægter og livsformsgrundlag. Det stod anderledes til med fiskerierhvervet i samme periode. Fiskeriet var ikke bare potentielt set et afgørende erhverv for det grønlandske statsdannelsesprojekt. Det var og er fortsat det primære eksporterhverv, som sikrer landskassens indtægter udover bloktilskuddet.

I modsætning til råstofsektoren har fangsterhvervet udgjort Grønlands primære materielle grundlag helt tilbage til før kolonitiden med et afgørende skift fra fangst til fiskeri i begyndelsen af det 20. århundrede. En kombineret fangst og fiskerisektor fortsatte med at udgøre landets grundlag i hjemmestyretiden (1979-2009) vel at mærke inden for rammerne af en ny forståelse af den samfundsmæssige udviklingsproces (Rasmussen 2003, 133). Fiskeriet bidrog ikke alene til den største del af Hjemmestyrets eksportindkomster, hertil regnet en betydningsfuld afgift fra EU², det var også fiskeri og fangst, som forbandt yderområderne, bygderne, med centraladministrationen i Nuuk. Hjemmestyret havde brug for selvstændige eksportindkomster til landskassen, samtidig med at man skulle mobilisere og samle en befolkning spredt udover det store territorium om et nyt og fælles nationsopbyggende projekt. Der blev derfor lagt mange kræfter i at skabe en sammenhængende kollektiv subjektivitet i Grønland i modsætning til

² I 1985 da Grønland meldte sig ud af EF og overgik til OLT ordning (Oversøiske Lande og Territorier) skete det også på baggrund af en meget gunstig fiskeriaftale med EF, der i starten gav afgifter på 200 millioner kroner årligt til Grønland. Samtidig blev fiskeriområdet et fuldt hjemmestyreanliggende.

kolonimagten, Danmark. Også i den forbindelse kom den grønlandske fisker og fanger til at spille en central rolle. Med sit tilhørsforhold til den grønlandske naturgeografi, sit bidrag til de grønlandske husholdninger og den historiske forbindelse til de før-koloniale livsformer kunne fisker- og fangersubjektiviteten udgøre den lim, der bandt kulturel praksis, territoriale rettigheder og nationale følelser sammen. Sådan som FN's internationale folkeretskategori forudsætter det i og med, at den bygger på kulturel entydighed hvad angår sprog, religion, skikke, institutioner og kulturhistorie (jf. Smith 2003,190).

Selvstyrets indførelse og udsigten til et nyt væksterhverv i råstofindustrien fik imidlertid hurtigt konsekvenser for, hvordan politikerne anså fiskerisektoren. I 2011 iværksatte Selvstyret fiskerireformer, som blev legitimeret med udsigten til dalende indtægter og øgede udgifter, bl.a. på grund af selvstyreaftalens fastfrysning af bloktilskuddet, samt potentialet i den nye råstofsektor (Fiskerikommission 2009). Reformene havde til hensigt at *"frigive arbejdskraft til væksterhverv"* og *"sikre højere indtægt til den enkelte"* på baggrund af *"effektivisering"* (Naalakkersuisut 2012, 9–10). De stod således i tydelig relation til Selvstyrets nye økonomiske og juridiske rammevilkår, samtidig med at konsekvenserne heraf ville kunne aflæses helt konkret i den betydning, reformerne måtte få for de respektive fiskere og fangeres nye levevilkår.

Det er denne sammenhæng mellem fiskerierhvervets reelle betydning for mange grønlænderes hverdagsliv og reformernes relation til den nye selvstyrelovs vilkår, som har gjort fiskerireformerne til mit centrale analytiske objekt. På baggrund af 2011-reformerne har jeg kunnet planlægge et feltarbejde, som har haft til formål at studere ændringer i forskellige livsførelses praksisser og begrebsverdener, mens transformationen fandt sted på gulvet, ved havnen, på kontoret, i bådene og hjemmene. Dette blev altså min vej ind til en konkret undersøgelse af en mere almen problemstilling, som omhandler betydningen af Selvstyrets nye anerkendelsesforhold for livsformerne.

Når det er sagt, er der en åbenlys fare for, at afgrænsningen til fiskeri- og fangst overbelyser erhvervets betydning for den generelle samfundsindretning i Grønland. Derfor er det vigtigt at understrege, at selvom fiskeri og fangst fortsat i 2012 udgjorde 90 % af Selvstyrets eksportindtægter (Økonomisk Råd 2012, 33), så udøvede størstedelen af den grønlandske befolkning på daværende tidspunkt ikke fiskeri eller fangst som profession. I en statistik over sektorfordeling og beskæftigelse fra Grønlands statistik 2010 fremgår det, at mens 44 % er beskæftiget i den offentlige sektor, 21 % med handels- og reparationsvirksomhed er kun 6 %

20

beskæftiget indenfor fiskerisektoren. Særligt fra og med slutningen af 90'erne ses denne tendens til, at stadig færre har tilknytning til fiskerisektoren, alt imens stadig flere får tilknytning til andre erhverv (jf. Carlsen 2005a,166). Denne statistik giver imidlertid ikke et dækkende billede af den betydning, fiskeri og fangst har for de grønlandske hushold. Mange lever indirekte af fiskeri og fangst både i form af subsistensøkonomi eller indirekte igennem den offentlige sektor, samt i handels- og erhvervssektoren (Rasmussen 2003; Hendriksen 2012; Poppel 2015). Til trods for dette forbehold siger tallene noget ganske vigtigt om ændringen af fiskerierhvervets status i samfundet som helhed. En forandringsproces som mit studie af Selvstyrets fiskerireformer fra 2011 ligeledes åbner op for at se og forstå implikationerne af.

Med afgrænsningen til fiskeri og fangst postulerer jeg imidlertid ikke, at det er det eneste eller vigtigste erhverv i Grønland. Jeg siger derimod, at det er et velegnet studiefelt til at belyse forandringer i de strukturelle vilkår for det levede liv over tid og kontrasterne herimellem. Med udgangspunkt heri kan modsætningerne mellem forskellige livsformer studeres både diakront og synkront inden for en afgrænset helhed. Ikke mindst fordi erhvervet spænder over alt fra hundeslædefangst til jolle-, kutter- og trawlfiskeri.

Hertil kommer, at man med Selvstyrets 2011-fiskerireformer for første gang i lang tid begyndte at betragte fiskeri- og råstofsektoren under samme politisk-økonomiske synsvinkel. Det er på denne baggrund, jeg kan hævde, at de problemer og løsninger, som viser sig i reformeringen af fiskerisektoren, med stor sandsynlighed vil gøre sig gældende i en evt. kommende råstofindustri. Det befolkningsgrundlag, man vil transformere med henblik på en bestemt politisk udviklingsproces, er jo det samme. Det er m.a.o. ikke så afgørende, om det er fisk eller råstoffer, Selvstyret vil satse på, så længe det gøres ud fra samme politisk-økonomiske horisont.

Ligesom inddragelsen af det flerspektrede sociale rum kan sætte de politiske slagord i perspektiv, kan også det diakrone snit gøre det. I mit etnologiske arbejde er den synkrone og diakrone tilgang derfor lige vigtige. Tid, rum og socialt miljø udgør kort sagt mine undersøgelsesakser. Når jeg går så langt tilbage som til kolonitiden, er det fordi jeg alene på denne baggrund kan forstå, hvilke strukturelle vilkår der går forud for de livsførelser, jeg møder i den umiddelbare nutid. Det handler derfor ikke bare om at beskrive forskellige måder at leve på, men om at give en etnologisk beskrivelse af, hvordan og hvorfor vilkårene for at leve livet på en bestemt måde opstår og forgår.

Afhandlingens opbygning og forskningsspørgsmål

De tre første kapitler, *Positionering, Livsformsanalysen som teori og metode* og *Produktionsmådeanalysen i Grønland*, introducerer afhandlingens teoretiske afsæt og begrebsapparat i dialog med eksisterende relevante forskningsfelter. Dernæst følger kapitlet, *Historisering af produktionsmåderne i Grønland*, som omhandler sammenhængen mellem statspraksis og produktionsmåder fra kolonitid til selvstyretid. Herunder dannelsen af det grønlandske fangst- og fiskersubjekt som led i en given statspraksis. I kapitlet *Selvstyrets fiskerireformer* undersøger jeg den mere tekniske baggrund for de fiskerireformer, den første selvstyrreregning indførte, og som jeg har kunnet studere effekterne af i mit feltarbejde. I *Metodiske overvejelser* beskriver jeg den empiriske afgrænsning og reflekterer over feltarbejdet. Dernæst kommer afhandlingens hoveddel, *Livsformsanalysen*. Her vekselvirker jeg mellem analyse af feltarbejdets optegnelser over produktions- og distributionsrelationer af fiskeri- og fangstsektoren 2011-2013, samt et tematisk analytisk perspektiv, som samler op på centrale problemstillinger på tværs af mit materiale. I *Analytisk perspektiv på tværs af stats- og livsformsanalyser* går jeg i dybden med og opsamler de centrale temaer og erkendelser, som det forudgående kapitel rummer. Her udlægges Selvstyrets reformpolitik på baggrund af afhandlingens indsigter i de forskellige hverdagslivsformer og den øvrige statsdannelsesproces og ophæves til et konkluderende perspektiv. Afhandlingen afrundes med en *Afslutning*, som både har til formål at opsummere de væsentligste pointer og give stof til eftertanke.

Følgende forskningsspørgsmål ligger til grund for afhandlingens undersøgelse og opbygning:

- Hvordan og i henhold til hvilken samfundsformation blev vilkårene for forskellige produktionsmåder og livsformer dannet og transformeret fra kolonitid til selvstyretid?
- Hvilke produktionsmåder får opfyldt sine krav på bekostning af andre produktionsmåders betingelser i forbindelse med reformeringen af fiskerisektoren i 2011? Hvordan reproducerer og transformerer producenter og distributører deres livsførelse for at imødekomme de nye vilkår? Hvilken forandringsproces sætter Selvstyret i værk med 2011-reformerne?
- Hvordan hænger Selvstyrets reformer sammen med midler og mål i den overordnede selvstændighedsproces? Hvordan er den nationale selvbestemmelse forbundet med forskellige livsformers selvbestemmelse?

Positionering

Jeg har indledningsvist omtalt en sammenhæng mellem den postkoloniale teoris udbredelse og det både forskningsmæssige og politiske fokus på det dansk-grønlandske modsætningsforhold. I det følgende argumenterer jeg yderligere herfor, samtidig med at jeg introducerer mit eget teoretiske ståsted inden for den historiske materialisme, som livsformsanalysen er rundet af. Jeg ser ikke det postkoloniale teorifelt udelukkende som en videnskabelig skole, snarere betragter jeg det som en horisont, der også er en aktiv medspiller i de stats- og livsformskampe, som udgør mit undersøgelsesområde. Louis Althusser siger:

”Synligt er ethvert objekt eller problem som ligger inden for terrænet, inden for horisonten, dvs. inden for det bestemte strukturerede felt for en given teoretisk disciplins teoretiske problematik. Samme relation som bestemmer det synlige bestemmer også det usynlige som det synliges skyggeside.”(Althusser 1970, 1:7)

Postkolonial teori 1: ”Os” grønlandere og ”dem” danskere

Selv om der er store forskelle internt i den postkoloniale forskningsretning, er der generelt et magtkritisk perspektiv tilfælles, som går ud på at påvise et asymmetrisk forhold mellem kolonistat og kolonibefolkning (Gant 2000; Gant 2004; Thisted 2001, 2005, 2011; Gad 2005; Bjørst 2008; Rud 2010; Langgård 2011; Seiding og Toft 2011; Jensen 2012). I sammenhæng med denne ambition gør flere brug af en diskursanalytisk tilgang i studiet af, hvordan repræsentationen af det danske og grønlandske konstrueres som kategorier i sproglige eller symbolske forhandlingssituationer med dertilhørende magtforhold (jf. Bjørst (2008), Thisted (2005), Gant (2003), Jensen 2012, Regener 2005 m.fl.). En anden fællesnævner for flere postkoloniale grønlandsanalyser er ambitionen om at omvende kolonimagts hierarkiske repræsentation af grønlandere som ”hjælpeløse”, ”primitive”, ”statiske” og passive objekter (Langgård 2011, 354), ”sociale tabere, dybt alkoholiserede og ”lost in translation” i det moderne liv” (Thisted 2011, 626) til fordel for beskrivelser af grønlanderne som *handlende, aktive med- og modspillere* (Thisted 2005). Her udlagt af litteraten, Kirsten Thisted:

”Repræsentationen af grønlandere er både medproducenter på omverdenens billeder og i høj grad producenter af selvbilleder. Inuits selvrepræsentationer indgår i en dialog med – nogle gange en kamp med – eksterne repræsentationer, ligesom inuits selv-repræsentationer også i høj grad føres som en intern dialog, fra område til område og fra generation til generation. Det er

hele dette, dybt komplicerede, samspil, der er værd at analysere på, og som nødvendigvis må indgå i en tilgang, der vil forstå sig selv som postkolonial.”(Thisted 2006, 75).

Thisted demonstrerer i ovenstående citat en nuancering af de to repræsentationspoler, kolonimagten og den koloniserede befolkning, ved at inddrage den interne dialog mellem lokaliteter og generationer. Det sker som led i en kritik af de postkoloniale analyser, der alene kaster sig over danske repræsentationer af Grønland og dermed reproducerer den klassiske koloniasatør-koloniseret relation (Thisted 2005, 61)³. Citatet viser dog samtidig, at den relative konstituering af ”inuit-selvet” versus ”kolonimagten” er svær at komme udenom som postkolonial analytiker, så længe analyseobjektet er fordelt på de to grupperinger ”Inuits selvrepræsentationer” versus ”eksterne repræsentationer”. Så længe fokus hovedsageligt er på kolonirelationen og de to kollektive subjekters dannelse i relation til hinanden, vil der være tendens til, at magtforskellen mellem ”Grønlænderen / inuit” og ”de andre” udgør analysens vigtigste omdrejningspunkt, også selv om de to polers heterogenitet bliver inddraget. Politolog Ulrik Pram Gad formulerer det klart, når han siger, at et entydigt fokus på skellet dansk/grønlandsk flytter opmærksomheden fra andre modsætninger og nedtoner eksempelvis bygdeboere og lavtlønnedes forhold til den dobbeltsprogede elite (Gad 2005, 53). Denne overvejelse figurerer imidlertid i en sammenhæng, der beskriver sig selv som en ”diskursanalyse af den grønlandske sprogdebat – læst som identitetspolitisk forhandling” (ibid.), og som derfor heller ikke selv kommer nærmere ind på fx bygdeboere og lavtlønnedes materielle eksistensvilkår og verdenssyn.

Hvor det asymmetriske magtforhold mellem koloniasatør og koloniseret er det, der bliver synligt inden for den postkoloniale horisont, bliver de magtrelationer, som bunder i andre mere historisk materielle vilkår m.a.o. til det synliges skyggeside. Der er dog også studier, som ikke opererer inden for denne teoretiske horisont, og som tematiserer ”den sociale stratifikation” i Grønland, ”social ulighed”, ”konflikter blandt grønslændere” eller ”levevilkår i Arktis” (Andersen, Kruse, og Poppel 2002; Carlsen 2005; Hendriksen 2012). Jeg inddrager naturligvis løbende indsigterne herfra i afhandlingens teoriafsnit og analyser.

³ jf. (Søren Rud, Ivarsson, og Sielemann 2013) for lignende kritik.

Postkolonial teori 2: Kosmopolitisme og hybriditet

Inden for postkolonial teori, som i sig selv er en homogen størrelse, er der med årene kommet et skærpet fokus på at overskride den koloniale dikotomi, hvilket bl.a. har ført til et fokus på begreberne: ”hybriditet⁴”, ”appropriation⁵” og ”kulturel oversættelse⁶”. Her kan man dog også se en tendens til at reproducere den dikotomi, man forsøger at overskride, blot i en blandingsversion. I lighed med multikulturalismen, der forudsætter de homogene kulturer i en blandet variant. Det betyder, at vi med denne variant af postkolonial teori får kulturanalyser, som først og fremmest ser de sprogligt og etnisk blandede/hybride kulturformer. Thisted giver et eksempel herpå, når hun om forsangeren til det grønlandske kor, *All Stars*, som hun i øvrigt læser som en re-branding af Grønland og grønlændere, skriver:

”Julie synger mest på engelsk, men også på dansk og grønlandsk. Som sådan tilhører hun en globaliseret elite, der uden besvær navigerer mellem ikke kun to, men snarere en vifte af sprog og kulturer.” (Thisted 2011, 614).

I introduktionen til den store grønlandsantologi, *Fra vild til verdensborger* (2011), bliver en tilsvarende identitetsposition beskrevet:

”Aktuelt synes denne fleksibilitet mellem det grønlandske og det danske at være under omformning i form af en inddragelse af den mere kosmopolitiske identitet. Man kan sige, at det danske islet på en måde drukner i den kosmopolitiske identitet, der modsvarer senmodernitetens individkonstituering.” (Høiris og Marquardt 2011, 12).

⁴ Kendt fra teoretikere som Homi K. Bhabha (f. 1949), Stuart Hall (1932-2014) og Gayatri Chakravorty Spivak (f. 1942). Det hybride står for det kulturelt blandede i modsætning til det identiske, det homogene.

⁵ Står for den måde, hvorpå kulturelle elementer både tilegnes og forskydes på en og samme tid. Thisted bruger begrebet til at indfange, hvordan grønlænderne ikke blot overtager de europæiske genrer, men tilegner sig dem og fylder dem med nyt indhold.

⁶ Anvendt bl.a. af forfatterne Salman Rushdie og Zadie Smith (Thisted 2006, 69). I modsætning til kulturel overførsel som er énvejskommunikation, signalerer kulturel oversættelse en dynamisk relation, hvor initiativet kan komme fra begge sider (Thisted 2012: 608).

Høiris og Marquardt gør opmærksom på, at *"de velstillede og de uddannelsessøgende på de højere uddannelser"* måske nok er mest konstituerende for en sådan identitetsdannelse (ibid.), ligesom Thisted skriver, at de repræsentationer, hun analyserer som led i den nye branding af Grønland, kommer fra *"de unge grønlandere"*, som tilhører en *"globaliseret elite"* (Thisted 2011, 614). Disse tilføjelser ændrer imidlertid ikke ved, at det er de velstillede og den globaliserede elites repræsentationer, som begreberne hybriditet og kosmopolitisme frem for alt åbner op for at se. Der er med andre ord et slående sammenfald mellem den postmoderne fortælling om, at alting står til forhandling, at identiteter er flydende, hybride og kosmopolitiske og det, man i mangel af bedre kan kalde en global elites selvopfattelse. Igen bliver det hybride og kosmopolitiske synligt inden for den postkoloniale horisont, mens det stedbundne, sprogligt homogene og ufleksible bliver til det synliges skyggeside.

Problemet med udelukkende at se på de hybride, kosmopolitiske identitetskonstruktioner i Grønland er, at en række spørgsmål dermed står ubesvaret hen. Som fx hvorfor det i valgkampen op til regeringsskiftet i 2013 var den homogene og stedbundne nationsopfattelse, som stod i modsætning til det transnationale og flydende, der opnåede flest stemmer. Hvorfor fik Grønland i 2013 et nyt parti, Inuit partiaat, som satte fokus på det grønlandske sprog igen i modsætning til en mere fleksibel krydsning af sprogene dansk, grønlandsk og engelsk som i den kosmopolitiske identitetsposition? Hvorfor var det dem, der talte til de fiskere og fangere, som ikke ønskede yderligere privatisering og frit globalt flow, der erobrede flest stemmer i 2013? Osv.

Et foreløbigt svar er, at det hybride og kosmopolitiske identitets- og kulturbegreb kun beskriver én side af den kulturkamp der gør, at man i Grønland veksler mellem forskellige politiske frihedsprojekter i forbindelse med forskellige livsformer. I forlængelse heraf stiller jeg spørgsmålet, om ikke den postmoderne, poststrukturelle og postkoloniale tænkning er blevet en del af det, den marxistiske tænker, Antonio Gramsci (1891-1937), har defineret som den kulturelle hegemoni. Det vil sige den måde en herskende klasses trosforestillinger og begrebsverden får dominans i samfundet som helhed.

JULIE EDEL HARDENBERG

DEN STILLE MANGFOLDIGHED

NIPAATSUMIK ASSIGIINNGISITAARNEQ THE QUIET DIVERSITY

Omslaget til Julie Edel Hardenbergs bog "Den stille mangfoldighed" (2005). I indledningen til bogen lyder det fra kunsthistorikeren Iben Salto på postkolonial vis: "Billederne taler deres tydelige sprog om Grønlands virkelighed: grønlænderen er, ligesom alle andre, en "hybrid", en "krydsning", det være sig etnisk som kulturelt" (Hardenberg 2008, 14). Bogens billeder viser den etniske mangfoldighed i Grønland ved, som på forsidebilledet, at portrættere etnisk blandede familiemedlemmer sammen eller gennem billeder af personer med et dobbelt nationalt tilhørsforhold, som holder to forskellige flag, hvoraf det grønlandske er det ene. Foto: Julie Edel Hardenberg.

Det historisk materielle nærvær og fravær

For at få øje på nogle af de praksisser, som går forud for, at der er forskel på folk også grønlandere imellem, har jeg valgt at lave en kulturanalyse med udgangspunkt i den historisk materielle forskningsretning. Jeg ønsker med andre ord at forstå relationen mellem det, der bredt omtales som en ”global elite” i modsætning til en ”lavtlønnet bygdebefolkning” som andet end tilfældige empiriske navne på befolkningsgrupper eller en reflekteret parentes, der retfærdiggør et fortsat fokus på de sproglige og symbolske forhandlinger mellem en dansk og grønlandsk identitetsposition. Den etnologiske livsformsanalyse tilbyder et begrebsapparat og en metode hertil. Med denne teoris begreber kommer det afgørende spørgsmål til at lyde: *hvordan skabes forskellige materielle forudsætninger for en særlig levevis, og hvordan er de med til at producere kulturelle kontraster, dvs. livsformer?* Man kan dermed undersøge, hvilke praksisser der avler forskellige versioner af gode liv, som kontrasterer sig til hinanden, fordi de i opretholdelsen af deres eksistensmåder har forskellige midler og mål. I videreudviklingen af teorien til Stats- og livsformsanalysen bliver disse praksisser også forstået ud fra, hvordan de er afhængige af at blive anerkendt inden for en større politisk enhed, som selv afhænger af at blive anerkendt som et kollektivt subjekt blandt andre (stater). På den måde omfatter analysen det dialektiske forhold mellem statspraksis, historisk materielle eksistensvilkår og livsformer.

Det kan synes paradoksalt, at jeg kritiserer de postkoloniale teorier for at være en del af den kulturelle hegemoni, når det er denne teoris egen ambition at lade ”the subaltern speak” (Spivak 1985) altså at lade dem tale, som er uden for den kulturelle hegemoni. Den magtkritiske ambition om at ville se det, den kulturelle hegemoni skygger for, går m.a.o. igen i både postkolonial og marxistisk teori. Dette er ikke tilfældigt, men skyldes det intime forhold mellem de to retninger. Den postkoloniale position opstod som en kritik og videreførelse af marxistisk teori. Inden for denne retning ønskede man som udgangspunkt at se noget af det, det marxistiske fokus på økonomiske vilkår skyggede for.

For mig handler det om at skrive de økonomiske kulturer og kontraster, som den postkoloniale problematik har været med til at skygge for, ind i synsfeltet igen. Jeg benægter dog ikke af den grund betydningen af det dansk-grønlandske modsætningsforhold for selvopfattelserne og magtforholdene i både Grønland og Danmark – heller ikke når de fremstår i en kosmopolitisk krydsningsvariant. Det er derimod en pointe, at denne horisont spiller en vigtig og afgørende

rolle i det grønlandske samfund som en del af de kulturformer, jeg ønsker at kortlægge. Når jeg vælger at skrive mig ind i den historisk materialistiske horisont, gør jeg det derfor ud fra en strategi, som vil kritisere den nutidige kulturelle hegemoni med udgangspunkt i noget, der engang har domineret, men ikke dominerer længere. Velvidende at også denne strategi kan blive indfanget af virkningshistorien og selv blive til den nye kulturelle hegemoni. Dette studie er naturligvis ikke undtaget fra reglen om, at når en teoretisk horisont negeres, så opstår en ny horisont med dertilhørende skyggesider.

Livsformsanalysen som teori og metode

Der er langt fra direktionsgangene på Royal Greenland A/S's hovedkontor i Nuuk, hvor direktøren i jakkesæt ironiserer over lugten af fisk nede i fabrikken, til Fisker- og fangerforeningens bestyrelsesmedlemmer, der ironiserer over Royal Greenlands direktør, som kommer ”flyfrisk” ind fra Danmark, hvorefter ”han skal ud og kondiløbe, inden han tager hjem igen”. Der er humor begge steder, men en kulturel verden til forskel. I kapitlet, *Livsformsanalysen*, redegør jeg for, hvordan disse verdener bliver skabt i relation til hinanden og i relation til de eksistensvilkår, som statsdannelsesprocessen, produktions-, distributions- og reproduktionsrelationer muliggør. Men først vil jeg indføre læseren i, hvad det er for nogle tanker, der ligger bag den begrebsverden, jeg bruger til at forstå andre begrebsverdener med. Her følger en redegørelse for livsformsanalysen som teori og metode.

Livsformsbegrebet og videnskabelighed

”Den strukturelle livsformsanalyse er grundlæggende en teoretisk undersøgelse af, hvad det forudsætter, og hvad det indebærer at antage, at et samfund består af forskellige eksistensmåder, der kontrasterer hinanden og kan interagere uden at smelte sammen eller assimileres med hinanden.” (Højrup 1996, 60).

Sådan opsummerer Højrup livsformsanalysens motiv, men hvad udgør en eksistensmåde også kaldet en livsform? I *Det glemte folk* karakteriseres en livsform derved, at den både har en materiel og ideologisk side. Livsformen kræver tilstedeværelsen af en række eksistensbetingelser i det omgivende miljø eller samfund for at kunne fungere. Den står dermed i et afhængighedsforhold til det, der for den er ydre vilkår. Det vil sige materielle betingelsesforhold som både udelukker en række aktiviteter og tillader en række andre (Højrup 1989, 32). Derudover har en livsform en indre eksistensbetingelse, som er udgjort af den ideologi, der holder dens bærere på plads i livsformen ved at give dem et bestemt billede af verden, og foreskrive, hvad der er selvfølgelig og rigtigt, samt fremstille idealet for det gode livsforløb (Højrup 1989, 21).

Til ideologien henregnes moral og værdier, som gør det muligt både at have en formålsrettet praksis, men også at høre til følelsesmæssigt fx i en familie, et lokalsamfund eller en nation/stat. Idealerne om, hvordan livet skal forløbe for at blive regnet for et ”godt liv”, hører til det

værdiladede indhold, som præger forskellige hverdagsideologier (ibid. 31), og som gør en formålsoverorienteret praksis mulig.

Ligesom vi ikke kan gå ud og finde en klasse (Marx) eller en habitus (Bourdieu), kan vi heller ikke gå ud og finde en livsform (Højrup). Der er netop tale om begreber, som laver nye snit i virkeligheden og ikke virkelige konkrete:

“Livsformerne er ikke noget »virkeligt«, vi har opdaget og beskrevet, det er tankekonkrete begreber, som det viser sig hensigtsmæssigt at gennemlyse empirien med”. (Højrup 1989, 434).

Livsformsanalysen udspringer dermed fra en empirismekritisk tradition, der definerer den videnskabelige erkendelsesmåde som et *epistemologisk brud* med den umiddelbare empiristiske eller positivistiske iagttagelse af fænomener⁷. Tesen er, at man for at muliggøre den abstrakte, videnskabelige tænkning må *bryde* med dagliglivets common sense forstået som det, at vi til dagligt tænker i substanser eller essenser, at ting kan isoleres fra andre, og at de er, hvad de er i kraft af en iboende essens. Det er denne videnskabsteoretiske position, som udmønter sig i livsformsanalysens bestræbelse på at finde frem til akroner begreber, som er rensede for *regional bundethed*⁸. Det vil sige begreber, som overskrider hverdagslivets ideologiske begrebsverdener. Et eksempel på dette er, når livsformsanalysen i stedet for at tænke den kulturelle variation ud fra den empiriske by-land distinktion, tænker den ud fra produktionsmådebegrebet. Altså et begreb om produktion-reproduktions forhold, der kan undersøges i alle samfund på tværs af tid og rum. Her er det produktionsmådetænkerne, Hindess og Hirst, som beskriver den empirismekritik, livsformsanalysen bygger på:

“What empiricism represents as given is always the product of a definite theoretical or ideological practice. (...) The general concept of, say, the capitalist mode of production is not confined in its application of any particular social formation. It is not a description of any

⁷ Fra filosofen, Gaston Bachelard, der i *Nej'ets filosofi* (Bachelard 1966) beskriver empirismen som en epistemologisk forhindring, som skal benægtes og erstattes for, at den videnskabelige erkendelsesmåde kan skride fremad (Schmidt 1983,15).

⁸ Et begreb Højrup henter fra sprogforskeren Louis Hjelmslev (Højrup 2002, 51).

particular structure of social relations but a means for the analysis of social relations. Concrete conditions are not "given" to theory in order to validate or to refute its general concepts. On the contrary, it is the general concepts that makes possible the analysis of the concrete." (Hindess og Hirst 1975, 4).

Livsformsanalysen går imidlertid længere end nogen af de beslægtede analysemåder i antagelsen om, at de akroner begreber kan ordnes cirkulært og hierarkisk, således at det giver mening at analysere, hvilke begreber der er de nødvendige, de mulige og de tilstrækkelige forudsætninger for andre begreber. Det er dette, der kaldes et *specifikationsforløb*. Men som filosofen, Jesper Andresen, opsummerer i afhandlingen, *Formbegreber i spil* (Andresen 2010), har det skabt store vanskeligheder for livsformsanalysen på den ene side at fremstille nødvendige relationer imellem begreber og på den anden side at forholde disse begrebslige nødvendigheder til folks hverdagsliv (Andresen 2010, 64). Hos Højrup finder man imidlertid et argument imod en sådan kritik:

"En begrebsstruktur er et redskab til at analysere, hvorledes f.eks. mennesker lever, og hvorledes dette liv forandres. Disse mennesker styres i sagens natur ikke af det analyseredskab, hvormed en forsker studerer deres liv." (Højrup 1996, 30).

Hvor Højrup slår fast i citatet, at det er muligt at arbejde med nødvendige begrebsrelationer uden at ontologisere dem, så svarer han ikke på, hvorfor de nødvendigvis må være ordnet hierarkisk som hinandens logiske, nødvendige mulighedsbetingelser for at muliggøre den bedste og mest lydhøre kulturanalyse. Med andre ord, hvordan undgår man, at begrebernes indbyrdes logiske sammenhænge ikke alene henviser til et selvrefererende teoretisk univers, som etnologen applikerer på sit studiefelt? Sådan som den franske filosof, Pierre Bourdieu, beskriver den hegelianske essens: "*(...) der realiserer sig som følge af logikken selv, uden ekstern intervention, så længe visse gåder overlever uden at finde en løsning*" (Bourdieu 2001, 37).

I forlængelse heraf er det relevant at spørge, når man anskuer videnskaben som en modsætning til ideologien, hvordan undgår man så, at videnskaben bliver til en piedestal, forskeren hviler på i en ophøjet distance fra den mudrede og komplicerede empiri, som de studerede hverdagsliv

(inklusive forskerens eget) er henvist til at udfolde sig i.⁹ I *Det glemte folk* stiller Højrup selv et lignende spørgsmål om, hvordan man skal forstå det, at man i empirien støder på blandingsformer sammensat af strukturtræk fra to eller flere livsformer:

”De sammensatte former synes faktisk at være mere almindelige end de »rene« [underforstået teoretiske] udgaver af livsformerne, og de ser ud til at være interessante, fordi det er her, spændingerne og forandringerne finder sted. Diskvalificerer det arbejdet med de rene former, eller er der tale om en nødvendig forskel imellem teoretisk og empirisk anlagte undersøgelser, der skal give det udslag? ”(Højrup 1989, 173).

Jeg mener ikke, det er tilfældigt, at ovenstående citat stammer fra *Det glemte folk*. I dette værk vekselvirker Højrup mellem de livsførelser, han som forsker møder i en konkret region, og livsformsbegreberne som udvikles i et mere spekulativt miljø. De sammensatte former og empiriske variationer er m.a.o. ikke skrevet ud af teksten, men står side om side med den begrebsudvikling, der også i teksten beskrives som en erkendelsesproces. Læseren forstår således, at det empiriske univers indeholder en række komplekse nuancer, som arbejdet med begreberne ikke indfanger. Samtidig fremgår det, hvordan den videnskabelige opgave består i at systematisere den kaotiske virkelighed, så den kan forstås på nye og mere oplyste måder, hvilket den strukturelle begrebsudvikling muliggør. Jf. følgende udlægning:

“Den dialektisk materialistiske specificifikation er en analysemåde. En måde hvorpå man, med retningsledende inspirationer fra det empiriske begrebsmateriale der skal forklares, kan konstruere begrebsstrukturer, som gennemlyser de forhold, man vil forklare.”(Højrup 1989, 36).

Ovenstående udsagn er afgørende for den måde, hvorpå jeg positionerer mig inden for det livsformsanalytiske univers, og for hvorfor jeg hovedsageligt har ladet mig inspirere af *Det*

⁹ I mit speciale (Søbye 2010) omtaler jeg dette som modsætningen mellem livsformsanalysens indlejring i en europæisk tradition for videnskabelig universitas og den ideologikritiske ambition om at stå i modsætning til en politisk og videnskabelig herskende universalisme (i 1980'ernes velfærdsplanlægning og forskning), hvilket placerer analysemåden i et interessefyldt modsætningsforhold til en regionalt-bunden kontekst. Med andre ord, hvordan kan livsformsanalysen være fremkaldt af et historisk specifikt politisk og videnskabeligt teknokrati og samtidig være uafhængig af denne i de akroner begreber?

glemte folk. I forlængelse heraf har jeg også fundet inspiration i etnolog Johannes Møllgaards bemærkning om, at de to begreber livsførelse og livsform ikke udelukker hinanden (Møllgaard 2010, 7). Vi kan beskrive livsformen ved at beskrive dens livsførelse, siger han (ibid.). Livsformen giver sig til kende ved menneskenes praktiske, brugende omgang med tingene (ibid.). Bourdieus betragtninger kan ligeledes fungere som en vej ind i det livsformsanalytiske felt¹⁰. Han siger, at den fornemme forskeropgave må være at mediere mellem teori og empiri uden at blive spændt for den abstrakte universalisme, der ignorerer de historiske betingelser for sin egen tilblivelse, eller den relativistiske position, der afviser enhver form for tro på universelle sandhedsværdier, emancipation og oplysning (Bourdieu, 2005, 127).

¹⁰ Der er i det hele taget mange ligheder mellem livsformsanalysen og Bourdieus habitusteori (Bourdieu 1980, 1997; Wacquant 1989). Begge trækker på begreber, der går tilbage til Aristoteles jf. habitus og biois, ligesom de indskrives i en marxistisk tradition for klasseanalyser. I livsformsanalysen gør praksis- og livsformsbegrebet det ud for det, Bourdieu beskriver som habitus og kapitalformer. De positionerer sig begge i forlængelse af og i opposition til de i tiden herskende marxistiske kulturanalyser, ligesom de gennem konstruktionen af nye begreber forsøger at overskride den struktur-aktør dualisme, der har præget deres samtid. Man kan sige, at livsformsanalysen i projektet med at forfine klasseanalysen gør mere brug af Hegel, hvorimod Bourdieu lader sig inspirere af fænomenologien (Heidegger og Merleau-Ponty). Det kommer der selvfølgelig også en række forskelle ud af. En af de mest markante forskelle ses i Bourdieus fokus på forbrug, smag og livsstil i modsætning til livsformsanalysens fokus på produktionsmåder og statslige anerkendelsesrelationer (Søbye 2010).

Produktionsmåder og livsformer

Livsformsanalysens bidrag til eksisterende produktionsmådeteorier, herunder Althussers, består fremfor alt i koblingen mellem produktionsmådeanalysen og etnologiens tradition for empiriske optegnelser. Det er på denne baggrund, at teorien om de første tre principielt forskellige livsformer udarbejdes i *Det glemte Folk*:

”Til hver produktionsmåde udvikler livsformsanalysen således et kompleks af indbyrdes forskellige livsformer, der indebærer hver deres begrebsverden og hverdagspraksis. Selvom disse livsformer kontrasterer hinanden kulturelt, så udgør de tilsammen hinandens eksistensbetingelser i en selvreproducerende samfundsmæssig eksistensmåde.” (Højrup 1996, 19).

Man kan sige, at livsformsanalysen føjer et kultur- og hverdagslivsperspektiv til de mere klassiske produktionsmådeanalyser. Det betyder, at jeg ikke kommer udenom at beskæftige mig med det ikke så mundrette og i nogles ører arkaiske begreb, produktionsmåde.

Med *produktionsmåde* henvises specifikt til indbyrdes forbundne varianter af produktionsforhold og arbejdsprocesstrukturer (Højrup 1989, 39). Med *produktionsforhold* forstås, hvem der ejer produktionsmidler, arbejdskraft og ikke mindst slutproduktet. *Arbejdsprocessens struktur* beskriver måden, hvorpå de nødvendige komponenter tilføres og sættes sammen i produktionsprocessen med henblik på en *samfundsmæssig reproduktion*. Det er helheden af disse relationer som i livsformsanalysen beskriver produktionsmåden som en struktur af sociale relationer, der forbinder et sæt af bestemte livsformer (Højrup 2002, 418).

Hvor dette er den begrebslige udlægning af produktionsmåden, forbinder Højrup denne udlægning med en etnologisk praksisteori¹¹, som interesserer sig for: 1) hvordan praksisser skal

¹¹ Praksisbegrebet kan udlægges som en vedvarende eksistensmåde opbygget af mål og midler, der er gensidigt relaterede, og som udgør en sammenhængende helhed (Mørkegaard 1993, 58). I Højrup's eget begrebsarbejde udlæses praksisbegrebet ved at anskues som et begreb, der rummer de to modsætningsfulde begrebsrelationer: teleologi og kausalitet. Det vil sige relationerne: middel-mål og årsag-virkning. Som helhed i praksisbegrebet definerer de to modsatte relationer hinanden (Højrup 1996, 69–74).

kunne føjes sammen i en livssammenhæng, 2) hvordan hver enkelt praksis skal kunne føjes sammen med de andres i et helt samliv, der lader sig fortolke af dets bærere (Højrup 1989, 189). Det er altså principperne i en samlivs og fordelingsform, man er på udkig efter i beskrivelsen af en livsform:

”Vi kan dels spørge: hvem gør man hvad med? Og dels: Hvorledes fordeler man mellem hvem? Det første spørgsmål handler om, hvorledes handlingsbidrag er sat sammen i en opgavefordeling, en arbejdsdeling, en form for samvirke. Det andet handler om, hvorledes de enkelte enheder får tildelt, har part i, udelukkes fra, bytter sig til eller deler ”resultatet” af samvirket med de andre. ”Resultater” kan være: mad, tryghed, hvile, et rent hus, oplæring, følelser – alt afhængig af samvirkets art.” (Højrup 1989, 189).

Denne kombination af en empirisk interesse i fordelings- og samlivsformer kombineret med en marxistisk tradition for produktionsmådebegreber fører i *Det glemte folk* til udspecificeringen af de tre første livsformer: *Den selverhvervende livsform, lønarbejderlivsformen og karrierelivsformen*. Senere hen har det livsformsanalytiske forskningsmiljø bidraget med begreberne: husmor- og baglandslivsformen (Rahbek Christensen 1997), investorlivsformen (Monrad Hansen 1992) og embedslivsformen (jf. Niels Jul Nielsens kommende bidrag). Ligesom en supplerende teori om staters interne anerkendelsesforhold er kommet til (Højrup 1996, 2002b, 2007).

Den selverhvervende livsform er afledt af *enkelt vareproduktionsmådens* (EVP) produktionsforhold. Sidstnævnte er bestemt ved, at de umiddelbare producenter selv ejer produktionsmidlerne og dermed de produkter, de fremstiller. Producenter i en enkelt vareproduktion producerer hver især ting, der har brugsværdi for de andre for at kunne bytte eller købe sig til andre produkter (Højrup 1989, 41). Da den selverhvervende producent (og familie) ejer produktionsmidlerne, kan der vanskeligt eller slet ikke skelnes mellem arbejde og fritid i de forskellige aktivitetsfelter. Her er det snarere produktionen, der stiller krav til livsformen om solidaritet med produktionsenheden, engagement og ansvarlighed overfor arbejdet og dets rentabilitet, beherskelse, tilrettelæggelse og styring af produktionsprocessen, og ikke mindst engagement i teknologisk udvikling og innovation (ibid. 64). Det karakteristiske for bestemmelsen af den selverhvervende livsform er derfor, at der er tale om en familiestruktur, der tilgodeser opretholdelsen af den primære beskæftigelse, driften af fx et fiskeri eller landbrug, hvor denne livsform typisk udmærker sig (ibid.).

I modsætning til EVP er den industrikapitalistiske produktionsmåde kendetegnet ved, at tilegnelsen af merarbejdet afhænger af en opdeling i værdien af arbejdskraft, købt på et arbejdsvaremarked, og værdien som dette arbejde skaber gennem salget af arbejdskraftens forarbejdede råmateriale på et varemarked. Merarbejde tager form af merværdi for gruppen af ikke-arbejdere, som ejer produktionsmidlerne (Hindess og Hirst 1975, 10). Mens en ansættelse eller arbejdskontraktforhold under de produktionsmåder, der har domineret inden de forskellige industrielle revolutioner, indebærer at den ansatte var knyttet til husholdet i en produktionsenhed, fordi husholdet var nødvendig for produktion og varetagelse af arbejdskraftens reproduktion, så er den industrikapitalistiske produktionsmåde forankret i et marked, der gør indkøb af de nødvendige midler til arbejdskraftens reproduktion mulig (ibid.). Essensen i teorien om *den kapitalistiske produktionsmåde* (KPM) er, at merværdien produceres i et kapital-lønarbejderforhold (Højrup 1989, 203). Det er således denne produktionsmåde, som introducerer *det rene lønarbejde* som organisationsform i samfundsformationen (Højrup 1989, 203). Det rene lønarbejde indebærer altså, at der sælges en arbejdskraft for penge, og disse pengemidler går til varetagelsen af selv samme arbejdskrafts reproduktion (Højrup 1989, 203).

I den klassiske konstruktion af den kapitalistiske produktionsmåde fremstilles indkøbet af en arbejdskraft, ledelsen og fordelingen af arbejdet, opstillingen af et maskinsystem og kontrollen med dets drift, udviklingen af produktionsprocessens produktivitet og salget af de færdige varer som kapitalistens arbejde (ibid. 205). Men i den variant af produktionsmåden, hvor kapitalen er flydende, må kapitalerne være ubundne af ejernes særlige erhvervsmæssige kvalifikationer som producenter og disponenter (ibid.). Der bliver således brug for både lavt kvalificeret arbejdskraft og højt kvalificeret arbejdskraft, hvor sidstnævnte må varetage kapitalistens gamle dispositionsopgaver (ibid.). Sidstnævnte er den relation, livsformsanalysen udleder *karrierelivsformsbegrebet* fra. De to varianter i den kapitalistiske produktionsmåde karakteriseres altså som hhv. lønarbejder- og karrierelivsform. De findes ikke alene i den kapitalistiske industriproduktion, men kan også findes i en lang række andre virksomheder og sektorer, der tilpasses det kapitalistisk strukturerede arbejdsmarked (ibid. 206).

I lønarbejderlivsformens begrebsunivers er arbejdet ikke et mål i sig selv, men et middel til en mere meningsfuld fritid. Her arbejder man for at få fri. I karrierelivsformen forholder det sig omvendt, da karrieren i sig selv bliver til en del af livsmålet og idealet om det gode liv. Derfor handler det i karrierelivsformen ikke om at sige "de" om cheferne, men "vi" om hele

virksomheden. Det handler ikke om at stille krav til den øverste ledelse, men om at stille de krav til sig selv, der opfylder chefernes forventninger og gør fremtidige forfremmelser mulige (ibid. 207).

Det er en vigtig pointe i livsformsanalysen, at begreber fra eksempelvis den kapitalistiske produktionsmåde ikke nødvendigvis gør sig gældende i andre produktionsmåder. Der er således i den enkle vareproduktionsmåde, hverken noget profit-, arbejdskrafts- eller fritidsbegreb, fordi producenterne selv besidder produktionsmidlerne og de kvalifikationer, produktionsprocessen fordrer (Højrup 2002, 236). Det er dette, der skaber de skarpe *kulturelle kontraster* livsformerne imellem. Den blindhed overfor andre problematikfelter eller verdner end den, der per automatik tænkes inden for, karakteriserer livsformsanalysen som *livsformscentrisme* (Højrup 1996, 96, 2002b, 419). Fra et lønarbejderperspektiv kan det fx virke uforståeligt, hvorfor bærere af karrierelivsformen gider bruge deres "fritid" på at spise sammen med forretningsforbindelser, eller hvorfor bærere af selverhververlivsformen accepterer at arbejde "gratis", selvom der er et velbetalt job at finde på den lokale fabrik. Omvendt kan lønarbejderens "meningsfulde fritidsliv" anskues som et tidsfordriv uden mening i modsætning til hhv. karrierelivsformens meningsfulde og "spændende arbejdsliv", eller den selverhvervendes "dagsværk".

Selv om det er muligt at se både lønarbejder- og karrierelivsforms træk indenfor eksempelvis den offentlige sektor, kan det betragtes som en teoretisk svaghed, at der endnu ikke er udviklet begreber, som i højere grad beskriver det specifikke ved at være ansat i en offentlig sektor i modsætning til en privatkapitalistisk virksomhed. I et samfund som fx det grønlandske, hvor den offentlige sektor fylder så relativt meget i samfundsformationen som helhed, har jeg ofte haft brug for en sådan begrebsspecifikation. Udviklingen heraf ville kunne være stof til en selvstændig afhandling. Man er i det livsformsanalytiske forskningsmiljø begyndt at arbejde på en sådan begrebsafklaring ud fra Hegels tanker om embedsværket. Jeg trækker på erkendelser fra dette igangværende arbejde i mine egne refleksioner over dannelsen af en almen stand i Grønland i historisk perspektiv og embedsværkets aktuelle udfordringer.

Ideologi og interpellation

Ideologibegrebet er afgørende for de ovenfor beskrevne livsformscentrismer. De opstår nemlig, fordi forskellige livsformssubjekter opfatter deres egen ideologiske version af verden, også kaldet deres problematikfelt, som den objektive sandhed. Når børn bringes ind i den samme situation som deres forældre, kan de blive til nye bærere af forældrenes livsform, både hvad

angår mulighedsbetingelser i samfundet, den materielle side, og dens ideologiske forskrifter (Højrup 1989, 21). Det betyder, at for de personer, der lever i overensstemmelse med livsformen, er ikke alle nye eller alternative livsbetingelser lige relevante, men kun de der i en eller anden udstrækning giver mulighed for et fortsat liv i overensstemmelse med livsformen og dens ideologiske forskrifter (Højrup 1989, 21).

Jeg vil ligesom Højrup videreføre Althusser's brud med Marx' ideologibegreb, som han hævder er indlejret i en uhensigtsmæssig materialitets/ånds dualisme. Blandt andet fordi Marx' ideologibegreb i *Den Tyske Ideologi*, fremstår som ren illusion, en fantasi-konstruktion, som dermed står i kontrast til den konkrete historie, hvor de konkrete individer producerer deres eksistens materielt (jf. basis-overbygning dualismen) (Althusser 1983). I modsætning hertil siger Althusser om ideologien: *"En ideologi eksisterer altid i et apparat og dette apparats praksis og praksisser. Denne eksistens er materiel"* (Althusser 1983, 45). Althusser uddyber denne tese ved at citere filosofen Pascal: *"Knæl ned, bevæg læberne som i en bøn, og De tror"*. Subjektets idéer er dets materielle handlinger, der er indlejret i materielle praksisser (ibid.47). Althusser's fremstilling af ideologibegrebet fører til et andet centralt begreb for afhandlingen nemlig, *interpellation*, hvorom han siger: *"enhver ideologi interPELLERER [påkaldet] de konkrete individer som konkrete subjekter"* (Althusser 1983, 45).

Interpellation betyder påkaldelse på fransk, og hele tanken er, at vi som subjekter hele tiden bliver påkaldt til at være et bestemt kulturelt subjekt i en bestemt ideologisk navn, men altså også, at denne påkaldelse sker igennem materielle ritualer, hvor subjektet genkender sig selv i den ideologiske påkaldelse. Det er vigtigt at understrege, at der med interpellationsbegrebet ikke er tale om en mekanisk, kausal eller definitiv relation, sådan som nogle har kritiseret det for. Interpellationsbegrebet beskriver udelukkende den ideologiske påkaldelse, som er succesfuld i den forstand, at der gennem et genkendelsesritual sker en spejling mellem ideologien og det interPELLEREDe subjekt (Althusser 1983, 57). En spejling som skal forstås dobbelt. Det individ, der påkaldes i en bestemt ideologisk navn, underkastes det store ideologiske subjekts verdensbillede, samtidig med at det gøres til et frit og ansvarligt subjekt.

Forud for interpellationstanken går spørgsmålet, hvad det betyder for en given subjektivitet, at et barn fx fødes ind i en specifik familiekonstellation? Ifølge Althusser betyder det bl.a., at barnet allerede inde i moderens mave formes af en række forventninger, som udgår fra den pågældende families ideologiske verdensbillede. Allerede inden barnets ankomst kan der fx foreligge

beklædningsdele evt. i form af hækede og strikkede gaver, ligesom hjemmet typisk vil være gjort klar til at møde og altså interpellere det nye barnesubjekt til en specifik materiel køns- og hverdagspraksis. Det er dette, der får Althusser til at sige, at individet *altid allerede er et subjekt*, idet genkendelsens ritualer sker allerede inden fødslen (Althusser 1983, 59). For eksempel blev nyfødte i det traditionelle fangersamfund, i Vestgrønland, budt velkommen til livet ved at sutte på, for en piges vedkommende, qilalukkap pamiallua, som er en narhvals halestykke, mens drengene smagte på puisip tajarneri, som er underarmsbenet på en sæl (Olsen 2011, 414). Gennem ritualen blev børnene m.a.o. interPELLeret til den kønslige arbejdsdeling som havde fangerproduktionsmådens reproduktion for øje. Denne produktionsmåde bliver defineret senere.

Stats- og livsformsteori

I den sene Stats- og livsformsanalyse er anerkendelsesrelationen mellem stater og livsformssubjekter blevet til et nyt udgangspunkt for teorien. Det sker bl.a. ud fra argumentet om, at etnocentrisme og livsformscentrisme ikke udgør terminalerne for praksisbegrebets arbejdsrelationer, men forudsætter anerkendelsesrelationer stater imellem (Højrup 1996, 138). Anerkendelsesbegrebet er hentet fra Hegel med henblik på at modvirke en opfattelse af statssubjekter som præeksisterende ting. I stedet anskues staterne som viljer, der smedes og anerkendes som suveræne i en indbyrdes anerkendelseskamp (ibid. 133). Hvor fokus i den tidlige Livsformsanalyse var på produktionsmådeforholdene, forklares livsformernes eksistens i den senere teoriudvikling i højere grad ud fra statens interpellation af bestemte typer af afhængige subjekter (livsformer) med henblik på overlevelsen i et statssystem.

Den pointe, jeg i høj grad tager med mig fra det Stats- og livsformsteoretiske arbejde, er, at et folk og dets livsformer altid må anskues ud fra dets relation til andre folk, eller viljer i verden. Herved undgår jeg at falde i fælden, at betragte det grønlandske folk som en selv-genereret essens. Det er på denne baggrund, jeg studerer den grønlandske statsdannelsesproces som en dialektisk helhed af ydre anerkendelsesrelationer til andre suveræne / folkeretlige enheder, samt indre anerkendelsesrelationer til en flerhed af livsformer. Jeg gør altså brug af både det produktionsmådeanalytiske og anerkendelsesteoretiske perspektiv. Førstnævnte bruger jeg til at komme tæt på hverdagslivsformerne og deres indbyrdes kontraster. Sidstnævnte hjælper mig til at blive klogere på den diakrone forandring i det grønlandske produktions- og livsformsgrundlag. I den forbindelse skal det kort nævnes, at jeg tidligt i arbejdet med afhandlingen skrev en artikel, som omhandler de forskellige folke- og suverænitetbegreber, der i overgangen fra hjemme- til selvstyretid kæmpede om at vinde terræn (Søbye 2013). Arbejdet med at begribe de forskellige

suverænitésrelationer gjorde mig endnu mere nysgerrig på sammenhængen mellem dette niveau og hverdagslivets kontraster. Afhandlingen bærer præg af, at det har været udforskningen af hverdagslivsniveauet, som har været i centrum, men det er vigtigt at understrege, at dette arbejde hviler på den forudgående undersøgelse af suverænitésniveauet.

Neokulturation og etnocentrisme

Med inspiration i interpellationsbegrebet understreger livsformsanalysen, at subjekter fødes ind i en bestemt statsform med dertilhørende familieapparat, som udruster dem med både materielle og ideologiske forskrifter for, hvordan det gode liv defineres og leves. Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at en person ikke kan forandre selvforståelse og begrebsverden igennem et livsforløb. Det er en pointe, som er særlig vigtig for mit projekt, der i høj grad omhandler en kulturel forandringsproces. I livsformsanalysen omtales forandring begrebsligt som neokulturation, neo (ny) og kulturation (forandring). I neokulturationsanalysen kan man bl.a. studere, hvordan materielle eksistensbetingelser forandrer sig over tid, fx som led i staternes indbyrdes anerkendelseskamp eller livsformernes modstandskampe, samt hvordan personer reagerer på ændringer i deres materielle levevilkår (Højrup 1989, 223). Det gør jeg helt konkret, når jeg studerer 2011-fiskerireformerne i teori og praksis. Her undersøger jeg både, hvilket statsrationale der går forud for reformerne, hvordan de i praksis ændrer i de materielle betingelser for en række livsformer, samt hvordan forskellige livsførelser reagerer på disse ændringer og derfor er medskabere af en ny forandringsproces.

Selvom livsformsanalysen i høj grad er interesseret i kulturel forandring, så er der stadig langt herfra og til de mere postmoderne teorier, som hævder, at alting står til forhandling, at subjektivitet og identitetsdannelse er i konstant flow og derfor bedst beskrives som et stort kludetæppe eller netværk. Ifølge livsformsanalysen vil et subjekt uundgåeligt være formet af den dannelsesproces, som gør det til bærer af en bestemt samfundsmæssig struktur, og som derfor ikke bare kan skiftes ud efter forgodtbefindende.

En stor udfordring ved at rejse til Grønland med begreber, som er formuleret i en for mig at se mere velkendt europæisk tradition, har været at undgå at projicere dette tanke-system over på den empiri, som hele meningen jo har været at forstå.

Derfor er det vigtigt at understrege, at de produktions- og livsformsbegreber, der er udviklet i en dansk kontekst, som i *Det glemte folk*, ikke nødvendigvis er relevante i en grønlandsk kontekst. Ingen produktionsmåder er ahistoriske. Marx taler således om produktionsmådens specifikke

historiske karakter (Bestimmtheit). Som historisk bevægelse forudsætter den kapitalistiske produktionsmåde fx, at de samfundsmæssige produktivkræfter og deres udviklingsformer har nået et vist trin, en betingelse der selv er resultat og produkt af en forudgående proces, og som den nye produktionsmåde går ud fra som sit givne grundlag (Marx 1970, 1128).

Produktionsmåderne vil derfor altid skulle beskrives gennem en konkret analyse af de i tid og rum herskende varianter af produktionsforhold og arbejdsprocesstrukturer.

At produktionsmådetanken er relevant i en grønlandsk sammenhæng er jeg imidlertid ikke ene om at mene. Her er det forskerne bag de store levevilkårsundersøgelser i Arktis, der udtaler sig:

”Without maintaining that the mode of production is the only decisive factor for the culture of a given people, it should be stressed that in Greenland it has been possible to identify a direct connection between changes in the mode of production and cultural and social changes. It has been a question of a process of modernization which in some areas is reminiscent of industrialization of the modern Western societies - but also different as far as pace and point of departure and results are concerned.” (Andersen og Poppel 2002, 194).

Antropolog Jens Dahl har i lighed med forfatterne ovenfor lavet et stort forarbejde i forhold til at tænke produktionsmådeanalysen ind i en grønlandsk sammenhæng. For at spore mig ind på den eller de produktionsmåder, som gør sig gældende i Grønland, redegør jeg i næste kapitel for Dahls mest centrale indsigter og pointer, samt hvori forskellen mellem hans og mit arbejde består. Jeg kunne også have gjort mere ud af levevilkårsundersøgelserne, men her har Dahls arbejde virket mere kompatibelt med min egen kvalitative tilgang, hvorimod levevilkårsundersøgelserne er mere kvantitative i deres snit. Hvor Dahl introducerer begrebet, fangerproduktionsmåden, leder han mig samtidig på sporet af en mere principiel historisering af produktionsmåderne i Grønland.

Produktionsmådeanalysen i Grønland

Fangerproduktionsmåden

I bogen *Saqqaaq* (Dahl 2000), som også er navnet på den nordgrønlandske bygd, hvor Dahl har bedrevet feltarbejde, karakteriserer han betingelserne for en særlig fangerproduktionsmåde, som har overlevet Grønlands generelle udvikling i retning af en moderne nation med private ejendomsforhold, kapitalistisk produktion og en offentlig sektor af skandinavisk tilsnit. Herom siger han:

In the case of Saqqaaq, we have an example of a mode of production that has developed its own terms and conditions rather than simply being completely swallowed during the process of transformation. (...) The hunters have always depended on the marketing of blubber, sealskin or fish, but throughout history the members of this community have basically been able to incorporate the world market into their own structure, rather than vice versa (Dahl 2000, 210).

Syv søjler definerer ifølge Dahl fangerproduktionsmåden (FPM) - her opsummeret:

- 1) Fangstaktiviteter imødekommer først og fremmest *husholdets behov*¹².
- 2) Den enkelte fanger har *kontrol og ejerskab* over produktionsmidlerne og fangstprocessen.
- 3) Udveksling af information, erfaring og viden (om fangstprocessen) sker indenfor *et kollektivt netværk af slægtskab og alliancer*, et system af bytteforhold, hvor autoritet og status tilegnes og bekræftes.
- 4) Folk har *kollektiv og fri adgang til land og territorium*.
- 5) Fangeren ses som *bidragsyderen*, der bidrager til fællesskabet ikke kun med kød, men også tradition, (maskulin) status og nyheder fra den store verden /naturen.
- 6) *Fleksibilitet* som fangerens *sine qua non* forudsætning for balancen mellem selv og fangerfællesskabet.
- 7) *En bæredygtig brug af natur og ressource*.

¹² Nogle analytikere har tilmed opkaldt produktionsmåder udelukkende efter dette princip jf. ”Domestic Mode of Production ” (Sahlins 1972, 83; Sejersén 1998, 40).

Ser man samlet på de syv søjler, er det interessant nok alene søjle 4, den kollektive og frie adgang til land og territorium, og søjle 7, den bæredygtige / religiøse brug af natur og ressourcer, som adskiller Dahls FPM fra den enkle vareproduktionsmåde (EVP). Til gengæld opstår en samhørighed mellem disse to søjlepunkter og produktionsmådebegreber udarbejdet af antropologer med henblik på jæger-samler befolkninger i andre verdensdele. En sammenhæng jeg uddyber i det følgende med henblik på en dybere forståelse af FPM-begrebets rødder.

Produktionsmåder med henblik på jæger-samlere

Flere har anvendt produktionsmådeanalysen på studier af nomadiske jæger-samler befolkninger (Meillassoux 1964; Terray 1972; Hindess og Hirst 1975; Lee og Leacock, 1982). Det er der bl.a. kommet begrebet "lineage based mode of production" ud af (Rey 1971; Meillassoux 1964; Terray 1972). Begrebet betegner en fælles tilegnelse af de sociale produkter og den dertilhørende komplekse udvidede re-distribution mellem en nedstammingsgruppes medlemmer, hvilket svarer til den kollektive ejendomsret, Dahl begrundes ud fra inuit grupperingers afhængighed af fangsten af store havpattedyr (søjle 2+4). En kollektiv indsats som bl.a. ses i det køddelingsprincip, som har omgærdet særligt hvalfangsten, hvor alle de tilknyttede både, som har deltaget i fangsten, får en andel af den eksklusive mattak (hvalhuden) (Dahl 1989, 32). Ritualet varierer imidlertid lokalt (Dahl 1989; Petersen 1981; Sejersen 1998, 42). Større sæler, hvalrosser og isbjørnefangst har også traditionelt været omgærdet af et kollektivt køddelingsprincip mellem de fangere, som har deltaget i fangsten. Fangsten af mindre sæler derimod har ikke i Grønland medført samme form for Kooperation, da de alene tilhørte fangeren. Hertil kommer til gengæld forventningen om, at fangeren bør give kødgaver. Selv ved fangst af mindre dyr bliver Kooperationen afgørende, selv om det i tilfældet med de mindre dyr sker på et senere tidspunkt i den sociale distribution.

Forud for definitionen af den kollektive ejendomsret går Marx' omtale af Kooperationen i arbejdsprocessen, som han konstaterer findes hos jægerfolk ved menneskekulturens begyndelse eller de indiske landsbysamfundets jordbrug. På den ene side beror Kooperation på den fælles ejendomsret til produktionsbetingelserne og på den anden side på den omstændighed: "*at det enkelte individ lige så lidt har løsrevet sig fra stammens eller landsbysamfundets navlesnor, som den enkelte bi fra bistaden.*" (Marx 1971a, 1. bog 1:497).

Hindess & Hirst går i bogen *Pre-capitalist Modes of Production* (1975) et skridt videre, når de definerer den primitive kommunistiske produktionsmåde. Den udspringer af antagelsen om, at

der ikke kan være en definition af produktionsrelationer og produktivkræfter uafhængigt af den produktionsmåde, i hvilken de er forbundne (Hindess og Hirst 1975, 11). I forlængelse heraf siger de, at den kollektive tilegnelse af merarbejdet gennem redistributionen af produkterne definerer et sæt af produktivkræfter, som svarer til netop denne produktionsrelation (ibid. 11). Med merarbejde forstås det arbejde, der overstiger producentens nødvendige arbejde til egen reproduktion, hvilket betyder, at merarbejde eksisterer i alle produktionsmåder, fordi det er en betingelse for al social produktion (ibid. 26). Den primitive kommunistiske produktionsmåde defineres endelig som struktureret ud fra produktionsrelationen, kollektiv tilegnelse af merarbejdet. Det indebærer en struktur for produktivkræfterne, hvor der ikke er en social lagdeling i klasser af arbejdere og ikke-arbejdere. Det betyder, at der for denne produktionsmåde ikke eksisterer noget politisk niveau, som i de produktionsmåder, hvor tilegnelsen af merarbejdet tilfalder en klasse af ikke-arbejdere:

”Where there is communal appropriation of surplus-labour there are no classes, no states, no politics.” (ibid. 23) “No state apparatus is required to maintain mechanism of appropriation of surplus-labour and the social formation consists of two levels only, the economic and the ideological. All other modes of production are characterized by a social division of labour into classes. In these cases the political level exists as the necessary space of representation of the interests of the various classes and the presence of a state apparatus is a necessary condition of the maintenance and functioning of the mechanism of appropriation of surplus-labour by the ruling classes. (...) State power serves to maintain, or, in period of transition from one mode of production to another, to transform, the overall structure of relations between classes.” (ibid. 29) .

Der er altså åbenlyse sammenfald mellem den produktionsmåde, Dahl udvikler ud fra feltarbejde i en Nordgrønlandsk bygd, og produktionsmåder udviklet med henblik på andre jæger-samler befolkninger. Men Hindess og Hirst giver samtidig en mere strukturel definition på det, Dahl beskriver som fangerproduktionsmåden. Definitionen af den primitive kommunistiske produktionsmåde gøres nemlig uadskillelig fra det politisk-juridiske niveaus fravær, som kendetegner organisationen blandt før-koloniale nomadiske inuitbefolkninger.

Fangerproduktionsmåden kan derfor siges hente sin essens som formbegreb i en før-kolonial arktisk livsform. Det betyder, at en hvilken som helst anvendelse af begrebet i en nutidig kontekst kræver en historisering af, hvordan denne produktionsmåde sameksisterer med andre produktionsmåder og et politisk-juridisk niveau. En sådan historisering af produktionsmåden gør

det lettere at forstå, hvorfor det er relevant i en grønlandsk sammenhæng at operere med et FPM begreb, som står i kontrast til livsformsanalysens begreb for de enkle vareproducenter også kaldet de selverhvervende på trods af de mange ligheder, jeg startede med at redegøre for.

Foruden at der i den danske kontekst er tale om et kristent landsbrugssamfund, består nogle af de afgørende forskelle mellem den produktionsmåde, Dahl udarbejder ud fra en grønlandsk kontekst og Højrup en dansk, i forskellen på, hvornår og hvordan introduktionen af en herskende klasse af ikke-producenter, individuelle driftsformer og hertil hørende relation til et politisk-juridisk niveau er opstået i samfundet som helhed.

Enkelt vareproduktionsmåden og tilhørende livsform er nemlig vokset ud af et historisk forløb, som forudsætter den feudale produktionsmåde. Det vil sige en produktionsrelation i hvilken, der er en herskende klasse af ikke-producenter, der tilegner sig den feudale rente og kontrollerer arbejdsprocessen. Jf. stavnsbåndet og det efterfølgende opgør hermed i selvstændiggørelsen og individualiseringen af bondestanden, som i en dansk kontekst kom til udtryk i landboreformer med selveje. Det er m.a.o. ikke tilfældigt, at begrebet om selverhververlivsformen fører tankerne hen på 1800-tallets selvstændiggørelse af bondestanden som følge af udskiftningens ophævelse af landsbyernes jordfællesskab og deraf følgende indførelse af individuelle driftsformer. I det historiske afsnit redegør jeg mere i dybden for, hvorfor de to begreber alligevel kan bruges i en og samme analyse. Først vil jeg afrunde analysen af FPM-begrebet med at beskrive forskellene på Dahls og mit eget arbejde.

Forandringsproblemet

Ser man alene på Dahls fangerproduktionsmåde, kan man få det indtryk, at Grønland ikke har forandret sig særlig meget siden kolonitidens begyndelse. Til Dahls forsvar skal det siges, at han empirisk beskriver en række forandringer herunder trosforestillingernes tilbagetrækning i forhold til kvoteordninger, hvilket ifølge ham udfordrer den bæredygtige brug af natur og ressourcer, indskrevet i Inuits oprindelige trosforhold og sprog (søjle 7). Hertil kommer ændringer i fangerens eksklusive position i fangerfællesskabet samt den kønslige arbejdsdeling i bygden som helhed, som han beskriver som en udfordring for fangerens maskuline status i fællesskabet (søjle 5). Ligesom han understreger, at livet i en lille grønlandsk bygd ikke kan begribes uden en forståelse af den politiske økonomi i det koloniale og postkoloniale Grønland (Dahl 2000, 12). Det kan imidlertid undre, hvorfor alle disse forandringsprocesser ikke ændrer ved selve definitionen af FPM. Hvordan har den kunnet bestå så relativt uforandret, sådan som Dahl hævder det, til trods for de mange forandringsprocesser i bygden og centraladministrationen som helhed? M.a.o. hvor meget forandring kan en produktionsmåde klare uden at gå til grunde eller blive til noget andet? Når disse spørgsmål fremstår uforløst i Dahls bog, kan det dels skyldes den måde, han anvender produktionsmådeanalysen på. Han refererer nemlig i høj grad kun til den med henblik på at definere selve FPM og undersøger i mindre grad denne produktionsmådes sammenføjninger med andre produktionsmåder. Det betyder, at de mange andre produktionsmådevarianter, som også må gøre sig gældende i en grønlandsk bygd, står uden for den teoretiske analyse, og efterlader FPM mere eller mindre alene overfor en mere generel kapitalistisk produktion. Dahl kommer derved i nogen grad til at reproducere en uhensigtsmæssig dikotomi mellem et oprindeligt, før-kolonialt subsistensøkonomisk fanger- og bygdefolk på den ene side og Hjemmestyret/statsmagten, kapitalismen og bybefolkningen på den anden.

Antropologen, Frank Sejersen, som også har beskæftiget sig med fiskere og fangere i byen Sisimiut, kritiserer i forlængelse heraf Dahl for ikke i tilstrækkelig grad at tage højde for, at der for grønlandske fangere er tale om blandingsøkonomier (Sejersen 1998). En pointe som går igen i de arktiske levevilkårsstudier (Poppel 2015, 56). I den forbindelse kan man også sige, at der er en fare for, at befolkningsgrupper fremstår som historisk stagnerede og lukkede systemer, når studiefeltet afgrænses til en etnisk eller lingvistisk homogen gruppe (O'Laughlin 1975, 106) som fx en bygdebefolkning, hvorimod de mere komplekse blandingsvarianter træder tydeligere frem i de lidt større byer.

Jeg er enig med Dahl i, at træk fra FPM har overlevet frem til i dag på trods af en række forandringer i det, jeg vil kalde den koloniale- og velfærdsstatslige samfundsformation. Men jeg finder det samtidig afgørende, at produktionsmåden forstås i relation til de andre produktionsmåder, som den har måttet sameksistere med og evt. er blevet føjet sammen med siden kolonitidens begyndelse. Jeg vil derfor hævde, at Dahls fangerproduktionsmåde ikke kan stå alene i studiet af en grønlandsk bygd eller by, som både har været underlagt et dansk-norsk statsapparat og aktuelt er underlagt hhv. et dansk statsapparat og et grønlandsk statsapparat under opbygning. FPM må i stedet forstås ud fra *den komplekst sammensatte samfundsformation* og statsdannelsesproces, den er en del af. Det er i denne udlægning, jeg bevarer Dahls FPM begreb i mine analyser.

Formuleringen, *komplekst sammensat samfundsformation*, er Althusseres måde at betragte samfundsformationen (den samfundsmæssige helhed af produktionsmåder) på som en sammensat helhed, der er hierarkisk inddelt. Det gør han netop for at undgå en statisk samfundsanalyse. Det komplekst sammensatte skal forstås som led i et opgør med det, Althusser kalder for Hegels enhedsprincip (totalitet eller helhed), i hvilken alle de konkrete forskelle eller modsætninger "benægtes i næsten samme øjeblik de bekræftes" (Althusser 1968, 178). Althusseres ambition er med andre ord at redde modsætningerne eller de kulturelle forskelle fra deres indifferens i den hegelianske dialektiks ophævelse. Derfor taler han i stedet om et enhedsprincip i den komplekse helhed (Althusser 1968, 174–75). Komplex i den forstand, at den består i en artikuleret dominant-struktur, hvilket betyder, at delenes sameksistens i helheden er underkastet *en dominerende strukturs ordening*, dvs. hierarkisk ordnet (Althusser 1970, 131). Det kan eksempelvis være industriproduktionens dominans over den enkelte vareproduktion.

Det er på denne baggrund, at jeg nu vil redegøre for FPM's historiske sameksistens med andre produktionsmåder fra kolonitiden og frem til den samfundsformation, som gør sig gældende i dag. Mere præcist introducerer jeg herved den komplekst sammensatte helhed af produktionsmåder, jeg har kunnet møde i mit feltarbejde i perioden 2011-2013.

Historisering af produktionsmåderne i Grønland

Et karakteristisk træk ved produktionsmådernes sameksistens i Grønland er, at introduktionen af nye produktionsmåder i kolonitiden ikke er sket som følge af en indre klasseopstand.

Overgangen fra inuitgrupper domineret af fangerproduktionsmåde til sameksistensen med andre produktionsmåder er derimod initieret af en udefrakommende stats oprettede handels- og missionsinstitutioner. Hermed har et mere klasseopdelt samfund kunnet opstå.

Marx omtaler forskellige historiske varianter af et erobrende folks erobring af et andet land og dennes betydning for produktions- og distributionsforholdene:

“Ved alle erobringer er tre ting mulige. Det erobrende folk underkaster det erobrede under sin egen produktionsmåde (f.eks. englænderne i Irland i dette århundrede, delvis i Indien); eller det lader den gamle bestå og lader sig nøje med tribut (f.eks. tyrkerne og romerne); eller der indtræder en vekselvirkning, hvorigennem der opstår en ny, en syntese (delvis i de germanske erobringer). I alle tilfælde er produktionsmåden - det være sig det erobrende folks, det være sig det erobredes, det være sig den af begges sammensmeltning fremkommende - bestemmende for den nye distribution, som indtræder. Omend denne fremtræder som forudsætning for den nye produktionsperiode, er den således igen selv et produkt af produktionen, ikke kun af den historiske produktion i almindelighed, men af den bestemte historiske produktion.” (Marx 1974, 211–12).

Jeg vil hævde, at den dansk-norske erobring af Grønland svarer til Marx' beskrivelse af de germanske erobringer, hvor en syntese opstår. Så snart missionen og handelens tilstedeværelse for alvor begyndte at installere sig i Grønland, muliggjordes fangerlivsformens involvering i og sammenblanding med andre produktionsmåder. Den forsvandt, som Dahl også påpeger, ikke.

Den koloniale formation: Producer som I altid har gjort, tro som os.

Allerede fra 1770'erne indhandlede Kongelige Grønlandske Handel (KGH) hajlever og sælspæk til udvinding af tran (Gad 1967). Sideløbende med denne handel har det været en tilbagevendende problematik for koloniadministrationen at diskutere fordelene og ulemperne ved et fald i selvforsyning og en overgang til vareproduktion for den grønlandske befolkning (Birket-Smith 1971; Seiding og Toft 2011).

Når dette kunne udgøre en bekymring for koloniadministrationen, hænger det sammen med det kulturbeskyttende princip, som dominerede koloniadministrationens politik. Fra slutningen af 1700-tallet var tranpriserne så høje, at den grønlandske sælfangst var en god forretning for Danmark. Dette var en væsentlig grund til at holde grønlænderne til sælerhvervet, sådan som det bl.a. kom til udtryk i *Den danske regerings handels- og besejlingsforbud* fra 1776, også kaldet monopolhandelen, som både omfattede fremmede og danske undersåtter. Ifølge historiker, Axel Kjær Sørensen, var det Styrelsens¹³ overordnede strategi helt frem til 1950 at holde grønlænderne ved sælfangsten ud fra synspunktet om, at de alene var i stand til at drive denne rentabelt. Det drejede sig i det hele taget om at opretholde og udvide grønlændernes produktionsevne, hvorfor man mente, at de måtte beskyttes mod skadelig europæisk indflydelse (Sørensen 1983, 12). Den danske stat sikrede med andre ord vilkårene for, at FPM dominerede den grønlandske samfundsformation helt frem til anden verdenskrig.

Det kristne statsapparat – brud og kontinuitet

I perioden efter Hans Egedes ankomst til Grønland i 1721 er det karakteristisk, at grønlænderne samlet set blev interPELLERET som et kristent folk af det dansk-norske statsapparat. Det udbredte dåbsritual afspejler essensen af en sådan interPELLATIONSproces, hvor missionen etiketterede de grønlandske subjekter gennem navngivelsen. En proces som ikke har været smertefri eller modstandsfri, da den også handlede om at bortdrive de elementer af åndemaneri og religiøsitet, som udgjorde den ideologiske grundsten i de før-koloniale fangersamfund. Fordi missionen gjorde en stor dyd ud af at missionere via modersmålet, har der ikke været tale om en total

¹³ Den daglige administration af Grønland blev siden 1908 varetaget af Styrelsen af Kolonierne i Grønland. I 1925 ændres det til Grønlands Styrelse, som eksisterede frem til 1950, hvor den blev omdannet til et departement under Statsministeriet.

udrensning af inuitgrupperingernes trosforhold, sådan som det er set i andre koloniprocesser. Missionens holdning var, at et indre trosforhold bedst opnås gennem modersmålet. I tillæg til den overordnede kulturbeskyttende strategi har satsningen på modersmålsundervisning været afgørende for, at en række elementer fra det inuitske verdensbillede har kunnet overleve kristningen. Missionens dannelse af en grønlandsk skriftkultur gjorde det endvidere muligt for inuitgrupperinger spredt udover det store territorium at opfatte sig selv som et samlet folk, hvilket senere hen kunne udskiftes med betydningen af at være et nationalt folk (Kjærgaard og Kjærgaard 2008; Kjærgaard 2011). Denne bevægelse illustrerer meget godt interpellationens dobbelthed i form af frigørelse og underkastelse. Den kristne mission underordnede på en gang de grønlandske subjekter en ny herre, den kristne ideologi. Samtidig dannedes herigennem forudsætningerne for at handle som et på en gang kollektivt subjekt, et samlet grønlandsk folk og et individuelt, fromt og kristent subjekt, der med håb, tro, trøst og tryghed kunne gå til verden jf. (Kjærgaard og Kjærgaard 2012, 220). Det var også missionens fortjeneste, at der blev skabt en særlig lærer- og præstestand i Grønland. Det, der efterfølgende er blevet kaldt for den grønlandske kulturelle elite eller intelligentsia (Gad 2005), startede som en kateketinstitution.

Det var Hans Egede, der i 1725 kom med de første idéer til en kateketinstitution i Grønland. Han mente, at missionen skulle benytte sig af grønlandske medhjælpere. Kateket blev på grønlandsk til ajoqi, ”at ligne, at imitere, at forsyne med et forbillede” (Thuesen 2007, 201). Denne betegnelse karakteriserede det essentielle ved kateketinstitutionen, sådan som den ofte praktiseredes af kateketerne, nemlig imitationen, børnenes eller menighedens gentagelse af det hørte, den oplæste katekismus (ibid.). I 1845 oprettedes kateketseminarer i Godthåb (Nuuk) og Jakobshavn (Ilulissat). Seminarieførstanderen (1901-1910) C.W. Schultz Lorentzen spillede en væsentlig rolle for, hvordan seminariet udviklede sig i 1900-tallet. Lorentzen stod for en radikaliseret socialt bevidst grundtvigianisme med stærk vægt på højskoletanken (Thuesen 1988, 68). Det var bl.a. hans fortjeneste, at de grundtvigske idéer blev internaliseret gennem elevernes sange, kropslige udfoldelse og fritidsorganisering, hvilket var med til at vende det kristne kald til en forpligtelse mod folket og fædrelandskærligheden (ibid. 313).

Eskimolog Søren Thuesen har beskrevet, hvordan kateketinstitutionen interPELLerede de studerende ud fra en helt særlig kulturel grønlandsk/dansk blandingsstrategi (Thuesen 2007). Grønlandsk i den forstand at kateketinstitutionen dyrkede det grønlandske sprog, traditionelle fangerdyder som kajakroning og beklædning i form af kamikker og hvid anorak. Dansk og europæisk i kraft af visionen om at give eleverne en europæisk dannelse uden at fremmedgøre

dem overfor deres egen. Så længe seminaristerne var elever hørte de under grønlandsk lov, medmindre begge forældre var under dansk ret, men på seminariet var de samtidig underlagt den særlige variant af dansk lovgivningspraksis, som udgjordes af ordensreglementet (Thuesen 2007, 127). Der har derfor været tale om en statslig dannelsesinstitution, som var med til på mange punkter at gøre eleverne til ”fremmede blandt landsmænd”, hvilket er titlen på Thuesens bog. Med hans egne ord er det:

”historien om en gruppe, som i tanker og gerninger skilte sig ud fra andre og satte sig igennem som en særlig samfundsgruppe eller stand, der i udpræget grad kom til at præge forestillingerne om Grønland som en national enhed.” (Thuesen 2007, 10).

Kateketerne var ifølge Thuesen ikke blot en elite eller del af en elite, men en erhvervsmæssig gruppe, som stedse indgik i en politisk kamp med andre sociale grupper (ibid.15). I Stats- og livsformsteorien forlyder det, at staten for at kunne forsvare sin suverænitet som statssubjekt udadtil, må anerkende et antal livsformer indadtil, fordi beskyttelsen af deres mulighedsbetingelser er forudsætningen for, at de kan udgøre statens ressourcegrundlag (Højrup 1996, 21). Skabelsen af mulighedsbetingelserne for en grønlandsk kateketlivsform¹⁴ udgjorde ikke et økonomisk ressourcegrundlag for det dansk-norske statssubjekt. Snarere var der tale om et politisk og kulturelt grundlag for, at statens missionsprojekt i Grønland kunne anerkendes indadtil såvel som udadtil. Igennem påkaldelsen af de grønlandske kateketer kunne staten vise både omverdenen og grønlænderne, at missions- og koloniprojektet i Grønland var rodfæstet i den grønlandske befolkning.

I den forbindelse er det vigtigt at tilføje den dialektiske pointe, som ligger implicit i teorien om statens ydre og indre relationer. Som resultat af de mulighedsbetingelser et statssubjekt skaber

¹⁴ Jeg mener, at Thuesen redegør tilstrækkeligt for, at kateket- og seminarinstitutionen skabte vilkårene for, hvad man kan betragte som dannelsen af en særskilt livsform. I og med han skildrer, hvordan eleverne opretholdt en selvreproducerende og varig praksis, der bar sin egen ideologiske begrebsverden og forudsatte bestemte vilkår. I denne sammenhæng er det afgørende, at tidersbegrebet ikke udledes af et produktionsmådeanalytisk begreb, men af statsbegrebet. Der er tale om det danske statsapparats interpellation af en livsform, som man forestillede sig kunne dele værdier, normer og idealer med livsformsvarianter inden for den almene stand, embedslivsformen, i Danmark. Jeg reflekterer yderligere over denne livsforms betydning for den grønlandske statsdannelsesproces til sidst i afhandlingen.

for forskellige livsformer indadtil, splittes det samtidig mellem forskellige livsformers indbyrdes modstridende krav til samfundets politisk-juridiske og økonomiske strukturer (ibid.). Det betyder, at selv om kateketlivsformen blev interPELLERET af staten, så gjorde denne interpellation ikke livsformen til statens ejendom eller tro følger. Staten skabte mulighedsbetingelserne for, at dannelsen af en selvstændig kateketlivsform i Grønland kunne opstå og blive til en variant af den almene stand, som har mål i den kulturelle dannelse og almen interesse frem for den private egeninteresse. En af de måder kateketlivsformens ideologiske begrebsverden stod i kontrast til de begrebsverdener, som udsprang af handelsinstitutionen, KGH's interpellation, var bl.a. at man i kateketlivsformen opfattede ens gerning mere som et kald end et arbejde jf. (Thuesen 2007, 154–55). Men der var ikke af den grund tale om en kausalrelation, hvilket Thuesen også viser. I den forbindelse er det vigtigt at understrege, at en livsform altid vil blive til i en dialektisk dannelsesproces mellem påkaldelse og modstand. Det var en sådan proces, som resulterede i, at bærerne af denne livsform kunne opfatte sig som en selvbevidst enhed, en kollektiv gruppe, i modsætning til andre samfundsgrupper og på sigt endda i modsætning til det statssubjekt, som havde interPELLERET gruppen til at starte med. Sidstnævnte viser sig bl.a. i form af denne livsforms indflydelse på det nationale selvstændighedsprojekt, som havde den danske stats kolonisering og styring af Grønland som dets antitese. Et projekt som negerede det statssubjekt, der havde påkaldt kateketlivsformen til starte med, hvilket meget fint illustrerer den dialektiske dannelsesproces som en levende helhed af identitet og forskel, genkendelse og modstand.

I *Retsfilosofien* skelner Hegel mellem tre stænder, der tilsammen udgør forudsætningerne for den europæiske statsdannelse i 1700-tallet. Den substantielle stand er bundet til individuelle naturbestemte sæsoner og udbyttets afhængighed af naturprocessens foranderlige karakter, hvilket udvikler behovenes formål til en omsorg for fremtiden (Hegel 2007, 203). Denne stand, hvortil Hegel henregner bondestanden, har det substantielle sindelag, hvis umiddelbare sædelighed er baseret i et familieforhold, som hviler på tillid (ibid.). Jeg henfører fangerlivsformen til denne stand. Den almene stand beskæftiger sig ifølge Hegel med de almene interesser i den samfundsmæssige tilstand. Den må derfor friholdes for at arbejde direkte for behovenes tilfredsstillelse (ibid.205). Herunder hører militærpersoner, retslærde, læger, gejstlige, lærde og polizei (Buus 2001, 205). Hertil regner jeg kateketlivsformen. I kontrast hertil står den formelle stand, som indeholder fabrikant- og handelsstand. Denne stand arbejder for at dække egne og andres behov, men har kun sig selv at takke for sin virksomhed (ibid. 204). Refleksion og forstand er basis for denne stands sædelighed. Hvortil jeg henfører de

livsformsvarianter, det nu skal handle om, som dannedes i relation til KGH institutionen. På den måde var den danske stat med til at installere vilkårene for at forskellige kontrasterende livsformer kunne opstå i Grønland. Hegels pointe er, at de forskellige stænder står i modsætning til hinanden samtidig med, at de forudsætter hinanden inden for en og samme helhed. Med Althusser anskuer jeg denne helhed som mindre organisk og fuldendt end Hegel gør, for i stedet at betragte den som en komplekst sammensat helhed med et særligt dominans hierarki. Pointen i denne sammenhæng er, at selv om koloniseringen af Grønland har involveret et asymmetrisk magthierarki mellem det erobrende og erobrede folk, så har den samtidig skabt forudsætninger for, at det grønlandske folk kunne opfatte sig selv som en national enhed, samt at vilkårene for en moderne statsdannelse blev skabt med hertil hørende livsformer.

Tv. Nuuk Seminariets gymnastiksal indefra ca. 1936-09. Th. udefra ca. 1921. Foto: Arktisk Institut. Seminarieforstanderen (1901-1910) C.W. Schultz Lorentzen sørgede for, at der blev bygget et nyt seminarium i Nuuk (1907) med gymnastiksal, ligesom han indførte nye fag som sundhedslære, husflid, tegning og gymnastik, og i det hele taget tilskyndede elevernes deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter (Thuesen 2007, 117). I stort set alle grønlandske byer og bygder finder man den dag i dag forsamlingshuse, som vidner om denne institutions vidtrækkende indflydelse på samfundsindretningen og demokratiseringsprocessen i det hele taget. Billeder: Arktisk Institut.

KGH – brud og kontinuitet i handel og fangst

Hvor kateketinstitutionen skabte vilkårene for en særlig variant af den almene stand, skabte KGH altså vilkårene for livsformsvarianter af den formelle handelsstand. Begge dannelsesprocesser havde det til fælles, at de var underlagt koloniadministrationens kulturbevarende princip, som dikterede at den substantielle stand, fangerproduktionsmåden, fortsat skulle være den mest dominerende produktionsmåde for grønlandere i Grønland. Fangerproduktionsmåden dominerede med andre ord samfundsformationens hierarki. Denne politik udmøntede sig bl.a. i en etnisk forskelsbehandling danskere og grønlandere imellem som princip for lønninger og ægteskabsregler (Marquardt 1998; Høiris og Marquardt 2011; Seiding og Toft 2011). Til trods for at staten styrede ud fra en ideologi, der satte fangerlivsformen højt, så blev denne styring samtidig modsagt af de udsendte danske missions- og handelsfolks levestandard og politiske magt i Grønland. Livsformernes sameksistens skabte m.a.o. nye interne hierarkier i den koloniale samfundsformation.

Ligesom Thuesen beskriver historiker Ole Marquardt forudsætningerne for de livsformsvarianter, som opstod i relation til statens institutioner i kolonitiden. Han redegør bl.a. for fremvæksten af en grønlandsk handelstand af fastansatte lønarbejdere i form af fartøjsførere, nationalkolonister, udstedsbestyrere og håndværkere. Fra midten af 1800 tallet, skriver han, at de ”indfødte handelsansatte” i praksis var så fuldt og helt optaget af deres handelsopgaver, at deres eventuelle fangst-virksomhed var reduceret til at være en søn-og helligdagsbeskæftigelse (Marquardt 1997:6). Marquardt viser i forlængelse heraf, hvordan de KGH-ansatte i sammenligning med de af deres landsmænd, der fortsat levede som sælfangere og fik pengeindkomster fra indhandling af fangstprodukter og ved at udføre løsarbejde for handel og mission, havde et langt højere indkomstniveau og altså udgjorde en slags økonomisk overklasse i den indfødte befolkning, som boede syd for Jakobshavn (Ilulissat) (ibid. 11-12). De blev dog klart overgået af deres danske kolleger frem for alt overbetjentene (ibid.). Således opstod betingelserne for en selvreproducerende praksis, som svarer til lønarbejderlivsformen med hertil hørende arbejde/fritid praksis og ideologi. Arbejdstid bliver solgt for penge, som kan bruges på konsumtion og fritid.

Med oprettelsen af de første brætmarkeder for salg af grønlandsk proviant, som dukkede op omkring de grønlandske kolonier i 1700-tallet, skabte staten endvidere mulighedsbetingelserne for et institutionaliseret salg af fiske- og fangst produkter til koloniens ansatte. Hermed sikrede man sig, at fangerproduktionsmåden kunne fortsætte med at eksistere i henhold til de nye

produktionsmåder og vilkår. Man kan sige, at selvom den danske styring af Grønland repræsenterede en kulturel bevaringsstrategi, som placerede fangerproduktionsmåden hierarkisk set højt, så bragte den danske tilstedeværelse i Grønland i form af udsendte danske præster og handelsfolk et andet hierarki med sig fra den danske samfundsformation. Den etniske distinktion blev brugt af koloniadministrationen til at holde de to formationers hierarkier adskilt, da man var bange for at fangerproduktionsmåden skulle blive korrumpet af den danske formations økonomiske velstandshierarki. I praksis virkede denne strategi dog ikke efter hensigten, da den bl.a. resulterede i, at flere grønlandere ønskede at stige til tops i det implicit forbudte danske velstandshierarki (Marquardt 2005; Seiding og Toft 2011).

Med KGH var der tale om en produktion og distribution, der på baggrund af statsinvesteringer i produktionsmidler og arbejdskraft producerede et merarbejde, der tilfaldt samme stat for at finansiere selve koloniseringen og dertilhørende institutioner, herunder kirkens. Merarbejdet blev altså ikke tilegnet en enkelt kapitalist i form af merværdi, men gik i stedet til selve reproduktionen af den statslige missions kristne dannelsesprojekt. Derfor har der i den koloniale samfundsformation ikke været tale om en ren og skær kapitalistisk produktionsmåde, men snarere en særlig variant af den statskapitalistiske produktionsmåde. Trækkene herfra kan ligesom træk fra fangerproduktionsmåden ses i den nuværende samfundsformation.

Opsummeret fik koloniadministrationens handels- og missionsstrategi installeret en modsigelse mellem tros- og produktionsforhold i den grønlandske samfundsformation som helhed. På den ene side sagde statsadministrationen i den koloniale æra til grønlanderne: *tro ligesom os, kristent*, på den anden side: *producer som I altid har gjort, dvs. som fangere*. Selv om koloniadministrationen forsøgte at bevare fangerproduktionsmåden, gjorde den det ved at udskifte denne produktionsmådes egen shamanistiske trosideologi med en, der i udgangspunktet tilhørte helt andre produktionsmåder. Og selv om staten forsøgte at holde grønlanderne til sælfangsten med etnisk forskelsbehandling til følge, så installerede den i samme bevægelse repræsentanter fra det danske samfunds formelle handelsstand, som vægtede økonomisk velstand og uddannelsesmæssige kompetencer højere end fangerkundskaber, på de øverste og mest magtfulde poster i Grønland.

På grund af disse dobbeltgreb og den modstand de mødte i den grønlandske befolkning, blev det ideologiske niveau i Grønland som helhed ikke til en ren og skær spejling af kristningen, ligesom ikke alle grønlandere fandt sig i påbuddet om at holde sig til fangerproduktionen alene, da også

de ville tage del i handelsaktiviteter og forbrug efter europæisk forbillede (Seiding og Toft 2011). Netop disse modsigelser er afgørende for at forstå det særegne ved produktionsmåderne og livsformernes sameksistens i dagens Grønland. Med kolonisationen forsvandt FPM ikke, men den måtte herefter gøre sig fortjent til at få opfyldt eksistensbetingelserne på helt nye vilkår, hvilket skabte nye varianter af fanger- og fisker livsførelser. Den oprindelige fangerproduktionsmådes ideologiske niveau, i form af shamanistiske trosforestillinger, nomadisk livsførelse og fraværet af et politisk-juridisk niveau og dertilhørende klassesdeling, som var tilpasset de arktiske naturforhold var noget af det, der måtte vige til gengæld for, at fangerproduktionsmåden kunne neokulturere i overensstemmelse med den koloniale samfundsformation.

De rationelle fiskeriforsøg er en god indgang til at forstå sprækkerne og forskydningerne i livsformsvarianterne mellem den koloniale og velfærdstatslige formation. Derfor følger her en mere detaljeret analyse af, hvordan fiskeriforsøgene skabte vilkårene for dannelsen af den grønlandske fisker og det, jeg analyserer som den enkle vareproduktionsmåde.

De rationelle fiskeriforsøg og den grønlandske fisker

Den dansk-norske stat gjorde i den tidlige kolonitid ikke noget særligt ud af den grønlandske erhvervsfisker, bl.a. fordi statens interesse for et fiskeri i Grønland til at begynde med var præget af forestillingen om, at fiskeriet skulle fungere som en slags hjælp til nødlidende, dvs. dem der ikke ernærede sig ved sælfangsten (Jensen 1907, 1; Bendixen 1930). Beretninger fra den tidlige kolonitids kolonibestyrere og præster viser, at de betragtede fiskeriet som værende underordnet og endda ringeagtet i forhold til fangsten. Kolonibestyrer, H.J. Rink, opregnede fx i et forsøg på at lave en statistik over den øgede fattigdom i kolonierne en sammenkædning af antallet af fattige med antallet af fiskere (Thuesen 2007, 329).

På denne baggrund havde det første fiskeriforsøg i Grønland (1906) som udgangspunkt alene til hensigt at skabe en udvidet eller ny erhvervskilde for den del af befolkningen, der ikke ernærede sig ved sælfangst (Bendixen 1930, 34). Den koloniale formations overordnede kulturbeskyttende strategi kunne dermed fortsætte.

I det statslige opdrag til de rationelle fiskeriforsøg fra 1910 ses imidlertid en forskydning i statens syn på fiskeriets rolle. Her forlyder det, at forsøgene havde til opgave at fremme både det grønlandske eksport- og hjemmefiskeri (Smidt 1989, 14). Lederen af Tjalfeekspeditionen, Adolf

S. Jensen, var en af de danske forskere, som var med til at fremme det synspunkt, at grønlandere med rette både kunnr fiske og fange. I en artikel til Det grønlandske Selskab om de planlagte fiskeriundersøgelser 1908-1909 siger han:

”Foruden den europæiske Besætning, som er nødvendig, bør man til Undersøgelserne i saa stor Udstrækning som muligt benytte Grønlændere, for at disse kan blive gjort bekendt med andre og bedre Fiskeapparater og Fiskemetoder end dem, de selv bruger, og for at de kan blive belært om den rette Behandling af Fisken, en Sag, der er af den yderste Vigtighed, dersom Grønlænderne skal kunne naa frem til at eksportere Fisk til udenlandsk Marked efter en større Maalestok.”
(Jensen 1907, 21).

I en note til ovenstående fremgår det, at de grønlandske autoriteter må udpege de dertil egnede indfødte: *”thi der bør vaages over, at ingen Grønlænder drages bort fra Kajakfangsten”* (ibid.). Således overholdt Jensen Styrelsens overordnede strategi om at holde grønlanderne til sælfangsten, samtidig med at han kritiserede denne politik for ikke at udbrede idealet om at grønlandere kunne gøre brug af de to erhvervsformer, sådan som han selv gik ind for:

”Mit Ideal af en Grønlænder er den Mand, der tager Sæl, naar der er Sæl, og fanger Fisk, naar der er Fisk. Og det er en ganske fejlagtig Anskuelse, at disse Erhverv ikke kan forenes; jeg kender endog Grønlændere, som overkommer endnu mere. (Jensen 1910, 629).

Jensens udtalelser er et godt eksempel på, hvordan handelsmonopolet og den kulturbeskyttende strategi blev kritiseret løbende af det danske embedsværk med kendskab til Grønland. Flere grønlandere fremførte også deres kritik af styringen, hvilket bl.a. kom til udtryk i den grønlandske avis, *Atuagagdliutit*¹⁵. Når Styrelsen med tiden kunne være lydhør overfor

¹⁵ Når jeg ikke her har gjort mere ud af at søge kilder, hvor de grønlandske stemmer kommer direkte til udtryk, er det fordi, mit fokus har været på, hvordan vilkårene for en eksistens som fisker i Grønland bliver skabt. Senere vil jeg sætte disse vilkår i relation til de forskellige stemmer og praksisser, som min etnografiske metode åbner op for at inddrage. Andre har gjort det på det historiske materiale. Fx beskriver Kirsten Thisted med udgangspunkt i den fattige fisker og intellektuelle Peter Gundels fotografier og tekster den modstand, der var blandt grønlandere overfor statens kulturbevarende strategi og de udsendte danskeres blik på grønlanderen som den ”naturlige, vilde og oprindelige fangere” (Thisted 2006; Thisted 2005). Karen Langgaard gør ligeledes rede for de kritiske grønlandske

ovenstående kritik, skyldes det bl.a. at nye lys- og energikilder var kommet til såsom petroleum, hvilket medførte at tranprisernes faldt i 1870'erne. Staten havde dermed også et økonomisk incitament til at genoverveje grønlandsfiskeriets status. A.S. Jensens anbefalinger kunne på denne baggrund danne grundlag for statens rationelle fiskeriforsøg fra 1910 og frem. Samlet set viser fiskeriforsøgene derfor, hvordan fisk i Grønland og grønlænderen som fisker gik fra at være en del af det danske embedsværks diskussioner til at realisere sig som et dannelsesprojekt i Grønland. Et projekt som har krævet en helt særlig sammenvævning af ny materiel (produktionsmidler) og subjektforhold (livsformer).

Af de beretninger om fiskeriforsøgene, som Styrelsen af Kolonierne i Grønland har ført, fremgår det, at den danske stat stod for investeringer i de produktionsmidler, som skulle blive afgørende for fiskeri som hjemme- og eksporterhverv i Grønland.¹⁶ Man udbyggede de materielle investeringer med årene og investerede i motorfartøj, fiskehuse, fiskeristation og fiskefabrik (til henkogning af laks) (Grønlands Styrelse 1913, 240), fiskeredskaber, både, tønder og salt, petroleum og olie til motorerne og lønning til personalet ved stationerne (Grønlands Styrelse 1913, 351).

Selvom målet med de rationelle fiskeriforsøg var et rentabelt fiskeri, er det sigende hvor meget ordene oplæring og biståelse, samt beskrivelsen af hvilke muligheder forsøgene skaber for den grønlandske befolkning, fylder i beretninger. Jf. følgende uddrag:

”I den hensigt at oplære Befolkningen i den sydlige Del af Egedesmindes Distrikt i Langlinefiskeri efter Helleflynder samt i Fiskens Behandling til Eksport engagerede Administrationen den færøiske Fisker M. Rein, der udgik med ”Hans Egede”s 2. Rejse og ankom d. 25. Juni til Udstedet Agto. Til Hans Rådighed stilledes den for Fiskeriforsøgets Regning

stemmer i sin analyse af den identitetsdebat, der fulgte i kølvandet på fiskeriforsøgene, sådan som den kom til udtryk i avisen Atuagagdliutit. En debat som bl.a. omhandlede, hvorvidt sproget eller fangerhvervet var mest definerende for den grønlandske identitet (Langgård 2011).

¹⁶ *Beretninger og Kundgørelser vedrørende Kolonierne i Grønland* giver særligt detaljerede beskrivelser af processen med at indføre et rationelt fiskeri i Grønland, ikke mindst på grund af datidens krav til embedsværkets evaluerende, rapporterende og dannende skriftpraksis. Selv om beretningerne udgør en meget detaljeret primær kilde, er det vigtigt at holde sig for øje, at det ikke er de grønlandske fiskere og fangere, der fører pennen.

anskaffede Motorbaad "Anna Maria", og Udstedets danske Bestyrer, Hedegaard, stod ham bi paa enhver mulig Maade og var ham en udmærket Mellemand overfor befolkningen, der straks modtog den fremmede Fisker med Velvilje og med den rette Forstaalelse af, hvorfor han var kommen. (...) Foruden selv at fiske havde Rein tillige faaet i Opgave at vejlede og bistaa de Grønlændere, der ønskede for egen Regning at prøve de nye Fiskemethoder. (...)"(Grønlands Styrelse 1913, s.18–19).

Det er dog ikke underligt, da det svarer til grundholdningen i statens grønlandspolitik, som var noteret i den kongelige instruks fra 1782. Den fastslog, at alt i landet skulle gøres til grønlændernes bedste, eller som det blev udtrykt i lov om Grønlands styrelse 18. april 1925: handelen "skal have til formål at fremme den grønlandske befolknings økonomiske vilkår" (Birket-Smith 1971, 261). Instruksen forklarer i samspil med statens økonomiske interesse i sælproduktionen, hvorfor opdelingen i administrationens udsendte *vejledere* og den grønlandske befolkning, *der oplæres eller hjælpes* går igennem beretningerne som interpellationsstruktur.

Ifølge inspektør i Sydgrønland, Ole Bendixen, var antallet af grønlændere, der til en begyndelse fandt beskæftigelse ved de rationelle fiskeriforsøg ca. 14 pct. af hele befolkningen. Af disse var 6 pct. henvist til sæsonfiskeri og kun 8 pct. kunne fiske nogenlunde regelmæssigt året rundt (Bendixen 1930, 52). Antallet af træbåde, ejet af grønlændere, steg i perioden fra 157 i 1900 over 387 i 1920 til 1471 i 1935 (Sørensen 1983, 46). Endvidere dukkede de første 2 motorbåde i grønlandsk eje op i 1925 (ibid.). Opførelse og drift af fiskehusene var Styrelsens sag, og i årene 1910-1939 blev der i alt indrettet 125 (Sørensen 1983, 46). Fra 1901 til 1930 voksede antallet af huse i Vestgrønland fra 1503 til 2525, og da den stigning var stærkere end befolkningsforøgelsen, faldt antallet af beboere pr. hus tilsvarende. Der var i 1901 7,5 og i 1930 6,1 grønlænder pr. hus (Sørensen 1983, 51). Omlæggelsen til fiskeri udgjorde også baggrunden for fraflytningen fra de mindste bopladser til de lidt større og største, der fandt sted.¹⁷ I Styrelsens beretning fra Sarfanguak beskrives, hvordan "det gode fiskeri" her har vist sin virkning i form af et nybygget hus og adskillige solgte rifler samt penge indsat i Sparekassen

¹⁷ Generelt var omlægningen fra fangst til fiskeri mere udbredt i Sydgrønland, da fiskesæsonen her var længere end i Nordgrønland og fiskeforekomsterne større (Heinrich 2012, 64).

(Grønlands Styrelse 1913, s.21). Ved Kângamiut konstrueres i 1916 to huse til støtte for fiskeriet:

”Det ene byggedes til Grønlænderne, der hidtil havde følt det som en ulempe, at de maatte ligge i Telt hele Fisketiden, da deres Telte er daarlige, døjede de baade Kulde og Væde, og næsten hvert Aar svigtede de Lederen og drog hjem, selv om de derved gik tabt af den bedste Fiskeplads. Det andet Hus er beregnet for Lederen og hans Virksomhed, og paa Loftet er indrettet en lille butik, saa at Fiskerne på Stedet kan forsyne sig med de nødtørftigste Varer.” (Grønlands Styrelse 1917, s.610) 610)¹⁸.

I beretningen fra Julianehaabs syddistrikt 1916 lyder det: *”Der kommer stadig flere og flere Fiskere til, eftersom det gaar op for Befolkningen, hvilken god indtægt Fiskeriet kan give” (Grønlands Styrelse 1917, s.612).*

Det er givet, at der har været gode grunde til at indgå som fiskersubjekt i lære i fiskeriforsøgene, såsom en mere pengeindbringende beskæftigelse, udsigt til nye boformer, samt muligheden for at købe europæiske varer, hvilket også muliggjorde en anden social differentiering end med sælfangsten. Til sælfangsten hørte traditionsbestemte regler for deling af byttet og udveksling af gaver, bopladsfæller og familier imellem (Boisen og Nielsen 1982, 136; Skydsbjerg 1999, 14). Fiskeriforsøgene giver m.a.o. indblik i, hvordan de nødvendige forudsætninger for et EVP fiskeri blev dannet gennem et større marked, ophobede pengemidler og muligheden for at besidde egne produktionsmidler. Ligesom de skabte forudsætningerne for, at en del af befolkningen kunne indgå som lønarbejdere ved de nye fiskeristationer.

Det var imidlertid ikke alle de tiltalte grønlandske subjekter i fiskeriforsøgene, der lod sig interpellere som vareproducerende fiskere. Nogle subjekter har ydet modstand overfor denne

¹⁸ Her skal det nævnes, at der af erhvervsredskaber fra før kolonisationen fandtes følgende: Kajakker, konebaade og skindtelte. På dansk initiativ kom: Rifler, haglbøsser, senere træbåde, lærredstelte, isgarn og motorbaade (Ibsen og Sveistrup 1942, 8). De dårlige telte er altså i udgangspunktet danskimporterede. I en mere kritisk behandling af overgangen fra sæl til fisk, peger Bue Nielsen og Pia Boisen på, at det har været en god fortælling for den danske stat, at grønlænderne ville have gået til i armod, såfremt danskerne ikke havde været der til at hjælpe i gang med fiskeri (Boisen og Nielsen 1982, 138).

interpellation ved ikke at ville indgå i læringsprocessen. Forhenværende inspektør i Sydgrønland, Ole Bendixen, siger herom:

” Forskellige Steder stillede man sig derfor afventende eller ligefrem fjendtlig overfor de udsendte danske Fiskere, og først lidt efter lidt fik de Indfødte Forstaaelsen af, at Fiskeriet udelukkende var sat i Scene for at støtte dem i deres Kamp for Tilværelsen.” (Bendixen 1930, 52–53)¹⁹.

Flere steder i beretningerne nævnes en manglende interesse for de rationelle fiskeriforsøg til fordel for en opretholdelse af sælfangsten (Grønlands Styrelse 1917, 608, 1920, 1918–22:303). Fx beskriver beretningen fra Kangâmiut, hvordan udstedsbestyrer N. L. Nielsen klager over:

”at de, der driver Fiskeriet selvstændigt, ofte lod Linerne staa en à to Dage urøgtede, mens de gik på Fuglejagt og Æggetogt.” (Grønlands Styrelse 1913, 22). ”ogsaa ved Manîtsok vare der mange Grønlændere stationerede og Fisk nok, men her saa Folkene deres fordel i saa godt som udelukkende at drive sælfangst” (Grønlands Styrelse 1918a, 63)²⁰. Se også (Grønlands Styrelse 1917, 171).

Herved tydeliggøres starten på den kulturelle kontrast mellem det nye vareproducerende fiskersubjekt, fiskeriforsøgene blev sat i verden for at fremme, og fangerlivsformen. Mellem den praksis som har fangst og samling som middel til målet om bopladsens reproduktion med udgangspunkt i sæsonens varians, og den som har fisken afsat som vare på et marked som middel til målet om en mere pengeindbringende tilværelse som enkelt familie-hushold. Mellem den fangerpraksis, hvis produktionsmidler i princippet genereres af selve fangsten og den fiskepraksis, der er afhængig af produktionsmidler, der som udgangspunkt var finansieret af den danske stat, og hvis reproduktion afhænger af varesalgets indtægter.

¹⁹ Bendixen udtaler sig her tydeligvis som repræsentant for dem (den danske administration), der bedst ved, hvad der er godt for grønlænderne. Det er således et godt eksempel på den interpellationsstruktur, Kirsten Thisted, omtaler som den koloniale diskurs, i hvilken Danmark konsekvent skildres som den vidende hjælper frem for undertrykkeren (Thisted 2004, 133).

²⁰ Se også (Grønlands Styrelse 1917, 171)

På trods af den betydning, indhandlingen af sæl og spæk fortsat havde i starten af 1900-tallet, specielt i Vestgrønland, giver fiskeriforsøgene indblik i en samlet proces, hvor levevis og bosætningsmønstre i Grønland ændres fra en mere eller mindre selvforsynende naturalieøkonomi (FPM) til i højere grad at være baseret på pengeøkonomi (EVP) - med et nyt fiskeobjekt og fiskersubjekt i centrum. Fiskeriforsøgene markerer imidlertid ikke i sig selv en total omkalfatring af samfundet. Den kulturbeskyttende ideologi dominerede fortsat den danske stats styring af Grønland, og fangerproduktionsmådens dominans i samfundsformationen som helhed fortsatte også efter tranprisernes fald i slutningen af 1800-tallet. Hvis man vil forstå hvorfor, må man søge uden for en ren og skær økonomiske forklaringsmodel.

Den danske stats oprettelse af den nye ”eskimoisk bebyggede” fangstbygd i Østgrønland, Scoresbysund, i 1925 giver en god forklaring herpå. Selv om det tidligere var blevet foreslået staten at sprede befolkningen i Østgrønland ud over territoriet, så var det først efter, de norske fangeres færden udgjorde en reel trussel for suverænitetspåstanden i Østgrønland, at staten tog initiativ til en sådan bebyggelse. Bebyggelsen af Scoresbysund havde til hensigt at vise, at det østgrønlandske territorium ikke var ubeboet og frit tilgængeligt, men hørte til den grønlandske fangerbefolkning, for hvem udnyttelsen af havets ressourcer spredt langs den lange kyststrækning var altafgørende. På den måde udgjorde påstanden af forbindelsen mellem fangerlivsform og territorium et strategisk element i statens suverænitetspåstand over Grønland, som var et direkte udslag af en anerkendelseskamp mellem Norge og Danmark. Den strategiske anlæggelse af bygden slog ikke fejl, da den var med til at sikre, at den danske stat kunne vinde retssagen mod den norske regerings okkupationserklæring i Haag i 1933 og herefter hævde suveræniteten over hele Grønland (Nielsen 1974, 187–88; Mikkelsen 1989, 204–6). Den danske stats motivation for at sikre fangerproduktionsmådens eksistensvilkår i Grønland har altså ikke siden tranprisernes fald været baseret på en økonomisk kalkule, snarere udgjorde fangerlivsformen i Grønland et middel i statens suverænitetsarbejde.

Det skal nu handle om det brud med den koloniale formation som fandt sted efter 2.

Verdenskrig. Det er de helt overordnede træk i samfundsformationen, jeg er interesseret i. Derfor redegør jeg ikke i detaljen for krigens betydning for bruddet, ligesom jeg heller ikke går i dybden med den forudgående opførelse af de demokratiske institutioner i Grønland, som alt sammen er velbeskrevet inden for grønlandsforskningen jf. (Heinrich 2012; Lidegaard 1991; Sørensen 1983).

Den velfærdsstatslige formation: Producer som os, bliv ligestillet med os

Utilfredsheden med handelsmonopolet havde som sagt ulmet et godt stykke tid inden krigen både i det danske embedsværk i Grønland og blandt grønlændere. Som eksempel på det danske embedsværks kritik kan nævnes inspektør i Sydgrønland, Ole Bendixen, som i 1930 opponerede direkte mod den linje, der blev lagt af Folketinget og direktøren for Grønlands Styrelsen (1912-1938), Jens Daugaard Jensen.

Begge var for så vidt enige om, at målet var at udvikle den grønlandske befolkning til en sådan selvstændighed, at grønlænderne en gang kunne tåle at træde i forbindelse med andre folk. Men ifølge Bendixen kom *"Folkenes Fremskridt og Udvikling"* fra det private initiativ, og Monopolet og landets afspærring fra omverdenen var en hindring for at føre: *"Grønlændernes kulturelle og økonomiske Udvikling til en saadan Modenhed, at de kan blive i Stand til at leve i fri Forbindelse med den øvrige Verden."* (Bendixen 1930, 80). I tråd hermed mente han også, at adgangen for arbejdskraft udefra skulle åbnes (Bendixen 1930, 81). For Daugaard-Jensen derimod var det vigtigt, at udviklingen mod øget selvstændighed skete: *"uden at gå til Grunde i Konkurrencen eller i de Onder, som Civilisationen fører med sig og som andre Steder har været Døden for de uciviliserede Racer, der er komne i Berøring med den hvide Mand."* (Daugaard-Jensen i Heinrich 2012, 56). Daugaard-Jensen er kendt for at stå bag idéen om oprettelse af kommuneråd og landsråd, som afløser for forstanderskabsrådene (ibid. 55-56). En idé som gik ud på, at grønlænderne igennem kommunal og national selv- og medbestemmelse i højere grad skulle inddrages i styringen af landet (ibid.55). Men i forhold til handelens rolle fulgte han beskyttelsesprincippet. Dette blev bakket op af statsminister (fra 1929-1942) Thorvald Stauning. I rejseskildringen fra hans besøg til Grønland i 1930, *Min Grønlandsfærd* (1999), skriver han:

"Hvis man efter Privatmonopolets ophævelse i 1774 havde foretaget Aabningen og ladet de frie kræfter raade, var Eskimoerne blevet trælle for de kapitalstærke Handelsfolk, der saa havde slaaet sig ned i Grønland, og Folket var blevet et andet end det, der nu eksisterer. Det ville have lært alle Civilisationens rædsler at kende, og den for saadanne primitive Folk almindelige Tilbagegang under Civilisationens Sygdomme, Udskejelser og Udbytning vilde have været sikker ogsaa i Grønland." (Stauning 1930, 129).

Mens Daugaard-Jensen og Bendixen delte visionen om at gøre grønlænderne selvstændige, var de altså uenige om vejen hertil. Hvor Bendixens tanker stod i opposition til den dominerende grønlandspolitik inden krigen, forholdt det sig omvendt efter krigen. På den måde giver

Bendixens tanker indblik i optakten til det brud, som ophævelsen af monopolhandlen og den grønlandske indlemmelse i det danske rige markerede efter anden verdenskrig.

En anden optakt hertil kom fra de grønlandere som i mellemtiden var blevet mobiliseret gennem forskellige demokratiske kanaler. I 1939 blev foreningen, Kalâdlit, dannet i København med Carl Broberg som formand. Han talte grønlændernes sag således:

"vi ønsker ikke at Udviklingen skal gaa videre ad samme Linje som hidtil. Det Formynderskab, denne Stavnsbundethed, som Styrelsen stadig paatvinger Grønlænderne maa nu ophøre."
(Broberg i Heinrich 2012, 158).

Fra dansk side blev det statsminister Hans Hedtoft, der kom til at formulere den nye grønlandspolitik efter krigen og som tog kritikken af monopolet til sig. Det gjorde han bl.a. gennem et oplæg ved Grønlandsudvalgets møde 19. februar 1948, som præsenterede grundlaget for de store moderniseringsreformer, som blev gennemført i 1950'erne og 1960'erne. Han sagde dengang følgende:

"På baggrund af den udvikling der er sket i Grønland, tror jeg, at Danmarks grønlandspolitik i hvert fald erhvervsmæssigt må føres ud fra helt nye synspunkter i stedet for det reservatsynspunkt, man hidtil har anlagt. (...) Hvis vi opbygger en erhvervspolitik mellem Danmark og Grønland med det formål at spænde alt, hvad Grønland ejer af råstoffer ind i dansk erhvervsliv, bygger vi et fundament for et varigt forhold mellem Danmark og Grønland, der vil være stærkere end sentimentale talemåder om fælles national følelser" (Hedtoft i Sørensen 1983, 144).

Præst og landsrådsmedlem, Gerhardt Egede, imødekom talen, da han i forbindelse med landsrådsforhandlingerne i 1948 sagde, at det grønlandske folk nu var klar til den store ændring, som en ophævelse af monopolet ville medføre:

"idet Ønsket blandt Befolkningen om erhvervsøkonomisk og kulturelt at komme på samme Højde som Nationer er blevet så stærkt, at Landsrådet ikke kan sidde det overhørigt."
(Landsrådsforhandlingerne 1948, 78).

I de grønlandske landsråd var der altså et udtalt ønske efter krigen om at komme på niveau med det danske folk. Man ville ikke længere afskærmes, beskyttes og hjælpes, men netop komme på højde med andre nationer, underforstået mere moderne og velstående nationer. Juridisk blev ønsket om en politisk og økonomisk ligestilling mellem grønlændere og danskere realiseret gennem grundlovsændringen i 1953, hvor Grønland blev gjort til en del af Danmarks Rige, sidestillet med et dansk amt²¹. Efterkrigstidens statslige interpellation af det grønlandske folk kunne herefter i modsætning til den koloniale formation lyde: *Producer som os, og bliv ligestillet med os*. Heraf tegner sig en ny samfundsformation baseret på stats-kapitalistisk produktion og opbygningen af et offentligt statsapparat i skandinavisk, velfærdsstatsligt tilsnit, som tilstræbte lige velfærd- og velstandsniveau for de to befolkninger inden for et og samme rige.

²¹ Jeg vil ikke gå ind i diskussionen om karakteren af de intentioner, der lå bag denne indlæmmelse.

Hjemmestyrebevægelsen vender sig efterfølgende imod den, fordi man anså grundlovsændringen som det modsatte af en ophævelse af kolonitiden og ligestilling mellem grønlændere og danskere. Jf. rapporten: *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54* (DIIS 2007) for en uddybning af spørgsmålet.

Brud i form af velfærd, ligestilling og kapitalistisk produktion

I kolonitiden havde KGH fungeret som et økonomisk middel til missionens dannelsesprojekt. Dette forhold ændrer sig efter krigen, hvor uddannelse og velfærd bliver de nye midler til at gøre Grønland mere lig den moderne kapitalistiske velfærdsstat, Danmark. Det blev inden for denne ramme nødvendigt med et nyt uddannelsesapparat, som var rettet mod den nye formations økonomiske niveau. I nyordningen af 1950 kom det bl.a. til udtryk i en begyndende adskillelse af kirke og skole. I G-50 betænkningens 3. bind anbefaler kommissionen, at forbindelsen mellem skolernes overledelse og den øverste administrative myndighed blev styrket (Sørensen 1983, 153). I stedet for at den grønlandske skole var henlagt under provsten for Grønland, som centralledelse for såvel kirken som skolen, skulle skolen ledes af en skoledirektion, hvor landsfoged, provst og skoledirektør havde sæde (Grønlandskommissionen 1950, 3:8–11). Det grønlandske samfund gennemgik dermed en udvikling, som ifølge Althusser er karakteristisk for overgangen til en kapitalistisk samfundsformation, idet det hører til denne samfundsformation, at parret kirke-familie bliver erstattet af parret skole-familie (Althusser 1983, 32). Det betyder ikke, at ideologien ikke længere har betydning, selvom den i dette skifte ifølge Althusser bliver underlagt økonomien som determinerende instans: *”Hvordan man gør” er lærdom draperet i den herskende ideologi – som reproducerer den kapitalistiske samfundsformations produktionsforhold*”, siger han om skoleapparatets centrale funktion i den kapitalistiske samfundsformation (ibid. 35).

Grønland blev som konsekvens heraf afhængig af danskuddannede lærere til at undervise i det danske sprog og curriculum, hvilket skulle sikre de grønlandske elever lige uddannelsesmuligheder inden for Rigsfællesskabet. Den politiske satsning på lige ret til uddannelse hjalp nok nogle *”grønlændere til en højere kultur”* (Lyng 1945b, 223), sådan som den moderniseringsvillige grønlandske lærer og politiker, Augo Lyng²², havde ønsket sig det i sit politiske arbejde for moderniseringsreformerne. Men den reproducerede samtidig behovet for at have danskere i rollen som *”prædikanter”* og autoriteter i Grønland. Det vil sige en struktur, som selv samme Lyng har beskrevet, som en uheldig tendens til, *”at ”den fremmede mand” kom og forkyndte, at alting var forkert”* (ibid. 224).

²² Ligesom mange af sine kollegaer i landsrådene var han uddannet ved Godthåb seminariet, hvor han også blev ansat.

Da Augo Lyngé i 1945 talte for højnelsen af det åndelige niveau i Grønland, afspejlede hans holdninger den gruppe af kateketer og præster, som med største naturlighed kunne opfatte deres gerning mere som et kald end et arbejde (Thuesen 2007, 154–55). De reformer, som denne gruppe var med til at få indført efter krigen gennem deres politiske arbejde i landsrådene, skabte imidlertid et nyt samfundsmæssigt hierarki, som placerede handelens institutioner højere end kirkens. Den grønlandske politiker, Jørgen C.F. Olsen²³, er blevet kendt for at have sagt, at: *”Gud sagtens kan vente på sin kirke, men Sisimiutterne kan ikke vente på deres fabrik.”* (Andersen 2008, 124). Med denne udtalelse illustrerer han konturerne af den samfundsformation, som markerede sig efter 2. verdenskrig, hvor målet ikke længere er den kristne dannelse, men en velfærdskapitalistisk økonomi.

Som i andre kolonihistoriske sammenhænge er det også tilfældet i Grønland, at ønsket om modernisering og emancipering var mest fremherskende hos det, man kan kalde en vesterniseret elite udlagt som: *”folk i europæiske erhverv, der arbejdede side om side med danskere, og som ønskede at få samme vilkår som de udsendte europæere”* (Sørensen 1983, 120), mere konkret det jeg har beskrevet som kateketlivsformen. Der var dog også grønlandere, som satte sig imod den moderniseringsvenlige fløj i landsrådene. En af dem var landsrådsmedlemmet, Frederik Lyngé. Han kom ud af en fangerfamilie, men gik pga sine boglige evner på Godthåb Seminarium og fungerede efter sin dimission som lærer i Ilulissat (Jakobshavn). Som politisk aktiv i landsrådet forsvarede han det Nordgrønlandske fangersamfund. I 1953 advarede han mod en ensidig udbygning af torskefiskeriet og mod at drive befolkningskoncentrationen for vidt (Sørensen 1983, 184). Et andet eksempel på Lyngés kritiske stemme kom til udtryk, da han beskyldte journalist Ole Vinding for i bogen, *Grønland 1945* (1946), kun at have talt med folk fra kolonierne: *”De egentlige Grønlandere, Udsteds- og Bopladsfolk, alle Selverhververne har han ikke talt med.”* (Heinrich 2012, 178). Med Lyngé får gruppen af selverhvervende indenfor fiskeri og fangst altså en stemme i landsrådet og den offentlige debat. Lyngés stemme er sammen med de andre mere moderniseringsvenlige stemmer udtryk for, hvordan kontrasterne mellem

²³ Olsen er først og fremmest kendt for at have været den første til at fremføre kravet om Hjemmestyre (Andersen 2008, 124). Han var også et af de landsrådsmedlemmer, der turde sige landshøvdingen imod og ville have en valgt formand i stedet for den danske Landshøvding, som var født formand.

forskellige livsformers syn på udviklingsprocessen og den grønlandske identitet viser sig i form af en demokratisk debat. En debat som ikke startede i efterkrigstiden, men kan spores tilbage til hele den demokratiske dannelsesproces, som landsrådene og den offentlige debat i avisen, *Atuagagdiutit*, muliggjorde jf. (Langgård 2011).

Brydningerne mellem forskellige grønlandske livsformer kom også til udtryk i debatten om det fødestedskriterium, som blev indført i 1964. Kriteriet blev brugt i forbindelse med aflønning af statens ansatte i Grønland og indebar, at personer født i Grønland fik mindre i løn eller ringere vilkår end danske udsendte. Hensigten med denne forskelsbehandling var at hindre de grønlændere, der tog uddannelse i Danmark, i at blive i Danmark i 10 år for at opnå det før gældende hjemstavnskriteries privilegier som udsendt (Skydsbjerg 1999, 14). Tanken var, at der var brug for disse uddannede grønlændere i Grønland så hurtigt som muligt, samtidig med at man havde brug for at tiltrække dansk arbejdskraft til Grønland, så opbygningen af den moderne industrination kunne finde sted (ibid.).

Grønlænderne i landsrådene havde været splittet mellem dem, der var imod fødestedskriteriet, fordi de var optaget af at få ligeløn med de danske udstationerede, herunder typisk de statsansatte, og dem der gik ind for kriteriet²⁴ (ibid.). Medlem af G-60 udvalget Hans Lyngge forsvarede kriteriets opretholdelse af lønforskellen mellem grønlændere og danskere ud fra det argument, at lønnen i Grønland ikke skulle være højere, end hvad produktionen kunne bære (Lyngge 2010, 1:54). Han fandt det uretfærdigt, at kun de 66 statsansatte grønlændere skulle have indflydelse i dette spørgsmål og understregede, at bestillingsmændene havde langt bedre kår end de grønlandske fangere og fiskere (ibid.). Man skulle heller ikke forlange for meget af staten, fordi man skulle tage hensyn til Grønlands økonomiske formåen (ibid. 54).

Konflikten vedrørende fødestedskriteriet kan anskues som en livsformskonflikt mellem den almene stand, kateketlivsformen, og de statsansatte lønarbejdere, som tilstræbte danske lønvilkår i kontrast til de selverhvervende fiskere og fangere, som tilstræbte et liv i overensstemmelse med produktionsforholdene i Grønland.

²⁴ Både GAS (Grønlands arbejdersammenslutning) og KNAPP (Fisker og fanger organisationen) gik ind for fødestedskriteriet, eftersom deres medlemmer ikke havde haft nytte af hjemstavnskriteriet (ibid.).

Hvor det med indførelsen af kriteriet i første omgang var de selverhvervende (FPM/EVP), der fik deres stemme igennem, blev det efter Hjemmestyrets afskaffelse af kriteriet de statsansatte (lønarbejder-/kateketlivsform). Dette er en vigtig pointe eftersom, at der i tiden efter Selvstyrets indførelse stadig var en tendens til at skildre fødestedskriteriet som en dansk forskelsbehandling af grønlændere. En sådan udlægning overser imidlertid både de interne livsformsforskelle, som var på spil i kolonitidens debat om fødestedskriteriet, og dem som blev videreført efter Hjemmestyrets afskaffelse af kriteriet i hhv. 1981 (mhp. løn) og 1991 (mhp. øvrige ansættelsesforhold). Afskaffelsen ligestillede nemlig nok de grønlandske statsansattes løn med de tilsvarende danskeres, men prisen for denne etniske ligestilling blev en intern materiel forskel mellem de statsansatte og dem, hvis levevilkår afhang mere direkte af produktionsforholdene i Grønland. Modsætningerne mellem at leve af direkte eller indirekte af statstilskud versus markedsbestemte produktionsforhold sætter fortsat skel mellem forskellige livsformer. Hvordan uddyber jeg senere.

Kontinuitet i form af statskapitalisme

Krigs- og efterkrigstid åbnede samlet set op for, at private investeringer og markedskræfter kunne gøre deres entré i Grønland i kraft af det store politisk-ideologiske brud med monopolhandelen og sælfangsten som primær økonomisk basis. Der skete dog i realiteten det, at de private investeringer udeblev. Industriloven, vedtaget i 1959, medførte som kompensation herfor, at den udeblevne private kapital i fiskeindustrien skulle erstattes af offentlige investeringer (Skydsbjerg 1999, 21). På denne baggrund sikrede staten bygningen af fiskefabrikker og investering i større både i de store byer på vestkysten på trods af manglende private investorer. Så selvom 1950'ernes moderniseringsprojekt var drevet af et ønske om privat initiativ til Grønland, medførte det en praksis, som byggede på statsinitiativ. De udeblevne investeringer forklarer ikke dette alene. Det må også ses i lyset af den økonomiske teori, som kom til at herske efter 2. verdenskrig. Den allerede omtalte økonomiske arkitekt bag G-60, Mogens Boserup, var en del af det skandinaviske venstreorienterede miljø, som banede vejen for hele velfærdsstatsidéen (Thing 1996). Et fællestræk for disse økonomer var deres inspiration i J.M. Keynes økonomiske tænkning. Keynes er bl.a. kendt for at mene, at sikring af fuld beskæftigelse og stabilisering af økonomien er det mest udtalte mål, som staten spiller en afgørende rolle i at opnå. Statslige investeringer er derfor legitime inden for denne økonomiske teoris horisont.

Et andet forhold, som har været med til at legitimere statsinvesteringerne, bunder i efterkrigstidens folkeretlige anerkendelsesforhold. Fordi Grønland efter 1953 blev betragtet som et amt inden for Rigsfællesskabet, kunne Boserup tænke, at det var normalt med en omkostningstung landsdel som Grønland, samtidig med at han kunne anskue ligestilling mellem de forskellige landsdele som et etisk forhold, der angik levestandard og adgang til velfærdsgoder som uddannelse og hospitalsvæsen. Derfor kunne han mene, at politiske hensyn i afgørelser om den grønlandske økonomi skulle prioriteres på bekostning af rent økonomiske hensyn (Boserup og Svendsen 1963, 145).

På den ene side blev økonomien som mål for den statslige styring af Grønland vægtet højere efter krigen end før, hvor missionen havde været i centrum, hvilket kan anskues som et brud. På den anden side var det fortsat en særlig statsfinansieret variant af den kapitalistiske produktionsmåde, der vandt indpas i Grønland på baggrund af særlige kulturelle hensyn, hvilket kan anskues som kontinuitet. Monopolhandelen og dertil hørende kulturbeskyttende ideologi blev m.a.o. aldrig helt afskaffet i den velfærdsstatskapitalistiske formation, om end der skete et

reelt brud hermed i form af handelsmonopolets ophør og overgangen fra et kristent til et sekulært uddannelsesapparat. Det er også i denne periode, at en stor offentlig sektor bygges op i Grønland. En stor del af befolkningen får arbejde heri som offentligt ansatte.

Ud fra et anerkendelsesteoretisk perspektiv udgør uddannelse, højnelse af levestandard og velfærd den velfærds-kapitalistiske samfundsformations primære midler i det suverænitetssarbejde, som handlede om at sikre sig, at et afkoloniserende statssystem fortsat kunne anerkende den danske stats ret til det grønlandske territorium, herunder økonomisk og kulturel samhørighed inden for Rigsfællesskabets rammer.

Hjemmestyre: Tro som os, producer som dem

Brud i form af opgør med danificering, centralisering og fjernstyring

Historiker Tupaarnaq Rosing Olsen giver i bogen: *I skyggen af kajakkerne* (2005) indblik i motiverne for Hjemmestyrets indførelse. Noget af det, hun lægger vægt på, er bl.a., hvordan 1950'erne og 1960'ernes reformer efterlod flere og flere grønlandere som tilskuere til udviklingen i deres eget land. Staten havde trods sin bestræbelse på at udvikle landet ikke afsat tilstrækkelige ressourcer til grønlændernes uddannelse, og bl.a. derfor opstod det, man kaldte ”den tabte generation” (Olsen 2005, 77).

Vendingen, tilskuer til udviklingen, figurerede allerede efter 10 års reformpolitik. Den kan forstås både symbolsk og bogstaveligt i den forstand at nogle, typisk grønlandere, stod og kiggede på, mens andre, typisk danske håndværkere, byggede de boligblokke, førstnævnte senere skulle flytte ind i. Det skete, uden der blev oprettet tilstrækkeligt med lærepladser i håndværk i Grønland (Olsen 2005, 84). Historiker Martin Lidegaard formulerer det på denne måde:

” De mange udsendte placerede sig gumpetungt på næsten alle ledende poster i samfundet og kom dermed til at dominere alle afgørelser og initiativer. Grønlænderne, der gennemgående manglede de fornødne uddannelser, fungerede oftest som håndlangere og følte mere og mere, at det slet ikke var deres samfund som de kunne føle ansvar for, så lidt som de havde nogen indflydelse på det. Apatien og ligegyldigheden bredte sig faretruende, grønlænderne stod i vejsiden og så danskernes energiske og målbevidste skare opbygge deres samfund nærmest hen over hovederne på dem. I det private erhvervsliv nedsatte stadig flere danske sig med småforretninger inden for handel og håndværk, og grønlænderne blev også i denne konkurrence i reglen de små. Det danske sprog dominerede i skolerne gennem de danske lærere, og alt i alt var danificeringen ret så overvældende og effektiv.” (Lidegaard 1991, 1991:210).

Den danske stats flytning af folk fra bygder til byer opildnede også til følelsen af, at blive behandlet som midler i en fremmed stats mål, hvilket eftertidens omtale heraf i form af ordet ”tvangsflytninger” illustrerer. I forlængelse af 1950'erne og 1960'ernes reformer opstod altså en kritik af den danske stats styring, som blev afgørende for hjemmestyrebevægelsen. De internationale afkoloniseringsstrømninger og den postkoloniale forskning, som grønlandere på uddannelse i Danmark stiftede bekendtskab med i samme periode, kan også forklare, hvorfor den

voksende lede ved fjernstyringen i København tog form af en mere antikolonial løsrivelsesbevægelse.

Hertil kom den grønlandske modstand mod EF. Som dansk amt var Grønland automatisk blevet medlem af EF i 1973, selv om der ved den grønlandske folkeafstemning den 2. oktober 1972 havde været knap 71 procent nejstemmer (Villaume 2002). Den grønlandske EF-modstand skyldtes bl.a., at reglen om et fælles EF havde kunne true bestræbelserne på at sikre fiskene ved Grønland for fiskerne i Grønland (Sørensen 1983, 225). Desuden ville auktionsprisfastsættelsen, som var systemet i Europa, være helt forskellig fra ordningen i Grønland, hvor der indhandlede til faste priser. Spørgsmålet om den principielle fri bevægelighed for kapital og arbejdskraft, der af nogle politikere blev set som en hindring for at styre sin egen udvikling, indgik også i EF-debatten i Grønland (ibid.).

Selve Hjemmestyreloven resulterede i et politisk-juridisk brud med Grønlands indlemmelse i det danske Rige fra 1953. En indlemmelse som blev udlagt som en kolonistats forsøg på at opretholde dets herredømme over et koloniseret folk af Hjemmestyrets forkæmpere. I stedet for at blive anerkendt som et dansk amt blev Grønland med Hjemmestyreloven anerkendt som et særligt folkesamfund inden for det danske rige (§ 1). Det grønlandske sprog blev desuden anerkendt som hovedsproget (§9), og den fastboende befolkning i Grønland fik med loven anerkendt ”grundlæggende rettigheder til Grønlands naturgivne ressourcer” (§8) (Lov nr. 577 af 29/11/1978). I henhold til Hjemmestyrelovens § 5 ville en række sagsområder overtages med statsligt tilskud, og fastsættelsen heraf ville ske efter forhandling mellem regeringen og landsstyret og med udgangspunkt i de udgifter, staten hidtil havde haft på de pågældende opgaver. Disse pengeoverførsler blev i 1979 omlagt til et bloktilskud på 2 mia. kroner. Hjemmestyreloven resulterede endvidere i, at det grønlandske styre med tiden kunne overtage ansvaret for størstedelen af de indenrigspolitiske sagsområder. På den måde svarede Hjemmestyreloven til et grønlandsk opgør med den danske fjernstyring af landet, som efterkrigstidens reformer resulterede i, men også mere generelt et opgør med den kulturelle ligestillingspolitik, som var indskrevet heri. I stedet kom hjemmestyretiden til at handle om de kulturelle forskelle mellem Grønland og Danmark, herunder markeringen af det grønlandske folks særegenhed. Alt sammen fremskyndet af en politisk vilje til at kunne bestemme over sig selv og sine egne ressourcer.

Kontinuitet i form af statskapitalisme og kulturel særegenhed

Hjemmestyret sørgede for, at det grønlandske sprog blev en høj politisk prioritet på uddannelsesområdet og inden for den politiske administration. Det skete som led i bestræbelserne på at leve op til den folkeretlige bestemmelse i Hjemmestyreloven, hvor Grønland defineres som et særligt folkesamfund med eget sprog. De grønlandske by- og bygdenavne overgik fra dansk til grønlandsk. Det blev påbudt at servere grønlandsk mad i kantiner m.m., og i modsætning til moderniseringsreformernes centraliseringsplaner investerede Hjemmestyret i skoler, sygeplejestationer og servicehuse i bygder og yderdistrikter som led i en decentraliseringsstrategi (Hendriksen 2012, 19). KGH's institutioner blev overtaget af Hjemmestyret og fik i den forbindelse grønlandske navne: Kalaallit Niuersiffat (KNI) [Grønlands handel], Royal Arctic Line, Air Greenland, Royal Greenland.

I efterkrigstidens velfærds-kapitalistiske formation blev kulturel lighed først og fremmest udlagt som økonomisk lighed. Derfor var det i denne periode vigtigere, at grønlænderne lærte dansk og fik lige adgang til gratis uddannelse i Danmark, end at de bevarede og udviklede det grønlandske sprog. En ligestillingstanke som altså var forankret i den politisk-juridiske indlemmelse i det Danske Rige. Der var tale om en udpræget økonomisk ligestillingstanke, der tog udgangspunkt i præmissen om lige adgang til uddannelse, arbejde og velfærd mellem de to befolkningsgrupper. For at leve op til den nye politisk-juridisk anerkendelse som et særligt folkesamfund inden for Rigsfællesskabet brød Hjemmestyret med denne ligestillingstanke. Det blev vigtigere for Hjemmestyret at markere de kulturelle forskelle mellem de to folkesamfund for at opnå anerkendelsen som særegent folkeretssubjekt på lige fod med det danske. Derfor kom Hjemmestyret til at prioritere en national-etnisk forskelspolitik i modsætning til den forhenværende formations vægtning af den økonomiske ligestillingspolitik.

Hjemmestyrets brud med efterkrigstidens ligestillingspolitik resulterede dermed i en kontinuitet i forhold til kolonitiden. I kolonitiden blev Grønland administreret ud fra princippet om, at Grønland og grønlændere var en særegen fangerbefolkning med eget sprog, ritualer og vaner, som man fra statens side i høj grad forsøgte at beskytte imod civilisationens onder. Således legitimerede man monopolhandelen. I hjemmestyretiden bliver fangersamfundet igen afgørende for den kollektive identitetsdannelse, og man kan endda sige, at styringen i begge perioder tager skikkelse af det historiker Søren Rud kalder en oprindelig administrationsstrategi (Rud 2010). Dvs. en strategi som styrer efter princippet om, at den grønlandske fangerkultur er den mest ægte og oprindelige kultur, hvorfor fangerne og deres dyder privilegeres. Det er dog vigtigt at

understrege, at kontinuiteten mellem kolonitidens kulturbevarende strategi og Hjemmestyrets ophører der, hvor det er grønlænderne selv, der udøver den oprindelige administrationsstrategi.

Monopolhandlen var den mest afgørende politisk-juridiske struktur i den koloniale formation, fordi den bl.a. havde til hensigt at undgå, at "*Eskimoerne blevet trælle for de kapitalstærke Handelsfolk*" - som statsminister Thorvald Stauning formulerede det. Men fordi ophævelsen af monopollet ikke resulterede i, at det private initiativ slog til i samme grad, som man havde forventet i efterkrigstiden, opstod der også på dette punkt en kontinuitet, som vedrører den økonomiske og juridiske ejerskabsstruktur mellem koloni- og hjemmestyretid. Det gjaldt jo for stort set hele kolonitiden, at ansættelsesforhold udgik fra staten og statsejede eller koncessionerede virksomheder som KGH, Kryolitselskabet Øresund A/S, marmorbruddet i Maarmorilik og kulminen i Qullissat (Nielsen 2005, 34). Sådan fortsatte det stort set i hjemmestyretiden. At virksomhedernes ejerskab overgik fra den danske stat til det grønlandske Hjemmestyre ændrede m.a.o. ikke ved den statskapitalistiske produktionsmådes dominans i økonomien som helhed.

Mindesten for fiskeren og fangeren, Albrecht Noahsen, i bygden Qeqertarsuiatsiaat. Noahsen er kendt for at have reddet bygden fra at blive lukket ned i forbindelse med G-60's centraliseringspolitik. Da myndighederne ville nedlægge bygden, såfremt der ikke blev fanget mere end en vis kvote, gjorde Noahsens indsats med bundgarnsfiskeriet det muligt at sikre bygden en indhandling, der oversteg myndighedernes grænse. Som resultat heraf blev bygden alligevel ikke lukket. Dette har sidenhen gjort Noahsen til "en stor fisker" og "en stor mand for bygden", fortæller hans nevø, Mánássinguaq Noahsen (samtale 13). Den kongelige Belønningsmedalje af 2. klasse med krone gik til Albrecht Noahsen, da Hjemmestyrets 10-års jubilæum blev fejret på Grønlands nationaldag den 21. juni 1989. Æresudnævnelsen illustrerer betydningen af den selverhvervende fanger og fiskers status som privilegeret livsform i det nationsopbyggende projekt, der har den danske økonomiske ligestillings- og centraliseringspolitik som dets antitese. Foto: Gry Søbye.

Brud i form af liberale strømninger

I 1987 endte Hjemmestyrets landskasse med et underskud på en halv mia. kr. på grund af bl.a. overforbrug, dårlig økonomistyring, og torskens forsvinden fra de grønlandske farvande med faldende eksportindtægter til følge (Hendriksen 2012, 19). En af konsekvenserne af dette blev, at den vestlige vækst- og udviklingsstrategi, baseret på fri konkurrence og verdensmarked, blev styrende for den økonomiske politik (ibid.). Til trods for at det regeringsbærende parti, Siumut, havde haft visioner om en fællesejet og demokratisk styret erhvervssektor, valgte Hjemmestyret i 1988 at omdanne produktions- og eksportvirksomheder til aktieselskaber uden at nævne andelsselskaber eller kooperativ virksomhed som en mulighed (Winther 1988, 36).

I 1999 skrev politikeren Josef Motzfeldt (Siu), som er kendt for have været del af den ledende politikerkreds bag Hjemmestyrets indførelse, i forlængelse af samme års OECD rapports anbefalinger:

Det offentliges engagement i det private erhvervsliv skal begrænses mest muligt, erhvervstilskuddene reduceres og ændres gradvist, og boligmassen skal ligeledes blive tilgængelig for private investorer (Motzfeldt 2012, 11).

Citatet afspejler både, hvordan en liberal økonomisk politik blev optaget af Hjemmestyrets politikere, samt den indflydelse vestlige rådgivningsinstanser som OECD og økonomer, uddannet ved danske universiteter, muligvis fik på de grønlandske politikernes meningsdannelse. Det er i hvert fald en forklaring på, hvorfor der i hjemmestyretiden har kunnet skabes en økonomisk politik i Grønland, som på en række områder kom til at minde om den, der blev ført i Danmark - med en grønlandiseret sprog- og kulturpolitik som overbygning. Dog med den store forskel at langt fra alle statsejede virksomheder blev privatiseret i hjemmestyretiden – heller ikke efter 1987.

Ovenstående skabte en række modsætninger i samfundsformationens helhed. Fx satsede man politisk i hjemmestyreårene på at gøre grønlandsk til officielt sprog uden at opprioritere andre sprog (kulturpolitik). På den anden side forventede man, at de grønlandske eksporterhverv skulle agere spillere på verdensmarkedet, både hvad angår turisme og fiskerierhverv (økonomisk politik) (Hendriksen 2012, 19). Heraf det modsatte krav til befolkningen: Tro som os grønlændere, dvs. vær fanger, tal grønlandsk og se ud som grønlændere, men producer som dem, danskerne med høje uddannelser og lønninger. Set i et større historisk perspektiv kan man sige,

at den folkelige interpellation ændres radikalt fra kolonitid til hjemmestyretid. Fra at den danske stat i kolonitiden påkaldte den grønlandske befolkning til, at ”tro som os (kristent), producer som I altid har gjort (som fangere)” til efterkrigstidens velfærds kapitalistiske påkaldelse: ”producer som os (danskere), bliv ligestillet med os (i velstand og velfærd)” og så frem til Hjemmestyrets: ”tro som os (grønlændere), producer som dem (danskere/europæere)”, er der i alle tilfælde tale om yderst modsætningsfyldte interpellationer.

Hjemmestyrets modsætning mellem kulturpolitik og økonomisk politik forklarer, hvorfor den økonomiske basis i den velfærdsstats kapitalistiske formation har kunnet reproduceres i hjemmestyretiden. På trods af at det sprog-etniske fortegn i den mellemliggende periode blev skiftet ud på det ideologiske niveau, herunder uddannelsesområdet, kunne den økonomiske struktur, som blev grundlagt med den velfærdsstatslige formation, i store træk bestå. De store virksomheder fik grønlandske navne, men deres produktionsvilkår blev ikke ændret betydeligt. Bloktilskuddet gjorde det muligt at bevare og udbygge den store offentlige sektor og opretholde høje lønninger for både danskere og grønlandere ansat heri. På den anden side stod de selverhvervende fangere og fiskere samt private entreprenører overfor udfordringen i at matche et dansk pris- og lønniveau på baggrund af produktionsvilkår, som langt fra lignede dem, man fandt i Danmark.

Fordi fanger- og fiskersubjektiviteten på samme tid spillede en afgørende rolle i Hjemmestyrets kulturpolitik med henblik på at leve op til den folkeretlige anerkendelse som et særligt folkesamfund, har denne gruppe modtaget en række kompensationer i form af bl.a. subsidier, hvilket på flere måder har gjort det økonomisk umuligt muligt. Hjemmestyret har således reproduceret Boserups politik i forhold til at lade politiske hensyn overgå de økonomiske hensyn. Det skabte imidlertid det problem for Hjemmestyret, at det blev svært at opnå det politiske mål om løsrivelse fra Danmark, idet mange livsformer enten var direkte eller indirekte afhængige af dansk bloktilskud. Man kan sige, at Hjemmestyrets kulturelle revolution var finansieret af det danske bloktilskud, hvilket betød, at den økonomiske omlægning, som skulle sikre den økonomiske selvstændighed herfra, lod vente på sig.

Det er dog min tese, at der med selvstyreloven sker et endnu mere radikalt brud med den økonomiske politik end det, der begyndte i 1987. Bl.a. fordi bloktilskuddet bliver fastfrosset, men også mere generelt på grund af vilkårene for at blive anerkendt som en selvbestemt nation i det pågældende verdenssamfund. Mere om det i det følgende.

Selvstyre: Find friheden på globaliseringens (investorkapitalismens) vilkår

Når jeg skriver om selvstyretid, henviser jeg udelukkende til Selvstyrets første regeringsperiode fra 2009-2013. Det er et vilkår for denne tekst, at den er skrevet midt i denne tid, hvorfor jeg ikke kan beskrive selvstyretid som et afsluttet kapitel. Alligevel vil jeg her og i de kommende kapitler forsøge at pejle mig ind på de forandringer, som Selvstyreloven var med til at sætte i gang både politisk-juridisk, økonomisk og kulturelt.

De folkeretlige aspekter

Den selvstyreaftale som i 2009 trådte i stedet for hjemmestyreaftalen medførte, at det grønlandske folk blev anerkendt som et nationalt selvbestemt folk. I forlængelse heraf understreger aftalen, at grønlandsk er det officielle sprog i Grønland, og at Grønland og Danmark er to ligeværdige partnere. Aftalen indskrev sig dermed i den afkoloniseringsproces, som hjemmestyreaftalen påbegyndte. Til trods herfor står det også klart i aftalen, at Danmark fortsat opretholder suveræniteten over Grønland. Grønland har med aftalen ikke fået anerkendt fuld folkeretssubjektivitet, hvilket ville forudsætte, at Grønland var en selvstændig stat (Grønlandsk-dansk selvstyrekommision 2008, 24–25). Konkret afspejles det ved, at den danske stat fortsat har ansvar for statsforvaltningen, udenrigspolitik, forsvars- og sikkerhedspolitik, højesteret, statsborgerskab og valuta- og pengepolitik (ibid. 27). I selvstyreloven forlyder det, at Grønland må overtage højhedsretten over Grønland for at blive selvstændig (8 §21, Stk. 4.), hvilket er en anden måde at sige, at loven sidestiller selvstændighed og statsdannelse med hinanden.

Når man i selvstyrebetænkningen taler om overførelsen af frihedsrettigheder eller magtbeføjelser fra Danmark til Grønland, er det med reference til et grønlandsk ”folkeretssubjekt” som international juridisk kategori (Grønlandsk-dansk selvstyrekommision 2008, 28). Der refereres i den forbindelse til FN’s menneskerettighedsdeklarationer, hvori et folks ret til løsrivelse fra staterne og til egen statsdannelse er grundfæstet (ibid.). I betænkningen fra 2008 lyder det i forlængelse heraf, at det grønlandske folk er et folk i folkeretlig forstand med ret til eksternt selvbestemmelse (Grønlandsk-dansk selvstyrekommision 2008, 28). Her henvises til folkeretsjurist, Gudmundur Alfredssons bog: ” *The Right to National Self-Determination* ” (Skaale 2004) som lægger op til følgende definition på et folk:

”(...) som en gruppe personer, der på baggrund af objektive og subjektive kriterier besidder karakteristika, der tydeligt adskiller dem fra andre folk. Blandt kriterier af objektiv karakter kan

nævnes et fælles sprog, historie, etnicitet, kultur og religion. Endvidere skal der være tale om, at folket har et særligt tilhørsforhold til et bestemt afgrænset geografisk område. Blandt kriterier af subjektiv karakter kan nævnes en følelse af social sammenhørighed, fælles skæbne og en fælles kollektiv identitet.”(Grønlandsk-dansk selvstyrekommission 2008, 28).

Udenrigsministeriet konkluderer på denne baggrund, at det grønlandske folk efter ministeriets opfattelse besidder tilstrækkeligt mange særegne karakteristika til, at det grønlandske folk kan betegnes som et folk i folkeretlig forstand (ibid.). Med henvisning til FN-konventionernes artikel 1, som fastslår at alle folk har ret til selvbestemmelse, giver betænkningen juridisk belæg for det grønlandske folks ret til frit at bestemme dets politiske stilling og varetage egen økonomisk, social og kulturel udvikling, samt disponere over dets naturgivne rigdomskilder og ressourcer uden derved at gøre indgreb i forpligtelser hidrørende fra internationalt økonomisk samarbejde, der er baseret på princippet om gensidig fordel og folkeretten (ibid.).

Siden slutningen af 1970'erne har folkebegrebet i Grønland haft to ansigter indadtil såvel som udadtil. I forbindelse med indførelsen af hjemmestyre spillede anerkendelsen af det grønlandske folk som et oprindeligt folk en væsentlig rolle. De grønlandske politikere brugte dengang FN's afkoloniseringsprogram, herunder FN's anerkendelse af oprindelige befolkningers selvbestemmelsesret, til at lægge pres på den danske regering med henblik på hjemmestyreaftalens anerkendelse af det grønlandske folk som et særegent folkesamfund. Grønland har derfor, sideløbende med ambitionen om at blive anerkendt som et nationalt selvbestemt folk i relation til Danmark, været en del af den arktiske ikke-statslige organisation (NGO) Inuit Circumpolar Council (ICC), som i dag repræsenterer ca. 160.000 Inuitter fra de arktiske områder i Grønland, Canada, Alaska (USA) og Tjukotka (Rusland). På baggrund af dette arbejde er inuitbefolkningen i Grønland fortsat anerkendt af FN som et oprindeligt folk i henhold til deklARATIONEN, Oprindelige folks rettigheder (UN 2007).

De to folkebegreber, det oprindelige og nationale, står imidlertid i modsætning til hinanden på en række punkter. På den ene side er der tale om et folkebegreb, som henviser til minoritetsbefolkningers ret til at bevæge sig transnationalt, på den anden side et folkebegreb som henviser til et afgrænset statsdemarkeret territorium. Det grønlandske ICC-samarbejde åbner op for en pan-arktisk sammenslutning af oprindelige befolkninger uden militær og defineret i modsætning til de øvrige stater, mens det nationale folkebegreb åbner op for, at Grønland kan

blive anerkendt som et nationalstatsligt subjekt ud af mange i et statssystem (Søbye 2013; Gerhardt 2011; Strandsbjerg 2011a).

I 1970'erne kunne de to folkebegreber stå side om side i grønlændernes kamp om afkolonisering og frigørelse fra Danmark, hvilket de begge gav anledning til. Selvstyreaftalen derimod markerer, at man fra grønlandsk side har valgt at satse på det nationalstatslige folkebegreb frem for det oprindelige. Selvstyret udgør således en milepæl i, hvad jeg vil kalde for en statsdannelsesproces, fordi det hermed gøres klart, at der er en tydelig grønlandsk vilje til at blive anerkendt med delvis, og på sigt fuld, folkeretlig subjektivitet frem for at blive anerkendt som et oprindeligt folk, en undersåt eller minoritet i et andet land. Politisk-juridisk sker det ved at Grønland i aftalen vælger at blive anerkendt som et nationalt selvbestemt folk frem for et oprindeligt folk, økonomisk ved at bloktilskuddet fastfryses.

Man hører sjældent selvstyreaftalen refereret til som led i en statsdannelsesproces i den grønlandske debat, hvor den snarere skildres som et skridt på vejen mod selvstændighed. En forklaring herpå kan være, at man traditionelt ikke knytter begrebet "stat" til begrebet "folk" i Grønland på samme måde som i fx i den danske demokratiseringsproces i midten af 1800-tallet. På grund af koloniseringsprocessen har begrebet stat været knyttet til naalagarsuit (de store bestemmere), dvs. danskerne og Danmark, hvilket har gjort, at skellet mellem myndighed og individ i høj grad modsvarer det etniske skel mellem danskere og grønlændere (Gad 2005,79).

I tråd hermed argumenterer Dahl for, at et postkolonialt forhold er fundamentalt for begrebet oprindelige folk, i den forstand at det er almindeligt at have et negativt forhold mellem disse folk og statsmagten (Dahl 1992,32). I FN's *Declaration on Rights of Indigenous Peoples* ses dette asymmetriske forhold mellem stat og folk i den gentagne brug af: "*States shall...*" and "*indigenous peoples have the right to...*" (UN 2007; Søbye 2013).

Her er altså en forklaring på, hvorfor selvstyrelovens kapitel 8, bærer titlen: "*Grønlands adgang til selvstændighed*" i stedet for at hedde Grønlands adgang til statsdannelse. Det er imidlertid påfaldende, at man i juridiske termer tolker selvstændighed som statsdannelse, mens det i den politiske debat bliver tolket inden for en mere postkolonial ramme, som frihed eller løsrivelse fra Danmark. Det er på denne baggrund, jeg har valgt at omtale selvstyreaftalen som et moment i en statsdannelsesproces. Brugen af selvstændighedsbegrebet frem for statsbegrebet er nemlig med til at præge de indforståede måder, hvorpå vi forstår samfundsudviklingen. Det, der impliceres i

brugen af selvstændighedsbegrebet, er, at graden af løsrivelse fra staten, Danmark, modsvarer graden af frihed for det grønlandske folk. Hermed reproduceres en opfattelse af staten som noget negativt og magtfuldt, hvilket begrænser muligheden for at tage ejerskab over statsdannelsesprocessen.

De økonomiske aspekter

Fastfrysningen af bloktilskuddet på 3,2 mia. kroner har været et mindre omdiskuteret punkt i selvstyreaftalen. Jeg vil dog argumentere for, at det er et ganske væsentligt punkt, fordi det har givet anledning til nogle specifikke politiske rammevilkår. Fastfrysningen gav eksempelvis den første selvstyreregering et mere presserende incitament til at opløse flere elementer af statskapitalismen og den store offentlige sektors betydning for økonomien, end der blev lagt op til i hjemmestyreaftalen. Her omtalt i Skatte- og velfærdskommissionsrapporten fra 2011:

"Omkring 60 % af de samlede udgifter i landet er offentlige udgifter og omkring 80 % af de samlede udgifter i produktion kan henføres til offentlige udgifter. Det kan kun lade sig gøre pga. indtægterne fra bloktilskud fra Danmark. Gennem de seneste år har udviklingen været, at de offentlige udgifter er vokset, mens de offentlige indtægter er stagneret." (Skatte- og velfærdskommissionen 2011, 3).

Efter Selvstyrets indførelse udkom på denne baggrund en række betænkninger, som alle kredsede om velfærdsreformer og en fornyet politisk planlægning, herunder *Redegørelse om regional udviklingsstrategi* (Formandens Departement 2011), *Skatte- og velfærdskommissionen* (2011), og *Selvstyrets 2025 plan* (Naalakkersuisut 2012). De trækker alle på udregninger og indsigter fra Økonomisk Råds rapporter (2010-2012) og fiskerikommissionsrapporten (2009), som jeg senere vil gå i dybden med. På baggrund af prognoser om, at den aldrende del af befolkningen vil stige og statstilskuddet miste værdi, er det derfor ikke overraskende, at IA-De-Ka-regeringen²⁵ fulgte den økonomiske rådgivning, som over længere tid har anbefalet en slankning af den store offentlige sektor og en reformering af fiskerierhvervet. På denne baggrund blev en strukturreform af den offentlige sektor påbegyndt ved indgangen til 2009. De 18

²⁵ Inuit Ataqatigiit, Demokraterne og Kattusseqatigiit

kommuner blev lagt sammen til 4 storkommuner, hvormed man tilstræbte at opnå stordriftsfordele (ibid.4), og i 2011 gennemførte man den første del af en større fiskerireform.

Selvstyreaftalen indebærer desuden, at Grønland selv skal finansiere varetagelsen af de 32 sagsområder, som fortsat administreres af den danske stat, såfremt de ønskes hjemtaget. Finansministeriet har skønnet, at staten anvender over 300 mio. kr. årligt på disse områder, hvoraf langt hovedparten går til retsplejen i form af driften af politivæsen og anstalter i Grønland samt retsvæsenet. I selvstyreaftalen opvejes udsigten til udgifterne for de områder, der kan hjemtages af udsigten til det fulde udbytte af indtægter fra undergrundens ressourcer. På denne baggrund valgte de grønlandske politikere at hjemtage råstofområdet umiddelbart efter Selvstyrets indførelse.

Der opstod i forlængelse heraf en politisk enighed om, at Grønland skulle gå fra fiskeri til råstofproduktion. Selvstyrets første landsstyreformand, Kuupik Kleist, satte i den forbindelse de politiske initiativer i relief til efterkrigstidens store samfundsforandringer:

”Vi har pinedød behov for at sætte en anden økonomisk udvikling i gang end fiskeriet. Hvis ikke vi gør det, hvad er så alternativet? Så er der kun én vej, og det er nedad, (...) Man kan sammenligne situationen lidt med dengang, Grønland gik fra jollefiskeri til store industritrawlere. Det skifte berørte samtlige områder af samfundslivet. Det her er måske endnu større. Det er ikke bare én mine, én fabrik. Det er et afgørende skift i den måde som den grønlandske økonomi bliver skruet sammen på. Og hvis ikke storskalaloven bliver til noget, så skaber vi ikke nye job, og så kan vi ikke få vækst i den grønlandske økonomi.” (Kleist i Hyltoft og Sørensen 2012)”.

I samme interview gjorde Kleist det klart, at overgangen til en ny råstofsektor skulle baseres på udenlandske investeringer, som Grønland selv skulle bestemme over (ibid.). Selv om Siumutpartiet agerede oppositionsparti til dele af den førte råstofpolitik i Selvstyrets første fire år, lød udmeldingen fra partiets råstofminister, Jens-Erik Kirkegaard (Siumut) ikke meget anderledes efter valget i 2013, hvor Siumut igen blev regeringsbærende parti: *”-hvis vi skal sikre velfærden, er det nødvendigt, at vi kommer i gang med nye miner.” (J.E. Kirkegaard i Krarup 2013).*

Disse politikeres udtalelser ligger i forlængelse af resultatet af en meningsundersøgelse fra 2008 foretaget af Institut for Administration ved Ilisimatusarfik. Her bliver det fastslået, at flertallet af den grønlandske befolkning går ind for selvstændighed, men også at det ikke må ske på bekostning af en nedgang i levestandarden (Ankersen 2008). Udtalelserne er således i overensstemmelse med et indre krav fra befolkningen. Men der er også en anden virkelighed, som Selvstyrets politikere har måtte forholde sig til. Her beskrevet af Niels Tanderup Kristensen, som redegør for staternes indbyrdes krav til hinanden i det 21. århundrede:

”I den globale økonomi skal staten i højere grad operere i en ny og meget intensiv kommerciel konkurrencesituation, hvor staten ikke udelukkende kan markere sig på sin territoriale afgrænsning, autoritative fordeling af midler og håndhævelse af den offentlige orden. Statens virke, succes og fiasko, måles i stedet for i højere grad på bundlinjen af statsbudgettet i form af udenlandske investeringer, turismeindtægter og eksport af varer og services, samt i hvor høj grad staten er inkluderende og attraktiv for omverdenen. Staten er med andre ord tvunget til at agere mere på markedsvilkår for at fastholde en økonomisk udvikling og dermed acceptabel levestandard for landets befolkning” (Kristensen 2006, 53).

Fra dette perspektiv findes løsningen på et selvstændigt Grønland med en selv bærende økonomi i satsningen på uddannelse, innovation og forskning. Politiske bremseklodser for indenlandske og udenlandske investeringer skal fjernes, og der skal åbnes op for privat ejendomsret og øget liberalisering af økonomien (ibid. 62-63). Ønsket om at gøre sig gældende og altså blive anerkendt som en nationalstatslignende aktør, sådan som det stedfæstes i selvstyreaftalen, stiller derfor også de grønlandske politikere overfor nogle ydre krav til, hvordan man indretter produktions- og altså livsformsgrundlaget indadtil.

Det er med dette in mente, jeg mener man skal forstå, hvorfor flertallet af grønlandske politikere på tværs af partiskel kunne kommunikere følgende til den grønlandske offentlighed i den første selvstyretid:

- 1) Selvstændighed og velfærd hænger uløseligt sammen.
- 2) Selvstændighed kræver en mere selvstændig økonomi fri fra dansk statstilskud.
- 3) Fiskeriet kan ikke skaffe de for punkt 1 og 2 nødvendige indkomster, hvorfor Grønland er nødt til at satse på råstofindustri.

4) Reformen af fiskerisektoren og den offentlige sektor er den eneste måde, hvorpå levestandarden kan sikres med udsigt til en større andel af ældre (ikke arbejdsduelige), samt en usikker fiskerisektor med svingende kvoter samt et fastfrosset bloktilskud.

Fiskerireformernes vægt i afhandlingen skyldes som beskrevet indledningsvist, at man her gjorde noget af det, der er blevet talt om siden efterkrigstiden, men som i praksis har mødt modstand på flere niveauer, fx at privatisere ejendomsret og åbne op for udenlandske investorer. Reformen er derfor eksemplarisk i forhold til at forstå dialektikken mellem selvstyrestatens indre og ydre liv. De er tydeligvis sat i verden for at imødekomme det politiske ønske om selvstændighed, som har et flertal af befolkningen bag sig. Samtidig sikrer de, at Grønland lever op til det 21. århundredes statssystemets krav til en mere selvbestemt politisk enhed. Den første selvstyrreregerings ideologiske påkaldelse af befolkningen (interpellation) kom derfor i perioden 2011-2013 til at lyde: Find friheden på globaliseringens vilkår.

Ved at studere fiskerisektoren på et tidspunkt, hvor de politiske strukturændringer er ved at blive indført, har jeg som etnolog kunnet undersøge konkrete livsførelses forsøg på at tilpasse sig en sådan transformationsproces. Dermed kommer jeg ind på nogle elementer, der mangler i dette kapitel, som vedrører den statslige interpellations lokale tilpasnings- og modstandsformer. Samtidig forfølger jeg det helt overordnede spørgsmål om, hvad selvstyreaftalens nye anerkendelsesrelationer betyder for det levede liv i Grønland, det vil sige livsformerne. Inden jeg går i dybden med de metodiske refleksioner og empiriske optegnelser, som gør et sådant studie muligt, skal det nu handle om idéerne bag fiskerireformerne, som jeg placerer i det historiske forløb, jeg har beskrevet ovenfor.

På billedet ses Jens-Erik Kirkegaard (Siu), Naalakkersuisoq for erhverv, råstoffer og arbejdsmarked, som deltog i China's annual Mining Conference and Exhibition i byen Tianjin, november 2013. I forbindelse med denne deltagelse sagde ministeren til den nye Arctic Journal: "One of the main reasons of my presence in China is to market Greenland's potential. If you want to become a mining nation, it is important to have a marketing strategy because there are a lot of countries that compete for the same investors' money. So, it is important to raise awareness about Greenland's mining potential at events like China Mining where we can attract both exploration companies and investors." (The Arctic Journal 2013). Billedkilde: Dagbladet Information (Gøttske 2013).

Selvstyrets fiskerireformer 2011

Fiskerikommissionens mission

”Vi anbefaler en liberalisering af erhvervet. Vi må have fjernet kravet om fiskereje, som Grønland i lighed med en række andre nationer har. Jeg finder det tankevækkende, at fiskere og landmænd efterhånden er de sidste socialister, der er tilbage i verden, hvor de frie markeds kræfter for længst har taget over. Der er i hvert fald ikke ret mange andre erhverv, hvor man stiller krav om, at de, der arbejder også skal eje produktionsmidlerne... det gik, så vidt jeg ved, vist af mode de fleste andre steder! Endelig er det vigtigt, at udenlandske investorer får adgang til direkte at placere kapital i fiskerierhvervet. Det er ikke muligt med den nuværende lovgivning” (Leth i Cortzen 2010, 153–54). ”Vi har et fiskeri, hvor man ikke vil erkende, at hvis der skal være effektivitet i det erhverv, så skal der færre men større enheder.” (ibid. 304).

Ovenstående udtalelser fra formanden for Grønlands Arbejdsgiverforening, Henrik Leth, beskriver meget præcist rationalet bag den fiskerikommissionsrapport, som var forlægget til Selvstyrets efterfølgende fiskerireformer i 2011-2013. Det siger også noget om den kontekst, reformerne udgik fra. Selv om Leth er en fremadstormende forretningsmand med stor indflydelse på det kapitalstærke fiskeri i Grønland, havde hans liberale linje ikke haft den samme politiske opbakning førhen, som den skulle få i og med IA-De-Ka regeringens implementering af Fiskerikommissionens anbefalinger. De forhenværende Siumut-ledede regeringer har med visse undtagelser gjort det til deres politiske varemærke at beskytte det kystnære fiskeri og fangst i sammenhæng med den spredte bebyggelse op langs de grønlandske kyster. Med fiskerikommissionens anbefalinger og dens politiske opbakning i 2011, blev der imidlertid brudt med denne politisk-symbolske alliance. Opsummeret skriver forskerne, Rikke Becker Jacobsen og Jesper Råkjær, at den sociale diskurs hermed blev dømt ude, mens den økonomiske var inde (Jacobsen og Raakjær 2012). Den politiske fløj, som var kendt for at udskyde reformeringen af fiskeriloven med henvisning til socio-økonomiske overvejelser, blev i forbindelse med Selvstyrets indførelse erstattet af en anden fløj, som repræsenterede et nyt paradigme, hvor biologisk bæredygtighed og hårde beslutninger blev fremstillet som nødvendige for at fremtidssikre fiskeriet (Jacobsen 2014). Leths synspunkter gik altså fra at være i opposition til den herskende fiskeripolitik til at få politisk medvind med den nye regering i 2009.

Fordi kommissionen fik betydning for de reformer, IA-De-Ka regeringen gennemførte i 2011, vil jeg her redegøre nærmere for dens begrebsverden.

I kommissoriet til fiskerikommissionen lå en forventning om: *"at belyse konsekvenser af, at lade fiskerierhvervet fungere på mere markedsmæssige vilkår og med færrest mulige samfundspålagte bindinger på produktionen"* (ibid. 16, min understregning). En ansats som går igen i kommissionens anbefaling om: *"afviklingen af tilskud til erhvervet"* (ibid. 19), herunder : *"tilskuddene til landanlæg i Arctic Greenfood og Royal Greenlands underskudsgivende aktiviteter på landanlæg"* (ibid.)²⁶. Hertil anbefaler kommissionen at "indirekte tilskud" til fiskeindustrien i form af *"kunstigt lave elpriser og vandpriser"* ikke fortsætter i det nuværende omfang (ibid. 19, min understregning).

Alene ovenstående citater illustrerer, hvordan rapportens ordvalg bærer på et særligt økonomisyn. Ordene "samfundspålagte bindinger" og "kunstige priser" giver association til en forståelse af markedet som et selvreguleret sted i stand til at skabe naturlige priser, såfremt staten blander sig udenom. Med vendingen "samfundspålagte bindinger på produktionen" beskrives de selvstyrestatslige tilskud som værende nogle, der gør produktionen besværlig og ufri, fordi de binder den. Kommissionens sprogbrug fører altså tankerne hen på et frit marked versus en stats pålagte bindinger.

Af kommissionen fremgår det endvidere, at målet om at skabe en effektiv og rationel udnyttelse af fiskeressourcen kræver en beskæftigelsesreduktion inden for erhvervet, nødvendiggjort af bl.a. teknologisk udvikling: *"[der] skal beskæftiges færre og færre ved fastholdte fangstmængder"*, på grund af *"udviklingen inden for fiskeriteknologien, hvor en given fangstmængde kan opfiskes med mindre og mindre mandskab"* (ibid. 15).

På baggrund af henvisningen til en normalstandard i højindkomsterhverv og udsigt til betydelig *"mangel på arbejdskraft"* i en kommende højindtægts råstofsektor (ibid. 17), legitimeres en beskæftigelsesreduktionen inden for det kystnære hellefiskfiskeri med *"simple fangstredskaber"* (ibid. 141-142). Herved løser beskæftigelsesreduktionen to samfundsøkonomiske problemer ifølge kommissionen:

²⁶ Arctic Greenfood A/S's forretningskoncept har gjort det til leverandør af bl.a. sildepisker, tørret uvaq, tørret torsk, havkat, ørred, hellefisk, narhval, finhval, stenbiderrogn, sæl og moskus til det grønlandske "hjemmemarked" (Greenland Venture A/S og Arctic Greenfood A/S 2009, 20).

1) en ineffektiv, arbejdsintensiv, ikke-kapitalintensiv fiskerisektor med lav indtjening og 2) et kalkuleret fremtidigt behov for arbejdskraft i en kommende råstofsektor (ibid.).

Det understreges i forlængelse heraf, at status quo i fiskeripolitikken uden beskæftigelsesreducerende reformer er en måde at ”fastholde” fiskere i fattigdom på²⁷:

”Det er kommissionens opfattelse, at fiskeripolitikken også bør bidrage til, at det fattigdomsproblem, der er knyttet hertil, bliver imødegået, idet kommissionen samtidig anerkender, at der er grupper, der foretrækker en anden fordeling mellem materiel og ikke-materiel livsvilkår end der ligger i den traditionelle vestlige livsform. Men det må sikres, at de, der har et andet ønske, ikke bliver fastholdt i en fattigdomsklemme. Dette gælder ikke mindst for de, der endnu ikke har haft mulighed for selv at træffe en selvstændig beslutning herom: nemlig børnene.” (Fiskerikommission 2009, s.142, mine understregninger).

Hvad angår argumentet om, at teknologisk udvikling og konkurrenceforhold nødvendiggør en satsning på store frem for små både, adskiller Fiskerikommissionens anbefalinger sig ikke væsentligt fra efterkrigstidens økonomiske politik. Alligevel er der en forskel på det økonomisyn, fiskerikommissionsrapporten anlægger og det, der lå til grund for efterkrigstidens fiskeripolitik. Her følger en sammenligning af de to økonomiske perspektiver.

²⁷ Antropolog Rikke Becker Jacobsen er ligeledes i sit studie af fiskerireformerne på embeds- og politikerniveau stødt på fattigdomsargumentet gentagne gange som argument for, at færre mandskab på større både udvinder en større del af den fælles ressource (Jacobsen 2013a).

Historisk perspektiv: Fra G-60 til G-2011

Geografen David Harvey har sat efterkrigstidens økonomiske teorier overfor nutidens ved at kalde velfærdssystemerne efter anden verdenskrig for "embedded liberalism". Med det forstår han den måde, hvorpå de var kendetegnet ved statslig planlægning og i nogle tilfælde statsejerskab af nøglesektorer, som kul, stål og biler. Denne indlejrede liberalisme bryder ifølge Harvey sammen i slutningen af 1960'erne i forbindelse med høj inflation og arbejdsløshed, samt Bretton Wood systemets sammenbrud i 1971. En udvikling som medvirkede til, at den keynesianske politik ikke længere blev anset for effektiv (Harvey 2011 :12). Det neoliberale projekt, som ifølge Harvey bliver denne økonomiske teori efterfølger, går ud på at frisætte kapitalen fra førstnævntes begrænsninger (ibid.11). Dets mål er at rulle den statslige regulering og velfærdsstaten med dens forsørgelsesydelse og en stor offentlig sektor tilbage og rehabilitere markedet som styrende faktor i økonomi, politik og i forhold til det offentlige (ibid.).

Den økonomiske politik, som Boserup baserede sin rådgivning på efter 2. verdenskrig, var som nævnt præget af keynesianismen. Det var på denne baggrund, at det blev anset for værende fornuftigt, at statslige investeringer lå til grund for fremkomsten af et havgående trawlerfiskeri i Grønland, samt anskaffelse af værfter og en forbedret infrastruktur af kajanlæg og olieanlæg. I modsætning hertil giver fiskerikommissionen indblik i en økonomisk politik, som læner sig op ad de neoliberale tendenser. Det ses bl.a., når priser påvirket af statstilskud bliver beskrevet som værende "kunstige", enhver form for statslig indblanding i form af direkte eller indirekte virksomhedstilskud som "samfundspålagte bindinger" og et fravær af beskæftigelsesreduktion grundet nye teknologier udlægges som "fastholdelse i fattigdom".

Tager man fattigdomsargumentet var det også en udtalt kendsgerning i 1970'erne: "*at der er nogle [grønlændere] som ikke ønsker, at være med i den økonomiske udvikling*" (Trap 1970, Bd. 14, *Grønland:193*), som det lyder i den store Trap Danmark for Grønland. Forskellen på synet dengang og fiskerikommissionens udlægning er, at konklusionen på denne observans i Trap blev, at disse "nogle" derfor ville få mulighed for "*at fortsætte den mere fredelige fangertilværelse*" (ibid.). Hvor det i fiskerikommissionen erkendes, at sådanne mennesker findes, bliver det her i stedet anskuet som amoralsk at lade dem fortsætte en sådan livsførelse, da det problematiseres med henblik på den næste generations frie valg (børnene) og fattigdomsklemmen (Fiskerikommission 2009, s.142).

Det grønlandske rejefiskeri fremhæves i fiskerikommissionen fra 2009 som en ubetinget succeshistorie om de frie markedskræfter. Det sker ud fra den kendsgerning, at rejefiskeriet udgør den største andel af værdien af fiskeriekporten (Fiskerikommission 2009, 50). Eksporten af rejer bidrog fx med 54 % af den samlede grønlandske fiskeriekport i 2009 efterfulgt af hellefisken som stod for 21 % (Grønlands Statistik 2012, 6). En anden kendsgerning er, at der forud for denne eksportsucces går en privatiseringspolitik. I hhv. 1990 og 1996 blev først det havgående og dernæst det kystnære rejefiskeri gjort individuelt omsætteligt. Det medførte en betydelig flådereduktion og effektivisering af fiskeriet. Men tager man den historiske analyse med i betragtning, kan rejefiskeriet alligevel ikke skildres som en entydig fortælling om det frie markeds naturlige progression. En sådan udlægning glemmer nemlig, at det i sin tid blev initieret af det, fiskerikommissionen definerer i negative vendinger, som ”kunstige priser” og ”samfundspålagte bindinger”. Det vil sige statslig involvering i markedsmekanismer. Jf. følgende beskrivelse fra Trap 1970:

”1965/66 har staten ved KGH indsat moderne linefartøjer i Grønlandsfiskeriet. Som indledende forsøg blev bygget 2 stk 85 fod og 2 stk 95 fod linefartøjer. En moderne trawler på knap 500 t er endv. i 1969 indsat i Grønlandsfiskeriet for at indføre denne erfaringsmæssigt meget produktionsrige erhvervsform i grønlandsfiskeriet. Disse fartøjer kan ikke drives rentabelt, medmindre der er bygget kajanlæg, olieanlæg, værfter, og alt dette som skal opføres fra grunden. Den investeringsplan, som er i gang inden for fiskerierhvervet, vil i færdigbygget stand skabe mulighed for rigeligt arbejde til ca. 5.000 personer alene som fiskere og arbejdere i denne industrigren.” (Trap 1970, Bd. 14, Grønland:192) .

Man kan altså se både kontinuitet og brud mellem efterkrigstidens satsning på et storindustrielt fiskeri og Selvstyrets ansats til at reformere fiskeriet i 2011. Kontinuitet i den forstand at fremmedfiskeri, teknologiske fremstød og konkurrence er med til at påvirke den økonomiske tænkningens tilrettelæggelse af fremtidens fiskebåde og fiskersubjekter. Brud i den forstand at statskapitalismen og den kulturbevarende strategi i selvstyretid er trængt i baggrunden til fordel for en mere neoliberal økonomisk strategi.

Beskæftigelsesreduktion fra idé til reformering

Efter at fiskerikommissionen har udpeget beskæftigelsesreduktion til at være målet, og det står klart, hvilket fiskeri der skal reduceres i, nemlig det lavtlønnede, ikke-kapitalintensive og ineffektive fiskeri, bliver det næste spørgsmål, hvordan en sådan reduktion effektueres. Her peger kommissionen på forvaltningsordningen, individuelle omsættelige kvoter (IOK)²⁸. Et af kommissionens argumenter for at indføre IOK på andre arter end rejerne, som i forvejen var omfattet af ordningen, er, at det vil overlade arbejdet med at effektivisere til markedsmekanismerne. Departementschefen for fiskeri, fangst og landbrug siger det uden omsvøb i en samtale, jeg havde med ham om reformerne, i 2013: *”Det vi håber på [med IOK forvaltningen], er, at de [fiskerne] vil spise hinanden op” (samtale 8).*

IOK-forvaltningen er ikke den eneste reformering af erhvervet, fiskerikommissionen lægger op til. Rapporten beskriver også de gældende ejerskabsregler som ”utidssvarende”. I den grønlandske fiskerilov, som var gældende i 2009, var ejerskabsreglerne en måde at sikre sig, at værdien af fiskeriressourcerne tilfaldt landets egen befolkning. Den sidste del af fiskerilovens krav til ejerskabet er i folkemunde gået som ”gummistøvleparagraffen”, fordi dens formål var, at sikre sig, at det var erhvervsfiskerne (dvs. dem med gummistøvler på), der som enkeltpersoner fortrinsvis fik adgang til fiskeressourcen. Et af betænkningens argumenter for at afskaffe disse angiveligt utidssvarende ejerskabsregler er, at det vil lette tilgangen af kapital til erhvervet og derved imødekomme behovet for at forny fiskeflåden. Der er med andre ord tale om en teknisk

²⁸ Med forvaltningssystemet, individuelle kvoter (IK), bliver den samlede kvote splittet op og tildelt den enkelte fisker/det enkelte rederi inden for et givent år. Fiskeren eller rederen har dermed ret til at fiske den pågældende kvotemængde inden året er omme. Systemet blev indført for at dæmme op for tendensen til olympisk fiskeri (også kaldet a race for fish), afledt af en forvaltning, hvor flere fiskere deler en kvotemængde inden for et forvaltningsområde, hvilket altså kan resultere i, at den enkelte fisker forsøger at fange fisken før de andre. Forvaltningssystemet, Individuelle omsættelige kvoter (IOK) adskiller sig fra IK forvaltningen primært ved, at de individuelt tildelte kvoter kan omsættes frit. Det vil sige sælges. Der opstår som resultat heraf et kvotemarked, som i reglen fører til opkøb af kvoteandele og fusioner blandt rederierne. Sådan gik det inden for det grønlandske rejefiskeri, som var det første IOK administrerede fiskeri i Grønland (i 1990 på det havgående og 1996 på det kystnære). Denne omstrukturering er hovedårsagen til at rejefiskeriet i dag er et meget kapitalintensivt erhverv (Det uvildige udvalg 2005, 7), med ganske få ejere. I Grønland er IK systemet stadig i brug inden for de forvaltningsområder og arter, der ikke er gået over til IOK systemet.

måde at formulere en overgang fra statskapitalistisk investering i flåden til udenlandsk investorkapitalistisk investering.

Reformernes politiske opbakning

Jacobsen og Raalkjær bruger i deres analyse af den politiske proces omkring 2011-fiskerireformen kommissionens sammensætning til at forklare, hvorfor reformerne af det kystnære fiskeri hovedsageligt blev defineret af deltagerne i storskalaindustrien, Grønlands to banker, selvstyreminstre og revisionselskaberne (Jacobsen 2014). Kommunerne, som repræsenterer hensynet til lokale arbejdspladser, var fx ikke repræsenteret i kommissionen gennem deres paraplyorganisation KANUKOKA (Jacobsen 2014). Fiskerikommissionens deltagere afspejler derfor i deres øjne en overvægt af repræsentanter fra hhv. storskalaindustrien og den finansielle sektor (ibid.). En gruppe som i forvejen er kendt for at promovere privat ejerskab, markedsmekanismer, effektivitet og ejerskabskoncentration (ibid.). Når bankerne kan have en særlig interesse i fx IOK forvaltning, skyldes det bl.a., at man hermed omfordeler en fælles fiskebrugsret til et fåtal af fiskere/bådejere som privat ejendom. Ejerne kan dernæst belåne, købe og sælge den, hvilket skaber dens monetære bytteværdi, som bankerne har en interesse i.

De kystnære fiskere og fangeres organisation, KNAPK, var også repræsenteret i kommissionen. En forklaring på, at også de kunne bakke op om en begrænset IOK forvaltning, er, at mange af deres medlemmer på daværende tidspunkt stod i alvorlige økonomiske problemer. Med indførelse af IOK håbede de derfor på, at det ville blive muligt for nogle af dem at komme ud af fiskeriet med kapital nok til at komme videre, mens andre kunne se frem til en økonomisk sikring den dag, de valgte at gå på pension (samtale 22a).

Da regeringen i 2011 præsenterede det endelige udkast til en fiskerireform for det grønlandske parlament, stemte oppositionen bestående af Atassut og Siumut imod. Selv om KNAPK både som deltager i fiskerirådet og fiskerikommissionen havde forholdt sig positivt til bl.a. IOK forvaltningen af hellefiskeriet i Nordgrønland, gik de imod det endelige forslag til en ny fiskerilov og arrangerede en demonstration foran parlamentet (Jacobsen og Raalkjær 2012; Jacobsen 2014). Siumut og KNAPKs modstand handlede bl.a. om bekymringen for, hvorvidt fiskerne ville blive frosset ud af fiskeriet, og de selverhvervende blive underlagt afhængigheden af større finansielle kræfter. De var ligeledes bekymrede for at selvstændige fiskere ville blive reduceret til mænd på dækket (Jacobsen 2014).

Reformerne i praksis

”Gummistøvleparagraffen” blev som led i IA-DE-KA regeringens reformer ophævet i 2011. Samme år blev IOK indført på det kystnære hellefiskeri for både over 6 meter i to nordgrønlandske distrikter. Som følge heraf var 42 fartøjer allerede d. 21. marts 2014 gået ud af det IOK kvoterede kystnære hellefiskeri. 10 af de fiskere der hermed gik ud fortsatte i det ukvoterede fiskeri fra joller, og 32 solgte deres omsættelige kvoteandele og gik ud af fiskeriet efter hellefisk i det kvoterede område (Karlsen og Didriksen 2014). Selvstyrets servicekontrakt med Arctic Greenfood blev ophævet, og selskabet, som ellers var målrettet fisk- og fangstleverancer til det grønlandske hjemmemarked og forpligtet via servicekontrakten på at videreføre ni ikke-kommercielle bygdeanlæg, gik konkurs i 2013 (Greenland Venture A/S og Arctic Greenfood A/S 2009, 20). Med reformerne afgjorde Selvstyret derfor ikke bare, hvilke livsformer der skulle være plads til i det grønlandske fiskeri. Det gjorde nogle frem for andre erhvervssubjekter mulige. Ligeledes kom reformerne til at medvirke til en politisk centraliseringsstrategi, der begrænsede eksistensgrundlaget for de fiskere og fangere i nogle af de mindre bygder, som var afhængige af servicekontrakten.

Livsformsanalyse, fra økonomi til økonomier

I livsformsanalysen er det en væsentlig pointe, at der er et gensidigt forhold mellem livsformen og den økonomisk-juridiske enhed. Derfor bliver det vigtigt at skelne mellem forskellige virksomhedsformer som fx enkeltmandsvirksomheden og aktieselskabet. Men de forskellige former karakteriseres ikke ud fra deres plads på en lønøkonomisk hierarkisk skala eller en evolutionistisk tidslinje, der definerer dem som hhv. tidssvarende eller tidssvarende alt efter deres effektivitet og kapitalintensivitet, sådan som det gøres i fiskerikommissionsrapporten. Denne type hierarkisering af forskellige virksomhedsformer og altså økonomikulturer hører ikke alene fiskeribetænkningen til. Den går igen i den horisont, som kommer til udtryk i Økonomisk Råds rapporter fra 2010-2013. Jf. nedenstående uddrag:

”i 2010 var der 3.785 registrerede virksomheder [i Grønland], hvoraf ca. halvdelen var i fiskeriet. ¾ af alle virksomheder er enkeltmandsvirksomheder, men kun ca. 10 pct. af den samlede lønsum er udbetalt i fiskeriet. (...) 50 pct. af den samlede lønsum hidrører fra aktieselskaber, selvom disse kun udgør 4 pct. af det samlede antal virksomheder. Erhvervsstrukturen er således sammensat af et større antal mindre virksomheder med beskedne lønsum og værdiskabelse per medarbejder, samt nogle få store virksomheder med mange ansatte. Sammenfattende er erhvervsstrukturen karakteriseret ved stor fokus på fiskeriet, hjemmemarkedserhverv samt den offentlige sektor. Samtidig er virksomhedsstrukturen karakteriseret ved mange enkeltmands firmaer med meget få ansatte.” (Økonomisk Råd 2012, 40).

Så snart økonomien har lagt lønindtægterne sammen og skabt skalaen med lave tal i den ene ende og høje tal i den anden ende, bliver det op til politikerne at bestemme hvilke virksomhedsformer, der skal støttes rent politisk og juridisk. Den økonomiske rådgivning som præsenteres i citatet ovenfor leder entydigt til en politik, som fremmer betingelserne for aktieselskaberne, fordi de resulterer i høje lønninger og skatteindkomster, på bekostning af vilkårene for enkeltmandsvirksomhederne. Økonomisk Råds rapport og rapporten fra Fiskerikommissionen taler derfor godt sammen. De er begge formuleret indenfor samme begrebsverden, hvor høj indkomst bliver det afgørende parameter for god og bæredygtig økonomi på individ- og samfundsplan.

Livsformsanalysens hensigt med at beskrive forskellene virksomhedsformerne imellem er imidlertid en anden end den, man finder i Økonomisk Råds rapport. I livsformsanalysen handler

det om at forstå, hvilke ydre vilkår, der er medskabere af kontrasterende praksisformer og begrebsverdener. Det der også kan betegnes som forskellige produktionsmåder og altså økonomi-kulturer.

Enkeltmandsvirksomhederne karakteriseres her ved, at en enkelt person er den ansvarlige ejer og leder af virksomheden. Dens overskud ejes af ham, og han hæfter for virksomhedens forpligtelser og gæld med hele sin formue (Højrup 1989, 197). Det er denne virksomhedsform, der opfylder betingelserne for den selverhvervende livsform. Aktieselskabsformens struktur består i, at selskabet ejes af en gruppe aktionærer, hvis risiko er begrænset til det, de har stående i selskabet. De hæfter kun med deres indskud for selskabets forpligtelser (ibid). Det er denne virksomhedsstruktur, der har splittet den klassiske kapitalists opgaver op i det, der svarer til hhv. investor- og karrierelivsformens arbejdsområder. I aktieselskabet som juridisk struktureret selskabsform varetages alle funktioner vedrørende produktionen af merværdi i virksomheden, altså af indkøbt arbejdskraft.

Fordi producenterne i enkeltmandsvirksomhedsformen selv besidder produktionsmidlerne og de kvalifikationer, produktionsprocessen fordrer, er der ikke brug for noget profit- eller arbejdskraftsbegreb. Det er imidlertid ikke muligt at agere livsform i det kapitalistiske aktieselskab uden netop disse begreber (Højrup 2002, 236).²⁹ Derfor bliver lønindkomst i relation til arbejdskraftsbegrebet det afgørende parameter for at måle netop aktieselskabets succes: investering/afkast/løn. I enkeltmandsvirksomheden er det ikke afgørende, hvor meget løn der bliver trukket ud af virksomheden. Her handler det i højere grad om virksomhedens evne til at reproducere sig selv.

Man kan derfor sige, at det er aktieselskabets begrebsverden, der projiceres over på samfundet som helhed, når økonomer, embedsmænd og politikere måler virksomheder og erhvervssubjekter ud fra høj- og lavindkomstskaalen. Virkeligheden skaleres ud fra den begrebsverden, som aktieselskabets struktur, den finanskapitalistiske produktionsmåde, muliggør.

²⁹ I Grønland ses dette hver gang, de grønlandske medier rapporterer om gager for både de selvstyrejede og privatejede virksomheders direktører. Gagernes størrelsesorden fremkalder ofte en vis harme i den lavtlønnede del af befolkningen.

Livsformsanalysen placerer sig på den måde i forlængelse af de samfundsorienterede forskere, som med indsigt i det grønlandske fiskeri har kritiseret den nationaløkonomiske beregning for at være begrænset til den lønøkonomiske horisont. En af dem er geografen, Kåre Hendriksen, som bl.a. pointerer, at så længe den økonomiske beregning udelukkende tager udgangspunkt i målingen af indkomst, dvs. skatteberegningen, så vil den altid anskue større fiskeenheder som nogle, der bidrager meget til økonomien, mens jollefiskere vil blive anskuet som nogle, der bidrager lidt. I skatteberegning indgår fx ikke, hvad reformer baseret på disse udregninger vil påføre samfundet af sociale og menneskelige omkostninger, siger han (Hendriksen 2012, 416). Samtidig er der tilsyneladende en tendens til at overvurdere de potentielle skatteindtægter fra større fiskefartøjer, hvor fiskere og redere gennem tiden har udvist en lige så stor skattemæssig kreativitet med gennem fradrag at reducere overskuddet som en række andre samfundsborgere (ibid.).

Geograf Rasmus Ole Rasmussen viser også, at der er andre måder at måle det grønlandske fiskeris økonomi på. I en opgørelse over investeringer og udbytte i fiskeriets tre sektorer, joller, kystfiskeri og havfiskeri viser han, hvordan det største udbytte pr. investeret krone ikke er at finde i den moderniserede og effektiviserede udenskærsssektor baseret på en enkelt ressource, men i indenskærfsfiskeriet (Rasmussen 2003, 152–53). Selvom et sådant udbytte kan skyldes hhv. manglende nye investeringer i flåden og ubetalt merarbejde (jf. incitamentet til at arbejde uden løn i den selverhvervende livsform), ændrer det ikke ved pointen om et misforhold mellem den økonomiske opfattelse og den materielle realitet, siger han (ibid.). Flere forskere har i forlængelse heraf dokumenteret, hvordan det grønlandske småskala fiskeri spiller en afgørende rolle for den subsistens- og blandingsøkonomi, som overordnet set har en positiv social, kulturel og økonomisk indvirkning på samfundet som helhed (Andersen og Poppel 2002; Rasmussen 2003; Hendriksen 2012).

Skjult bag en maske af foregiven objektiv neutralitet

Eskimolog Robert Petersen har i artiklen "Hunters and their settlements" udtrykt sin bekymring for, at datidens landsrådspolitikere havde for stærk tillid til, at materialet som ministeriet for Grønlands embedsmænd havde skaffet og udarbejdet var politisk neutralt og kun sagligt (Petersen i Olsen 2005, 81). Ovenstående læsning af fiskerikommissionsrapporten skulle gerne bidrage til, at fremstillinger, som skjuler sig bag en maske af foregiven objektiv neutralitet (Boserup 1963), bliver gennemskuelige, så ellers afpolitiserede områder kan indgå i en demokratisk debat mellem forskellige livsformsgrupperinger.

Et eksempel på en sådan afpolitiseringsmekanisme ses i fiskerikommissionsrapporten, der hvor reduktionen af beskæftigelse inden for erhvervet bliver beskrevet som et nødvendigt resultat af en teknologisk udvikling – *"ligesom det er set i det danske landbrug"* (Grønlands Hjemmestyre 2009, 15). Følgende citat fra en grønlandsk embedsmand tydeliggør, hvordan et sådant ideologisk verdensbillede kan sprede sig fra et erhverv til et andet og nå hen til embeds- og politikerniveau uden at få udfordret en eventuel livsformscentrisme: *"Nogle af de advokater, som jeg kender fra fiskeindustrien, som servicerer fiskeindustrien, de servicerer også landbruget i Danmark. Så der er stordriftsfordele og synergieffekter, det er den samme terminologi, nogle gange så er det svin i stedet for rejer."* (samtale nr. 8).

Ligesom det ikke er alles gode liv, der måles på indkomst, er stordrift heller ikke en fordel i alle produktionsmåder. I den kapitalistiske produktionsmåde udgør det en nødvendig forudsætning for driftsformen, hvorfor det i denne begrebsverden må hedde stordriftsfordele, men i den enkle vareproduktion kan det være en fordel at være en lille fleksibel enhed rodfæstet i en slægtsstruktur. Livsformsbegreberne kan således bidrage til at læse de økonomiske rapporter ud fra et flerspektret perspektiv, der gør det muligt at se de kulturelle praksisser, som går forud for økonomers måde at tælle og beskrive verden på.

I modsætning til de diskursanalyser som stopper analysen ved betænkningens sidste replik, er livsformsanalysen med denne kun lige begyndt. Det er nemlig mindst lige så vigtigt at undersøge, hvad der sker når de politisk-juridiske og økonomiske rationaler, man kan læse sig til i diverse rapporter, bliver realiseret som nye materielle vilkår for levede liv. Det er her livsformsanalysen og det etnologiske feltarbejde kommer til sin ret. At gå fra den historiske tekstlæsning til viden, som bygger på indsamlet materiale fra et levende kulturmiljø, kræver imidlertid en introduktion i form af metodiske overvejelser.

Metodiske overvejelser

”(...)det jo ikke var en ny opfindelse at gå ud og tale med folk, deltage i deres praksis og observere gårdenes konstruktioner og variationer. Det fik blot nye navne og nye funktioner” (Møllgaard 2010, 46).

Etnolog Johannes Møllgaard har beskrevet, hvordan man inden for etnologien går fra at tale om optegnelser og meddelere til i forlængelse af etnologen Åke Daun at blive inspireret af socialantropologiens vokabular, interview og deltagerobservation. Fordelen ved begrebet optegnelser i modsætning til interviewsamtaler og deltagende observation er, at det rummer det samlede hele af billedtagning, lydoptagelse, noteskrivning og samtaler, som gerne går forud for den etnologiske tekst. Derfor er jeg gået tilbage til denne term, ligesom jeg foretrækker at anskue de personer, som har deltaget i min vidensindsamling som meddelere frem for informanter. Det er nemlig en pointe, at ordet består af hhv. ordet med og dele. Begrebet understreger, at der deles med i forhold til en specifik problematik og erkendelsesinteresse. Det betyder, at meddeleren ikke informerer ukritisk og ufortolkende som informant, men deler betragtninger, fortolkninger og analytisk udvalgte sammenhænge med medfortolkeren (etnologen). Ideelt set er der tale om en interesseret deltagelse i en sag, et emne eller en problemstilling, hvilket kræver åbenhed og tillid fra alle parter. Så er vokabularet slået fast, nu skal det handle om, hvordan jeg har tilrettelagt mit feltarbejde, og hvilke metodiske overvejelser jeg har haft i den forbindelse.

Molekylet som undersøgelsesdesign

Selvom jeg er inspireret af Dahls arbejde med at specificere fangerproduktionsmåden, har jeg også i hans tilgang fundet et motiv til at gribe mit eget studie anderledes an. Som beskrevet tidligere er der en tendens til, at Dahls fokus på fangerproduktionsmåden i en enkelt bygd giver et dikotomisk billede af en ikke-kapitalistisk subsistenslivsførelse på den ene side overfor en kommerciel kapitalistisk livsførelse på den anden side. Ligesom man kan få indtrykket af, at denne dikotomi svarer til skellet mellem bygd og by, oprindelige folk og statsmagter.

For ikke at reproducere denne dikotomi har jeg ladet mig inspirere af den franske antropolog Emmanuel Terrays måde at strukturere analyse og fremstilling på. Det gør han ud fra tesen om, at enhver socio-økonomisk formation må indeholde en kompleks kombination af forskellige produktionsmåder. Som et molekyle må den socio-økonomiske formation defineres ud fra dets komponenter såvel som den måde, de er organiseret på indenfor et hele. Samspillet mellem disse

variabler gør det muligt at tage højde for diversiteten af de juridiske, politiske og ideologiske strukturerer, som etnologen kan finde (Terry 1972, 179).

Fordelen ved at tage udgangspunkt i en samfundsmæssig helhed, et helhedsbegreb som ikke er demarkerende, men snarere fokuserer på produktionsmådernes sameksistens frem for en konkret geografisk lokalitet (bygden), er, at det giver et bedre indblik i, hvordan en produktionsmåde og livsform dannes i relation og kontrast til andre, samt hvordan disse kontraster tilsammen udgør en komplekst sammensat helhed, som løbende forandrer sig.

Når størstedelen af optegnelserne har fundet sted i Nuuk, skyldes det, at det er her centraladministrationen, de store fiskerivirksomheder og fagforeningers hovedkontorer, universitetet, samt et aktivt fiskeri- og fangsterhverv findes side om side. Hertil kommer, at et af de store råstofprojekter, et jernmineprojekt ved Isukasia nær Nuuk, i samme periode var i høring netop her. Jeg kunne på den måde studere mange aspekter af selvstyreplassen på en og samme lokalitet.

Det første ophold i Nuuk startede i februar 2012 og skulle vare 6 måneder, men blev forlænget et par måneder, så rensdyrsæsonen i august også indgik i forløbet. I januar 2013 opstod en mulighed for at vende tilbage til Nuuk i en lille måned og følge op på de samtaler, som var påbegyndt et halvt år tidligere. Efter valget i 2013 syntes så mange forhold i grønlandsk politik og fiskeripolitikken i særdeleshed at have forandret sig. Jeg greb derfor muligheden for et nyt ophold i Nuuk, hvilket betød en række genbesøg og enkelte nye samtaler.

Den empiriske afgrænsning hovedsageligt til Nuuk har givetvis betydet, at jeg ikke kan sige så meget om den geografiske varians i Grønland, som andre mere lokale antropologiske studier af eksempelvis fangerne i Thule (Hastrup 2015), Saqqaq (Dahl 2000), Sisimiut (Sejersén 1998) gør³⁰. Hertil kommer de arktiske levevilkårsundersøgelser, som også i høj grad tager udgangspunkt i den geografiske varians i Arktis som parameter for undersøgelserne (Poppel 2015; Andersen og Poppel 2002). Denne prioritering skal ikke forstås på den måde, at den

³⁰ Helt konkret afspejler det sig i denne undersøgelse ved, at fangst med ispilk, hundeslæder, snescootere m.m. ikke er repræsenteret i undersøgelsen.

empiriske, geografiske varians er uvæsentlig for konkrete livsformsartikulationer, men at der forud for forskellen på et liv i en grønlandsk bygd og hovedstaden går nogle samfundsmæssige strukturer, og at det er dem, jeg først og fremmest har været interesseret i at forstå. At tilnærme sig en forståelse af disse strukturer anskuer jeg som en anden måde at tilnærme sig by-land problematikken på end den, der tager udgangspunkt i bygden som empirisk afgrænsning³¹.

Den samlede statsdannelsesproces og fiskeri- og fangsterhvervets mangfoldighed kan dog ikke forstås uden et bredere kendskab til det Grønland, der ligger uden for Nuuk. En center-periferi konflikt italesættes ofte i medierne mellem hovedstaden og resten af Grønland (Sørensen og Forchhammer 2011), og som påpeget af antropologen, Mark Nuttall, føler folk i mindre bygder sig ofte ekskluderet fra de diskussioner, der finder sted omkring nationsbygningsprocessen i de større byer (Nuttall 2001, 55). Jeg valgte derfor også at besøge andre byer og bygder end Nuuk, selv om det ikke var en del af det oprindelige undersøgelsesdesign. Stederne udvalgte jeg med henblik på fiskeriproblemstillingen, hvorfor det blev til hhv. byen, Paamiut, hvor basisuddannelsen for søfart og fiskeri er placeret, og hvis historik er bygget op omkring torskefiskeriets vækst og tilbagegang mellem 1950'erne og 1980'erne. Bygden, Qeqertarsuatsiaat (Fiskenæsset), hvor en kamp mellem lokale rubinsamlere og et canadisk udvindingsselskab havde aktualiseret det oprindelige folkebegreb. Sidst men ikke mindst byen, Ilulissat, og nabobygden, Oqaatsut, hvor en lille ræklingefabrik var kommet i klemme i Ilulissats nye konkurrenceforhold.

³¹ I *Det Glemte folk* (1983) bryder Thomas Højrup med den tyske sociolog, Ferdinand Tönnies, dikotomi mellem Gesellschaft og Gemeinschaft, hvor det rurale står i skarp kontrast til det urbane. Det, der i bogen tentativt bliver beskrevet som den rurale livsform, udlægges senere i værket som en forskel, der går på tværs af skellet mellem by og land (Højrup 1989, 196). Herefter bliver den rurale livsform i stedet beskrevet som den selverhvervende livsform eller livsform 1 ud fra dens relation til den enkle vareproduktionsmåde (ibid.).

Udvælgelse af meddelere

I mine optegnelser fra Nuuk og omegn (2012-2013) har jeg haft mulighed for at tale både med de fiskere og arbejdsgivere, der nyder godt af fiskerireformerne, og dem der ikke gør. Udvælgelsen af meddelere har, foruden at være styret af selve problemstillingen og ambitionen om at begribe det grønlandske fiskeri i dets helhed af produktions- og distributionsprocesser, fulgt det princip, jeg har valgt at kalde for spredningsprincippet. Dette princip sikrer, at der ikke kun tales med én interessepartner i et sagsforhold. Konkret har jeg efterlevet princippet ved at opsøge den part, en meddeler nævner som eksempel på noget af det, der definerer vedkommendes egen praksis negativt. Hvis ikke meddeleren selv nævner sådan en modpraksis, har jeg spurgt mere direkte ind til det. Selv om dette kunne føre til en uendelig opsporing, så sker der på et tidspunkt det, at et overblik over problematikken positioner tegner sig, og på det tidspunkt har jeg valgt at bearbejde materialet.

Samtalerne omhandlende fiskerisektoren falder i tre hovedkategorier. 1) Meddelere der har fisket eller fanget forskellige arter: kammuslinger, krabber, torsk, stenbiderrogn, sæl, hval, fugl etc. 2) Meddelere som benytter forskellige fartøjer: kutterfisker, jollefisker, harpunfiskeri, trawlerfiskeri. 3) Meddelere fra forskellige distributionsapparater: Romark A/S, Royal Greenland A/S, Halibut ApS, brættet, restauranter m.m.

Hertil kommer de forskellige ledere og arbejdsgivere i produktions- og distributionsapparaterne, politikere, fagforenings-organisatorer m.m. Derudover har jeg tilstræbt at få indblik i forskellige sproggrupper (dansktalende/grønlandsktalende), meddelere med forskellige politiske overbevisninger og med tilknytning til forskellige steder (Paamiut, Ilulissat, Danmark, Grønland, Nuuk, Myggedalen, Tuapannguit etc.). I retrospekt kunne jeg med fordel have inddraget kvinderne i de forskellige hushold mere. Jeg må i den forbindelse tilføje, at min metodiske og fremstillingsmæssige vægtning af produktions-distributions relationen inden for fiskeriet, som er et yderst mandsdomineret erhverv, har været med til at marginalisere kvindernes rolle generelt. Det motiverede mig til at skrive et helt afsnit om kønsrelationerne. Af pladshensyn har jeg dog valgt at gemme dette afsnit til en artikelpublikation med titlen: *"Kønsetikettering og selvstyrefornuft"*.

Nogle af mine meddelere har jeg valgt at anonymisere, og deres navne står derfor i citationstegn. Meddelere med opgivet navn har godkendt brug af citater til afhandlingen. Jf. samlet oversigt over samtalerne i Appendix.

Samtalespørgsmål

Metoden, der ligger til grund for udarbejdelsen af spørgsmål til samtalerne, knytter sig an til definitionen af, hvad en livsform er, sådan som Højrup har beskrevet det:

”livsformen er en form for levevis, som radikalt adskiller sig fra andre former derved, at den er betinget af, og selv betinger ydre vilkår. Der skal være tale om et bestemt livsmønster, som gentages og som har en varighed, og hvis enkelte dele nødvendigvis betinger hinanden. (...) Man må forsøge at skyde sig ind på det samlede billede, der viser sig, af en gruppe menneskers liv, når man kender deres daglige gøremål, ugens gang, aktiviteterne året rundt. Man må vide, hvordan folkenes livsforløb former sig, hvorledes familiens daglige rutine ændrer sig med alderen, og man må kende til arbejdslivet, fritidsinteresserne, omgangskreds og samværsformer. Kan der tegnes et sammenhængende billede af livet, som det ud fra disse synsvinkler former sig fra opvækst til alderdom, så vil denne helhed blive betegnet livsform.” (Højrup 1989, 30).

Denne definition rummer udkastet til de samtalespørgsmål og opmærksomhedspunkter, jeg har taget udgangspunkt i. Med undtagelse af de samtaler som har været af mere repræsentativ karakter, hvor meddelelsen har været opsøgt som repræsentant for en virksomhed, en organisation eller et politisk parti, har alle samtaler været løst struktureret omkring spørgsmål vedrørende meddelelsens: *livsførelse, praksis, livsforløb, hjemlighed, dags-uge- og årsrytmer, frihedsbegreb, definition på det gode liv, familierelationer og relation til det politiske niveau* m.m. Fordi disse opmærksomhedspunkter er gået igen i de forskellige samtaler, opstår en ny dialogisk helhed i form af det samlede materiale, som jeg har kunnet analysere med henblik på ligheder og kontraster³². Som fx kontrasterne mellem forskellige versioner af gode liv, dags-, uge-, årsrytmer og livsforløb.

Foruden denne rent livsformsanalytiske tilgang har jeg også bragt nogle mere almene etnologiske refleksioner og færdigheder i spil for at kunne pejle mig ind på det samlede billede af en livsform. De omhandler bl.a., hvordan man skaber et samtalerum med meddelelsen, hvor selve samtaleaspektet bliver betonet frem for et mere strikt interview. Interviewsamtalerne

³² Jeg har et samlet arkiv med alle optegnelser, hvor billede og samtaletransskriptioner findes i en mere eller mindre ren form uden de mere analytiske betragtninger. På den måde får det indsamlede materiale også en ny materiel form.

adskiller sig dog naturligvis fra mere spontane samtaler ved, at de er blevet initieret af en analytiker og derfor på forhånd har fået anvist en retning (deraf sammenkoblingen af inter-view og samtale)(Kvale og Brinkmann 2009).

For at understøtte den åbne samtale, har jeg opereret med en løs strukturering af spørgsmål, så samtalen har kunnet bevæge sig i uforudsete retninger og udfordre forudforståelsen. Den løse strukturering betyder ikke, at samtalerne finder sted uden spilleregler. Et eksempel på en regel, jeg har fundet afgørende for etableringen af et godt samtalerum, er reglen om den aktive stilhed³³. Den går ud på så vidt muligt at undgå at afbryde eller lægge ord i munden på meddelelsen og hellere dyrke pauserne og stilheden end fylde tomrum ud med unødvendig snak eller spørgsmål. Under de almene forudsætninger for kvalitativ metode hører en løbende refleksion over, hvordan en specifik situation skabes i og med samtalen, herunder mine egne spørgsmål og gørens indflydelse på dialogen. I det følgende giver jeg indblik i nogle af de mest principielle overvejelser over den sproglige, etniske og livsformsbestemte position, jeg bragte med ind i samtalerne.

De sproglige fordomme som produktive

En fuld beherskelse af det (/de) grønlandske sprog ville have åbnet op for nogle andre meddelere og samtaler. Det viste sig imidlertid, at mange fiskere og fangere har været ude at sejle eller arbejdet på både, hvor der er blevet talt dansk. Et helt almindeligt ophold ved diverse havnes fiskerikajer gjorde det således muligt at tale med de fleste (med undtagelse af bygden Oqaatsut), og hvis en meddeler manglede ord for noget, var der gerne en kammerat tæt på, som kunne hjælpe. På embedsmands- og arbejdsgiverniveau har de fleste uddannet sig i Danmark og taler af den grund gerne flydende dansk. I de situationer, hvor spredningsprincippet har peget på en person, som ikke taler dansk, har jeg benyttet mig af tolk.

Filosoffen Hans Georg Gadamer siger om den hermeneutiske tekstlæsning, at teksten må have en vis fremmedhed, den må vække anstød, hvis vi skal lære noget af den. Det betyder, at den

³³ Jf. Frank Sejersens redegørelse for den tyske filosof Martin Bubers forskellige dialogformer, hvor den aktive stilhed spiller en væsentlig rolle i det, han kalder den ægte dialog (i modsætning til teknisk dialog og monolog) (Sejersen 2002, 75). Se også Kirsten Hastrup for en beskrivelse af stilhed som vital del af en kulturspecifik oplevelse (Hastrup 1990, 20)

indforståethed, som en fælles sprogbeherskelse udgør, ikke nødvendigvis er en fordel, når man bestræber sig på at opnå nye erkendelser. Det man ikke forstår, om det er et ord, en vending eller måde at tale på, kan være lige netop det, der skaber de nye spørgsmål og erkendelser. Et eksempel fra mine samtaler illustrerer dette. Her brugte en meddeler det grønlandske ord, *tamaasa*³⁴ til at beskrive den forhenværende fisker- og fangerorganisations formand, Anton Siegstad. Fordi ordet i samtalerummet ikke hørte til den fælles kulturelle forståelse, det indforståede sprog, opfordrede jeg meddeleeren til at uddybe det. Det gjorde han med beskrivelsen: *”han ser det i en helhed [at han hjælper fiskerne] han har det i sit hjerte”* (samtale nr. 44). Ordet viste sig at være centralt for meddelerens egen begrebsverden, hvor også dagen blev beskrevet som værende i sin helhed som et dagsværk. På den måde foranledigede det fremmede ord opmærksomhed på en sammenhæng, som ikke ville have været lige synlig, hvis ordet havde været en del af den fælles kulturelle forståelse. Hvor begrebet fordom i oplysningstiden (og de heraf inspirerede forskningsgrene) forstås som noget negativt, forudindtaget, noget vi skal være foruden, siger Gadamer i stedet herom: *”At oplysningens universelle krav om at overvinde alle fordomme selv er en fordom”* (Gadamer 2004, 263). Fordomme udgør vores forudforståelse eller erfaringshorisont. Vi fortolker altid det vi ikke kender ud fra det, vi kender eller forstår. Som forskere kan vi derfor ikke løsrive os fra det ”livsforhold”, den *sensus communis* eller tradition, vi i kraft af vores fordomme er forbundet med.” (Jørgensen 2004, xviii). Jeg har i forlængelse af disse indsigter derfor ikke opfattet fordomme, herunder sproglige forskelle, som forhindringer, snarere har det handlet om at gøre dem produktive bl.a. ved at spørge ind til de ord eller vendinger, jeg ikke umiddelbart har forstået.

I en situation hvor spredningsprincippet førte til en torskefisker, der ikke talte så godt dansk, tilbød han selv, at hans samlever kunne agere tolk, hvilket viste sig at uddybe og bidrage til hele samtalsituationen (jf. samtale 44 og 45). Samleveren bidrog med et perspektiv, der både var uden for og samtidig en del af fiskerens hverdagsliv. Det gav en bedre forståelse for, hvad der kunne være fiskerens egne hhv. over- eller underdrivelser, samt hvordan familielivet var organiseret. Hun siger bl.a. følgende til en uddybning af et spørgsmål om, hvorvidt det er nemt at få det [fiskeriet] til at løbe rundt:

³⁴ Hvilket betyder ”dem alle, dem alle sammen”

”Men William [hendes samlever] har det sådan nogen gange, altså det er så fra min side [dvs. her tolkes ikke, men bidrages med synspunkter], nogle gange så får han ikke nogen løn, for at besætningen får noget mere, så han kan beholde sin besætning.” (samtale nr. 45).

Min tolkning er, at den pågældende fisker ikke selv ville have sagt det på denne måde af ren og skær beskedenhed, eller fordi hans livsformsideologi ikke tillod det. Det var imidlertid en ganske væsentlig meddelelse, da det fortalte noget generelt om bådejeres ansvarsfølelse og prioriteringer i kontrast til besætningsmedlemmerne. I en anden samtale med en fisker-fanger, som ikke beherskede dansk i tilstrækkelig grad til at føle sig tryk ved en interviewsamtale, var tolken en ven, som også selv var fisker og fanger (samtale 41 og 42). Dette gav ligeledes et meget refleksivt samtalerum med flere perspektiver på samme sag. De samtaler, som har fundet sted i meddelerens hjem eller med flere personer, har således medført nogle klare analytiske fordele³⁵. Både fordi de har givet en bedre forståelse for livsførelsen som del af en større helhed (familie eller arbejdskollektiv), og fordi det flerperspektiviske har øget forståelsen af sagsforholdet³⁶.

Positionering og adgang til forskellige grupper

En fordom, jeg tog til Grønland med efter at have læst diverse postkoloniale studier og fulgt den politiske sprog- og identitetsdebat, var, at de grønlandsktalende fiskere og fangere ville være skeptiske overfor en dansk etnolog, der kom med en masse spørgsmål. Fordommen havde jeg bl.a. med fra den sammenhæng, jeg kunne læse mig til i de grønlandske aviser, hvor Siumutpartiet jævnligt problematiserer dansk herredømme og sprog, samtidig med at partiet forsvarer de grønlandske fiskeres rettigheder. Det viste sig imidlertid, at der i denne gruppe var en overraskende stor interesse for, at nogen uanset etnicitet og sprog lyttede til netop deres fortællinger og versioner af hverdagslivet. Endnu mere overraskende var det, at jeg fra nogle i denne gruppe hørte, at livet var bedre dengang Danmark styrede Grønland. En diskrepans som i

³⁵ En erkendelse jeg vil udnytte mere systematisk i fremtidige optegnelser, da potentialet først gik op for mig undervejs i denne optegnelserproces.

³⁶ Hos Gadamer er det *sagen*, der er primær (forståelsens mål) og ikke den andens mening (eller gøren). Der sker altså en forskydning i Gadamer's hermeneutik fra individualiteten og dennes mening til sagsmæssig sandhed (Gadamer 2004, 283).

den grad fik mig til at reflektere over forholdet mellem selvstændighedsbevægelse, partipolitik og livsformer.

I stedet viste det sig at etableringen af kontakt, herunder særligt adgang til det familieorienterede rum, var sværere i forhold til managerne og direktørerne i de store produktionsselskaber. Dette kan skyldes, at der er flere forretningshemmeligheder at beskytte og en, i forhold til fiskerne, større afstand mellem personen i arbejdsfunktionen som manager eller direktør og personen privat. Endelig kan der måske helt enkelt være tale om en tidspresset gruppe, der klarer sig meget godt uden at blive forstyrret af en etnolog. Det er muligt at arbejde bevidst med sådanne barrierer. Det gjorde jeg fx ved at beskrive, hvordan jeg havde fået de kystnære fiskeres version, og at det derfor var vigtigt også at få det havgående fiskeris perspektiv på sagerne. En anden strategi var at understrege den livsformsanalytiske interesse for, hvordan eksempelvis en managerfamilie og en hjemmegående-/karierefamilie organiserer deres familie- og hverdagsliv (samtale 27 og 54). Dog er det i sig selv en pointe, at det overhovedet opstår som kontaktbarriere. Det fortæller noget om det sociale rum i sin helhed, min egen positionering og de forskellige kulturelle grupper i særdeleshed. Gruppen af arbejdsgivere adskiller sig til gengæld fra gruppen af ansatte eller selvstændige ved at gøre mere ud af at formulere sig på skrift. Dette opvejer i nogen grad den lettere adgang til indsigt i fiskere og fangeres livsførelse. Deres synspunkter er derfor mere synlige i rapporter, kronikker, betænkninger til konferencer m.m., hvilket bl.a. ses på forskellen mellem Grønlands Arbejdsgiver forenings (GA) mange skriftlige produktioner, som langt fra svarer til, hvad foreningen for kystnære fiskere og fangere, KNAPK, offentligt lægger frem - i hvert fald på sprogene dansk og engelsk.

Sprog, magt og afmagt

Generelt kan det betragtes som en pointe, at de kategorier som fylder så meget i den postkoloniale analyse, herunder etnicitet og sprog, trådte i baggrunden til fordel for sagen eller mødet med mine meddelere. Ikke desto mindre er det uundgåeligt at forholde sig til det magtspil, der finder sted på baggrund af sprog og etnicitetskategorier i Grønland.

At man i KNAPK primært kommunikerer på grønlandsk og i GA primært på dansk og engelsk siger noget om, hvordan de forskellige sprog bliver anvendt og skaber henholdsvis adgang til eller udelukkelse fra forskellige sociale rum. Et eksempel fra mine optegnelser illustrerer det yderligere. Efter at have taget kontakt til managerne i de større fiskerivirksomheder, Royal Greenland og Polar Seafood, inddrog de grønlandske medarbejdere, som kontakten var henvendt

til, på eget initiativ en overordnet dansksproget medarbejder til at indgå i samtalen. Dette overraskede mig, da det jo ikke var den overordnede, jeg havde henvendt mig til. I selve interviewsamtalen var det tilmed danskeren, som talte mest og kunne finde på at afbryde kollegaen eller sågar overtage min rolle som udspørger (samtale 24 og 25 samt 31 og 32). På den måde afspejlede samtalerummet de magtrelationer, som var sammenfaldende med kategorierne danskeren versus grønlander (Magtudredningen 2003). Her erfarede jeg, hvad der menes med den dansksprogede dominans i Grønland. På den anden side erfarede jeg i andre sammenhænge, at flere af de etnisk danske erhvervsdrivende følte sig undertrykte og udsat for danskerhad i samfundet i øvrigt. Ligesom jeg mødte en etnisk dansk fisker, som mistænkte den lange sagsbehandling på en licens for at skyldes hans danske etnicitet. Den person, der kan føre sig stilsikkert og sprogligt frem på eget danske modersmål inden for en grønlandsk virksomhed, kan altså i en anden kontekst som fx til et høringsmøde, en middagsinvitation eller i landstingssalen have svært ved at få et ord indført, fordi der her udelukkende bliver talt grønlandsk og i øvrigt bliver taget skarpt afstand fra den såkaldte danskerdominans. Det er kendt fra magtudredningen (2003), at den politiske elite næsten udelukkende er grønlandsk, hvorimod der til gengæld er en stor overvægt af danskere i de tre andre elitegrupper: offentlig forvaltning, det offentlige og private erhvervsliv (Magtudredningen 2003, 84).

Ovenstående skulle gerne tydeliggøre, at selvom køn, etnicitet, sprog og alder ikke er de empiriske kategorier, jeg tager udgangspunkt i som indgang til det studerede felt, betyder det ikke, at de er uden betydning for mine analyser. Det svarer til, når Bourdieu siger, at de grupper, der mobiliseres på baggrund af ligheder og forskelle i det sociale rum, har større sandsynlighed for at komme til at fungere som ”rigtige grupper” end grupper, der mobiliseres på andre parametre, som fx etnicitet, køn og alder (Wilken 2011, 85). I livsformsanalysen har bærere af en livsform, som konstrueres teoretisk ud fra de økonomiske, politisk-juridiske og ideologiske eksistensbetingelser i en samfundsformation større sandsynlighed for at genkende sig og spejle sig i hinandens praksisser end grupper mobiliseret på baggrund af køn, alder og etnicitet.

For ikke at ende i prædefinerede formanalyser er min fremstilling holdt tæt på samtalerummet mellem etnolog og meddelere, så det historisk specifikke, inkommensurable og følsomme, som den personlige livsfortælling også rummer, ikke skrives ud eller glemmes i medtænkningen af produktionsmådebegreberne. Så meget desto vigtigere er det, at der går hhv. historisk dybde og teoretiske overvejelser forud for analysen, så der på den anden side ikke er tale om tilfældige personlige beretninger. Dispositionen i de kommende livsformsanalyser læner sig op af Terrays

pointe om, at et studie af produktionsrelationer kun er mulig gennem et studie af distributionsrelationer (Terry 1972). Sidstnævnte kan kaste et nyt lys over problemer på førstnævntes niveau. Derfor veksler jeg mellem at skildre de produktions- og distributionsled, som hver især er forbundne, hvilket er med til at danne det tilstræbte helhedsindtryk af, hvordan kontrasterende produktionsmåder og livsformer forudsætter hinanden i en samfundsmæssig helhed.

Den pågældende fremstillingsform kræver læserens tålmodighed og indstilling på, at beskrivelsen af et levende kulturmiljø i sig selv er vigtig, fordi den siger noget andet end tematiske snit og diverse teorier. Jeg har valgt at lade optegnelserne stå nogenlunde rent, mens de mere analytiske og tematiske betragtninger kommer løbende i form af analytiske perspektiver, som opsummerer og reflekterer over nogle af de centrale problemstillinger, det empiriske materiale har givet ophav til.

Nu til spørgsmålet om hvordan forskellige politiske vilkår og ideologiske horisonter skaber mulighedsbetingelserne for de livsførelser, som får mulighed for at realisere betingelserne for det gode liv inden for den helhed af produktions- og distributionsprocesser, som tilsammen udgør det grønlandske fiskeri i perioden 2011-2013.

Livsformsanalysen

Livsførelse 1: flerartsfiskeri fra jolle til smådistributører

Den livsførelse jeg starter med at beskrive på baggrund af mit feltarbejde i perioden 2011-2013, passer til Adolf Jensens ideal om *"en grønlander, der tager Sæl, naar der er Sæl, og fanger Fisk, naar der er Fisk"* (Jensen 1910, 629). Jollefiskeren Elias (anonym) både fisker og fanger til hhv. eksport- og hjemmemarked. På den måde hviler hans praksis på de forskellige kampe mellem det danske statsapparat, embedsværket og de grønlandske fangere og fiskere, der går forud for, at netop en sådan livsførelse er blevet mulig.

Der er desuden tale om en livsførelse, som sætter de reformer, jeg har beskrevet ud fra Fiskerikommissionsrapporten fra 2009, i perspektiv. Elias er nemlig en af dem, der i Fiskerikommissionens optik betragtes som værende fastholdt i fattigdom. Sådan ser hans tilværelse da også ud, såfremt man betragter ham gennem lønstatistikken. Måden, jeg kom i kontakt med Elias på, giver imidlertid et mere nuanceret billede af sagen. Kontakten kom i stand gennem en samtale med brætbestyreren i Nuuk, som beklagede sig over de mange fiskere, der kom med dårligt rensede fisk (samtale 12). På daværende tidspunkt havde jeg allerede talt med en del fiskere, som var utilfredse med de politiske forhold og havde problemer med at få deres virksomhed til at løbe rundt. Som led i spredningsprincippet spurgte jeg derfor brætbestyreren, om han havde kontaktinformation til nogle af de fiskere, der i hans øjne var velfungerende. Dvs. nogle af dem, som kom med fint rensede fisk, og som var til at stole på. En af dem var Elias. Det skulle imidlertid vise sig, at også han var stærkt utilfreds med de politiske forhold, ligesom han havde svært ved at få det til at løbe rundt økonomisk.

I slutningen af 2011 bestod den samlede flåde i Grønland af ca. 525 fartøjer. Derudover fandtes mellem 1.500 og 2.000 joller, hvoraf en del regnes brugt til fiskeri og fangst, og en del er tilknyttet fiskerkuttere ved bundgarnsfiskeri og lignende fiskeri (Grønlands Statistik 2012, 8). Mange af disse joller fisker kystnært og efter flere arter. Foto: Leiff Josefsen, publiceret i Sermitsiaq (Netredaktion 2009).

Livsforløb og neokulturation

Elias er 69 år gammel og kommer ud af en familie med seks søskende. Han har selv syv børn og ti børnebørn. Da han bliver bedt om at uddybe historien om sine forældre, starter han med dengang faren købte en kutter i 1954 fra Holbæk skibsværft i Danmark. Elias fiskede dengang helleflynder til et indhandlingsskib sammen med faren om sommeren. Faren havde et meget varieret fangst og fiskeri med hhv. hvalfangst, bundgarnsfiskeri, langlinefiskeri og hellefiskeri med pilk. Fra 1957 begyndte familien at deltage i rejefiskeriet nord på ved Qasigiannguit (Christianshåb)³⁷. Sammen med syv kuttere fra hele kysten opstartede de Qasigiannguit rejefabrik. I forbindelse med det gode fiskeri og fangst købte faren i 1956 en folkevogns pick up til Elias' bedstefar, hvis snedkervirksomhed ikke længere kunne køre rundt. På den måde blev bedstefaren en af de første til at drive taxavirksomhed i Nuuk, og han kunne derved fortsætte tilværelsen som selvstændig inden for et andet erhverv.

Ifølge Elias' beretning gik farens rejefiskeri nedenunder og hjem som følge af 1969 loven. Loven bestemte, at fiskere uden skippercertifikat ikke måtte sejle en kutter på mere end 20 tons. Faren blev derfor tvunget til at sætte en anden skipper på båden, og derefter begyndte det at gå dårligt: *"så han ikke kan føre den videre"*. Den traditionelle slægtsoverlevering, hvor far fører produktionsmidler og dannelse inden for erhvervet videre til næste generation, som kendt fra fangerproduktionsmåden, kolliderede altså med hjemmestyrets formelle krav til en sammenhæng mellem formel uddannelse og ejendomsret.

I 1981 anskaffede Elias og lillebroren en kutter. De startede med torsk, fik så råd til en harpun, hvorefter de gik over til hvalfangst, og efterhånden fik de råd til et spil på skibet. Elias begyndte på skipperskolen i 1987 og kunne skaffe sin egen kutter i 1988. Den kom fra Agger Skibsværft ved Thyborøn, brorens kom fra Glyngøre, og fra disse drev de begge et indbringende fiskeri.

³⁷ Selv om det indenskærs rejefiskeri i Grønland går tilbage til 1935 (ved Amerloqfjorden syd for Sisimiut) var det først i 1950 i forbindelse med fund af store rejeforekomster i Diskobugten, at det for alvor tog til i fangstmængder. I de efterfølgende 20 år steg de årlige rejefangster i det indenskærs fiskeri fra 175 tons til omkring 8.000 tons (Arbejdsgruppe 2010, 8).

Foruden indførelsen af IOK på hhv. havgående og kystnært flådesegment af rejer i 1990 og 1996, gennemførte Hjemmestyret i 2002 yderligere strukturændringer, som åbnede op for, at 10.000 tons af den kystnære rejevotek kunne produceres om bord på trawlere³⁸. Disse strukturændringer gik både hårdt ud over Royal Greenland og dets landbaserede produktion af pillede rejer, ligesom den kystnære flåde i årene derefter blev reduceret kraftigt. Som kompensation herfor gjorde Landsstyret det muligt for de kutterfiskere, som var kommet i klemme i det kystnære rejefiskeri, at sælge deres rejevotek billigt og blive gældssaneret. Dette lykkedes for Elias' lillebror, som på den måde kom ud af fiskeriet uden gæld, men Elias som ønskede at blive i fiskeriet mistede ved den lejlighed sin kutter.

Når Elias taler om tiden med egen kutter lyser hans øjne op, og det går da op for mig, at Elias ikke er jollefisker, fordi han vil være jollefisker, men fordi han mistede sin kutter som følge af politiske reformer:

” jeg kunne eje min egen [kutter] i 14 år, fra ’88 til 2002, så skete der det udvalg, der hed Enoksen udvalget dengang [efter landstingsformand Hans Enoksen fra Siumut](...) Ham den lille mand dernede på kajen, han må ikke være noget. Så sagde de [Hjemmestyret], hvis han skal købe sin kutter igen, så skal den koste 1.3 millioner. 1 million 325 tusind og jeg havde kun 900.000. Hvad så, så kunne jeg ikke købe den igen, og så mistede jeg den på den måde.”

Elias overgang fra at være kutterfisker til at være jollefisker må analytisk betragtes som et udslag af neokulturation i den forstand, at det var Elias' måde at reagere på en ændring i de politisk-juridiske vilkår jf. (Højrup 1989, 223). Med jollen forsøgte han at finde en ny niche i samfundet, der fortsat kunne imødekomme hans livsformsideologi som selvstændig fisker og fanger med kontrol over produktionsmidlerne. Det samme gjorde Elias' bedstefar i sin tid, da hans snedkervirksomhed ikke kunne køre rundt, og han i stedet etablerede en vognmandsforretning, hvorved hans praksis kunne forblive i overensstemmelse med den selverhvervendes forståelse af det gode liv.

³⁸Tilladelsen til egenproduktion gik til tre rederier i det kystnære flådesegment. To af disse har som konsekvens heraf investeret i fabrikstrawlere (Arbejdsgruppe 2010, 9)

Når Elias' livsforløb og neokulturation tilbage i 2002 er relevant i 2012, hænger det sammen med, at Selvstyrets strukturreformer (2011) på mange måder minder om dem, Elias oplevede dengang. Elias' beretning illustrerer m.a.o., hvordan strukturreformer kan skabe følelsen af at være blevet udsat for et overgreb, hvor det der i hvert fald opleves som ejerskabet til produktionsmidler, til trods for at gæld er involveret, bliver taget fra en.

Oplevelsen af at Hjemmestyret og Royal Greenland er skyld i tabet af produktionsmidlerne har gjort Elias meget kritisk overfor begge institutioner. Han er derfor aktiv i den lokale afdeling af fisker- og fangerorganisationen, KNAPK, i Nuuk, hvor han kan få lov til at arbejde for de kystnære fiskeres vilkår og agere vagthund overfor magten i centraladministrationen. Det skal nu handle om den livsførelse, Elias overgår til efter tabet af sin kutter.

Dags-, måneds-, årsforløb

”Vil du prøve at beskrive dit årsforløb, hvordan ser det ud?”

“Min egen år. Selve hvad jeg foretager mig? - Det kan jeg godt forstå, at du vil spørge om, fordi min år den begynder med en fangstperiode fra 1. Januar, når man begynder at tage på fuglefangst både edderfugle og alke og så til omkring 10. februar, der er det, at man begynder med stenbider, i tilfældet med hannen først, den lille han, og så er der omkring slutningen af februar begyndelsen af marts, så er det jo hunnen, rognfiskeri. Og indimellem hele året rundt, der er det jo rødfisk fiskeri, og fra om foråret og så til sommeren, der er det torskefiskeri. Og så er det også ørredfiskeri i juni måned. (...) om det er godt eller om det er dårligt, det gælder meget naturen igen.” (samtale 42b).

Udsagnet i slutningen af citatet ”det gælder meget naturen igen” henviser til, at Elias flere gange i samtalen har beskrevet naturen som værende bestemmende for hans livsførelse. At følge naturen, den sæsonmæssige varians og det havet byder på, er helt enkelt vigtigt for Elias’ praksis og begrebsverden. Det yderligere årsforløb, forklarer han, består af sælfangst og fiskeri efter rødfisk. Torsken fiskes fra forår til sommer, ørreden i juni, og til august begynder laksefiskeriet.

Dahl (Dahl 1989, 29) og Sejersen (Sejersen 1998, 23–24) har begge lavet kalendere over det fleksible flerartsfiskeris årscyklusser i Grønland, som svarer nogenlunde til det billede, Elias skildrer her. Det er sigende, at spørgsmålet om årets gang giver mening for Elias, jf. *”Det kan jeg godt forstå, at du vil spørge om”*. Års- og sæsonrytme betyder ganske enkelt noget for hans måde at leve på. Inden Elias fik en blodprop, *”da alt var normalt”* tog han *”afsted HVER dag, når vejret tillader det”*.

Grønlandsk mad og distributionsrelationer

Typisk indhandler Elias torsk, hellefisk, rød fisk og stenbider (-rogn) til hhv. brættet i Nuuk og fabrikken Romark Seafood A/S [distributionsrelation 1 og 3]. Dertil kommer de private kunder, herunder den thailandske restaurant; Charoen Porn og Nuuk Caféen, som han sørger for at opretholde et godt forhold til. I det hele taget er Elias en af dem, man kan ringe til privat, hvis man står og mangler kalaalimerngit (direkte oversat grønlanderes mad, i daglig tale grønlandsk mad eller proviant).

På de restauranter og caféer, Elias leverer fisk og fangst til, er de grønlandske produkter eftertragtede. Ikke mindst på grund af den betydning produkter fra Grønland og fænomenet, kalaalimerngit, har i lokalsamfundet i modsætning til dansk eller europæisk mad, qallunaamerngit. Kalaalimerngit kan både henvise til, hvor produkterne er fra eller, hvordan de tilberedes. Produkterne indgår som led i mange grønlanderes hverdagsmad og tillægges ligeledes en mere højtidelig betydning ved festlige lejligheder, som bl.a. kaffemikken, hvor det er blevet kutyme flere steder at supplere kagebordet med grønlandsk proviant. I den sammenhæng hvor Elias leverer til den thailandske restaurant tilberedes hans produkter i et thai-inspireret køkken. På restauranten mødes forretningsfolk fra hele verden på gennemrejse med turister og lokale, der både kan få sushi med hval og rød fisk i karry. Jeg uddyber senere forholdet mellem den grønlandske mad og statsdannelseprocessen i øvrigt. I denne sammenhæng er det vigtigt at forstå, hvor afgørende kalaalimerngit er for Elias fisker-fanger livsførelse. Som kystnær flerartsfisker er han nemlig i høj grad afhængig af Selvstyrets vilje til fortsat at støtte hjemmemarkedet for grønlandske produkter i form af bl.a. det politiske krav om, at der serveres mad baseret på grønlandske produkter i de offentlige institutioner. Hertil kommer den kommunale varetægelse af de brætmarkeder, som også er med til at sikre et hjemmemarked for kystnære fiskeri- og fangstprodukter. Sidst men ikke mindst er han afhængig af det private erhvervsliv i form af lokale restauranter og en nyopstartet fabrik målrettet kystnært fiskeri. Uden denne blanding af politiske og private initiativer og distributionsled, ville Elias ikke kunne afsætte sine produkter og reproducere sine produktionsmidler.

En del af Elias' fangst afsættes privat til Nuuks ældre borgere, organiseret i ældreforeningen, og i den sammenhæng tillægges de en særlig betydning:

”Efterhånden som tiden kommer frem, efterår eller forårsmæssigt, så er der nogle af de gamle, ældre, mennesker som henvender sig til, at de vil gerne have nogle edderfugle, som kommer ude

fra fjordene af, som de vil... som er velsmagende, som har haft en meget spisen derinde i fjorden. Det lugter i kødet så godt, at de vil gerne have det. ”.

Her er det ikke alene maden som nationalt symbol, men de ældres smagspræferencer, Elias er afhængig af. Sæsonen for edderfuglefangst er blevet forkortet på grund af biologernes rådgivning, så det er efterhånden svært for ham at finde nok edderfugle til de ældre. Biologernes kvoteregler skildres derfor som en barriere i forhold til at følge sæsonrytmerne og imødekomme de ældres smagspræferencer, som baserer sig på et bestemt steds historie og særlige vegetation. En relation jeg også uddyber senere.

Ude foran et af Nuuks store supermarkeder, Brugseni, sælges alt fra friskfanget fisk, edderfugle, saltet laks, frosne rejer (fra trawlerne), sortebær, kvan m.m. Det er alment kendt, at der ikke betales skat af indtægterne fra dette salg. En fiskerikonsulent fra Grønlands Fiskeri Licens Kontrol (GFLK) fortæller, at der arbejdes på at komme sortsalg til livs sammen med kommunen, men det er svært: ”Det har været i mange år på den måde, det er sådan tradition i Grønland, man sælger til hinanden og hjælper hinanden på den måde, så det er ikke bare sådan man kan vende om.” (samtale 14). Således har myndighederne stort set altid set igennem fingrene med dette sortsalg. Samfundsforsker Gorm Winther ser mere negativt på det, eftersom det sorte brætsalg har haft uheldige indvirkninger på driften af produktionsandelsselskaberne, fordi andelshaverne, selv om de har haft leveringspligt, ikke har overholdt denne i forhold til brætsalget, og på den måde har andelshaverne været med til at undergrave prisen på deres egne produkter i andelsselskabet gennem brætsalget (Winther 1988, 68–69). Foto: Gry Søbye .

De to sæsoner og den sorte økonomi

Elias' meget forskellige aftagere giver indblik i de mange også uformelle økonomier, en jollefisker kan være involveret i. Selv beklager han, at der er fiskere og fangere, som sælger deres ting "sort", ude foran Brugseni eller på det gamle bræt. Til spørgsmålet om hvorfor de gør det, svarer han:

"Det er jo nogle hårde perioder, man er i om vinteren, og så folk vil gerne have de mest mulige indtjening, så på den måde der er der det fratræk, som gør ondt. Ud over hvad det er man fanger om måneden." (samtale 42b).

Udtalelsen viser, hvordan vinterens hårdhed for nogle fiskere kan legitimere en anden moralsk adfærd end den, Selvstyret dikterer. Hvor Elias tager afstand fra denne adfærd, viser han samtidig, at han kan forstå den. I den lønarbejdende del af befolkningen er det ikke ualmindeligt at høre en mere fordømmende tilgang, som bærer præg af en livsformskontrast:

"fiskerne, de tror altid, de er noget særligt, hvorfor kan de ikke bare betale skat ligesom alle os andre" (samtale 56).

Produktions-, familie- og kønsforhold

Selv om Elias fortæller om alt det hårde slid og skildrer sit aktuelle fiskeri- og fangstvirke som en kamp for at beholde livsmåden, svarer han alligevel følgende til spørgsmålet, om han nogensinde har overvejet at droppe fiskeriet helt og gå over og lave noget helt andet:

"Min natur og så efter vores far, siger mig, ikke på den måde. Jeg skal kæmpe videre for den der, selvom det ikke er økonomisk bestandigt, så man kan opretholde en niveau. Det kan man ikke, men alligevel så står man der og kæmper videre. Jeg har prøvet nu her de sidste to måneder eller mere uden en krone på lommen. Min kone hun har 14 dages løn, og så på den måde, prøver vi på at opretholde [livsmåden³⁹] (...)".

³⁹ Dette er Elias' eget ord anvendt inden citatet, hvorfor det i slutningen af citatet formodes at være det, der refereres til. Elias er ikke den eneste der selvstændigt tager begreber i brug, som ligger i forlængelse af det, jeg bruger analytisk. Det er et vilkår, at meddelere kan have et mere eller mindre reflekteret forhold til den sociale gruppe, de indgår i. Livsformsbegrebet udgør imidlertid analytisk set mere end personernes egen selvforståelse. Sidstnævnte

Kampen for at opretholde livsmåden beskrives her som værende vigtigere end at tjene mange penge. Det betyder dog ikke, at Elias ikke kan se tilbage med længsel på dengang, der også var større pengeøkonomi i hans kutterfiskeri, så familiens hus fx kunne vedligeholdes. Elias er med andre ord ikke drevet af et ønske om høj indtægt, selv om han finder det problematisk, at han ikke kan tjene nok til at reproducere livsmåden forstået bredt som familiehusholdet. I den forbindelse er det afgørende, at Elias omtaler kampen for at opretholde livsmåden, som et kollektivt ansvar der inkluderer konens lønindtægtsbidrag i form af 14-dages lønnen ”prøver vi på at opretholde ”livsmåden”. Hertil kommer det slægtspålagte ansvar for at videreformidle produktionsmidlerne fra faren ”Min natur og så efter vores far siger mig (...) jeg skal kæmpe videre”. Et ansvar der forpligter Elias til at fortsætte kampen for at opretholde livsformen på trods af lønmæssig nedgang. Hvad angår Elias’ egen generationsoverlevering står han imidlertid overfor store udfordringer. Herom siger han:

“Om sommeren der sejler de [sønnerne] med, og oplever naturen, og ser hvad jeg laver. De vil ikke komme ind i det. Vores nummer tre søn kan måske godt tænke sig, men det kan ikke svare sig økonomisk. Han skal fange året rundt ligesom mit tilfælde og andres, hvis man ikke kan gøre det, så kan man ikke leve af det – mere.” (samtale 42b).

Til trods for at det er vigtigere for Elias at videreføre livsformen som selverhvervende fiskerfanger end at have en høj indtægt, så står hans generationsformidling overfor det problem, at der er for meget slid ”hver dag, hele året” og for lidt økonomi i det.

Hertil kommer, at det Elias kan lære sine sønner om bord på jollen ikke er det, Selvstyret afkræver af fremtidens fiskersubjekter. Tankerne forud for 2011-reformerne var jo netop at skabe bedre vilkår for de effektive fiskere med strategisk, driftsøkonomisk know how. En væsentlig

udgør i det analytiske sprog livsformens indre eksistensbetingelse. Dvs. den ideologi som holder personer på plads i livsformen ved at fremstille idealet for det gode liv (jf. at eje produktionsmidler) m.m. Hertil kommer de ydre eksistensvilkår, også kaldet de materielle betingelsesforhold, som både udelukker en række aktiviteter og tillader en række andre. Det analytiske livsformsbegreb omfatter netop dialektikken mellem de to (Højrup 1989, 32).

forudsætning for at sikre et rentabelt fiskeri, som i det industrialiserede rejefiskeri, er ifølge fiskerikommisionsbetænkningen de ledelsesmæssige udfordringer i relation til:

”strategisk planlægning, logistik, driftsplanlægning, økonomistyring og markedsvurdering: ”(...) hvorfor kravet om forudgående fiskerierfaring ikke bør have så stor betydning som i den gældende fiskerilov. “(Fiskerikommission 2009, 114).

Det effektive erhvervssubjekt skildres på denne baggrund i kontrast til fiskeren med gummistøvler på som en, der har taget en handelsuddannelse. Formand for Grønlands Arbejdsgiverforening, Henrik Leth, beskriver reformrationalet tydeligt, når han siger:

”I dag drejer det sig ikke bare om at være en god fisker” (...) ”for at kunne drive et rederi – man skal også vide noget om økonomi, forhandlinger med leverandører, samt kunne styre aktiviteterne på land, så fartøjet ligger i havn kortest mulig tid” (Cortzen 2010, 150).

Såfremt Elias’ sønner vil agere fiskere på selvstyrestatens nye vilkår, skal de altså kunne noget ganske andet end det, de kan lære om bord på farens jolle. De skal helt enkelt overgå til en anden livsform, som ikke afhænger af ejerskabet til produktionsmidlerne, eller at naturen bestemmer over livsførelsen, og at dagen fremstår som en helhed, et dagsværk. De skal ikke leve op til lokalsamfundets anerkendelse af, at de er gode fiskere, der leverer fint rensede fisk. Sådan som brætbestyreren beskriver Elias. De skal derimod leve op til Selvstyrets anerkendelse af dem som effektive fiskere med kendskab til strategisk planlægning, logistik, driftsplanlægning, økonomistyring og markedsvurdering.

Ligesom Elias ikke er ene om at være udfordret i forhold til generations-overleveringen, er han heller ikke ene om at være afhængig af sin partners lønindtægt. Fordi fisker- og fangeraktiviteten fortsat i dag betragtes som et maskulint erhverv, er det typisk kvinderne i husholdet, der tager lønnet arbejde og ikke manden (Dahl 1989, 39). Forskning viser i forlængelse heraf, at et stigende antal fisker- og fangerhushold er afhængige af indtægter fra kvinderne, og i mere end halvdelen af de hjem, hvor fangst og fiskeri udgør en væsentlig del af indtægterne, er det kvinderne, der tjener hovedparten af pengene og indtager forsørgerrollen (Poppel 2010: 55). Det gælder også succesrige fiskere og fangere. Til gengæld betyder det, at enlige mænd kan være særligt økonomisk udfordrede (Rasmussen 2009: 526).

Elias omtaler også sin kones bidrag til opretholdelsen af livsmåden som andet end løn-økonomisk. Mens vi taler sammen, ringer hans telefon, og han svarer på grønlandsk. Efterfølgende siger han til mig på dansk : *”Så er der en der ringer og vil købe nogle sortebær, frosne sortebær, som vi har hentet inde i fjorden her i efteråret, som gerne ville have 20 kilo”*. ”Vi” henviser igen til ham og hans kone. I det traditionelle fangersamfund har bærsamling været noget, kvinderne er stået for, mens mændene var på fangst. På trods af generelle forandringer i kønsrollemønstre, ser man stadig denne kønslige arbejdsdeling i tilknytning til bærsamlingen, som fortrinsvist er forbeholdt de kvindelige familiemedlemmer (pers. obs). Det, at hele familien⁴⁰ er involveret i den økonomiske aktivitet, står således i kontrast til det rene lønarbejde, som knytter sig til et individuelt kontraktforhold mellem lønarbejder og arbejdsgiver. At den økonomiske aktivitet, virksomhedsdriften, involverer hele familien er derfor også et træk, man kender fra selverhvervende i andre kontekster. Princippet i den enkle vareproduktion, hvor producenten ejer produktionsmidlerne, er jo netop, at livsformen ikke står udenfor produktionen, men er direkte indføjet som et strukturerende element i produktionsenheden (Højrup 2002, 236). I modsætning til den kapitalistiske produktionsmåde kan arbejdskraften i selve kernen af virksomheden derfor ikke skiftes ud. Den er bundet sammen af familiære relationer og den juridiske besiddelse af produktionsudstyret (Højrup 1989, 107). Præcis som Elias beskriver det.

Ifølge Jens Dahl er det derfor vigtigt at forstå, at når en af parterne i et fisker-fangerhushold tager lønnet arbejde, så er det typisk ikke ud fra et behov om at tilfredsstille personlige ambitioner, men om at imødekomme husholdets behov. Det er derfor, man kan sige at selve husholdsøkonomien er det centrale omdrejningspunkt for de i fangerproduktionsmådens involverede personers praksis (Dahl 2000, 1989, 33).

I forlængelse heraf er det vigtigt at være opmærksom på, at flere af de, der optræder i statistikken som lønarbejdere, måske har en blandet fanger- selverhververpraksis. De kan godt indgå i en individuel kontrakt med en arbejdsgiver, men gør det med måske med henblik på at bidrage til det, Elias ovenfor beskriver som en fælles fisker-fangerlivsform. Denne pointe er det let at blive

⁴⁰ Hvilket ikke nødvendigvis skal forstås som i den biologiske kernefamilievariant. Der er mange forskellige slægtskabsrelationer, som kan danne grundlag for en involvering i produktionen og dennes videreformidling jf. (Nuttall 2000; Trøndheim 2010).

blind over for, når man læser de statistiske opgørelser over Grønlands erhvervsstruktur, som tager udgangspunkt i en empirisk sammenhæng mellem individ og erhvervsstatus. Det blev tydeligt for mig, da en selvstændig torskefisker sagde: *"Vi er ca. 3-4000, der lever af det her fangst og fiskeri"* (samtale 39a). I statistikken var der på daværende tidspunkt alene registreret ca. 2.200 bådejere. Den selvstændige fisker havde talt familien med. Det vil sige også de ægtefæller, som måske figurerer andre steder i statistikkerne som lønarbejdere i den offentlige eller private sektor. I en efterfølgende sætning tilføjer samme fisker: *"med besætningsmedlemmerne [ca. to per båd] er vi måske oppe på 4-5000."* Udgangspunktet for den statistiske beregning er altså bådejer / individ, mens det i en FPM/EVP begrebsverden må være familie-produktionsformen.

Det var brætbestyreren, der i sin tid havde givet adgang til Elias som meddeler. Det skete, fordi brættet som distributionsled opererer med en definition på den gode fisker, som omhandler fiskerens dygtighed til at levere fint rensede fisk på regelmæssig basis, hvilket står i modsætning til den definition på den gode fisker, som kom til udtryk i Fiskerikommissionsbetænkningen fra 2009, hvor den gode fisker defineres som den mest effektive fisker med høj lønindtægt. Disse modsatte idealer forklarer, hvorfor Elias ud fra Fiskerikommissionens horisont kan beskrives i negative vendinger som den ineffektive fisker, der fastholdes i fattigdom, alt imens han ud fra brættets horisont kan defineres som en af de dygtigste fiskere. Den næste optegnelse vedrører brættet i Nuuk. Det vil sige, den handler om en konflikt mellem det gamle og nye bræt, som jeg vil argumentere for repræsenterer hver sin produktionsmåde.

Distributionsrelation 1: Kampen om brættet

Historisk introduktion til de lokale brætmarkeder

Lokale markeder for salg af grønlandske produkter herunder fisk, hval, sæl, fugl m.m. går som nævnt tidligere tilbage til den tidlige kolonitid, hvor de har skullet imødekomme de af kirken og KGH ansattes behov for lokale produkter (Marquardt og Caulfield 1996). I dag eksisterer disse markeder stadig, på grønlandsk kaldes de for kalaaliaraq og på dansk brættet. De udgør et vigtigt indhandlingssted for mange selvstændige fiskere og fangere, som derved bliver mindre afhængige af fabrikernes specialisering inden for bestemte arter, som igen afhænger af efterspørgslen på verdensmarkedet. Samme rolle kunne disse markeder spille i midten af 1800-tallet efter monopolhandlens indførelse (1782), hvor de gjorde det muligt for fiskere og fangere at afsætte de produkter, som KGH ikke var interesseret i (Marquardt og Caulfield 1996, 111). Det var ikke bare de dansk ansatte, som kunne købe lokale produkter her, mange grønlandere var på dette tidspunkt ansat i KGH's institutioner, hvilket betød at markederne også ifølge Marquardt og Caulfiels resulterede i en intern vareliggørelse grønlandere imellem. Sideløbende hermed har grønlandere dog opretholdt køddelingstraditioner (Marquardt og Caulfield 1996, 112). Brætmarkederne har altså helt tilbage til begyndelsen af kolonitiden spillet en afgørende rolle for livsformens reproduktion for fangere og selverhververe. Den første konstruktion opført med henblik på at huse et brætmarked blev bygget i Nuuk i 1958 (ibid. 112). I dag bygges og vedligeholdes de fleste af kommunen. Priserne forhandles mellem KNAPK og kommunen og tager udsving i udgifter til benzinpriser, redskaber og andre økonomiske konjunkturer i betragtning (ibid. 113 og samtale 12).

Det nye og gamle bræt

Den 31. marts 2011 åbnede et nyt såkaldt moderniseret bræt i Nuuk ved siden af Brugseni, som skulle træde i stedet for det gamle bræt ved Kolonihavnen. Et af formålene med det nye bræt var blandt andet at komme det uregistrerede salg af fiskeri- og fangstprodukter til livs ved at skabe et mere formelt registreringsrum med henblik på skatteforpligtende indtægter. På åbningsdagen beskrev avisen, Sermitsiaq, forskellen på det gamle og det nye bræt:

”Det moderniserede bræt ligger klods op ad Brugsen i en hal med højt til loftet. Den byder på tre gevaldige kølediske og et fire meter lang stålbord. (...) Sælgerne på brættet er også undergået en forvandling. De optræder nu i ens uniform – hvis de da ikke gjorde det tidligere. Deres blåsorte gummistøvler med orange snuder er erstattet med sorte træsko. Deres blå overalls med ternede skjorter er vejet til fordel for kridhvite kitler og dertilhørende hårnet.” (Netredaktion 2011).

Det er ikke bare sælgernes uniform, der har undergået en forandring. Ved kolonihavnens bræt var det enten fiskeren eller fangeren selv, der solgte sit udbytte, eller familiemedlemmer m.fl. I tilfælde af at det var en anden person end fangeren selv, ville denne person få 20% af dagsindkomsten, hvorimod resten gik til fangeren (Olsen 2011, 419). Ofte var det pensionerede fangere, og denne løse struktur gjorde det muligt for dem at sige: *”I dag har jeg ikke lyst til at tage i Kaliaaraq”*, eller *”i dag har jeg for mange smerter i kroppen”* (ibid.). I det nye bræt er det derimod sælgere ansat som lønarbejdere af kommunen, som skal stå i butikken på faste tidspunkter.

Den 9. november 2012 gik en gruppe på ca. 50 ældre til demonstration imod det nye bræt. Deres hovedbudskab var ifølge avisen, Sermitsiaq, at de grønlandske fødevarer er underprioriteret set i lyset af, at indhandlingen af plukkede fugle til det gamle bræt ved kolonihavnen var blevet stoppet af myndighederne på grund af hygiejnehensyn (Broberg 2012; Duus 2012). Der blev fortsat solgt grønlandske fødevarer som hval, sæl eller rensdyr og moskusokse på det nye bræt, da demonstrationen fandt sted, men ældreforeningen udtrykte utilfredshed med, at brættet ikke længere var et sted, hvor man kunne plukke fugle m.m., samt at det brede udsnit af grønlandsk proviant ikke fik plads her. Af hygiejnehensyn må det nye bræt ikke sælge forarbejdede eller frosne produkter.

Demonstrationen fik betydning for kommunalbestyrelsesvalget i 2013, hvor partiet Siumut i deres valgkampagne lovede, at befolkningen igen skulle kunne købe bær, kvan, tørrede produkter, fisk, sæl, hval, fugle, rensdyr moskusokse og røgede fisk fra Kalaaliaraq (Broberg 2012). Det var Peter Davidsen fra Siumut, som foreslog, at kommunalbestyrelsen i Kommuneqarfik Sermersooq skulle igangsætte en undersøgelse af muligheden for at give dispensation til salg af røget og tørret proviant på brættet, hvilket blev gennemført (Mølgaard 2013).

Det nye bræt ved siden af Brugseni. Her er det sælkød midt for som får lov til at stå fremme uden for glasmontrene med de forskellige fisk kategoriseret efter art. Billedet viser sælgernes uniformerede hygiejnebeklædning, som står i kontrast til fangerne og fiskernes arbejdstøj, blå overalls og orange gummistøvler. Foto: Gry Søbye.

Kalaaliaraq ved kolonihavnen. Forrest ses en fisker-fanger i blå overalls. Bagved står to kvinder med lidt varmt at drikke på termokanden. Der ligger kvaner på række, som er et af de produkter, der af hygiejnehensyn ikke sælges på det nye bræt. Natuk Olsen har beskrevet, hvordan det traditionelle kalaaliaraq ikke bare er et sted, man kommer og køber sin aftensmad, men også et mødested, hvor de sociale relationer dyrkes og forstærkes. Mange kommer dagligt til kalaaliaraq, ikke nødvendigvis for at købe mad, men bare for at få en snak med de andre (Olsen 2011, 419). Ofte er det pensionerede fangere og fiskere, som dagligt sidder der og følger med i, hvem der køber, og hvad der sælges (ibid.). Foto: Leiff Josefsen Billedkilde: (Netredaktion 2012).

Ældreforeningens demonstration d. 9. november 2012. Her går gruppen foran det nye bræt (bygningen midt for med det halvrunde tag). På et af skiltene står der: "Kalaalimeneerniarfik eritsavilik" – brættet med et sted hvor man kan plukke fugle. Foto: Leiff Josefsen. Billedkilde: (Langhoff 2012).

To bræt, to verdener

I januar 2013, dvs. inden kommunalvalget, hvor konflikten fik sit politiske modsvar, talte jeg med ældreforeningens formand, Else Lea Olsen, om foreningens modstand overfor det nye bræt. I samtalen gav hun indblik i, hvad der i sin tid drev konflikten, og hvorfor det blev en opgave for lige netop Siumut, som er kendt for at profilere sig på forbindelsen mellem grønlandskhed og fangerkultur, at løse den. Her er et uddrag fra samtalen.

Hvorfor ønsker ældreforeningen, at det gamle bræt skal åbnes igen?

” Fordi at det er vores kultur dernede. Den har vi haft i over 50 år. Nuuks kendetegn. Det er Nuuks kendetegn, den lille bræt dernede. ”

Kan du beskrive, hvordan jeres forhold er til det?

”Ja, det er... Vi som bor her i Nuuk ik’ også, vinteren forår, sommer og efterår⁴¹ ik’ også, der har vi alle slags provianter dernede, grønlandsk proviant. Der kan vi købe, og det er samlet, og så er det et mødested, hvor alle kender hinanden og hilser på hinanden, så kan man snakke med hinanden og diskutere med hinanden, og nogle ting som vi er, vores kultur. Men det gør man ikke mere nu!”

Og hvorfor gør man ikke mere det?

” Fordi, den nye bræt. Det kan man ikke! Når man kom derover, så er det kun de der medhjælpere, der skal sælge kød eller noget andet, når der er der. Det kan man ikke diskutere derovre⁴². ”

Fordi de medhjælpere, før var de fangerne selv?

” Ja, det er fangerne selv, og så er det nogle som de sælger ,ik’ også, men nu kan man ikke. Det er det, som ærgrer sig over os, at vores kultur er dernede [ved kolonihavnen], og ikke der ved Brugsen.”

[spørger yderligere ind til forskellen på det gamle og det nye bræt]:

”Det er forskellen på det, at vi må ikke røre ved den. Vi må ikke bruge vores pegefinger og sige (?) [peger] hvordan er torsken eller ørreden? (...) Når man går dernede, så var der mange mennesker, og ældre mennesker og fangere og fiskere dernede ik’ også, som vi kender. Alle kender dernede, og hilser på hinanden: ”Hej, hvordan har du det? Hvordan dit og dat ik’ også”. Det er blevet meget koldt derovre [på det nye bræt] ik’ også, meget koldt, uden varme. Vi, gamle grønlændere, vi vil gerne have det her varmen, som det skal komme frem, ik’ også [viser med kroppen, hvordan man mødes varmt].”

Olsen giver her udtryk for en klassisk modstilling af det varme overfor det kolde, det sanselige overfor det hygiejniske, det sociale overfor det anonyme, den konkrete viden og sans for stedet overfor dyrlægens abstrakte viden, det grønlandske overfor det danske. Hun beskriver en

⁴¹ Accentueringen af årets sæsoner går igen fra jollefiskeren Elias.

⁴² Jf. H.C. Petersen som beskriver brættet som et socialt informations udvekslende sted (Petersen 1991, 57).

fortrolig verden, der erstattes af en ny og fremmed verden. Brættet skildres som det, der afspejler årets naturlige rytmer ”vinteren forår, sommer og efterår” og sociale omgangsformer ”alle kender hinanden” og ”diskuterer”, hvilket forsvinder i det nye bræt. Det gamle bræt kommer altså til at stå for en kulturel, social og økonomisk transaktion, hvor en unik sammenhæng mellem dyr, sted, sæsonens årscyklus, fanger-fiskere og ”vi, gamle grønlandere” træder i karakter. Det nye bræt opleves som hygiejnisk, dansk og koldt. Termerne fra det nye bræts verden passer ikke til at beskrive den verden, det gamle bræt udgør.

Det skal nu handle om den anden side af konflikten, repræsenteret ved bestyreren af det nye bræt, Andreas Kleinschmidt. I samtalen, som også fandt sted i 2013, virkede han bekymret for det nye bræts fremtid. Det var nemlig ikke kun ældreforeningen, der gav modstand. Det gjorde fiskerne i hans øjne også:

AK: “Du kan godt forstå det, ik’ også. De [fiskerne der leverer til brættet] vil gerne tjene mere på det, men så glemmer de jo, at deres børn går i skole, ik’ også, og de vil blive syge og de går ned på sygehuset. Jeg ved ikke, hvordan de tænker. De tænker jo ligesom stadigvæk i gamle dage, selv om det er 2013 nu! Det er mange, der bliver mere og mere glad for at komme herop og handle, fordi det er mere og mere hygiejne her. Jeg har hørt det rigtig mange gange fra danskerne, at de siger, også gamle danskere som har boet her i mange år. De siger, det er dejligt, at de kan komme ind her til hygiejne. Sådan er det jo.” (samtale 12).

Kleinschmidt refererer i citatet til det grønlandske velfærdssamfund, som bygger på en helt anden fællesskabstanke, end den formanden for ældreforeningen beskriver. Det er i hans optik gennem skatten, at de ældres pension og fiskernes hospitalsregninger betales. Derfor må de også bidrage til det fællesskab ved at registrere fangstprodukterne og dertilhørende forbrug. Dette glemmer fiskerne ifølge brætbestyrelsen. Hertil kommer, at det nye bræt er et hygiejnisk bræt, som også tiltaler danskere, hvilket han er stolt af.

I brætbestyrelsens optik er de fiskere, der bliver ved med at agere modvilligt overfor det nye bræts spilleregler, gammeldags. For ham giver det ikke mening at være uden for forbindelsen mellem velfærdsstat og kapitalistisk produktionsmåde, som han anser for en forudsætning for de velfærdsgoder, han selv, fiskere og fangere nyder godt af. Han er dermed fortaler for en moderne kapitalistisk velfærdsstat, og det nye bræt er tydeligvis denne formations rumslige

udformning, inden for hvilken selvstyrestaten interPELLerer forbrugere (placering tæt på Brugseni) og velfærdsborgere (registrering m.h.p. skatteopkrævning).

Sidst i samtalen overrasker brætbestyreren imidlertid ved at fremstille en relation til fiskeri og fangstprodukter, som netop ikke kan etableres i de nye bræt-rammer:

”Jeg har selv været fisker, ikke sådan rigtig fanger, mere fisker, men jeg går på jagt i min fritid, og det er meget, meget sjældent at jeg køber mine egne varer her. Fordi jeg fanger selv, så har jeg på fryseren, og jeg ved, hvordan jeg har lavet det, ik’ også.” (ibid.).

På den måde er hhv. bestyreren af brættet og formanden for ældreforeningen enige i, at den fisk, der ligger bag montren på det nye bræt, ikke er ligesom den, de enten selv har fisket, eller overtaget fra en person der har. Fisken (eller fuglen m.m.) i det nye bræt er blevet rensset fra dens tilhørsforhold til et sted. Den er blevet anonymiseret. Dens rejse fra hav til bord, fra producent til konsument forekommer mere skjult. Fisken skal her være pæn og nydelig, ikke for at passe til damen i ældreforeningen eller bestyrerens smag, men for at passe til forbrugerens praksis og myndighedernes krav. Det er den abstrakte og regelrette fiskevare til den abstrakte forbruger. Det er fisken som vare.

Rejsen fra fisk til vare

Med ældreforeningens formand og brætbestyrers beretninger, får man indblik i de følelsesmæssige aspekter, der knytter sig til den mere principielle og strukturelle forandring, som forskellen på de to brætmarkeder repræsenterer. Ser man på det materielle aspekt, er det påfaldende, at dyr og planter på det gamle bræt ikke grupperes efter arter, men foran den, der har fisket, fanget eller samlet dem. Dens ordning følger altså fisker/fangerens bidrag, hvorfor der kan ligge havkat flere forskellige steder, hvis flere fiskere havde fanget det den pågældende dag.

Det nye bræt er derimod ordnet efter artskategorier med en skillevæg mellem hver art. En torskefilet på det nye bræt kan byttes med en anden torskefilet, så længe det er inden for samme arts- og vægtkategori. Her er fiskene altså ordnet som objekter efter et ækvivalensprincip. Dvs. ud fra det kvantitative forhold, hvori brugsværdier kan udveksles med hinanden, også kaldet bytteværdiprincippet (Marx 1974, 20). I *Ordene og tingene* (1966), viser Michel Foucault, hvordan bevidstheder ordner til forskellige tider. Det giver forskellige horisonter for, hvad og hvordan det er muligt at vide. En af Foucaults pointer er, at klassicismens naturhistorie begynder

at ordne efter ”karakter (essens) i skema + tildeling af navn.”, hvilket sker samtidig med at penge kommer i et repræsentationsforhold i forhold til varen frem for som tidligere at have haft en indre værdi ved at være lavet af et metal, der er noget værd (Foucault 1990). Det samme sker med den fisk eller fugl, ældreforeningens formand beskriver hører til det gamle bræt. Den har en indre værdi, mens den, der ligger på det nye bræt, er blevet til karakter (essens) i skema + tildeling af navn = en vare. Så selv om der også bliver købt og solgt fiske- og fangstprodukter på det gamle bræt, er det ikke fiske- og fangstprodukterne som varer, der dominerer de udvekslingsformer, som finder sted mellem eksempelvis ældreforeningens medlemmer og fangerne/fiskerne inden for dette bræts rammer. Derfor vækker ældreforeningens formands beskrivelse af at have tabt ikke kun et sted, hvor man kunne plukke fugle, men også et sted for en bestemt social omgangsform, genklang i de mere generelle beskrivelser af overgangen fra mere naturgroede fællesskaber til vareproduktionsmåder.

Betragtet som helhed ordner det gamle bræt derfor ud fra en anden brugssammenhæng end det nye bræt. Det gamle bræts ordning udgår fra fisker/fanger-subjektet, hvilket behæfter fisken eller fangsten med metafysiske kvaliteter qua sted-fangerrelationen. Her er det ikke klart, hvad der er subjekt, og hvad der er objekt. Fugl, fanger og sted får status af noget, der ikke lader sig adskille. Det nye bræt ordner derimod efter objektet, fisken som art og vare.

Til denne forskel på de to brætverdner hører markedernes lokalitet. Placeringen af brættet ved siden af kolonihavnen tager udgangspunkt i, hvor fiskeren og fangerens båd lægger til, dvs producenten, hvilket betyder at det er nemt for vedkommende at slæbe eksempelvis sælen fra båden hen til brættet. Brættet ved siden af Brugseni tager derimod udgangspunkt i forbrugerens praksis⁴³. Den forbruger, der gerne vil have hygiejniske produkter og at varerne er samlet og tilgængelige inden for kort tid. Med det nye bræt bliver det nemmere at købe sine varer i Brugseni og supplere med fisk og kød fra brættet ved siden af. Til gengæld bliver det fiskerens eller fangerens besvær at bringe fangsten hen til forbrugeren og tilpasse den forbrugerens smagspræferencer i øvrigt. De to brætmarkeder får således to forskellige verdner til at træde frem med hver deres subjekter og objekter.

⁴³ Tak til Frank Sejersen for at have gjort mig opmærksom på denne strukturelle forskel de to brætmarkeder imellem.

I den ene er der brugeren, i den anden forbrugeren. I den ene er det dyret som bærer af sæsonens rytmer og stedets vegetation, fangeren/fiskeren som bidragsyder (det grønlandske ord for fanger, *piniartoq*, kan oversættes med bidragsyder) og *”familiesammenhængen med sin naturgroede arbejdsdeling, der påtrykker arbejdets produkt dets samfundsmæssige stempel”* (Marx 1974, 26).

”Her formidles arbejdets samfundsmæssige karakter åbenbart ikke ved, at den enkeltes arbejde antager abstrakt form af generelt arbejde, eller at hans produkt antager form af generelt ækvivalent. Det er fællesskabet ”Gemeinwesen”, som er forudsætning for produktionen, og dette fællesskab forhindrer den enkeltes arbejde i at være privatarbejde og hans produkt i at være privatprodukt. Fællesskabet lader tværtimod det enkelt arbejde fremtræde umiddelbart som funktion af et led af samfundsorganismen. (Marx 1974, 26–27).

I den anden er det fisken eller fangsten som vare (objekt) formidlet af sælgeren (lønarbejder) – muliggjort af bestyreren (manager), kommunen (stats-investor) og rettet mod forbrugeren – som det kendes fra den velfærdsstatslige samfundsformation.

Ovenstående udlægning bekræfter umiddelbart brætbestyrerens underliggende historiefortælling, når han kalder det gamle bræts omgangsformer for gammeldags. Her er det vigtigt at påpege pointen om, at historien ikke nødvendigvis skal forstås som en lige linje af produktionsmåder, der erstatter hinanden i en nødvendig evolutionistisk rækkefølge. Anskuer man i stedet produktionsmåderne som komplekst sammensatte, åbnes der op for at se, at det ikke som sådan er gammeldags at tro på, at fuglen er bærer af de steder, den færdes i og får føde fra eller på anden vis rummer en substans (som i indre værdi). Jf. terroirbegrebet⁴⁴.

Den næste optegnelse vedrører en kutterfisker i Paamiut. Han kan også sælge til det lokale bræt, men den væsentligste distributionsrelation går igennem Royal Greenland fabrikken. Det skaber

⁴⁴ Terroir kommer af ordet, terre, for jord. Det angiver en samlet betegnelse for geografi, klimaforhold og geologi. Begrebet er grundlag for det franske statskontrollerede kvalitetsmærke for landbrugsprodukter, der er produceret indenfor et afgrænset område: Appellation d’origine controller (AOC)

nogle helt andre forudsætninger for livsførelsen, end dem som gælder for jollefiskeren, der er afhængig af bræt og de uformelle markeder.

Livsførelse 2 : Kutterfisker i Paamiut

På billedet ses en kutterfisker i Paamiut. Kutteren på billedet har lige været på værft i Danmark. Mange fiskere klager over utilstrækkelig betjening ved de grønlandske værfter, hvorfor flere benytter sig af de danske, selv om det er en bekostelig affære med transport frem og tilbage. Ikke mindst i fiskedage, fordi der går så lang tid før fiskeren kan fiske fra båden igen. Skader på båden kan derfor være direkte medvirkende til, at en enkeltmandsvirksomhed går konkurs. Grønlands Tekniske Organisation (GTO) oprettet i 1950 etablerede i sin tid 6 værfter i byerne: Qaqortoq, Paamiut, Nuuk, Maniitsoq, Sisimiut og Aasiaat. I 1987 overtog Hjemmestyret GTO, som derefter kom til at hedde Nuna-Tek. I 2000 besluttede Hjemmestyret, at alle GTOs værfter skulle privatiseres. I løbet af et par år blev de solgt til private anparts- eller aktieselskaber (Taagholt 2012, 511–18). Situationen i 2012, hvor fiskere udtrykte utilfredshed med mangelfulde og dårligt fungerende værfter, er altså opstået på baggrund af en hjemmestyreinitieret privatiseringsproces, som har haft grønlandsk selvstændighed som mål, men som i praksis har medført øget afhængighed af danske værfter i Danmark frem for de statsfinansierede værfter i Grønland, som eksisterede i GTO-tiden (1950-1987). Foto: Gry Søbye.

Frihed som selvbestemt

”For syv, otte år siden havde jeg bestemt mig: hvad skal jeg lave resten af mit liv? Hvad kan jeg bedst lide? - det er fiskeri, jeg kan bedst lide.” (samtale 48)

”Jeg har en frihed, og det er mig der bestemmer, hvad jeg skal lave, ilaa [grønlandsk for ik’ også]. Det er mest friheden og selvbestemte. Det kan jeg godt lide.” (ibid.).

Lars (anonym) kan både kalde sig kutterfisker, bundgarnsfisker, torskefisker, bådejer, lokal repræsentant for de kystnære fiskere og fangere, fodboldfan, grønlander, far og husbond. Erhvervsmæssigt står det i modsætning til at være fanger, jollefisker eller trawlerfisker. Han bor i Paamiut og betragter sig selv som kommende ud af en arbejderfamilie, fordi faren arbejdede i KGH. Lars har også selv været arbejder, som han kalder det. I otte år var han portør på sygehuset, og i tre år har han arbejdet som timelærer på skolen. I 1980’erne var han fisker om bord på en af Royal Greenlands trawlere. Men det var ikke her, han fandt betingelserne for det gode liv. Selv om han har prøvet at tjene gode penge som trawlerfisker, foretrækker han friheden ved selv at kunne bestemme sine tider frem for at arbejde i skiftehold, hvor: ”det er skipperen, der bestemmer”- som han udtrykker det. Som selvstændig kutterfisker kan Lars tage tidligt af sted om morgenen (ca. Kl. 8) og være hjemme igen om aftenen (ca. Kl. 18). Om klokken er 8.00 eller 8.30, når han tager af sted, er der ingen overordnet, der siger noget til. Det står i kontrast til trawlerarbejdet: *”Dengang [på trawleren] var der mange torsk, så vi arbejdede hele tiden: spiste, og begyndte at arbejde.”*

Lars giver her udtryk for en frihedsideologi, som kan genkendes fra selverhvervende andre steder (jf. Højrup 1989). For Lars indebærer ansvaret for produktionsprocessen friheden til at kunne bestemme over dagen i sin helhed, som dagsværk. Sådan opstår livsformskontrasten mellem dem, der på baggrund af ejerskabet til produktionsmidler, føler ansvar overfor produktionsenheden (enkle vareproducenter), og dem, som giver en del af deres tid til gengæld for penge (lønarbejdere). Denne livsformskontrast kom også til udtryk i mine samtaler, når bådejere beklagede sig over, at besætningsmedlemmerne ikke mødte op til tiden, eller stoppede med at arbejde lige inden de har tjent for meget til at få sociale ydelser. Her udtrykt af en anden selvstændig fisker, som om besætningsmedlemmerne siger: *”De er meget forkælede, de forventer, at de får hjælp fra kommunen.” (samtale 44)*. Besværlighederne med at finde trofast og engageret arbejdskraft, forklarer også, hvorfor det kan være en fordel at have sin egen søn med om bord, hvilket Lars også har. Foruden sønnen har Lars to til tre besætningsmedlemmer på

sin kutter. 50 procent af fangsten deles mellem besætningsmedlemmerne, resterende 50 procent går til at betale af på båden, vedligeholde redskaberne og proviant.

Familie-, produktions- og ejendomsretslige forhold

Lars' kone er kontorarbejder på kommunen og uddannet sekretær. Hun er altså en del af den store offentlige sektor i Grønland med en relativt høj procentdel kvinder ansat⁴⁵. Hendes løn understøtter Lars' produktion i kriseperioder og sikrer et stabilt hushold på trods af produktionens fluktuationer. Derudover står hun for hans regnskaber. På den måde minder kutterfiskeren Lars' og jollefiskeren Elias' familiestruktur om hinanden.

Lars' sønner har haft farens erhverv tæt inde på livet, fordi de har været med på båden. Den yngste er i gang med at uddanne sig i Qaqortoq og drømmer om at blive pilot. Den ældste søn bor i Paamiut og ønsker at være fisker ligesom sin far. Han hjælper derfor til som besætningsmedlem på båden og indgår således i en klassisk far-søn generationsoverlevering. I det lys kan båden anskues som en flydende produktionsskole, hvor kendskabet til hav, vejr, fjordsystemer m.m. kommer ind under huden på børnene som en både praktisk, kropslig og sproglig viden. Som organisationsform i produktionsenheden er familien stedet, hvor ekspertisen og erfaringerne opsamles, udvikles og videreføres til næste generation. Denne form for familiær generationsoverlevering er som beskrevet udfordret af 2011-strukturreformerne.

⁴⁵ Ifølge Grønlands Statistisk viser en figur over branchernes andel af samlet beskæftigelse blandt mænd og kvinder i 2012, at ca. 60 % af kvinderne er beskæftiget inden for offentlig administration og service, hvorimod kun ca. 22 % af mændene er beskæftiget i denne branche. Inden for fiskeri, fangst og landbrug er det ca. 21% af mændene der finder beskæftigelse op imod ca. 4% kvinder (Grønlands Statistik 2014, 85).

For nogle livsformer muliggør båden et rigt fritidsliv, for andre er den en afgørende produktivkraft. Nogle børn vokser op i en sammenhæng, hvor fiskeri og fangst udelukkende udgør en fritidsbeskæftigelse, mens det for andre er familiens materielle eksistensgrundlag, der står på spil, når båden er i vandet. Foto: Gry Søbye.

Politisk-juridiske kroppe: Gummistøvleparagraffen

Ifølge den såkaldte gummistøvleparagraf i fiskeriloven fra 1996, som 2011 reformerne ophævede⁴⁶, skulle mindst 2/3 af bruttoindkomsten ved personlig virksomhed i de forudgående to kalenderår stamme fra erhvervsfiskeri fra fartøjer ejet af enkeltpersoner som betingelse for, at man kunne få en licens til erhvervsfiskeri. Reglen beskyttede de selvstændige enkeltmandsvirksomheder inden for fiskeriet mod at blive købt op af kapitalstærke personer fra land, som ikke selv fiskede. Ligesom den sikrede Hjemmestyret, at værdien af fiskeriressourcerne tilfaldt landets egen befolkning. Som konsekvens af paragrafophævelsen i 2011 blev de politisk-juridiske eksistensbetingelser overført fra den selvstændige gummistøvlefisker til dem med driftslederevner og managementuddannelser (manager-investorlivsformen). Paragrafophævelsen kan derfor ses som et led i den politiske realisering af den økonomiske rådgivning, som anbefaler at enkeltmandsvirksomheder omdannes til aktieselskaber. For de selvstændige fiskere og fangere betyder det, at de enten kan omstille sig til managere eller investorer, eller blive ansat som fiskere (lønarbejdere) på lige fod med besætningsmedlemmerne hos en reder med driftslederevner (manager/investor). Alle tre muligheder står i kontrast til det, Lars og ligesindede anser for friheden ved at eje sine produktionsmidler og selv bestemme over dagsrytmen i relation til sæsonens varians.

Frem til 2011, hvor gummistøvleparagraffen blev ophævet, medførte den, at de unge, der ønskede at fiske fra egen båd, ikke kunne nøjes med at være besætningsmedlemmer i to år. Såfremt de ønskede at få en båd med licens, måtte de starte med selv at fiske på de arter, som endnu ikke var kvoterede, indtil indkomsterne herfra udgjorde 50 procent af deres indtægter gennem to år. Den lokale jagtbetjent i Paamiut fortæller om den disciplinerende effekt, gummistøvleparagraffen har haft på de unge i byen med ambitioner om at blive selvstændige fiskere. I forbindelse med en samtale om byens alkoholproblemer konstaterer han: *"Det er ikke de unge fiskere, der drikker. Det kan de ikke, hvis de skal fiske nok til at få en licens."* (samtale 15). Det at blive selverhvervende fisker har altså inden for gummistøvleparagraffens politisk-juridiske rammer haft en disciplinerende indvirkning på mange af byens unge. Jagtbetjenten tilføjer, at hvis ikke de får sig en båd inden de bliver fyrrer, så ender de med slidskader som gigt:

⁴⁶ Jf. Inatsisartutlov nr. 8 af 22. november 2011 om ændring af Landstinglov om fiskeri (Ændringer om ejerskab og kvoteloftbegrænsninger) § 6, stk. 3 nr. 4, stk. 4 nr. 3 og stk. 5 nr. 2 og 3 ophæves.

”I kan godt se dem gå rundt her” – siger han og henviser til dem, der har svært ved at gå oprejst eller på anden vis halter som resultat af et hårdt slid som jollefisker. På den måde kan man se de politisk-juridiske strukturer vandre rundt i bybilledet i form af mærkede kroppe.

Kapacitetsudvidelse og sammenføjning af produktionsmåder

Forventningerne til et nyt torskeeventyr var store i Paamiut i 2012, hvorfor stemningen blandt kutterfiskerne på fiskerihavnen generelt var præget af optimisme og spænding. Flere fiskere fortalte med iver, at torsken var tilbage. En vending som emmede af håbet om, at en ny storhedstid ville indfinde sig ikke bare for fiskerne selv, men for hele byen, som havde været mærket af den sociale deroute, torskens tilbagegang i slutningen af 1980’erne medførte. Ved kajen handlede det i 2012 derfor om at være klar med de rette produktionsmidler, så den forventede torsk kunne fiskes, mens den var der. En klassisk livsformskontrast mellem fabrikkens lønarbejderrytme og de selverhvervendes rytme kom til udtryk ved kajen denne sommer. Fiskerne beklagede sig over, at fabrikken ikke kunne følge med, fordi der ikke var mødt nok arbejdere ind på fabrikken til at håndtere al den torsk, som fiskerne kunne levere på de gode fiskedage i sommerhalvåret. Fiskerne kunne ikke forstå, at fabrikken skulle holde lukket om søndagen. Fra deres perspektiv giver fabrikkens lønarbejderrytme ingen mening. Når fiskesæsonen er så kort på grund af vejrforholdene i Grønland, hvorfor så begrænse sig til en fastlagt industriuge? For de af fabrikkens lønarbejdere, som er orienteret mod et mere meningsfuldt fritidsliv, kan det imidlertid se helt anderledes ud.

Kapacitetsudvidelse og finanskapital

En anden barriere for de store torskemængder i sommeren 2012 oplevede Lars ved, at der ikke var plads nok i båden til at rumme udkommet af hans fiskeri. Han havde en 32 fods åben båd, som kunne rumme omkring 2,5 tons per tur, men hans bundgarn kunne rumme op til 10-15 tons. Han har derfor været ude for at skulle sætte noget af sin fangst fri. Derfor havde Lars’ familie besluttet sig for at investere i en ny kutter på 27 fod i glasfiber til 150.000 kroner, så fangsten kunne øges med 1 ton per gang.

Denne kapacitetsudvidelse krævede et banklån, hvor der skulle betales 10 procent i rente. Lars blev derfor med optagelsen af lånet, som mange andre selvstændige fiskere, afhængig af finanskapital. Forrentningen af denne kapital skal lægges oven i fiskens bytteværdi, uden at han som producent får del i afkastet. Der er derfor ikke længere tale om et rent ejerskab over produktionsmidlerne. Lars’ aktiviteter underordnes den rentebærende kapital, finanskapitalen, og bliver herved afhængig af konjunkturudsving i den øvrige samfunds- og verdensformation.

Afhængigheden af finanskapital gør også Lars mere følsom over for udsving i den totale kvotemængde for en art, den såkaldte Total Allowable Catch (TAC)⁴⁷. Såfremt prisen på torsk er uændret, men den samlede TAC falder som følge af biologernes vurderinger, så falder licensholderens andel af TAC'en også. I sidste instans betyder det et fald i indtægter for bådejeren med licens til en bestemt kvotemængde, alt imens banklånets renter fortsat skal betales. På samme måde som jollefiskeren Elias' (livsførelse 1) kan Lars' praksis analyseres som en sammenføjning af hhv. fanger- og selverhverver livsformen, men i modsætning til Elias følger Lars' kapacitetsudvidende praksis sig endvidere sammen med finanskapitalismen.

Til trods for at Lars' produktionsmidler er muliggjort af den rentebærende kapital, er det i hans tilfælde ikke den kapitalistiske produktionsmådes begreber, som dominerer livsførelsens praksis og begrebsverden. Dette kan forklares med Marx' skelnen mellem formel og reel subsumtion. Den formelle subsumtion er, når kapitalen inddrager arbejdsprocesser med henblik på profit (Marx 1971c kap. 10-13), sådan som det er tilfældet, når Royal Greenland inddrager de selverhervendes arbejdsproces med henblik på profit, eller banken finansierer arbejdsprocessens produktionsmidler med henblik på rente. Det står i kontrast til den reelle subsumtion, som er når kapitalen direkte skaber og kontrollerer arbejdsprocessen, hvilket giver det produktionsforhold, Lars også har erfaringer med inden for trawlvirksomheden, men som står i skarp kontrast til hans egen praksis og ideologi som selverhervende. Den selvstændige kutterfisker med lån i banken kan altså siges at stå i et formelt subsumtions forhold til finanskapitalen via den rentebærende kapital, hvilket forklarer hvorfor den ideologiske selvforståelse som selverhervende kan bestå til trods for, at der ikke er tale om en ren variant af enkeltvareproduktion forstået på den måde, at producenten ikke reelt besidder både produktivkræfter og produktionsforhold.

Samme analytiske problematik viser sig i forhold til at anvende begrebet fangerlivsform på dem, der primært lever af fangst, men som i stedet for at afhænge af finanskapital, afhænger af

⁴⁷ "TAC" angiver den samlede tilladte årlige fangstmængde for en bestemt fiskebestand på Grønlands fiskeriterritorium.

Hjemmestyrets indførte sælskindssubsidier, som blev indført sidst i 1970'erne⁴⁸ og andre offentlige tilskud til vand og el i yderområder. Igen må man her tale om en sammenføjning mellem fangerlivsform og, hvad man tentativt kan betragte som, en offentlig produktionsmåde. Sammen med jollefiskerne er fangere, som afhænger af subsidier, mere resistente overfor kvote- og verdensmarkedets fluktuationer end en kutterfisker med banklån. Til gengæld er indtægtsmulighederne ikke i samme størrelsesorden som kutterfiskerens⁴⁹, hvilket betyder, at det ikke altid er så let for jollefiskeren og/eller fangeren at vedligeholde produktionsmidler. Alle tre livsformsvarianter kan dog opleve en særlig frihed gennem det hhv. reelle eller formelle ejerskab af produktionsmidlerne. I det følgende uddybes den måde, hvorpå Lars' livsførelse både står i kontrast til og føjer sig sammen med en mere rendyrket fangereksistensform.

⁴⁸ Ved indhandling af sælskind ydes et tilskud via finansloven (Grønlands Statistik 2012, 14). Tilskuddet blev indført i forbindelse med kraftige internationale prisfald i kølvandet på mange kampagner mod sælfangst sidst i 1970'erne og først i 1980'erne (ibid. 14). I forbindelse hermed er der indgået en servicekontrakt mellem Grønlands Hjemmestyre og Great Greenland A/S. Med servicekontrakten er Great Greenland forpligtet til opretholde erhvervsfangernes mulighed for indhandling over hele Grønland (ibid. 15). Priser på indhandling af forskellige skind og kvaliteter af sæl fastsættes efter forhandling mellem Great Greenland A/S og KNAPK, der også samarbejder om forbedring af kvaliteten af de indhandlede skind (ibid.). I 2011 blev der fanget 112.873 sæler. Ca. halvdelen af skindene fra de fangede sæler indhandles til garvning hos Great Greenland A/S, Grønlands eneste garveri (ibid.).

⁴⁹ Det afhænger selvfølgelig af indhandlingspriserne, hvorfor jollefiskere i Disko-området, efter at priserne på hellefisk steg (bl.a. på grund af Halibut Greenland ApS tilstedeværelse), har haft en langt højere indtjening end jollefiskere i andre områder.

Brug og forbrug

I 2012 var der kun ca. ti personer, der udelukkende levede som fangere i Paamiut. Om byens fangere, siger Lars: *"det er deres kultur, de bliver ved med at være fanger, selv om indtægterne er ikke så høje."* Det er ikke fordi fangerne fanger, Lars kan opfatte dem som en selvstændig kultur uden for ham selv. Han tager som nævnt også selv på fangst, og det er han ikke ene om. Selvforsyningen er stor i hele byen, fortæller han, hvilket betyder, at det heller ikke er den subsistensøkonomiske aktivitet, der gør fangerkulturen til en anden. Det må derfor snarere være det, at fangerne bliver ved med at leve udelukkende af fangsten på trods af den lave indtægt, der får det til at se ud som en kultur, der adskiller sig fra Lars egen kapacitetsudvidende praksis.

Om sin egen rensdyrfangst beretter Lars glædesfuldt, at der har været mange rensdyr i området de sidste år: *"man skal bare sejle ved kysten, og fange (...) det meste, det er til eget brug"*. Her er det igen interessant, at Lars taler om eget brug, når det gælder fangst orienteret mod selvforsyning, mens han i omtalen af sit fiskeri rettet mod salg taler om: *"at torsken er fisket op"*. Her kommer kontrasten mellem den brugende og den forbrugende omgang med dyrene tydeligt frem. Lars gør brug af begge praksisser og begrebsverdner. Det rensdyr, som fanges til eget brug eller indgår i den kollektive køddeling mellem venner og familie, indgår ikke i et forbrug⁵⁰ på samme måde som fisken, der sælges til Royal Greenland. I den subsistensøkonomiske aktivitet, som både lønarbejdere, arbejdsgivere og selvstændige deltager i, er der snarere tale om, at:

"[produktionen selv] i hele sin struktur [er] indstillet på brugsværdi, ikke på bytteværdi, og det er derfor kun gennem dens overskud ud over den størrelse, den skal have til forbruget, at brugsværdierne her ophører at være brugsværdier og bliver midler til udveksling, det vil sige, varer" (Marx 1974, 44).

På grønlandsk betyder piniartog ikke kun fanger, men at stræbe efter noget, mens *piniarluarpoq* betyder, at fangeren har stræbt efter noget på den rigtige måde og dermed er dygtig og succesfuld

⁵⁰ Jf. brætbestyreren som taler om og anskuer den fisk, han selv fanger og spiser, på en helt anden måde end den, han sælger som vare på brættet. Også her var der en modsætning mellem brug og for-brug og en deltagelse i begge verdner.

(Nuttall, 2010, p. 30). At fange er derfor at stræbe efter noget, man ønsker og har brug for. Som tidligere nævnt er en anden betydning af *piniartooq*, bidragsyder (ibid.). Der er således i det grønlandske sprog indlejret et særligt brugsforhold, hvad angår fangsten. Nuttall siger om den traditionelle måde at have fælles brugsret til fisk eller havpattedyr i Grønland, at fisken eller havpattedyret ikke bliver til en vare i denne relation før den faktisk er fanget og transformeret til privat ejendom (Nuttall 2001, 67). Selv når det er sket, er der komplekse lokale regler og kulturelle praksisser, som imødekommer den eksklusive fornemmelse af lokalt ejerskab (ibid.).

Denne brugsrelation ligger også i den grønlandske term for begrebet overfiskning, som anvendes fiskeribiologisk for at definere relationen mellem fiskeri af en bestand og denne bestands nedgang. På grønlandsk hedder det *aalisapilutoq*, som direkte oversat betyder en, der fisker mere end han har brug for (Roepstorff 2003, 134). Hvor biologiens overfiskningsbegreb er udledt af et bestandsobjekt, som opstår gennem biologens afdækning af naturen som bestand, er det grønlandske ord udledt af en brugssammenhæng, der tager udgangspunkt i fangeren eller fiskeren som bidragsyder til et større (fanger-)fællesskab. De to overfiskningsbegreber er hver især knyttet an til to forskellige brugssammenhænge, det vil sige verdner. Det ene refererer til en brugende omgang med naturen det ande til en forbrugende. Lars deltager i begge brugssammenhænge. Det rensdyr ”man skal bare sejle ved kysten og fange” har en brugsværdi for den, der fanger, og det slægt-/fanger-/nabo- fællesskab vedkommende eventuelt måtte dele det med. Det indgår derfor ikke i en forbrugssammenhæng som bytteværdi/vare. Det grønlandske sprog viser sig her som bærer af fangerproduktionsmådens verdensbillede. Omvendt forholder det sig med det arbejde, der hele tiden må forholde sig til, om kvoten er fisket op.

Traditionel og formel ejendomsret

På samme måde som Lars omtalte familiens fangstaktivitet målrettet subsistensbrug på en anden måde end hans fiskeri, så hører der til disse to praksisser, som jeg begrebsligt skelner mellem som hhv. fangerproduktionsmåde og enkeltvareproduktion, også forskellige ejendomsretslige praksisser. Når Lars tager på fangst med familien, vender de tilbage til det samme sted, som de forstår som deres fangstområde. Når det kommer til hans torskefiskeri fra kutteren derimod, er han formelt registreret hos kommunen til en studeplads med den rette dybde til bundgarn, som han har brugt i mange år.

Robert Petersen har beskrevet den eskimoiske ejendomsret ud fra, hvordan en families vedvarende tilbagekomst til et sted medførte, at familien opnåede forskrevne regler til udnyttelsen af stedets muligheder (R. Petersen 1965, 114). Mange steder kunne denne ret markeres med en fangsthytte, men det kunne også være en teltring eller placeringen af fiskenet. Ifølge Petersen ligner denne udnyttelsesrettighed andre ejendomsretslige former i den forstand, at den arves inden for familien, men til forskel herfra er den eskimoiske ejendomsret kendetegnet ved, at en sådan arv forudsætter muligheden for at bruge stedet. Den nye generation må altså selv have taget del i udnyttelsen af stedet for at overtage rettighederne hertil (ibid.).

Hvor den traditionelle brugsret kan anskues som en forudsætning for fangerproduktionsmåden og dertilhørende subsistens- og bytteøkonomi, så kan den formelle brugsret, varetaget af Hjemmestyrets formaliserede ejendomsretsregler, anskues som en forudsætning for den enkle vareproducent, der har brug for en beskyttet ret til at tilegne sig en del af den fælles ressource med henblik på videresalg. Igen er pointen, at en fisker som Lars gør brug af begge ejendomsretlige former, men også at de holdes adskilt og påkalder sig hver sin begrebsverden.

Mere overordnet set kan man sige, at et afgørende træk ved den særlige sammenføjning af produktionsmåderne, som gør sig gældende i Grønland anno 2012, er, at den traditionelle brugsret ikke er blevet helt erstattet af den formelle. Den gør sig stadig gældende i forhold til de fangst- og fiskeaktiviteter, som er uden for kommerciel udnyttelse af den pågældende ressource. Fx markerer familier fortsat brugsretten til et sted ved at placere en fangsthytte eller gennem gentagende brug af et specifikt fangststed i den grønlandske natur jf. (Petersen 1965; Sejersen 2004), hvilket afspejler fangerproduktionsmådens neokulturation i overgangen til et vareproducerende samfund.

Når man i selvstyreperioden kan støde på disse mange træk fra fangerproduktionsmåden, herunder traditionel brugsret, subsistens- og bytteøkonomisk aktivitet, slægtsstrukturer og dertilhørende begrebsverden, kan det forklares med koloniadministrationens og Hjemmestyrets kulturbevarende strategi, som har prioriteret det grønlandske sprog og opretholdelsen af fangerlivsformens eksistensbetingelser. En statslig interpellation som altså har skabt nogle helt grundlæggende vilkår for reproduktionen af fangerproduktionsmådens forestillingsverden også inden for rammerne af den velfærdsstatslige samfundsformation.

Produktionsmåderne sammensat

I ovenstående har jeg beskrevet, hvordan Lars deltager i to brugssammenhænge og begrebsverdener, fangerproduktionsmådens og den enkle vareproduktionsmådes. Fra et helhedsperspektiv kan Lars' praksis imidlertid siges at være udsپændt mellem hele fire forskellige produktionsmåder, som alle finder sine eksistensbetingelser i Selvstyrets samfundsformation. De to første direkte, de to sidste indirekte. Hvor jeg allerede har redegjort for de første, vil redegørelsen for de sidste to følge i de kommende afsnit. I denne sammenhæng nævnes de blot for at give et indtryk af den helhed, som en enkelt fisker-fangerlivsførelse kan indgå i og ikke mindst afhænge af:

- 1) En **fangerproduktionsmåde** (FPM) i hvilken fangst/fiskeri indgår som brugsværdi i husholdet samt slægts-, venskabs-, nabo-, fangerfællesskabet, hvilket svarer til køddeling som subsistens, gave- og bytteøkonomi og distribueringsmekanisme samt traditionel brugsret som politisk-juridisk vilkår.
- 2) En **enkelt vareproduktion** (EVP) i hvilken fangst/fiskeri sælges som vare på et større marked (middel) med henblik på at opretholde et fisker-fangerhushold (mål), hvilket svarer til brætmarkedet og fabrikken som distributionsmekanismer og den formelle brugsret som politisk-juridisk vilkår.
- 3) En sammenblandet **industri- og statskapitalistisk produktionsmåde** (iKPM/sKPM) gennem producentens salg af fiskevarer til fabrikken (Royal Greenland), som distribuerer disse varer videre ud på verdensmarkedet for salg af fiskeriprodukter. I tilfældet Royal Greenland er det grundet selvstyreerjerskabet en blanding mellem statskapitalistisk og privat ejendomsret som udgør det primære politisk-juridisk vilkår, mens det i tilfældet Polar Seafood udelukkende er den private ejendomsret.
- 4) En **finanskapitalistisk produktionsmåde** gennem Grønlands Bankens rentebærende kapital, som finansierer dele af den enkle vareproducentens produktionsmidler.

Det næste analytiske afsnit tager udgangspunkt i to udsagn, som er gået igen i mine samtaler med selvstændige fangere og fiskere, herunder samtalen med Lars. Det ene er udsagnet: *"det er naturen, der bestemmer"*. Det andet: *"det er biologerne, der bestemmer"*. Lars beskriver fx storsens forhindring for fiskeaktiviteten som noget, den enkelte naturligvis må tilpasse sig, hvorimod han fremstiller de mange fangstregler, biologernes kvotereguleringer og EU's fiskeripolitik som en ydre magt, den enkelte tvinges til at indordne sig under eller kæmpe imod:

"Det er mest den der EU regler. Det er dem, der bestemmer mest om året, hvor meget skal fanges, og sælges til udlandet. Det er dem, der bestemmer, EU regler og biologernes".

Lars kæmper derfor sammen med andre kystfiskere og fangere imod "dem der bestemmer" over det, de opfatter som den frie fangst og fiskeri. En kamp som bl.a. kommer til udtryk i de demonstrationer imod biologernes kvoterådgivning og EU's sælskindsforbud, som finder sted i Grønland eller København med jævne mellemrum. Denne kollektive modstand har fået mig til at reflektere over, hvilken horisont det forudsætter og indebærer, når EU, Kommunale regler, staten og biologerne fremstilles som antitesen til en mere fri praksis underlagt naturens orden. Her følger derfor et analytisk perspektiv, som sætter hele kultur-natur tematikken i relation til ovenstående begrebsverden.

Analytisk perspektiv: Natur-kultur

Naturen versus staten som den der bestemmer

Et gennemgående tema hos flere selvstændige fiskere og fangere, som Lars og Elias også er inde på, er friheden til at leve i takt med naturens rytmer. Her formuleret præcist af en fisker-fanger fra Nuuk: *"Vi kan leve sådan, som det bestemmes af havet"* (samtale 41). Til spørgsmålet om hvad det gode er ved at fiske er, svarer en anden: *"Det er afhængigheden af (...) at du... dagen er i helhed og det skifter, og det som naturen giver, og det er sundt."* (samtale 44).

Det svarer til Hegels beskrivelse af den substantielle stand, hvor arbejdet ikke rigtigt er selvstændiggjort, men nedsænket i naturprocesserne. Her er det den store naturens taktstok, der dirigerer livsførelsen, og som man må underkaste sig i det daglige sæsonmæssige arbejde (Hegel 2007, 203–7). En taktstok som ikke splitter op i timer og sekunder, men får dagen til at fremstå som en helhed. Herfra stammer livsformsanalysens dagsværksbegreb, som også Marx redegør for (Marx 1971c, 1. bog 2:171). Alt sammen står i kontrast til den formelle stand, erhvervsborgernes stand, for hvem arbejdet foregår på menneskeskabte betingelser, og den enkelte er henvist til sig selv.

Det verdensbillede, ifølge hvilken naturen bestemmer over menneskene, rummer ligeledes en række referencer, der knytter an til inuitgruppers religiøse praksis inden kristningen. Referencen til havet, som den der bestemmer, har fx sin pendant i den mytologiske inuitskikkelse, *Arnaquassaaq* (på vestgrønlandsk) "den gamle kvinde", også kendt på dansk som *Havets moder*. Ifølge denne fortælling dannedes der skidt i *Arnaquassaaqs* hår, såfremt fangstdyrene ikke blev behandlet med respekt, og dyrene kunne så ikke komme ud af hendes hus på havets bund. *Arnaquassaaq* er med andre ord hende, der bestemmer over fangstaktiviteternes muligheder. På den måde kan man for at blive i Hegels termer tale om en særlig åndelighed og etik manifesteret i sagn og myter i henhold til den variant af den substantielle stand, som har kunnet udfolde sig i Grønland, og som her betegnes fangerproduktionsmåden.

Jeg vil i det følgende uddybe forskellen mellem at have naturen eller staten som primær forudsætning og bestemmende subjekt. Det gør jeg ved at pege på det sammensatte billede af Nuuks kolonihavn anno 2013.

Fra Nuuks kolonihavn kan man stå således, at man på den ene side ser en skulptur af Havets Moder og på den anden side en af Hans Egede. Skulpturen af Havets moder er skåret ud i svensk granit og placeret i grænselandet mellem ebbe og flod med front mod fastlandet. Hun kigger ind på menneskene fra havet, hvor hun er den gamle kvinde der bestemmer. Modsat denne skulptur står statuen af Hans Egede, som fra en af kolonihavnens højeste udkigsposter skuer ud over havet ophøjet som det subjekt, hvis kontrol og herredømme er defineret ved at have fjernet sig fra naturens kræfter. Skulpturen af Hans Egede er ikke nedsunken i naturen, men hævet over den som et subjekt overfor et objekt.

De to skulpturers placering i Nuuks kolonihavn peger på sameksistens mellem to forskellige ideologiske verdener. En i hvilken det er naturens kræfter, repræsenteret af Arnaquassaaq, der er det store bestemmende subjekt. En anden i hvilken det er den, der kontrollerer og bestemmer over naturen, repræsenteret af det kristne subjekt, Hans Egede, som er bestemmende. Min pointe med at skildre de to skulpturers tilstedeværelse i kolonihavnen er, at de forskellige rytmer og tider, som enten sameksisterer eller konfliktuerer i en aktuel fisker-fangers hverdagsliv, kan siges at stå i relation til begge subjekter. Hvor de fra et perspektiv kan anskues som hinandens modsætninger, kan de fra et andet anskues som hinandens forudsætninger.

Den frie fangstret og deraf mulige livsførelse bestemt af havet forudsætter nemlig en stats respektive udnyttelse og beskyttelse af det respektive hav. I 1100-tallet var det det norske kongerige, som kunne gøre krav på Nordatlanten som lukket hav (Taagholt 1992, 34), hvilket det dansk-norske rigsfællesskab frem til 1600 tallet kæmpede for at opretholde trods modstand fra de store maritime handelsnationer, England og Holland (ibid.). Monopolhandelen var som beskrevet foranlediget af et ønske om at beskytte den grønlandske frie fangstret mod hvalfangere og kapitalistiske monopolars ejendomsret. Igennem flere hundrede år har beskyttelsen af fiske- og fangst rettigheder således sikret den grønlandske befolkning en fri udnyttelse af farvandet til sejlads, fiskeri og jagt (jf. Højrup 1989, 262). Det er i henhold hertil, at en livsførelse, der bestemmes af naturen, er blevet mulig for grønlændere. I dag varetages samme beskyttelse af både NATO, EU, Rigsfællesskabets og Selvstyrets simultane kvotereguleringer og suverænitethævdelse. Det hav, den selvstændige fisker og fanger er afhængig af for at kunne fiske, er derfor ikke alene en naturgiven kraft uden for statslig jurisdiktion. Når fiskere beskriver biologerne, EU og Selvstyrets mange reguleringer som en hæmsko for den frie fangstpraksis, i hvilken naturen er bestemmende, er det altså kun en side af en mere sammensat sag. Den anden

side af sagen er, at samme statslige begrænsninger og reguleringer er en forudsætning for selv samme frie fangstret.

I fredstid opretholdes sikringen af den frie fangstret bl.a. gennem videnskabelige opmålinger, stednavngivninger, diplomati, flagopsætninger, slædepatruljering og kvoteregulering. I krigstid sker det potentielt set med våben, hvilket Rigsfælleskabets NATO-medlemskab spiller en vigtig rolle i at sikre. Derfor kan idéen om den frie fangstret som noget naturligt og ikke-statsligt /kulturelt karakteriseres som en livsforms-glemsel, der er indlejret i fangerproduktionsmådens begrebsverden. Modstillingen mellem et liv i naturlig harmoni versus statens unaturlige indgreb, glemmer m.a.o., at den selvbestemte frihed som fisker og fanger i Grønland forudsætter en suveræns beskyttelse, som igen kan siges at forudsætte en anerkendelseskamp mellem suveræne viljer, der bl.a. udkæmper sig til havs (Højrup 1996, 2002a, 2007).

Denne glemsel opretholdes ved at statens beskyttelsesfunktion hovedsageligt kommer til udtryk i en potentiel krigssituation, hvorimod dens kontrolinstanser og reguleringer er konstant nærværende i et hverdagsliv som selvstændig fisker og fanger. Her møder fiskerne og fangerne de overstatslige og statslige kontrolinstanser som en modstand overfor den daglige livsførelse i takt med naturens rytmer.

Fordi den rytmiske organisering af hverdagens tid ofte er skabt gennem vaner, som er kropsligt indlejrede, vil både krop og psyke reagere på brud og dissonans mellem forskellige rytmer og deres vante organiseringer (Lefebvre 2010). Det er derfor ikke underligt, at de mange kommunale fredningsregler, samt datosatte fangst- og kvoteregler af fiskere og fangere fremlægges som gentagende, trættende og udmattende, mens eksempelvis storsens rytmiske tilstedeværelse og fravær, opleves som en begivenhed, en hændelse – man nødvendigvis må tilpasse sig. Sådan kan nogle rytmer harmonere med livsførelsen, mens andre kan true med en potentiel dissonans (Régulier og Lefebvre 1985, 191). Samme form for arhythmia beskrev ældreforeningens formand i forbindelse med, at hun blev mødt af et nyt bræts måde at ordne både subjekter og objekter på i tid og rum. En ordning som brød med det komplekst organiserede rytmiske fællesskab, hun oplevede i relation til det gamle bræt, hvor forbindelsen mellem årstidens, fuglenes og fangernes rytmer fungerede som ordningsprincip. Pointen er, at en eksistens der følger naturens sæsonrytmer nødvendigvis må finde de mange statslige og videnskabelige indgreb i hverdagslivet trættende og derfor opleve de bagvedliggende instanser som antitesen til egen livsform. Derfor står deres ideologiske verdensbillede i kontrast hertil.

Omvendt er samme bagvedliggende statslige instanser en forudsætning for opretholdelsen af selvsamme verdensbillede.

Staten som udtryk for noget negativt kommer ikke alene til udtryk i den begrebsverden, som er afledt af at have naturen som sit bestemmende subjekt. Det er som beskrevet også indlejret i definitionen på et oprindeligt folk, hvor staten har pligter og de oprindelige folk rettigheder. Ligesom det er almindeligt for de såkaldte oprindelige, tidligere koloniserede befolkninger at have et negativt syn på staten. Det oprindelige folkebegreb deler horisont med fangerproduktionsmåden, hvad angår synet på staten. Det er den synsvinkel eller horisont, man er i, når man står nede ved Arnaquassaaq statuen og kigger op på Hans Egede, og ser den koloniale dominans. Det man ikke ser herfra er, hvordan den kristne mission, som Hans Egede repræsenterede, samtidig skabte vilkårene for hhv. den suveræne og kulturelle beskyttelse af fangerproduktionsmåden og det grønlandske sprog, som altså har været medvirkende til at fangerlivsformen fortsat i selvstyretid kan udgøre en levedygtig eksistensmåde omend i en tilpasset variant. Fangerlivsformens glemsel reproduceres m.a.o. i den kolonikritiske position, hvor staten ”og dem der bestemmer” associeres med den gamle kolonimagt.

Hvor jeg har været inde på det aspekt af fangerlivsformsglemslen, der vedrører den statslige jurisdiktion som forudsætning for produktionsmåden, det vil sige det politisk-juridiske niveau, konkret varetaget af Rigsfællesskabet, Selvstyret, EU, NATO, skal det nu handle om de glemsler, der knytter sig an til naturbegrebet i udsagnet, ”det er naturen, der bestemmer”.

Et andet aspekt af dette udsagn hænger nemlig sammen med kontrasten eller splittelsen mellem at følge naturens sæsonrytmer versus det at følge biologernes kvotebestemmelser og markedsfluktuationerne. Når man undersøger det nærmere, viser det sig, at en livsførelse som fanger eller enkelt vareproducent i Grønland i realiteten er meget langt fra at være bestemt alene af naturen. Hertil kommer en række formelle træk som afspejles i måden, hvormed dags-, uge- og årsrytmer struktureres ud fra hhv. markeds- og kvotereguleringer. Beskrivelsen af livsførelsen som nedsunket i naturprocesserne står altså ikke alene, omend den er afgørende for struktureringen af det ideologiske verdensbillede, som selvstændige fiskerne og fangere på den ene side kæmper for at kunne forfølge og på den anden side hele tiden bliver udfordret i at praktisere som følge af biologer og forvalteres reguleringskrav.

Natur-kultur hybrider i Marx'ske klæder

Kunstig befrugtning, klimaforandringer, ozonlags debatten m.m. er blot nogle af de fænomener, Bruno Latour bruger i sin opfordring til at stoppe analytikere fra at opdele natur og kultur i to separate kamre og i stedet se, hvordan de er blandet sammen som i hybrider (Latour 1997). I stedet taler han om natur-kulturer for at vise deres uadskillelighed.

At natur og kultur ikke kan separeres som to adskilte fænomener i hvert deres kammer er ikke alene en postmoderne erkendelse. Marx er allerede inde på noget lignende i forbindelse med teorien om den moderne vareproduktionssfære. Om de ikke-ekstraktive industrier siger han, at de alle behandler genstande, råmaterialer der allerede selv er forarbejdet. Således forholder det sig for eksempel med agerbruget:

”dyr og planter, som man plejer at betragte som naturprodukter, er i deres nuværende form ikke blot resultat af f.eks. sidste års arbejde, men de er resultat af en stadig forvandlingsproces, der har fundet sted gennem mange generationer under menneskelig kontrol og i kraft af menneskeligt arbejde (Marx 1971a, 1. bog 1:307).

Selv om Marx i denne sammenhæng udelukker de ekstraktive industrier, hvis arbejdsgenstande findes i naturen, såsom bjergværksdrift, jagt og fiskeri fra en sådan forvandlingsproces, må resultatet af mange års stordriftig fangst, fiskeri, minedrift og generel forurening af havene siges at have haft samme betydning for disse industriers tilsyneladende naturprodukter, som dem der var involveret i det traditionelle agerbrug. Marx havde altså ikke helt men næsten sat det på begreb, der aktuelt udgør et problem for både fiskere, fangere og biologer verden over, nemlig at den natur, de har som deres ideologiske subjekt og/eller arbejdsgenstand, ikke bare kan siges at være ren uberørt natur. Den er allerede indgået som objekt i tidligere arbejdsprocesser, og optræder derfor også som kulturelt muteret eller manipuleret.

Erfaringen af, at noget man har set som natur kan anskues som kultur, presser sig på i Grønland, både i form af klimaforandringer, men også i form af tilstedeværelsen af tungmetaller i fisk og pattedyr (Alstrup, Dietz, og Sonne 2010). Sidstnævnte har bl.a. medført, at sundhedsstyrelsen anbefaler gravide i Grønland ikke at spise store rovfisk eller havpattedyr. I takt med disse og lignende fænomener, som går på tværs af de nationale grænser, bliver opfattelsen af natur og kultur som værende adskilt udfordret helt ned på lægmandsniveau. Alligevel er det et eksempel på noget af det, der falder udenfor begrebsverdenen (det glemmes) i udsagnet: *”Vi kan leve*

sådan, som det bestemmes af havet". Her er det alene havet som naturmagt, der henvises til, og ikke det plastik-kviksølv fyldte hav udgjort af diverse natur-kultur sammenblandinger. Ikke mindst fordi en sådan hybriditet i form af det forurenede hav udgør en reel trussel mod det verdensbillede, hvor naturen er bestemmende, og hvor den grønlandske fangst og mad er afgørende for den enkeltes velbefindende og kollektive tilhørsforhold. Sagt på en anden måde bliver fangerproduktionsmådens begrebslige associationskæde mellem natur, fangst og konsumtion af havpattedyr udfordret af det videnskabelige udsagn om, at kviksølvophobningen i havpattedyr er sundhedsskadelig, fordi der er tale om en hybrid af natur-kulturer frem for ren natur.

Marx giver os koden til at forstå kompleksiteten i denne proces, når han påpeger dialektikken mellem subjekt og objekt i hhv. produktions- og konsumtionsprocessen. I forhold til arbejdsprocessen beskriver han, hvordan naturkræfterne (vind, hav, vejr) sættes i bevægelse for at producenten kan tilegne sig naturprodukterne i en form, der er tillempet egne behov. Det dialektiske i Marx' videre betragtning består i, at producenten, samtidig med at han gennem denne bevægelse indvirker på og ændrer naturen uden for sig selv, ændrer sin egen natur (Marx 1971a, 1. bog 1:218). *Arbejdsprocessen* rummer således et underfundigt potentiale for et omvendingsforhold mellem subjekt og objekt på samme måde som konsumtionen:

"At mennesket f.eks. i ernæringen - en form for konsumtion - producerer sin egen krop, er klart. Dette gælder imidlertid om enhver anden form for produktion, der på den ene eller anden måde producerer et aspekt af mennesket." (Marx 1974, 203–4).

Når producenterne sender deres produkter ud på markedet som varer, skaber de ifølge Marx en social magt, som de ikke behersker, men tvinges til at underkaste sig ikke mindst som produktive konsumenter. Det er derfor, Marx kan begribe arbejdskraften som den nye ting, der i overgangen fra simpel vareproduktion til tidlig kapitalisme dukker op på varemarkedet. En ting som ikke produceres for markedet som vare, men som købes og sælges, som om den var en vare. Igen er pointen, at der i processen skabes en tingsliggørelse, som virker ind på de subjekter, der som udgangspunkt har helt andre intentioner.

Hvor Marx har haft blik for den usikkerhed, varemarkedet kunne skabe for producenter og arbejdere, så havde han ikke på samme vis forudset den måde, hvorpå enkle vareproducenters praksis skulle blive underlagt den usikre skæbne, som det kollektive forbrug af de naturlige

ressourcer har afstedkommet. Et forbrug som må siges at stå i tæt relation til den kapitalistiske produktionsmådes hastighed og intensivitet, men som ikke desto mindre rammer de producenter, som opererer inden for helt andre produktive konsumptionscyklusser end den kapitalistiske. Både overfiskning, havforurening og klimaforandring er blevet til elementer i en social magt, som ingen fisker eller fanger uanset produktionsform undslipper. Biologernes mange kvotereguleringer udgør et interstatsligt parlamentarisk svar på i hvert fald et af disse problemer, nemlig overfiskning. Tages dette problem med i betragtning bliver det muligt at parafrasere Marx: Når producenten sætter naturkræfterne i bevægelse for at tilegne sig disse i en form tilpasset egne behov, er han medskaber af en naturvidenskabelig magt, kvotereguleringen, som han ikke selv behersker. Jf. fiskeren der tvinges til at tænke både i, hvad det betaler sig at fiske i henhold til biologernes kvoteopgørelser, og hvornår torsken er fisket op i henhold til den samlede tilladte kvote. I det følgende behandler jeg derfor det aspekt fra mine optegnelser, som omhandler de fiskende vareproducenters oplevelse af, at deres livsførelse ikke alene underkastes markedets love, men ligeledes de naturvidenskabelige love.

Kvotens fetich karakter

I den sammenhæng er det relevant at undersøge kvotereguleringens betydning for arbejdsprocessen. Det har fiskeren, William Jacobsen, fra Nuuk, et bud på. Han fortæller at før, der var kvoter på de forskellige arter, var det mere afslappet:

”før i tiden så man mere afslappet, måske skal man lige have noget til konfirmationen. (...) ok, så nu har vi fisket, og det er nok, lad os tage lidt af det der mere afslappet. Men det gør man ikke mere [efter der er kommet kvoter på]. Nu SKAL der fiskes meget. (...) Nu skal der fanges SÅ meget. ”. (samtale 44).

William udtrykker her, hvordan kvotereguleringen går ind og understøtter en praksis orienteret mod dyret som kvantitativt forhold, frem for at være orienteret mod hvad det sociale fællesskab har brug for. Som kvoteret art går rensdyret fra at være et rensdyr målrettet en særlig brug med værdi for et fællesskab (fx som kød til konfirmationen) til at blive rensdyr nr. 1 ud af de 5, som licensen giver ret til per licenshaver. Fiskeren skildrer dermed en ændring i et praksisforløb, som minder om overgangen fra en praksis målrettet brugsværdi til en praksis målrettet bytteværdi. Det paradoksale i Williams udsagn er, at den praksisændring, han beskriver som følge af kvotereguleringen, er stik modsat den, kvotereguleringen er sat i verden for at skabe. Kvotereguleringen blev i 1970'erne skabt med henblik på at begrænse ressourceræset, mens

William skildrer det som begyndelsen til et ressourceræs. Formuleret på en anden måde så bevarer kvotereglerne ikke fiskene, som de er. De gør dem først til delmængder, og det er som sådanne mængder de måles, indsamles og kontrolleres af biologerne med bevaring for øje. Subjekter, der var afhængige af dyr, bliver afhængige af tal. På samme måde som i vareudvekslingen producerer kvotereguleringen derfor ikke blot en genstand til subjektet, men også et subjekt til genstanden.

Kvoter kan anskues som en teknik forstået som en særlig måde at gå til verden på, en særlig måde at ordne verden på. Verden bliver adspurgt i kvotens termer, hvor meget er TAC'en på i år? Hvornår er kvoten fisket op? Dette kan atter sættes i perspektiv med Marx:

"Her synes produkter af den menneskelige hjerne [kvoterne GS] at være selvstændige væsener, der er begavet med eget liv og har en relation til hinanden og til menneskene. Således er det i vareverdenen med produkterne af den menneskelige hånd. Dette kalder jeg den fetichisme, der klæber ved arbejdsprodukterne, så snart de produceres som varer, og som derfor er uadskillelig fra vareproduktionen [kvotereguleringen GS]." (Marx 1971b, 1. bog 3:172 Bd. 1).

Man kan sige at den fetichisme, som klæber til arbejdsprodukterne, så snart de produceres som varer, klæber sig til dyrene, så snart de bliver kvoteret. Følgende udsagn kunne således også gælde for de kvoterede arter: *"Det [er] udelukkende den bestemte sociale relation mellem menneskene selv, som her i deres indbildning tager form af en relation mellem ting."* (Ibid.). Kvotereguleringen er med andre ord med til at tingsliggøre sociale relationer.

Da kvoteringsmodellen blev indført i Danmark i 1974, så man det som en mulighed for at gennemføre en saglig, videnskabelig og økonomisk plan for at undgå konflikt og krig og være fri for politisk infiltration og magtmæssig pression ("Dansk fiskeritidende" 14. juni, 5).

Kvoteringsmodellen betød, at de ellers flygtige og grænseoverskridende fisk kunne gøres til staters private ejendom. På den ene side blev kvotesystemet sat i verden med henblik på at lade videnskab og teknik løse sociale problemer gennem en mere retfærdig omfordeling af den fælles naturressource. På den anden side skabte man hermed en teknisk-videnskabelig magt, som den enkelte fisker måtte underkaste sig. Interessant nok er sidstnævnte allerede beskrevet tilbage i 1974, hvor det i Dansk Fiskeri Tidende lød: *"I dag fanges fiskene på biologernes regnemaskiner og ved fiskerikommissionernes forhandlingsborde, før de fanges af fiskerne ("Dansk fiskeritidende" 19.december, 34).*

Mange fiskere og fangere yder denne tingsliggørelse og underkastelse modstand ved at se bort fra reglerne og ignorere kvoterne, så dagen kan fortsætte med at fremstå som en helhed (som dagsværk), arbejdet følge årsrytmer frem for kvotedatoer, fangsten rettes mod et socialt fællesskab som brugsværdi frem for varens bytteværdi eller kvotens talværdi. I den statslige logik kan denne adfærd karakteriseres som kriminell, men i praksis har både Hjemmestyret og Selvstyret udvist en vis tolerance heroverfor, jf. det åbenlyse uformelle salg af fisk og fangst foran Brugseni i Nuuk.

Fiskene måles i samarbejde med lokale fiskere, så de kan indgå i biologernes skemaer. William Jacobsen er en af dem, som gerne samarbejder med biologerne, men forbliver kritisk overfor selve kvotelogikken, som for ham fremstår som en fremmed begrebsverden, der igangsætter snarere end reducerer ressourceræset. Foto: Kitte Vinter-Jensen (Pinngortitaleriffik - Grønlands Naturinstitut 2012)..

Den teknisk-videnskabelige horisont

Mange af de biologer, som er vant til at måle, observere og regne på naturressourcerne er uforstående overfor, hvorfor den gruppe, som er mest afhængig af ressourcen, ikke ønsker at opfylde de biologiske kvotekrav, der bl.a. er sat i verden for at sikre deres egne fremtidige indtægter. Der er opstået en række konflikter som følge heraf. Demonstrationen i Nuuk d. 6. Oktober 2011 (Pinngortitaleriffik - Grønlands Naturinstitut 2011, 13) er et eksempel på sådan et møde mellem biologerne, som dem der sætter kvoten, og fiskerne, som på den anden side mener, den sættes for lavt.

Bag sidstnævntes forståelse af kvotereguleringen kan ligge en anden videnshorisont, funderet i et generationsoverleveret kendskab til vind, vejr, fjordsystemer, sæsonrytmer m.m. Selv om Naturinstituttet arbejder med at inddrage det, antropologer har promoveret som lokal viden for at mindske gabet mellem biologernes og fiskernes viden (ibid.), er der fortsat tale om en strukturel modsætning som besværliggør en sammensmeltning mellem de to horisonter. En af biologerne illustrerer det på følgende måde:

”vi prøver at undgå at forfalde til sådan nogle ”vi har hørt” argumenter. Det kan vi ikke rigtigt, det er svært at bruge som argumenter i sådan en sammenhæng. Det er rigtig svært at bruge den [fiskernes] viden, men det er jo lige meget hvilket emne, man snakker med fiskere om, det er der det går galt. Så siger jeg til ham [fiskeren]: jeg kan ikke bruge det, du siger til noget. Det er ikke, fordi jeg ikke tror på dig, men jeg kan ikke lave en tabel og så sige: sådan og sådan, - og det er jo det de helst vil, både til MSC [Marine Stewardship Council – bæredygtigheds certifikat] og alt det andet.” (samtale 17).

Udsagnet viser tydeligt, hvordan der ikke er tale om manglende tiltro til fiskeren fra biologens side. Biologens videnskabelige praksis kan imidlertid kun gælde som videnskabelig for så vidt, et forskerkollektiv herunder globale certificeringsordninger, internationale organisationer, faglige fællesskaber m.m. anerkender det som sådan, og her falder fiskernes lokale viden ofte uden for. Det handler derfor ikke om, hvem der har ret, men hvilken viden der kan anerkendes som sådan. Det er lige netop her, jeg i mine optegnelser er stødt på noget, der fremstår som en strukturel kontrast, uafhængig af de empiriske subjekters holdninger og meninger. En kontrast som har fået mig til at gå ind i teoriværkstedet for at se, hvordan jeg kan beskrive den på en mere almen måde. På den ene side har jeg allerede et begreb for fangerproduktionsmådens praksis og

begrebsverden. Det jeg mangler er, hvad der strukturerer biologernes horisont, og hvorfor denne horisont bliver en så magtfuld faktor for fiskere og fangeres livsførelse og begrebsapparat.

I den forbindelse har jeg fundet inspiration i Jürgen Habermas' bog, *Teknik og videnskab som "ideologi"* (1968). Her skelner han mellem instrumentel og kommunikativ handlen. Førstnævnte er det, han forstår som grundlæggende for teknikkens historie (Habermas 2005, 45), og som jeg vil argumentere for ligger til grund for den biologiske videnshorisont. Instrumentel handlen retter sig ifølge Habermas efter tekniske regler, der beror på empirisk viden (ibid. 50). De implicerer i hvert tilfælde betingede prognoser om iagttagelige hændelser, fysiske eller sociale, som kan vise sig at være gyldige eller usande. Adfærden ved et rationelt valg retter sig efter strategier, der beror på analytisk viden. De implicerer afledninger fra præferenceregler (værdisystemer) og almene maksimer og disse sætninger vil så være enten rigtigt eller forkert afledte (ibid.).

I henhold til mit udgangspunkt, konflikten mellem biologerne og fiskerne, så er det lige præcis denne instrumentelle handlingstype, jeg har fundet udbredt i samtalerne med biologerne ved Grønlands Naturinstitut. Jf. citatet ovenfor: "*Det er ikke, fordi jeg ikke tror på dig, men jeg kan ikke lave en tabel og så sige: sådan og sådan.*".

På den anden side står den kommunikative handlen, som retter sig efter obligatorisk gældende normer, der definerer gensidige adfærdsforventninger og må forstås og anerkendes af mindst to handlende subjekter (Habermas 2005, 46). Den måde, som naturen må fremstå på i sidstnævnte handlingstype, giver Herbert Marcuse et bud på, når han beskriver en ikke-instrumentel eller teknisk indstilling til naturen. I stedet for at behandle naturen som *genstand* for mulig teknisk disposition kan vi møde den som *modspiller* i en mulig interaktion (ibid.). I stedet for den udbyttede natur kan vi søge den broderlige natur. På et endnu ufuldstændigt intersubjektivitets niveau kan vi tiltro dyr og planter og sten subjektivitet og kommunikere med naturen i stedet for som ved den afbrudte kommunikation kun at *bearbejde* den (ibid.).

Overført til livsformsanalysens anskuelsesmåde er biologernes praksis kendetegnet ved, at de igangsætter midler såsom teknologiske redskaber, videnskabelige modeller og kalkuler med henblik på målet, en større viden om naturen som objekt. Helheden af denne praksis kan derfor kaldes for teknisk-videnskabelig.

I fangerproduktionsmådens praksis og begrebsverden forholder det sig omvendt. Her er fangeren underkastet naturens vilje. Naturen, de naturlige kræfter, på grønlandsk ”Sila”⁵¹, forstås som det subjekt, der igangsætter midler, som virker ind på menneskene som mål. Den dygtige fanger skal derfor ikke gennemlyse naturen. Nok skal han kende til naturens kræfter, vind, hav og vejr, men der er tale om et kendskab, der minder mere om en dans mellem to subjekter (s-s) fremfor at være karakteriseret af videnskabsmandens belysning af naturen som objekt (s>o). Jf. skulpturen af Havets Moder i kontrast til Hans Egede. På den ene side står altså den instrumentelle praksis afledt af den teknisk-videnskabelige forståelseshorisont, på den anden side den kommunikative afledt af fangerproduktionsmåden. De to praksisformer og begrebsverdner står på denne baggrund i kontrast til hinanden og må nødvendigvis være blinde overfor hinandens problematik, fordi naturen i den ene begrebsverden primært er objekt og i den anden primært subjekt eller *modspiller*.

Med udgangspunkt i denne kontrast er det forståeligt, hvorfor biologer og forvaltere mener, at fiskere og fangeres (m.fl) teknologikapløb og konkurrence forårsager ændringer i det naturlige kredsløb bagom ryggen på dem. Ændringer som ud fra den teknisk-videnskabelige horisont kan observeres, måles og dokumenteres. Men det strukturelle perspektiv gør det samtidig muligt at forstå, at også fiskere og fangere har en pointe, når de påpeger det teknisk-videnskabelige terræns blindhed ved at vise, hvordan naturen som subjekt, det vil sige selvberørende helhed, gang på gang undslipper den teknisk-videnskabelige observation, kalkule og beregning. Altså, at naturen hele tiden er noget andet og mere end det, biologerne kan indfange med deres redskaber og få til at passe ind i deres tabeller. Naturen bliver altså ikke kun til noget andet som følge af fiskernes praksis. Den bliver også til noget andet, så snart den teknisk-videnskabelige beregning tager *den* i betragtning som objekt, sådan som fiskeren William så tydeligt redegjorde for i forbindelse med de negative konsekvenser af kvoteforvaltningen.

⁵¹ I Knud Rasmussens interview med åndemaneren, Najagneq, gengivet i optegnelserne fra den 5. Thule ekspedition, udlægger Najagneq Sila som: *”En stærk ånd, universets, vejrets, ja, hele jordelivets opretholder - så vældig, at hans tale til menneskene ikke lyder gennem almindelige ord, men gennem storme, snefald, regnskyld, havets oprør, gennem alle de kræfter som mennesket frygter. Men han har også en anden måde at tale på, gennem solskin, havblik, eller små, uskyldige legende børn, som intet forstår. (...) Han er forsvundet i sit uendelige intet og bliver borte, så længe menneskene ikke misbruger livet, men nærer ærbødighed for den daglige føde”* (Lauritzen 1979, 15)

Modsætning mellem funktionskrav og begrebsverden

I mine optegnelser har jeg fundet adskillige eksempler på, at fiskere og fangere underkastes den instrumentelle eller den strategiske rationalitets betingelser (Habermas 2005, 57), herunder biologernes regnemaskiner og fiskerikommissæres forhandlinger. Det kommer bl.a. til udtryk, når fiskerne bruger de kvotetekniske termer i deres hverdagsprog, og samtalerne ved fiskerikajen kommer til at omhandle, hvor meget TAC'en er på i år. Det ses også i den politiske kamp om, hvor mange kvoter fiskerne får, eller når struktureringen af hverdagslivet underlægges den kvotetekniske måling frem for sæsonrytmen. I disse sammenhænge er henvisningen til TAC og kvoter ikke oversat til fangerproduktionsmådens begrebsverden, snarere er der tale om, at den teknisk-videnskabelige begrebsverden overdeterminerer fangerproduktionsmådens.

I den forbindelse er det afgørende at medtænke, hvordan produktionsmåderne altid artikuleres i hierarkier inden for en samfundsformation. Det betyder, at på de områder, hvor deres funktionskrav til samfundsformationens økonomiske, ideologiske og politisk-juridiske niveau er uforenelige, så får de produktionsmåder, som ikke er dominerende opfyldt deres funktionskrav på den dominerende produktionsmådes vilkår (Højrup 1996, 128). Sidstnævntes mulighedsbetingelser overdeterminerer med andre ord opfyldelsen af de andres funktionskrav i den pågældende artikulationsform (ibid.). I forlængelse heraf kan man sige, at det gælder for den selvstændige fisker og fanger, der stræber efter at opretholde den frie fiske- og fangstret i takt med naturens rytmer, at vedkommende må underkaste sig kvoteteknikkens tidslighed. Bl.a. ved at omstrukturere hverdagslivet ud fra den mekaniske tidsligheds måling.

Denne modsætning mellem en livsforms funktionskrav i en bestemt samfundsformation og sammes ideologiske verdensbillede forklarer også, hvorfor den politiske kamp for størstedelen af selvstændige fiskere og fangere (FPM/EVP) kan lyde på højere kvoter, dvs. et teknisk-videnskabeligt krav, samtidig med at den kvotetekniske begrebsverden kan virke fremmed for den måde, selv samme gruppe forstår sig selv og omverdenen på, dvs. gruppens livsformsbestemte begrebsverden.

De fiskere og fangere, som kræver højere kvoter, kan derfor ikke per automatik siges at praktisere det, antropologer kategoriserer som lokal viden, forstået som den biologiske videnskabs antitese. Kravet om højere kvoter er snarere et resultat af det, som fiskeribiologiens

kvoteteknikker i første omgang har været med til at skabe. Det er så at sige kun relevant inden for den teknisk-videnskabelige begrebsverden, også selv om det kommer som et krav fra selvstændige fiskere og fangere, som på andre punkter udøver praksis indenfor FPM eller EVP. Gennem dette krav ændres ikke kun fangerens eller fiskerens objekt fra brugs- til bytteværdi, fiskerne bliver også selv til det, etnologen, Jeppe Høst, kalder for *a client of science* (Høst 2012). Der produceres ikke kun en genstand til subjektet, men samtidig et subjekt til genstanden, for atter at parafrasere Marx.

Til de kystnære fiskere og fangeres kamp for højere kvote hører imidlertid også en mangel på forståelse for, at et land på Grønlands størrelse i den grad har brug for at begrænse lige netop det kystnære fiskeri, når kvotetrækket for det havgående fiskeri, domineret af de store trawlerrederier, er så meget større:

”Vi er jo et kæmpe, kæmpe land, som vi slet ikke bruger. Ikke engang 40 procent af det, som man kan i hele landet, og så kan man jo ikke mene, at man politisk begrænser så meget, at der går ud over mulighederne for indenskærs- og fjordfiskeri. På den måde er det jo sådan, at vi prøver at påvise på den måde, hvordan periodemæssigt og årstalmæssigt, når sæsonen af fiskeriet det foregår, på alle forskellige arter om igen” (samtale 41).

De kystnære fiskere og fangeres krav om mere kvote kan derfor ikke udelukkende forstås som et krav til biologerne om højere kvote generelt, fordi det også kan være et politisk fordelingsspørgsmål om, hvem der får hvor meget af den samlede kvote. Om det er udenskærs- eller indenskærsfiskerne, de enkle vareproducenter eller KPM-producenterne, EU eller Grønland.

Det er i den forbindelse vigtigt at understrege, at en produktionsmåde eller begrebsverden ikke nødvendigvis overdeterminerer hele livsformens praksis og begrebsverden, om end den overdeterminerer dens funktionskrav. Det er ikke fordi fangere og fiskere taler om TACs eller for den sags skyld bruger mobiltelefoner og GPS, at deres egen begrebsverden og praksis svarer til den teknisk-videnskabelige horisont. Et eksempel fra mine optegnelser viser fx, at en daglig omgang med teknologiske redskaber som GPS, mobiltelefoner, termometre m.m. også kan indgå i den begrebsverden, i hvilken naturen er det bestemmende subjekt uden at ændre ved denne praksis' egne midler og mål. Udtalelsen fra en fisker-fanger, som i en periode arbejdede på en turistbåd, der var udstyret med havtermometer illustrerer hvordan. Han konkluderede følgende

på baggrund af termometerets måling af havtemperaturer og observationen af hvalernes tilstedeværelse: *”Der forstod jeg, at den varme vand forårsagede, at pukkelhvalerne ikke ville komme ind der, i fjorden. Så meget bestemmer naturen.”* (samtale 42a). Termometret bliver her til et redskab, der bekræfter den verdensforståelse, hvor naturen er bestemmende subjekt. Denne fisker-fanger bruger altså termometeret, som er udviklet ud fra en helt anden teknisk-videnskabelig begrebsverden på en måde som svarer til vedkommendes egen praksis og FPM-begrebsverden.

Den teknisk videnskabelige herredømmestruktur

Habermas’ teori er, at den teknisk-videnskabelige produktionsmåde har indtaget en højere hierarkisk position i de senkapitalistiske stater i takt med, at produktivkræfterne på deres teknisk-videnskabelige niveau træder ind i en ny konstellation med produktionsforholdene. De fungerer således ikke længere som grundlag for en kritik af de gældende legitimeringer for den politiske oplysning. De bliver selv legitimeringsgrundlag (Habermas 2005, 42).

Denne overordnede herredømmestruktur er jeg er stødt på i mit materiale, når grønlandske fiskere giver udtryk for på hverdagslivsniveau, at biologerne i stigende grad er dem, der bestemmer over livsførelsen, eller når samtalerne ved fiskerikajen i stigende grad omhandler TACs og international kvotepolitik. Her udtrykt af en fisker fra Uummanaq:

” Livet var meget hårdt, da biologerne blev Naalakkersuisut [på dansk, regeringen, direkte oversat, dem der bestemmer] med Ane Hansen [dåværende fiskeriminister, IA] i spidsen” (Mølgaard 2014).

Fiskeren refererer her til IA-De-Ka koalitionen fiskeripolitik, som i fiskerens øjne gjorde biologerne til en del af det politiske team. I kontrast hertil mener han, at Naalakkersuisut efter landstingsvalget i 2013, hvor Siumut partiet igen blev regeringsbærende: *”har mere forståelse for vort [fiskere og fangeres] liv og vore behov”* (ibid.). Denne udtalelse blev bakket op på tværs af mine optegnelser, hvilket høres i følgende udtalelser: *”dengang før ’79 tror jeg, det er Royal Greenland og de store firmaer, der styrer, men nu begynder politikerne at komme ind i det, og så begynder de at styre det selv med biologerne.”* (samtale 42). *” eftersom de forløbne fire år, politikerne de lytter meget efter, hvad biologerne de får... kommer med.”* (samtale 41).

I det følgende beskriver jeg den teknisk-videnskabelige dominans fra en lidt anden vinkel, nemlig som den kom til udtryk i samtalen med en nyopstartet fiskerikonsulent i Nuuk. Han havde stor indsigt i international kvotepolitik og kunne se, at det var en mangelvare blandt de mange selvstændige fiskere og fangere, hvis skæbne afhang heraf. Heraf udsprang idéen om at starte egen virksomhed som fiskerikonsulent:

” i 2011 der var vi [i Grønland] oppe og give måske 6 kroner for et kilo torsk. I ’12 der satte Island, Norge og Rusland deres kvoter delvist op, og det satte så verdensmarkedspriserne ned, så vi måtte ned på 5 kroner i ’12. I ’13 der er der Barentshavskvoten på den norske og russiske torsk den er gået op til en million tons. Det er en forhøjelse på 30 procent. Jeg har sagt, lad os holde fingrene væk fra torsken i ’13, for der er ikke noget, der kan betale sig.” (samtale 37).

Det gik som konsulenten forudså på baggrund af en analyse af de biologiske kvotefordelinger mellem stater. Royal Greenland kunne berette om mere omsætning på torsk og mindre indtjening i regnskabsåret 2012-2013 (Vejrup 2014). Konsekvensen for torskefiskeren (jf. livsførelse 2), som lige har lånt til en større båd, og hvis redskaber og studeplads er specialiseret i bundgarnsfiskeri af torsk, er barsk. Man kan godt sige, at det er verdensmarkedet, som her agerer bestemmende overfor livsførelsen, men det er samtidig en forsimpning. Prisnedgangen på torsk i Grønland skyldes ikke det kapitalistiske markeds egen logik, men kvoten som teknisk-videnskabelig formidlet natur på verdensmarkedet.

Forud for om den torskefisker, som lige har købt en ny båd i Paamiut, kan klare sig på sigt, går altså nogle meget komplicerede politisk-videnskabelige forhandlinger mellem EU’s medlemslande og stater indbyrdes, som refererer tilbage til det internationale havforskningsråds (ICES)⁵² rådgivning og bestemmelse af den maksimalt tilladte fangst, TAC.

Her er der tale om en teknisk-videnskabelig problematik som forudsætter, at der er stater, som indgår i forhandlinger med hinanden ud fra et videnskabeligt grundlag, der som udgangspunkt står uden for politisk forhandling. Biologernes begrebsdannelse og praksis kommer således til at spille en afgørende rolle, netop fordi deres rådgivning placeres et sted uden for det politiske felt,

⁵² Danmark er medlem af ICES på vegne af Grønland.

hvor det tillægges en dommerrolle over det politiske. Forskeren Bjørn Hersoug har påpeget, hvordan denne videnskabelige dommerrolle var særlig udtalt frem til 1990, hvor ICES gav klare anbefalinger, som ofte blev fremstillet som hårde fakta. Ikke mindst fordi aktørerne i forvaltningsprocessen valgte at behandle dem som hårde fakta, hvilket de i sagens natur kun blev endnu hårdere af (Hersoug 1999, 343). Efter 1990'erne ændrede ICES deres anbefalinger, som kom til at hedde: biological reference points (BRF), hvilket medførte at det politiske spillerum for at manøvrere med TAC'en blev større (Hersoug 1999, 343). På den måde er forholdet mellem det teknisk-videnskabelige og politiske niveau i verdensformationen noget, der hele tiden står til forhandling i de enkelte samfundsformationer, globalt såvel som lokalt.

Opsummering

Samlet set har analysen af de mange determinerende instanser, en selvstændig fiskerifangertilværelse må underkaste sig, vist:

- 1) Hvordan den frie fangstret kun er fri, for så vidt denne frihed er skabt gennem en beskyttende, demarkerende suveræn håndhævelse (EU, Rigsfællesskabet, Selvstyret).
- 2) Hvordan den natur, der kan virke bestemmende for livsførelsen, altid allerede er forarbejdet, muteret og manipuleret, og derfor bedst forstås ud fra en subjekt-objekt dialektik. Noget, der som udgangspunkt opfattes som natur, kan m.a.o. allerede være tingsliggjort som følge af arbejdsprocesser (Marx) og teknisk-videnskabelig manipulation (Habermas).
- 4) At der bag de mange konflikter mellem fiskere og biologer er en strukturel kontrast mellem hhv. den teknisk-videnskabelige horisont og fangerproduktionsmåden. I den ene anskues naturen som objekt i den anden som subjekt. I den ene dominerer den instrumentelle handlen. I den anden dominerer den kommunikative handlen.
- 5) At den teknisk-videnskabelige dominans i den grønlandske samfundsformation afhænger af politiske konjunkturer, som igen afhænger af staternes indbyrdes anerkendelsesforhold og herredømmestrukturer.

Efter denne afrunding på natur-kultur dialektikken hos livsformerne i FPM og EVP skal det nu handle om de optegnelser, der beskriver varianter af den kapitalistiske produktionsmåde. Den første omhandler Royal Greenland, som er den mest afgørende distributionsfaktor i det grønlandske fiskeri samlet set. Der hersker en vis ambivalens i befolkningen overfor Royal Greenland, hvilket ikke mindst skyldes virksomhedens besværlige positionering mellem kystnært og havgående fiskeri, det nationale og det globale, det private og det offentlige.

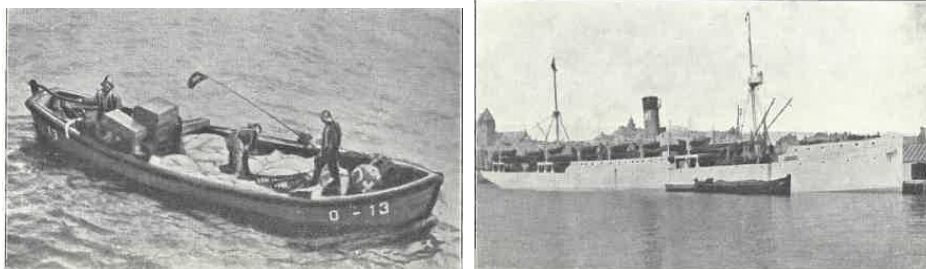
Distributionsrelation 2: Royal Greenland A/S

Historisk introduktion: Fra fremmedfiskeri til store skibe

I den historiske redegørelse beskrev jeg, hvordan fiskeriforsøgene i starten af 1900-tallet var med til at skabe de materielle og ideologiske vilkår for den enkelt vareproducerende fisker i Grønland. Fiskeriforsøgene markerede imidlertid ikke i sig selv en omkalfatring af det grønlandske samfund, ligesom de var centreret omkring kystnært fiskeri fra mindre både. Den kulturbeskyttende ideologi dominerede som nævnt fortsat den danske stats styring af landet dengang, hvorfor fangerproduktionsmådens dominans i samfundsformationen som helhed kunne opretholdes. Ole Bendixens *Grønlandsfiskeriet, dets Historie og Fremtidsmuligheder* (1930) var stærkt kritisk overfor netop dette. Bogen giver derfor et indblik i det incitament til også at satse på et havgående fiskeri i Grønland fra store både, som staten fulgte op på efter 2. Verdenskrig. Noget af det, der i 1930 var med til at gøre Bendixen kritisk overfor handelsmonopolet, var et øget fremmedfiskeri uden for de grønlandske kyster. Han mente, at den danske stat gennem dens mangelfulde satsning på fiskeriet og handelsmonopolet hindrede både danske og grønlandske interesser i at få del i de store fiskeressourcer til havs. Ifølge Bendixen afskar regeringens handels- og besejlingsforbud fra 1776 danske fiskere fra at drage fordel af at have de grønlandske havne at falde tilbage på, og dens manglende investering i et grønlandsk eksportfiskeri afskar grønlænderne fra at udnytte fiskeripotentialet til havs:

”Naar hertil kommer, at der baade i England og Norge er startet millionstærke Fiskeriaktieselskaber til Udnyttelse af Havfiskeriet i de grønlandske Farvande, synes det at bære hen mod et Stort- om ikke et Verdensfiskeri, som vi er ganske ude af Stand til at hindre, men som vi paa den anden Side kunde drage Fordele af, hvis vi forstod vores Besøgelsestid (Bendixen 1930, 100).” 53

⁵³ D. 1. april 1925 havde Folketinget vedtaget loven om fangst, fiskeri og jagt i de grønlandske farvande m.v. Her opsamledes en række tidligere bestemmelser, der forbeholdt farvandet inden for 3-mile grænsen til grønlændernes og de bosatte danskeres erhverv (Sørensen 1983, 73). Alle andre måtte ikke komme der uden med særlig tilladelse. Til loven hørte en mere detaljeret procedure for retsforfølgelse af overtrædelser og en udtrykkelig domsmyndighed hos landsfogeden (ibid.). I fremsættelsen af lovforslaget henvistes til, at den opkommende fiskeririgdom ville lokke fremmede nationer til, så det gjaldt om at have retsapparatet i orden (ibid.)

T.v. Motor-dorry⁵⁴ fangst af helleflynder (Helder ekspeditionen 1928), T.h. S/S Helder senere døbt "Arctic Prince" (5000 tons) (Bendixen 1930, 98–99). Billederne, som stammer fra bogen, illustrerer det kapitalistiske storfiskeri, som var karakteriseret ved at overtrumfe det grønlandske og danske fiskeri gennem et klassisk teknologikapløb, hvor kun de største og bedste kunne være med. Billedkilde: (Bendixen 1930, 98–99).

Fremmedfiskeriet samt grønlændernes manglende evne til at konkurrere med de store både på dybt hav var også med til i 1960 at få den førortalte grønlandske politiker, Jørgen C.F. Olsen til at gøre oprør. Det kommer til udtryk i hans avisartikel (A/G nr.18, 1960) med følgende titel: "Vi må ind på fiskeri fra store skibe", som senere blev udgivet som oplysningskampagne (1961). Her kritiserer han statens manglende investeringer i moderne produktionsmidler til fiskeindustrien på lige fod med det, Bendixen gjorde. Der er dog en signifikant forskel, den grønlandske befolkning omtales nemlig som vi:

"I over 30 år har vi vidst besked om de umådelige store fiskerigdomme længere til søs, uden at landet har haft gavn af dem. Vi har hele tiden vidst, hvor store fortjenester andre landes fiskere henter derude, takket være at de var i besiddelse af store fiskefartøjer." (Olsen 1961, 5–6).

Olsen mente bl.a., at problemet med de beskæftigelsesmæssigt forsømte unge kunne løses ved, at de fik oplæringsmuligheder ved trawlerne og deltog i produktionsarbejdet (ibid.6).

Fremmedfiskeriet og det teknologiske kapløb havde også trængt sig på i Mogens Boserups analyser. Ifølge ham lå grønlændernes andel af det samlede grønlandske fiskeri kun på 10 pct i 1961⁵⁵ (Boserup og Svendsen 1963, 63). Boserups løsning på problemet var, at statslig

⁵⁴ Robåde bemanded med kun én mand, der fisker med hånd- og langline. Fiskerne bor på dorymoderskibe, der ligger opankret på fiskebankerne. Fiskene saltes og renses på moderskibet.

⁵⁵ Ud fra en tabel over den samlede fangst af fisk i Davisstrædet og ved Grønlands vestkyst i perioden 1954-1961.

rederivirksomhed skulle give impuls til større enheder i Grønland, bl.a. med henvisning til at staten førhen havde anskaffet rejekuttere til Narssaq:

”Disse kuttere blev i den første tid drevet for statens regning, og de har givet stødet til den udvikling, der er kommet i rejefiskeriet. En del af disse rejekuttere er senere overdraget til fiskerne”(Boserup og Svendsen 1963, 121).

Om rejefiskeriet generelt skriver Boserup endvidere:

”Den grønlandske økonomi har her fået et velkomment indslag af helt moderne og samtidig rentable produktionsmetoder både i selve fiskeriet og i den fabrikmæssige behandling”
(Boserup og Svendsen 1963, 68).

Kontorchef Jens Fynbo fortæller også i sin beretning om fiskeriet til TRAP 1970 om, hvordan fiskeriet i Grønland har ændret sig:

”Det er i dag ikke tilstrækkeligt at fiske m. robåde el. små motorbåde. Udnyttelsen af moderne produktionsanlæg kræver langt større råvaremængder. Derfor må fiskeperioden udstrækkes, og når fisken ikke findes i grønland, må man til søs og hente den. Dette kræver større fartøjer.”(Trap 1970, Bd. 14, Grønland:192).

Fiskeribiolog Horsted giver et dybere indblik i fremmedfiskeriets intensivitet og teknologikapløbets indvirkning på det grønlandske fiskeri, hvorom han siger:

”Normalt deltager 200-250 trawlere i Grønlandsfiskeriet, men mens gennemsnitsstørrelsen 1953 var godt 800 brt., er den formentlig o.1200 brt, nu og stiger stadig, da nybygninger hyppigt er på et par tusind brt. Også maskinkraften er forøget, fra gnmst. Ca. 1000 h.k. 1953 til formentlig 1500 h.k. nu, og den er stadig stigende (...) Mange af de nyeste trawlere er fabrikksskibe med filetfabrik, fryseri og fiskemelsanlæg.” (Trap 1970, Bd. 14, Grønland:186).

Fremmedfiskeriet pressede sig ikke kun på i Grønland. Andre steder har interessekonflikterne mellem kyststater og internationalt fiskeri, som hovedsageligt bestod af trawlere, udviklet sig til reelle stridigheder som fx torskekrigen mellem England og Island, der strakte sig over perioden 1952 – 1976. De to første havretskommissionsmøder i 1958 og 1960 blev oprettet for at løse

lignende konflikter, hvorfor der blev drøftet både maritime zoner og kontinentalsokkelrettigheder her (Taagholt 1992, 35). Det er i korte træk denne komplekse sammensætning af et ydre pres og indre mobilisering, fremmedfiskeri og teknologikapløb, privat- og statsligt initiativ, som er gået forud for det kapitalistiske fiskeri, herunder de grønlandske trawlere, som i dag er en del af Grønlands største virksomhed, Royal Greenland.

Introduktion til Royal Greenland

Historien om Royal Greenland går tilbage til KGH, der i perioden 1776-1950 havde eneret på handel med Grønland, og som opkøbte grønlandske produkter som spæk, skind og fisk. Fra 1950 havde KGH alene forsyningspligt, men dens institutioner fortsatte med at virke herefter. I 1979 overtog Hjemmestyret ejerskabet. I 1985 udskiltes Royal Greenland som en selvstændig virksomhed og i 1990 blev det omdannet til aktieselskab. Ændringen fra statsvirksomhed til aktieselskab medførte et markant systemskifte, idet selskabet overgik til at agere på almindelige og kommercielle vilkår med bl.a. egen finansiering af drift og investeringer (Taagholt 2012, 505). Selv om privatisering jævnligt dukker op som en mulighed, var aktierne i Royal Greenland i 2013 stadig ejet 100% af Selvstyret. Det er dette forhold, der skaber selskabets særlige position mellem statseje og finanskapitalisme.

Eftersom fiskeriet i 2013 udgjorde ca. 90% af landets indtægter, og der med Royal Greenland er tale om landets største fiskeriproducent, er det ikke en overdrivelse at kalde koncernen for den mest afgørende distributionsrelation i Grønland. I perioden 2012-13 havde Royal Greenland A/S en omsætning på 5,3 mia. kr. og ca. 2050 ansatte, hvoraf knap halvdelen er ansat i Grønland (Friis u.å.). Virksomheden ejede og drev desuden i samme periode tre havgående rejeproduktionstrawlere og en havgående trawler til fangst af hellefisk, torsk, rødfisk m.m. samt en række skibe til indenskærs fiskeri (ibid.). Virksomhedens økonomiske succeser og fiaskoer kan aflæses direkte i det nationale regnskab. Hertil kommer dens direkte indflydelse på landets bosætningspolitik. Lukker Royal Greenland en bygdefabrik, kan det betyde en hel regions affolkning. Det er derfor ikke uden grund, at man i dokumentarfilmen, *Byen ved verdens ende* (2012), kunne høre en af den nordgrønlandske bygd Niaqornat's beboere omtale den lokale Royal Greenland fiskefabrik som bygdens hjerte. I filmen er vi vidne til bygdens forsøg på at overleve efter Royal Greenlands beslutning om at lukke fabrikken. Hjertemetaforen går igen i den forbindelse, fordi lukningen viser sig at svare til, hvad der kan sammenlignes med et hjertestop for bygden. Dog stopper beboernes kamp for overlevelse ikke af den grund, og de forsøger selv at skabe et alternativ til Royal Greenland ved at genåbne fabrikken som a.m.b.a. (andelsselskab med begrænset ansvar). Hjertemetaforen kan imidlertid også bruges på landsplan, hvor Royal Greenland kan siges udgøre Grønlands hjerte, i hvert fald hvad angår det økonomiske kredsløb. Det er derfor også i og omkring Royal Greenland, at mange af Grønlands modsætninger sameksisterer og brydes. Det være sig mellem produktionsmåder, livsformer og forskellige suverænitetstrategier, hvilket det følgende skal handle om.

Jeg vil starte med at redegøre for Royal Greenland ud fra en livsformsoptik, ligesom jeg har gjort med den forudgående producent-distributionsrelation. Fordi jeg ikke forud for denne optegnelse har redegjort for den teoretiske bestemmelse af karrierelivsformen på samme måde som med fangerproduktionsmåden og den enkle vareproduktion, vil jeg starte med en sådan redegørelse for dernæst at beskrive, hvordan Royal Greenlands's administrerende direktør helt konkret lever op til karrierelivsformens bestemmelse i den statsejede, finanskapitalistiske virksomhed. Det skal i den forbindelse nævnes, at jeg ikke selv har haft en længere samtale med direktøren. Jeg har derimod haft samtaler med en produktionsdirektør og et par managere, hvilket jeg trækker på i de efterfølgende mere analytiske og reflekterende afsnit om Royal Greenlands dilemmaer med hensyn til folkeeje og livsformsmodsætninger. Men først skal det handle om karrierelivsformen, og hvordan den administrerende direktør praktiserer unicitetsproducentens kunst i uundværlighed.

Karrierelivsformen

I teoriafsnittet har jeg beskrevet, hvordan kapitalen, i den variant af den kapitalistiske produktionsmåde (KPM) hvor kapitalen er flydende, må være ubundet af ejernes særlige erhvervsmæssige kvalifikationer som producenter og disponenter (Højrup 1989, 205). Med indførelsen af aktieselskabet opsplittes den produktive kapitalists arbejdsopgaver derfor i hhv. finanskapital og virksomhedsledelse, hvilket har ført til livsformsanalysens udspecificering af hhv. investorlivsformen, som jeg vil redegøre for senere og karrierelivsformen. I sidstnævnte, som altså har med virksomhedsledelse at gøre, lever man af at sælge evner og idéer, som kan bringe den enkelte virksomhed foran sine konkurrenter med hensyn til at nedbringe varenes kostpriser og udvikle nye produkter, skabe gunstige alliancer med kundegrupper, konkurrenter og kapitalgrupper, omgå konkurrencen, nedsætte omkostninger og andre tiltag, der kan skabe profit til moderselskabets ejere (Højrup 2002, 280) . Denne praksis bliver altså til en mulig eksistensmåde ved at producenten gør sig uerstattelig eller leverer uundværlige ydelser. På den måde kan man tilvejebringe arbejdsbetingelser, der gør det muligt at udarbejde nye ideer til konkurrenceforbedrende forspring, som virksomhederne efterspørger (Højrup 1996, 117).

Betragtet som en vare er det derfor ikke en hvilken som helst arbejdskraft, man sælger som karriereorienteret, men derimod en kvalitetspræget og unik indsats (Mørkegaard 1993, 65). Derfor er unicitet og uundværlighed kernebegreber i karrierelivsformens praksis. Skal det lykkes at oparbejde kvalifikationer, der kan fremstå unikke for en virksomhed, der konkurrerer på det globale marked, indgår man i konkurrence med unicitetsproducenter fra hele verden. Ens praksis må derfor hele tiden være orienteret mod at demonstrere, hvordan man i kraft af unikke egenskaber og evner er uundværlig for virksomheden.

Royal Greenland direktionen i maj 2013 uden den administrerende direktør Mikael Thinghuus, som ikke var på kontoret den dag billedet blev taget. Fra venstre CFO Nils Duus Kinnerup, koncern-, salgs- og marketingsdirektør Bruno Olesen og koncern produktionsdirektør Lars Nielsen. Meget ofte når en ny lederstilling besættes af en person fra Danmark, rejser det en politisk debat om, hvorvidt der kunne have været en kvalificeret hjemmehørende grønlander til at besætte posten. Billedet vil derfor i en grønlandsk kontekst kunne læses som udtryk for danskeres dominans inden for den økonomiske sektor. Foto: Royal Greenland. Billedkilde: (Duus 2013).

Karrierelivsformen i Grønland

Den arbejdskraft, Grønland har tiltrukket siden Hjemmestyrets indførelse, er primært dansk, hvid, kristen, højtuddannet og overvejende mandlig (Petersen 2005, 169). Det er en arbejdskraft, der i forhold til det lokale arbejdsmarked ofte er særdeles velbetalt, dvs. en økonomisk privilegeret arbejdskraft, der gerne rejser igen efter få års ophold i landet (ibid.). Ifølge magtudredningen (2003) fremgår det, at 11 pct. af det offentlige erhvervsliv og 10 pct. af det private erhvervslivs ledere er bosat i Danmark og kun flyver til Grønland, når der skal være bestyrelsesmøde (Christiansen og Togeby 2003, 85)⁵⁶. Andre af de danske tilkaldte erhvervsledere bliver grønlandsk gift, får børn i Grønland og deltager på lige fod med andre i samfundslivet. Denne gruppe lider under at blive stemplet som danskere, selvom tilhørsforholdet til Grønland måske for længst har overhalet det til Danmark (pers. obs). Den administrerende direktør, Mikael Thinghuus, er et eksempel på den første kategori, hvorimod, produktionsdirektøren, Lars Nielsen (th. på billedet), hvis synspunkter jeg kommer ind på senere, er et eksempel på sidstnævnte.

Man kan i forlængelse heraf skelne mellem to karrieretyper i Grønland. Den ene har kortsigtede forventninger med hensyn til varigheden af deres ophold i Grønland, den anden har langsigtede forventninger (Kahlig 2001). I den ene variant indgår stedet, Grønland, eller de på stedet unikke arbejdsopgaver som en del af den unicitet, man i karrierelivsformen lever af at omsætte til de konkurrenceforbedrende tiltag, som virksomhederne efterspørger. I den anden udgør Grønland det hjem, som skal sikre livsformens eksistensvilkår på længere sigt. Det er også forklaringen på, at dem med langsigtede forventninger ofte indgår aktivt i de grønlandske råd, bestyrelser og organisationer med dertilhørende indflydelse på samfundsudviklingen i øvrigt.

⁵⁶ Det samme fænomen er imidlertid kendt fra internationale koncerner, der har virksomheder i Danmark (ibid.).

Mikael Thinghuus' karrierepraksis og midlertidighedens paradoks

Mikael Thinghuus pendler i 2012 mellem sit hjem i Århus og koncernens afdelinger i Nordjylland og Grønland. Han lever derfor op til den variant af karrierelivsformen, som har kortsigtede forventninger til opholdet i Grønland. Af den danske avis, Kristeligt Dagblad, fremgår det, at der på Thinghuus' visitkort i 2012, da han blev administrerende direktør i Royal Greenland, blandt andet har stået både IBM, Det Berlingske Officin og Alk-Abello (Kronholm 2012). Mest kendt har han været for sin tid i skokoncernen Ecco, hvor han i fem år fra 2003 var viceadministrerende direktør. Han gennemførte blandt andet en ekspansion på nye markeder først i Østeuropa og siden i Kina (ibid.). En af de næste opgaver, han tog på sig, var at samle møbelvirksomhederne Idémøbler og Ilva under det nye IDdesign for kapitalfonden Axcel (ibid.). Thinghuus har med andre ord ikke haft svært ved at demonstrere overfor Royal Greenlands bestyrelse, at han besidder lige netop de unikke evner, der skal til for at få koncernen til at innovere sig frem til et konkurrenceforspring på det globale marked for seafood produkter. Hertil kommer hans indsigt i det kinesiske og østeuropæiske marked og et omend sparsomt kendskab til Grønland fra sine unge dage (ibid.).

Thinghuus har efter eget udsagn aldrig rigtigt planlagt sin karriere. Som regel er der bare dukket noget nyt og interessant op, og så har han slået til (Kronholm 2012). Denne beskrivelse svarer til essensen af en karrierelivsformspraksis, hvor målet for det gode liv ikke defineres ud fra tilhørsforholdet til et eksakt sted og dertilhørende videreførelse af de stedbundne produktionsmidler, som i familiebruget inden for landbrug, fangst eller fiskeri. Det gode liv er heller ikke som i det, man inden for livsformsanalysen kalder den produktive kapitalists livsførelse, bundet til en virksomhed og dennes gode navn, som forventes at gå i arv til næste generation (sådan som jeg vil skildre det i distributionsrelation 3). Karakteristisk for aktieselskabet er, at alle de involverede aktører enten opnår lønnet beskæftigelse, karriere eller afkast. Hvis ikke virksomheden lever op til forventningerne herom, kan aktørerne trække sig ud af den og søge hen til konkurrerende virksomheder (Højrup 2002, 281). Dette skaber *midlertidighedens paradoks*, som betyder at samtlige af den kapitalistiske virksomhedstypes komponenter er midlertidige (ibid.). Det vil sige at alle betragter virksomheden som et midlertidigt middel for deres egne mål, samtidig med at de *er* virksomheden, så længe kontrakten varer (ibid.). Derfor opfattes det hverken som illoyalt eller upassende, når en højtstående erhvervsmand som Thinghuus siger, at han slår til, når noget nyt og interessant dukker op. Det svarer derimod lige nøjagtig til det, som bærere af karrierelivsformen skal kunne, for så vidt de skal gøre sig gældende på aktieselskabets midlertidige kontraktvilkår. I

karrierelivsformens begrebsverden handler det ikke om på forhånd at have en bestemt plan for, hvilken karriere man vil ende sine dage i, men om hele tiden at sørge for, at man søger nye udfordringer, udvikler sig selv og slår til på det rigtige tidspunkt. Selve det at være i bevægelse på vej mod den nye teknologiske udvikling, de nye idéer og markeder er m.a.o. det, der gør karrierelivet dueligt til at eksistere på aktieselskabets midlertidige kontraktforhold.

Karrierelivsformens hurtige, fleksible og omstillingsparate variant

Karrierelivsformens vilkår er ikke de samme i 2000'erne, som de var i 1980'erne. Geografen, Nigel Thrift, beskriver i bogen, *Knowing capitalisms* (2005), hvad der skal til for at gøre sig som et karrieresubjekt på de øverste virksomhedsposter i det, han kalder for den ny kapitalisme eller videnskapitalisme. Her analyserer han bl.a. det amerikanske Business Magazine, "Fast Company" (1995), som "the handbook of the business revolution" og "a material and a semiotic manifesto" (Thrift 2005, 137), hvorom han siger:

"the magazine is based upon a semi-naturalistic depiction of business people. They are often photographed in casual pretty clothes, in action (although there are also power shoots of people in suits). This democratic depiction of business is enhanced by numerous characteristic biographies which are meant to act as role models for those working in the new economy. Fourth, the emphasis is on youth. Even when subjects are over 50, they are often dressed and depicted in youthful ways: running, jumping, rarely standing still. Fifth, the magazine assumes an active audience 'like us' which will respond to its articles." (Thrift 2005, 138)(mine understregninger).

Thinghuus lever op til denne beskrivelse af det nye hurtige karrieresubjekt, som kan begå sig på den nye kapitalismes scene, hvor det handler om at være i bevægelse, på farten, klar til at omstille sig til et omskifteligt marked. Jf. billedet nedenfor, som er taget i forbindelse med Thinghuus' deltagelse i det grønlandske Arctic Circle Race (ACR), som er kendt for at være et af verdens hårdeste langrendsløb på 160 km.

Billedkilde: (Arctic Circle Race 2012).

Som led i ACR sekretariatets kommunikation blev direktøren interviewet omkring sin deltagelse. Her følger et uddrag fra interviewet:

””but I have had four hours of training by Air Greenland Director Michael Binzer, who is a former professional skier.” Mikael Thinghuus' friend and coach Aleksandar Sørensen-Markovic is joining him on the trail. - He's not been cross-country skiing before either, but we took a training tour of 20 km two days before the race...- This is going to be fun, ends Mikael Thinghuus.”” (Arctic Circle Race 2012).

Thinghuus er kendt for at bruge en del af sin fritid på udholdenhedssport som fx triatlon og ultraløb. Når han desuden deltager i det hårde ACR løb uden forhåndskendskab til langrend, viser han, at han i fritiden såvel som i sit karriereforløb lever op til den ideologiske grundpille i karrierelivsformen om hele tiden at være på vej mod nye udfordringer. Han signalerer samtidig overfor den grønlandske offentlighed, at han besidder de egenskaber, som det kræver at lede Royal Greenland gennem globaliseringens hårde konkurrenceforhold: udholdenhed, mod, engagement, individuel stræben og disciplin.

Selv om direktørens ACR-deltagelse måske ikke var tænkt ind i Royal Greenlands brandingstrategi, så får den en repræsentativ funktion for både deltageren og den virksomhed, han derved repræsenterer. Hertil kommer, at ACR-deltagelsen gør det muligt for direktøren at pleje forretningsforbindelser og venskaber på tværs af det grønlandske samfund, som han ellers er afskåret fra til dagligt i kraft af sin permanente bosættelse i Danmark. Jf. citatet ovenfor, hvor han nævner samværet med Air Greenlands direktør op til løbet. På samme måde vil fritiden i karrierelivsformen have en tendens til at blive indrettet på en måde, som begunstiger karrieren uden, at man dermed skal tro, at karrieremennesket går på kompromis med det, der giver mening i livet. Det gode liv i karrierelivsformen må netop være, når forretning og fornøjelse, selvudvikling og innovation, netværk og branding, innovation og profit går op i en højere enhed. Det hurtige, omstillingsparate subjekt er den, man ser op til og kan spejle sig i. Thinghuus kropsliggør med andre ord den ny kapitalismes hurtige subjekt og agerer dermed rollemodel for hele virksomheden.

På den ene side kan man sige, at man i karrierelivsformen lever for at arbejde modsat lønarbejderlivsformen, hvor man arbejder for at leve. På den anden side er dette ikke en helt fyldestgørende beskrivelse af karrierelivsformens praksis, hvor arbejde og fritidsliv netop må

betinge hinanden. Skal det lykkes at oparbejde kvalifikationer, der kan fremstå unikke for en virksomhed, som eksempelvis konkurrerer på det globale marked, er det nødvendigt, at opkvalificeringen af ens evner (uniciteten) er noget, der finder sted hele tiden. Det kan være gennem sprogkurser, intensiv sport eller efteruddannelse, som alt sammen udvikler de personlige egenskaber, der efterspørges blandt virksomhederne.

Hertil kommer, at det at indgå i alliancer med kunde- eller netværksgrupper udenfor den officielle arbejdstid er en del af den karrierespecifikke arbejdskontrakt. En kontrakt som forudsætter, at man som bærer af livsformen er indforstået med, at arbejdstiden flyder over i det, der i lønarbejderlivsformen betragtes som fritid. Kundebesøg i ind- og udland, middagsselskaber, fangst- eller skiture med partnere i smukke naturomgivelser kan alt sammen indgå som en del af det flydende forhold mellem arbejds- og fritidsliv i karrierelivsformens praksis. Den høje løn, som uniciteten udløser, bidrager til, at sådanne aktiviteter fremstår som alt andet end økonomisk udbytning eller overarbejde. Snarere kan rejserne og middagsselskaberne være noget af det, der giver livet mening i karrierelivsformen, hvor det netop handler om at få selskabelighed og forretning, selvudvikling og repræsentation til at fungere sammen.

På billedet ses en luksuriøs båd til salg på det grønlandske bådcenters hjemmeside. Båden udviser den stil og komfort, som skal til for at begå sig i karrierelivsformen. Selv om der for hhv. karriere- og lønarbejderlivsformen er tale om en fritidsbåd i modsætning til livsformerne indenfor FPM/EVP, for hvem båden er eksistens- og produktionsgrundlag, er det en pointe, at de forskellige bådtyper ikke ligner hinanden. Foto: Kilde: (Grønlandsk bådcenter 2016)⁵⁷.

⁵⁷ Har fået tilladelse af ejer til at publicere billedet.

Livsformen og livsstilens gensidighed

I Grønland, hvor adgangen til fiske- og fangstture i den grønlandske natur af de fleste opfattes som en menneskeret, er det oplagt, at bådindretningen bliver et vigtigt sted for en symbolsk markering af, hvor man hører til i virksomhedens såvel som samfundets hierarki. Forskellen på forskellige livsformers kontrastering til hinanden uden for virksomheden, i livsstilene, udgår på en og samme tid fra virksomhedens symbolske og økonomiske hierarki, ligesom den virker tilbage på dette hierarki, hvis reproduktion den bekræfter gennem markeringen af forskel. En ekstravagant indretning af båden peger derfor ikke bare på en sammenhæng mellem bådejeren og dennes position i virksomhedens hierarki. Den markerer også en livstilmæssig forskel til den livsform, hvis arbejdsindsats kan erstattes med en hvilken som helst andens, fordi den ikke er unicitetsproducerende, men afhængig af at sælge tid som vare, det vil sige lønarbejderlivsformen. Jeg minder her om, at fordi den lavtkvalificerede arbejdskraft i aktieselskabsvirksomheden gerne fylder kvantitativt meget, har lønomkostninger til denne gruppe stor betydning for færdigvarenes bytteværdi. Lønomkostninger til den højt kvalificeredes arbejdskraft står i modsætning hertil for meget mindre af den samlede produktionspris, hvorfor denne arbejdskraft gerne udbydes på sælgers marked, hvor virksomhederne er tilbøjelige til at overbyde hinanden for at klare sig i den indbyrdes konkurrence (Højrup 1989, 205).

Der er m.a.o. tale om et gensidigt betingelsesforhold imellem stigende forbrug, komfort, stil, karrieremenneskets avancementer i karriereforløbet og dennes praksis som unicitetsproducent (Højrup 1989, 206). Kontrasten livsstilene imellem finder ikke alene sted mellem den højt lønnede karriereindsats og den lavtlønnede lønarbejderindsats. Den ses også i mindre skala mellem de øverste direktører og managerkorpset. Den øverste direktør eller CEO, skal som Thinghuus kunne noget særligt, der adskiller ham og hans gyldne håndtryk fra resten af managerkorpset. Han eller hun skal være særligt udholdende, strategisk, karismatisk og hurtig med et indgående kendskab til, hvad der rører sig i det internationale miljø. Ligesom hans eller hendes hjem eller båd gerne må invitere til særlig beundring.

Jeg har tidligere nævnt, at der på direktionsgangen i Royal Greenland blev grint af lugten nede i fiskefabrikken. Denne observation kom fra en dag, jeg befandt mig på produktionsdirektørens kontor til en aftalt samtale. Den administrerende direktør, Thinghuus, kom forbi kontoret og fortalte i den forbindelse om fiskelugten nede i fabrikken, hvilket der blev grint af. Hermed tegnede der sig et klart billede af hierarkiet mellem lønarbejderne, der står i lugten 40 timer om ugen, fiskerne som med deres hænder hiver fiskene op fra det kolde vand og direktionen som

sidder på behørig afstand heraf. Afstanden mellem de sociale grupper produceres dog også nedefra og op. I de kystnære fiskeres foreningslokaler i Nuuk bliver der på den anden side ironiseret over den flyfriske direktør, som lige skal ud at kondiløbe, inden han flyver hjem igen. Denne form for ironi og humor vedrører ikke kun direktørens etnicitet, men altså også hans kropsliggjorte livsstil, der, som jeg har beskrevet ovenfor, relaterer sig til karrierelivsformens praksis. På den ene side er det en teoretisk pointe, at en livsform kun bliver mulig inden for en bestemt samfundsmæssig struktur. På den anden side sker det i en dialektisk proces, som afhænger af, hvordan de forskellige livsformsbærere spejler sig i hinanden og kæmper om at opretholde deres eksistensbetingelser både materielt og symbolsk.

Nu vil jeg tilnærme mig en dybere forståelse for distributionsrelation 2, Royal Greenland, livsformerne og den samlede statsdannelsesproces. Det gør jeg ved at se på, hvordan hhv. det politiske system, Royal Greenlands egne managere, samt foreningen for de kystnære fanger og fiskere, KNAPK, betragter koncernen. Først skal det handle om nogle af de livsformskontraster og centrismer, som udspiller sig mellem Royal Greenlands ledelse og de kystnære fiskeleverandører, herunder mysteriet om det ikke-økonomiske fisker-fanger subjekt. Dernæst sættes spørgsmålet om koncernens statsejerskab til diskussion gennem KNAPK's ambivalente forhold til Royal Greenland.

Perspektiv på Royal Greenland: KNAPK og statsejerskabet

Mysteriet om det ikke-økonomiske menneske

Allerede i starten af 1900-tallet, da den danske stat gik i gang med at skabe betingelserne for et fiskeri i Grønland for grønlændere, mødte de udsendte bestyrere og vejledere, som beskrevet i det historiske afsnit, en modstand i de dele af befolkningen, som fortsat prioriterede fangst til eget brug over et mere pengeindbringende fiskeri jf. (Grønlands Styrelse 1913, 22, 1918b, 1918–22:63, 1917, 171).

I nyere tid går denne tematik igen, og det har været et gennemgående mysterium for de økonomer og embedsfolk, som har tænkt inden for den kapitalistiske produktionsmådes begrebsverden, hvorfor grønlandske fangere og fiskere på den ene side klager over de lave indhandlingspriser, men på den anden side ikke forestiller sig at tage et lønarbejde, hvor de ville kunne tjene flere penge. Boserup formulerede denne undren i 1963:

”Fra fiskernes side hævder man sommetider, at indhandlingspriserne må forhøjes, fordi erhvervets udøvere ellers ”går i land”, hvor større indtægter kan tjenes ved lønarbejde. (...) heroverfor står en modsatrettet tendens: højere fiskepriser gør det muligt for den mand, der i alle tilfælde er fisker, at tjene til en given levestandard med en mindre arbejdsindsats end forud (Boserup og Svendsen 1963, 41). ”Ligeledes ser man grønlændere holde sig til det selvstændige arbejde som fangere og fiskere, selv under forhold, hvor større økonomisk udbytte kunne opnås ved lønarbejde (...)” (ibid. 39-40).

Det samme kom til udtryk i en samtale med produktionsdirektøren i Royal Greenland i 2012. Også han møder noget i sine leverandører, som vækker undren:

”Vi kan jo se masser af vores leverandører i lange perioder, så er de til fodboldturneringer og konfirmationer og så skyder de sæler i stedet for at fiske. Selv om vi vil kunne dokumentere, at de vil tjene mange flere penge ved at fiske. Det er også derfor, jeg vil blive ved med at argumentere for, at mange af de her folk, de bliver ikke drevet af økonomi. Man glemmer fuldstændig det der perspektiv. Man starter med at synes, det er synd for dem, men de synes ikke, at det er synd for dem selv. Det er mærkeligt. Det man glemmer, det er, at gå ud og spørge disse folk: Er du ulykkelig? Nu spørger jeg dig, hvis du kunne tjene 100.000 i morgen, ville du så hellere det? Og så arbejde på en fabrik, eller vil du fortsætte med at tjene 80.000 og bo i et hus som du har fået

foræret af Selvstyret, spise de sæler du skyder, og have penge til benzin, patroner og lidt tøj? Jeg kan fortælle dig, 80 procent af dem, de ville fortsætte med at gøre, som de gør i dag. Det er også derfor, at jeg er sikker på, at du får ikke denne her gruppe mennesker over i mineindustrien. Man skal ikke tage alle over en kam, det gør vi heller ikke, men vi ser bare, at der er en stor gruppe af medarbejdere, som rent faktisk agerer som de gamle fangere, altså nu skyder vi og så har vi kød på lager, så er der ikke grund til at gå ud og skyde noget nyt. Og det er en stor udfordring for Grønland, både i forhold til vores industri, men sgu også i forhold til olieindustrien.” (Samtale 24).

Produktionsdirektøren modsiger her det føromtalte argument i Fiskerikommissionen (2009) om, at en udeblivende flådereduktion fastholder fiskere og fangere i fattigdom. Det gør han ved at konstatere, at det ikke er synd for de fiskere og fangere, der markerer sig i statistikken med lav lønindkomst. Det er noget, de selv har valgt. Han tilføjer endda, at han mener, man skal passe på med at skynde sig for meget og gennemføre strukturændringer i et erhverv for at føde et andet erhverv, som i realiteten ikke eksisterer endnu:

”Det er fordi, man tager simpelthen for givet, at de mennesker det så går ud over, typisk jo medarbejdere ved kysten, at så hopper de over og bliver olie- og minearbejdere. Men hvis nu de ikke gør det, så får man bare skabt sig en kæmpe social byrde, ikke. Så ud fra et samfundsmæssigt perspektiv så er det i hvert fald min klare holdning, at man skal tænke sig rigtig grundigt om, inden man begynder at ændre fuldstændig grundlæggende ved de her strukturer.” (samtale 24).

Både Boserups og produktionsdirektørens beskrivelser af, hvordan mange grønlandske fangere og fiskere ikke lever op til teorien om det økonomisk maksimerende menneske, harmonerer med det, sociologen, Max Weber, beskriver som den prækapitalistiske adfærd. Weber siger herom, at mennesket ikke af naturen vil tjene stadig flere penge, det vil slet og ret leve, som det er vant til og tjene, hvad der behøves dertil:

”Overalt, hvor den moderne kapitalisme begyndte sit forsøg på at øge det menneskelige arbejdes ”produktivitet” ved en øgelse af dets intensitet, stødte den på uendelig sej modstand i form af

dette ledemotiv i den prækapitalistiske økonomiske adfærd; og endnu i dag støder den derpå, og det i højere grad desto mere "tilbagestående" (fra et kapitalistisk synspunkt) den arbejderstand er, som den er henvist til" (Weber 2001, 34)⁵⁸.

Parentesen om at arbejderstanden er tilbagestående ud fra et kapitalistisk synspunkt er vigtig, måske også vigtigere end Weber gør den til, når han samtidig kalder denne livsindstilling for traditionalisme. Det er med andre ord set ud fra den kapitalistiske produktionsmådes egne begreber, at denne adfærd er tilbagestående eller "ikke-økonomisk".

Produktionsdirektørens refleksion over, at leverandørerne ikke er drevet af økonomi, er således både tæt på og langt fra at anerkende, at den økonomi, som den økonomiske teori beskriver, er et særtilfælde af et helt univers af økonomier (produktionsmåder), hvor kampenes anliggende og de sjældne og eftertragtede produkter, som frembringes i dem, adskiller sig fra hinanden (Bourdieu 2007, 90). Han er tæt på, fordi han anerkender, at der blandt leverandørerne er en for ham at se fremmed praksis på spil, som giver mening for dem, der udøver den, hvad Fiskerikommisjonen fra 2009 ikke gør. Han er langt fra, når han ikke ser, at denne praksis også udgør en økonomi. Sagt med livsformsanalysens begreber er de omtalte fiskere og fangere ikke "ikke drevet af økonomi", de er blot ikke drevet af den samme økonomi, som en manager eller direktør ansat i en kapitalistisk virksomhed må være. De er drevet af en anden økonomi, som her defineres som sammenføjnngen af fangerproduktionsmåden og den enkle vareproduktion.

Produktionsdirektøren kan godt se og forstå, at der blandt hans leverandører handles ud fra motiver, som ikke lever op til teorien om det økonomisk maksimerende menneske. Det udgør imidlertid en reel barriere for hans problematik og praksis som arbejdsgiver i en kapitalistisk virksomhed. Hvis ikke kapitalisten eller virksomhedslederen kan få arbejdere eller leverandører til at bevæge sig i profittens retning ved at manipulere med deres tider, mængder eller priser, så mister den kapitalistiske virksomhed kontrollen med selve dens produktionsmidler (råmaterialer og arbejdskraft). Som produktionsdirektøren selv siger det, er dette ikke alene et problem for den

⁵⁸ Med "prækapitalistisk" forstår Weber her, at den rationelle udnyttelse af kapital i stordrift og den rationelle kapitalistiske arbejdsorganisation endnu ikke var blevet kræfter, der dominerede den økonomiske aktivitet (Weber 2001, 33).

virksomhed, der har med køb og salg af fisk at gøre. Det samme gør sig gældende for den kapitalistiske virksomhed, der har med salg af olie eller mineralske råstoffer at gøre. Afstanden mellem den livsindstilling, som først og fremmest er orienteret mod subsistensøkonomisk aktivitet (brugsværdi) med mål i bygdefællesskab, familie- og hushold, her karakteriseret som fangerproduktionsmåden, og den indstilling, som karakteriserer produktionsdirektøren for en kapitalistisk virksomhed, vil nødvendigvis være præget af en verden til forskel. Det er heri selve livsformskontrasten og dertilhørende centrismer består.

I følgende citat tydeliggør Boserup tilsvarende, hvordan den kapitalistiske produktionsmådes livsformscentrisme ikke er at forveksle med manglende refleksionsevne eller empati. Den må netop forstås som udtryk for en bestemt interPELLeret praksis:

”Hvorfor skal man egentlig tilstræbe et stort arbejdsudbud? Hvorfor skal man i det hele taget blande sig i folks arbejdsvaner? Hvis mange grønlandere foretrækker en lav levefod i forbindelse med megen frihed og uregelmæssigt erhvervsarbejde frem for en høj indtægt tjent ved regelmæssigt slid, hvorfor så ikke overlade dette valg til grønlanderne selv? Hvorfor skal vi definere ”fuld beskæftigelse” ud fra vore tilvante forestillinger om, hvad der er en rimelig arbejdsindsats og ikke ud fra grønlandernes egne forestillinger? (...) thi man er inde på et problemområde, hvor det økonomiske ræsonnement uundgåeligt bliver ladet med moralske vurderinger, som ikke kan kræves godtaget af andre.” (Boserup og Svendsen 1963, 39) .

Boserup anerkender her, at hans eget økonomiske ræsonnement er fremkommet i en særlig historisk og kulturel sammenhæng og ikke uden videre kan overføres til en anden som i dette tilfælde den grønlandske⁵⁹. På trods af at Boserup reflekterer over dette, bliver hans konklusion alligevel, at der ikke er nogen vej tilbage, og at grønlanderne hurtigt skal bringes i kontakt med verdensmarkedet og overgå til en arbejdsrytme, der ligger mere på linje med den, man finder i Europa (ibid.).

⁵⁹ Boserups fremgangsmåde bestod eksplicit i ikke at skjule de subjektive indslag, som nødvendigvis må være tilstede i en økonomisk fremlægning ”bag en maske af foregiven objektivitet.” (Boserup og Svendsen 1963, XII).

På trods af at Boserup og produktionsdirektøren kan se, at der er en praksis, som falder uden for deres egen horisont, så udgør den et problem for dem, fordi den strider imod deres egen interPELLerede praksis, som hhv. økonom i velfærdsstatens tjeneste og produktionsdirektør i en kapitalistisk virksomhed. Således anskuet er det ikke udelukkende fordi, Boserup og produktionsdirektøren er danskere, at de står i modsætning til de fiskere og fangere, som hellere vil skyde sæler og gå til konfirmation end tjene flere penge på at indhandle store fiskemængder. Årsagen er snarere, at de er interPELLeret til en praksis, som har den kapitalistiske produktionsmådes reproduktion for øje.

Royal Greenland om ejerskab og indhandlingspriser

Jeg spurgte produktionsdirektøren om, hvorfor Royal Greenlands priser til fiskerne er så lave sammenlignet med andre lande og det, de private firmaer kan give. Hertil svarede han:

”Hvis man kigger på, hvor mange indhandlingssteder vi driver her i landet, i forhold til, hvor mange vi kunne nøjes med at drive. Vi kunne gøre det super effektivt! - og der er ikke nogen forståelse for, at det at have en stor service overfor fiskerne – jamen det koster penge. Det er ligesom, man kigger altid kun på det her envejs: ” Hvis jeg stod med min fisk og kunne sælge den på Han Herred Auktion, så kunne jeg få den for noget andet” - Ja, det kunne du, men Han Herred fiskeauktion den ligger heller ikke oppe i Qaarsut [Bygd I Nordgrønland]. Man glemmer altid at tage det der perspektiv med ind. De betaler jo for at få den service, de nu får, for at de kan levere deres fisk hvor end de nu bor i Grønland. Så er de nødt til at forstå: Jamen, det koster penge og drive den type serviceydelser.” (samtale 24).

Produktionsdirektøren peger her på den førømtalte EVP/FPM livsformscentrisme, som hænger sammen med det, jeg har karakteriseret som statsglemslen. Det vil sige at den frie fangstret og her den frie handelsret forudsætter et statsligt diplomati, reguleringer, investeringer og services m.m. Adgangen til at sælge fisken som vare på et marked kan ikke bare tages for givet. Den må først skabes. Hertil hører en større infrastruktur af havnefaciliteter, velfærdsgoder og boliger, men altså også den selvstyrejede virksomheds ikke-profitorienterede interesse i at vedligeholde fabrikker i yderdistrikter samt facilitere det videre salg af produkterne med dertilhørende ricisi på verdensmarkedets vilkår. I samme vending afslører direktøren imidlertid sin egen livsformscentrisme. Marx har således i 1867 skildret et lignende svar fra kapitalisten til lønarbejderne:

” Han [kapitalisten] stiller sig nu på bagbenene. Mon arbejderen alene med sine arme og ben kunne skabe arbejdsprodukter eller producere varer ud af den blå luft? Gav han ham ikke det materiale, hvormed og hvori hans arbejde alene kan tage form? (...) Og skal han ikke beregne noget for den tjeneste?” (Marx 1971b, 1. bog 3:320).

Med andre ord giver produktionsdirektøren indblik i en strukturel modsætning mellem FPM/EVP producenter og kapitalist/manager niveauet i en større kapitalistisk virksomhed. Han lægger ikke skjul på, at det er fiskerne, der betaler prisen, når Grønland sammenlignet med de konkurrerende lande har høje fragtpriser, energi- og lønomkostninger, eller fabrikken lider tab på grund af mangel på arbejdskraft. Det er helt almindelig kapitallogik, at målet er merværdi og hertil hører nødvendigvis et udbytningsforhold:

“ Når vi køber en fisk her til 5 kroner og 25 øre, så koster det os 6 kroner at modtage den, fryse den ned i en blok og sende den til Danmark. Det vil sige, den koster dobbelt så meget, når den ligger i Danmark. Og vi kan købe verdens bedste torsk i dag i Norge til 8 kroner kiloet leveret i Danmark. Det er jo den virkelighed vi tjekker ind i.(...) Hvis ikke kunden vil betale mere for de produkter, der kommer fra Grønland, så er der jo kun en til at betale. Det er i bund og grund vores fiskere. Det kan fiskerne selvfølgelig ikke forstå, men der er sådan set ikke andre til det. (...) Det man skal huske i tilfældet Royal Greenland, det er jo, hvis vi giver fiskere en krone mindre, så den krone den lander jo så på vores bundlinje og dermed hos ejerne, som jo kan disponere den, hvordan de vil, så man kan sige: Der står jo ikke skrevet nogen steder i loven, at vi skal give den højeste pris, vi overhovedet kan til fiskerne. Altså, det synes jeg også er en fejl her i landet, der måler man fiskeriets succes på, hvor høj pris får fiskeren, man måler ikke fiskeriets succes på, hvor meget bidrager industrien med. Nu er vi lige kommet ud med et regnskab, som vi er vældig stolte af. Vi har tjent 136 millioner, og der kunne man jo vende det om og sige: de 136 millioner dem kunne vi jo så komme til at mangle, hvis vi betalte mere til fiskerne. Det var vi jo ikke blevet en større succes af. De 136 millioner kan vi så bare bruge til noget, der kommer alle mulige andre til gode i Grønland ikke kun de, der vælger at fiske. Altså, fisk er jo en fælles ressource.” (samtale 24).

Da det er det grønlandske folk, der ejer Royal Greenland, kan produktionsdirektøren definere virksomhedens mål om at skabe merværdi som en del af det grønlandske folks mål. I denne optik tjener den kapitalistiske udbytning altså i sidste ende fællesskabet. Fisken bliver en fælles ressource ved at omdannes til merværdi, og fordi denne arbejdsproces både skaber

arbejdspladser, eksportindtægter og skatteindtægter, kommer fisken derved hele samfundet til gode. Dette er et godt eksempel på, hvordan kapitalens logik føjes sammen med det velfærdsstatslige rationale, i hvilket hensynet til kapitalens interesser bliver ligestillet med befolkningens velfærd.

Det er også med udgangspunkt i ovenstående rationale, at de to såkaldte venstreorienterede partier, IA og Siumut, har været med til at indføre omsættelige kvoter, som har medvirket til at fiskeressourcen er blevet samlet på få ejere⁶⁰. I en kritisk kommentar hertil skriver præst og politiker Finn Lyngé:

”under Siumut og IA er Grønland jo støt og roligt blevet et samfund af kapitalister. (...) Ikke engang de gode rejer til havs tilhører det grønlandske folk, som visionen ellers var, dengang Hjemmestyret for alvor smed kræfterne ind i det havgående fiskeri. Disse rigdomme er nu i hænderne på private rederier (...)” (Lyngé 2010, 1:158).

Lyngé definerer her det fælles ejerskab til rejerne på en måde, som står i skarp kontrast til aktørerne i det privatkapitalistiske fiskeri. Lyngé opfatter det kollektive ejerskab af rejerne (i modsætning til det private ejerskab, de individuelle omsættelige kvoter medfører), som en forudsætning for befolkningens lige adgang til den fælles naturressource og hertil hørende rigdomme. De privatkapitalistiske aktører (og til en vis grad også de statskapitalistiske) udlægger det modsat. I deres optik udgør det private ejerskab forudsætningen for, at folket får adgang til de rigdomme, som naturressourcen potentielt set rummer, for så vidt den kapitalistiske produktion har omdannet den til lønninger og skatter.

Når de erklærede venstreorienterede partier i Grønland (Siumut og IA) har kunnet overtage sidstnævntes perspektiv, sker det ved, at de anskuer den sociale lighed som noget, der bedst opnås gennem uddelegering af skatteindtægter. Men forud for denne udlægning af det fælles ejerskab går en livsformscentrisme, som universaliserer de kapitalistiske livsformers ejerskabs- og lighedsbegreb. For blandt de selvstændige fiskere og fangere er det ikke givet, at lighed og

⁶⁰ Da Siumut var regeringsbærende blev IOK indført på rejerressourcen (i 1999), og under IA blev IOK indført på dele af hellefiskeressourcen (i 2011).

folkeeje opnås bedst gennem allokering af pengemidler eller fordeling af forbrugsmidler. I denne begrebsverden opnås lighed derimod gennem den lige brugsadgang til den fælles ressource. Mister man denne brugsadgang, opleves det som et tab af verden, formen forsvinder fra livet. Det er altså ikke et verdenstab, som kan udlignes med penge. Mange selverhvervende fiskere og fangere går derfor ind for en spredning af ejerskabet, ligesom de har svært ved at forstå, hvorfor man forvalter en i udgangspunktet fælles ressource på en måde, som tilgodeser dem, der i forvejen har mest kapital, for dernæst at forsørge den gruppe, der som følge heraf risikerer at blive besiddelsesløse velfærdsklienter. Til det svarer de venstreorienterede partier sammen med direktørstanden inden for fiskerisektoren, at ejerskabet allerede er spredt i kraft af befolkningens andele i Royal Greenlands aktier (samtale 8, 24 og 30). Samme udlægning kommer til udtryk i Fiskerikommissionsbetænkningen:

”Royal Greenland kan i et vist omfang opfattes som havende hele befolkningen som ejere. Hvis en sådan fortolkning ikke lægges til grund, vil der være en modstrid mellem effektivitet og spredning af ejendomsret i fiskerier med stordriftsfordele.” (Fiskerikommission 2009, 16).

Og således kan de to versioner af folkeligt, fælles ejerskab og lighed gøre en dialog næsten umulig, fordi begreberne henviser til to forskellige kulturer som i produktionsmåder og livsformer. Det indbyggede paradoks er, at der med statsejerskabet er tale om en struktur, hvor det i sidste instans er folket, der udbytter folket. Det medfører en række modsigelser, som bl.a. kommer til udtryk i fisker- og fangerorganisationen KNAPK's ambivalente forhold til Royal Greenland.

KNAPK, privatisering og selvstændighedsdrømme

”Så i mange år har KNAPK været talsmand for, at Royal Greenland skal privatiseres, og vi bliver selvstændige. Vi er trætte af at være undersætter i et kolonialt system. Vi bidrager til det 21. århundrede. Vi vil gerne være selvstændige. Det siger man også politisk, men der kommer ikke nogen handling bag ordene. Fordi politikerne er vant til det her system, for det var politikken, og Royal Greenlands topledelse har altid været danske direktører, som tjener gode penge. Royal Greenland har flest arbejdspladser i Danmark, 1200 arbejdspladser, mens vi har 800 her i Grønland.” (gruppesamtale 19-21).

I den politisk-økonomiske debat er den store andel af statsejerskab i Grønlands økonomi som helhed blevet stærkt kritiseret for at give en række problemer i form af monopolisering og barrierer for privat initiativ (Paldam 1994). På den anden side fremhæves de sociale problemer, som en privatisering kan få, fx som følge af at Royal Greenland lukker de såkaldte urentable landanlæg i bygderne. En privatisering vil i mange tilfælde føre til fabrikslukninger som konsekvens af verdens- og kvotemarkedets fluktuationer, hvilket potentielt set fjerner eksistensgrundlaget under ikke kun en erhvervsgruppe, men hele byer, bygder og distrikter, hvor der ikke er alternative produktionsmuligheder. På den måde er ejerskabet til den store fiskerikoncern som sagt knyttet tæt sammen med bosætningspolitikken, hvilket får betydning for indhandlingspriserne til fiskerne.

Når KNAPK kan gå ind for en privatisering af Royal Greenland, skal det ses i lyset af, at Royal Greenland har haft succes med at udkonkurrere forskellige private initiativer, som ellers imødekom organisationens medlemsinteresser. I 2013 kunne Romark A/S i Nuuk og Halibut A/S i Ilulissat nævnes som eksempler på private initiativer, der skabte markant højere indhandlingspriser til de kystnære fiskere i byerne. Dette har i nogle perioder endda været efterfulgt af et underskud i den statsejede koncern, som befolkningen har dækket indirekte gennem landskassen. Selvstyret tilførte således Royal Greenland en halv milliard kroner i 2009 for anden gang på 10 år (Cortzen 2010, 147). Selv om mange af KNAPK's medlemmer nyder godt af den konkurrence det skaber, når en ny privat produktionsvirksomhed kommer til, fx i kraft af stigende indhandlingspriser, så bliver de samtidigt til den frie konkurrences første ofre. Bl.a. fordi de udgør bunden af det globale distributionsnet, hvis priser investorer og managere må skrue på for at klare sig på verdensmarkedet, og fordi mange er bosat i mindre bebyggelser langs kysten, som generelt er dyre i drift og uegnet til stordrift.

I den forbindelse er det vigtigt at forstå, hvordan KNAPK internt er splittet mellem at skulle repræsentere alt fra meget kapitalintensive varianter af enkle vareproducenter til mere rene subsistensproducenter af fangstprodukter. Det betyder, at foreningen let kommer til at stå i en situation, hvor stærkt markerede synspunkter vil indebære fordele for en del af organisationens medlemmer, men samtidig skabe problemer for andre (Rasmussen 2003, 142,158).

Privatiseringsønsket udgør et sådant markeret synspunkt, fordi det tydeligvis vil ramme de medlemmer, som ikke bor lige der, hvor der på det pågældende tidspunkt er tilstrækkeligt gode markedsvilkår. IOK forvaltningen udgør et andet, fordi den går ind og fjerner selve eksistensgrundlaget for en række af de medlemmer, som bliver købt op af større koncerner på et tidspunkt, hvor de er økonomisk pressede uden gode chancer for at komme ind i fiskeriet igen på et senere tidspunkt.

Selv om nogle af KNAPK's medlemmer nyder godt af private virksomheders konkurrence til Royal Greenland, er det interessant, hvorfor bestyrelsesmedlemmerne sætter lighedstegn mellem privatiseringen af Royal Greenland og målet om at frigøre sig fra rollen som undersåt i et koloniale system, underforstået med danskeren som undertrykker (jf. citat ovenfor). Som forklaring herpå nævner de selv, at der sidder danskere på topposterne i Royal Greenland, og at virksomheden beskæftiger en række danskere i kraft af deres salgsafdeling i Danmark. Men spørgsmålet er, om det er statsejerskabet, der bidrager til denne struktur, eller, som jeg vil hævde, at det i højere grad er et resultat af den kapitallogik, som et privatiseret Royal Greenland også vil skulle leve op til. I den forbindelse kan det nævnes, at Royal Greenland i 2014 ikke kun beskæftiger arbejdskraft i Danmark, men ligeledes i Tyskland, Polen og Canada. Firmaet fik endda EU støtte til at flytte arbejdspladser fra Glyngøre til Polen, hvor lønomkostningerne er lavere (Jensen og Keiding 2014). Den største konkurrent til Royal Greenland, den private virksomhed Polar Seafood A/S, som vel at mærke har en grønlandsk født erhvervsmand i spidsen for den grønlandske afdeling, har ligeledes en salgsafdeling i Danmark og adskillige danskere på topposterne. Der er altså ikke nogen grund til at tro, at en privatisering vil gøre en ende på den koloniale struktur, som placerer danskere øverst i det økonomiske hierarki i Grønland. Hvis man skal anskue KNAPK medlemmerne som undersåtter i et system, er det snarere vilkårene for FPM- og EVP-producenter, der er placeret langt væk fra de store handelscentre, man bør kigge på. En fisker fra Nuuk viser, hvordan en sådan forskydning af undersåtsproblematikken kan formuleres på hverdagslivsniveau:

”Hvad med ham der grossisten, hvad får han per kilo for det? Får han mere end fiskeren? Det kan godt være, at han får ti kroner for den der, og ham der, han får også ti kroner, og fiskeren heroppe han får kun 5 kroner, hvorfor kan man ikke undvære de der mellemmand, grossister? - Det ved jeg ikke, sådan har jeg bare forstået det. Alt hvad der kommer heroppefra Grønland. Det skal være billigt. Det der kommer ind, det er dyrt, men det der kommer ud. Det er meget, meget billigere.” (samtale 38).

På den ene side peger denne fisker på et oplevet udbytningsforhold, men det er ikke Royal Greenlands koloniale rødder, statsejerskabet eller de danske direktører, som udpeges til at være problemet. Det er de mange grossister og mellemmand, som alle skal tjene på fiskenes rejse rundt i den globale varecirkulationen og Grønlands placering i denne cirkulation, der peges på.

Ifølge Rasmus Ole Rasmussen er der to forklaringer på, at indhandlingspriserne i Grønland er de laveste i Nordatlanten. For det første at produktionen er underlagt semi-monopolistiske forhold, hvor enkelte firmaer dominerer indhandlingen. For det andet er det et generelt problem, der gælder producenter i perifere områder med stor afhængighed af en enkelt ressource (Rasmussen 2003, 147–48). Jo længere man bevæger sig væk fra markedet, desto lavere fastlægges indhandlingsprisen (ibid.). Der er derfor ikke tale om et udbytningsforhold, som opløses med mere selvstændighed fra Danmark eller i overgangen til en råstofindustri. Producenten eller minearbejderen vil også med råstofindustriell udvinding indgå i varernes globale distributionskæder med dertilhørende udbytningsforhold. Sidst men ikke mindst ophæves det økonomiske udbytningsforhold mellem manager-direktør niveauet i den kapitalistiske virksomhed og dens vareproducenter og lønarbejdere ikke ved, at Royal Greenland privatiseres. Som privat virksomhed må koncernen i endnu højere grad fungere som et aktieselskab på det globale marked. I forlængelse heraf kan man sige, at monopoldannelse ikke alene er et problem for statsejede virksomheder, men, som Marx har vist det, en modsigelse i den kapitalistiske produktionsmåde.

Ifølge Gorm Winther er den ulige fordeling af indkomst, formuer og magt, som ifølge KNAPK gør dens medlemmer til ”undersåtter i et kolonialt system”, lige så udbredt i kapitalismen som i en centraldirigeret etatistisk økonomi, som den grønlandske (sådan som det også kendes fra

Sovjetmarxismen⁶¹) (Magtudredningen 2003, 110). Kort sagt vil hverken monopoldannelse eller ulige indkomstfordelinger nødvendigvis forsvinde som følge af en privatisering. Derfor stiller Winther sig også kritisk overfor forestillingen om privatisering som en løsning på den store ulighed, han anerkender er indskrevet i den nuværende grønlandske erhvervsstruktur med mange statsejede virksomheder.

Allerede i 1963 bidrog Boserup med et lignende udefrastaende blik på forholdet mellem den danske dominans i det grønlandske samfund og ejerskabsforholdene. Han skrev dengang, at man i sin iver efter at få likvideret de statslige danske erhvervsvirksomheder i Grønland skulle passe på med, at overlade feltet til private danske interesser, som det kunne vise sig vanskeligt at trænge tilbage, når veluddannede grønlændere stod parate til at overtage funktionerne til sin tid (Boserup og Svendsen 1963, 110). Boserup anerkendte på den måde allerede dengang KNAPK's aktuelle problematisering af, at det kapitalistiske hierarki i Grønland bliver sammenfaldende med det etnisk-koloniale hierarki. Han pegede bare ikke på privatisering som løsning på problemet. I Boserups øjne skulle statskapitalismen købe grønlænderne tiden til at uddanne sig for at komme på højde med den privat kapitalistiske produktionsmådes vilkår, så de med tiden selv kunne overtage de øverste poster i sidstnævntes hierarki.

Man kan derfor sige, at KNAPK ikke kæmper imod den strukturelle udbytningssrelation, som deres medlemmer indgår i ved at udpege kolonimagten, Danmark, til fjenden eller pege på privatisering som løsning. Det er ikke fordi manageren er dansk, at han tænker som en produktiv kapitalist. Man kan godt argumentere for, at det er fordi, Royal Greenland er statsejet, at indhandlingspriserne til de enkle vareproducenter sættes lavere end hos privatejede distributører, men de privatejede distributører har, som produktionsdirektøren påpeger, ikke fabriksanlæg i diverse mindre bebyggelser op langs den grønlandske kyst. Og som jeg vil vise senere (distributionsrelation 3) har de privatejede virksomheder også svært ved at overleve i Grønland på grund af en række strukturelle vilkår.

⁶¹ Han tilføjer her, at den grønlandske samfundsform dog er mere demokratisk end absolutære systemer p.g.a. flerpartisystemet (Magtudredningen 2003, 110).

Det skal nu handle om kammuslingefiskeren Helges livsforløb. Det giver nemlig et eksemplarisk indblik i de transformationsprocesser, som skyldes de igangsatte fiskerireformer i 2011, herunder både ophævelsen af gummistøvleparagraffen og indførelsen af IOK i Nordgrønland. Optegnelsen med Helge tydeliggør både forskellen mellem det finans-, privatkapitalistiske og vareproducerende fiskeri på livsformsniveau og den måde, hvorpå hierarkiet mellem de forskellige varianter forandrer sig over tid som led i de politiske reformer. Analytisk set er det altså forandringsperspektivet, der er i fokus i den næste optegnelse. Det vil sige samspillet mellem den synkrone og diakrone analyse, livsformer og statsdannelsesproces.

Helge er ved at ordne langliner, som han bruger til krogfiskeri efter torsk og hellefisk, når kammuslingefiskeriet ikke går så godt. Han står foran et af de farverige typehuse, som i sin tid blev indført af Grønlands Tekniske Organisation (GTO). Selvbyggerhusene er efterfølgende blevet en så stor succes, at de af mange grønlændere opfattes som "det typisk grønlandske". Opfattelsen af typehusene som grønlandske står i kontrast til de store boligblokke, som ligeledes blev opført af GTO i 1960'erne i de større byer og som er kommet til at stå som emblemet på danificering. Opfattelsen af om det er grønlandsk eller dansk bunder altså ikke i, hvor husene stammer fra, men interessant nok er det sammenfaldende med, hvilken produktionsmåde, der kommer til udtryk i de to huses byggestrategier. Etagehusene er bygget ud fra lønarbejderlivsformens begrebsverden, hvor "bedre levevilkår", "renlighed", "sundhed" og "fritidsinteresser" står i centrum, hvorimod typehusene matcher fangerproduktionsmåden og den enkle vareproduktionsmådes praksis med plads til at opbevare fangstmaterialer og flænsedyrene og mulighed for havblik. Foto: Gry Søbye.

Livsførelse 3: Fiskerireformer og neokulturation

Helge Høgh Johansen er oprindeligt fra Vestjylland, men har boet i Nuuk det meste af sit voksne liv og bor sammen med sin kæreste. De har to børn sammen, og hun har yderligere en søn fra et tidligere ægteskab. Deres hus er placeret i Myggedalen, et kvarter i Nuuk som i lang tid har været beboet af fangere og fiskere. De seneste år er det imidlertid blevet mere mondænt at bo her, hvorfor også folk fra den private og offentlige sektors højindtægtsgrupper er begyndt at bygge nyt og renovere (Andersen 2008, 43). Det er tydeligt at se udefra, om det er velhavere, der har fået blik for charmen i kvarteret med selvbyggerhuse, eller om det er folk, der har boet der tilbage fra dengang, det ikke var forbundet med høj indtægt og status. Ikke mindst fordi fiskegrejet og husets stand er synligt udefra. Helge hører til den sidste gruppe. Hele familien bor sammen i huset, selv om den yngste af børnene er 18 år. Der er ikke nogle steder, børnene kan flytte hen på grund af de høje boligpriser i Nuuk og den store boligmangel.

Helge har fisket kammuslinger med rogn siden 1989. De eksporteres primært til det franske marked. I slutningen af 1980'erne var det et rigtig godt fiskeri, der gav en så god indtjening, at de kunne være to skippere, som hver fiskede seks måneder om året: *"men så kom fødevarestyrelsen ind i billedet"*. I Helges beretning har en række instanser sidenhen ydet modstand. Fra 1986 til i dag er det en fortælling om et godt fiskeri, der gik hen og blev et dårligt fiskeri. Han siger opgivende om den aktuelle situation: *"I år der tangerer det virkelig. Vi har tit haft røven på asfalten, men altså nu går det hele bare ruskende galt."*(samtale 43a).

Først meget sent i samtalen med Helge forstod jeg, at han var ansat på en båd, han ikke selv ejede. Helge omtalte ellers konsekvent alle aspekter af fiskeriet som sit eget. I det hele taget lever Helges måde at omtale sig selv, fiskeriet, besætningsmedlemmerne, båden, familien m.m. op til den selverhvervende livsforms begrebsverden, også selv om han reelt er ansat på en båd, som må beskrives som en kapitalistisk virksomhed. Da der er tale om en kostbar båd med produktionsanlæg om bord, er det redere på land, der ejer skibet (investorer).

Kammuslingebåden er altså struktureret som en kapitalistisk virksomhed med investorer på land, lønarbejdere om bord (de såkaldte "skrællere") og en produktionsproces, der tilstræber at have kontrol med så mange produktionsled som muligt, så stort set al værdi tilføres kammuslingerne på selve båden som produktionsenhed.

Båden er 24 meter, hvilket er den retslige grænse for at kunne fiske indenskærs. Denne målbare grænse for, hvad der er indenskærs og udenskærs er med til at definere det, der i hverdagssproget

går som kystnært og havgående fiskeri. Mange gange associeres det kystnære fiskeri med joller, kuttere og enkeltmandsvirksomheder, men man kan som kapitalistisk virksomhed altså også komme ind under denne politisk-juridiske grænse, såfremt man tilpasser byggeriet af skibet herefter⁶²:

”de bygger jo skibene mærkeligt nu om dage. Det er jo ikke skibe mere, det er jo bare firkantede kasser, man laver [viser billedet af det nye skib og fortæller om det]. De har sat den indenskærs grænse til 24 meter nu. Det er den [båden] sådan set også under. I stedet for længere, der har de valgt at bygge den bredere og højere. (...) Det er jo så et forfærdelig grimt skib [ler].”

Juridisk set er kammuslinge båden organiseret som et partsfiskeri. Skipperen (Helge), kokken, motormanden, styrmanden og dæksmanden får hver deres procentdel af lastens totale fangst, og alle dem der renser under dæk, kører på akkord med fast løn til hvert kilo. Manden på dækket kan, hvis der fiskes meget på en dag, gå ned og rense nogle kammuslinger, så får han også 20 kroner kiloet som de andre. De er 15-16 besætningsmedlemmer om bord, både mænd og kvinder, for det er faktisk ”pigerne der er de hurtige”, når det handler om at ordne muslingerne, fortæller Helge. Det sker nemlig med håndkraft om bord. Helge omtaler besætningsmedlemmerne både som ”fiskere”, hvilket de er fra et lovgivningsmæssigt synspunkt, hvorfor de skal have været bosat i Grønland de sidste 2 år, og som ”skrællere” hvilket de er fra bådens synspunkt. Fordi en række kammuslinge både er gået ud af fiskeriet de sidste år, er båden den eneste, der er tilbage i grønlandsk farvand. Derfor er det ikke noget problem at finde skrællere til båden: *”de er arbejdsløse alle sammen, og de er jo blevet til en slags specialister [i kammuslinger]”*.

Helge ejer altså ikke produktionsmidlerne, men som skipper har han et stort ansvar om bord, og fordi der er tale om et partsfiskeri, er han afhængig af produktionsmidlernes tilstand på en anden måde end de lønarbejdende skrællere. Den høje arbejdsmoral er vigtig for Helge, der forholder

⁶² I fiskerikommissionsbetænkningen anbefales det helt at ophæve opdelingen i kystnært og havgående fiskeri ud fra effektivitetshensyn (Fiskerikommission 2009, 115). Det vil betyde, at trawlere og større både med produktion om bord og redere på land, som den Helge er skipper på, ikke behøver at blive bygget til indenskærs forhold for at fiske der, hvilket givetvis vil få konsekvenser for de enkeltmandsvirksomheder, som grænsen traditionelt har skullet sikre ikke blev udkonkurreret af større både, der er organiseret som aktie- produktionsselskaber.

sig som en selvstændig til sit fiskeri, hvorfor det aldrig omtales som et arbejde, han har fri fra. Han viser solidaritet med produktionsenheden, engagement og ansvarlighed overfor arbejdet og dets rentabilitet, beherskelse, tilrettelæggelse og styring af produktionsprocessen, og ikke mindst engagement i teknologisk udvikling og innovation. Han er med andre ord rundet af den enkle vareproduktionsmådes ideologi (Højrup 1989, 64). Med partsfiskeriets strukturering kan han i en vis udstrækning opretholde dette verdensbillede på baggrund af ansvaret for produktionsenheden, selv om båden reelt eksisterer på den investorkapitalistiske produktionsvilkår. Der er intet underligt i at ordne liner til hellefiskeriet fra jollen i weekenden, tage tidligt afsted om morgenen og komme sent hjem. Aktiviteten at fiske er en altomfavnende aktivitet, der inddrager både familie og hjem. Arbejdet er ikke et middel til advancement, som det er for karrierelivsformen. Det handler snarere om at opretholde produktionsmidlerne og ideelt set at videreformidle dem.

Det gode liv og familiefORMEN

Jeg talte med Helge i flere omgange og fik derfor mulighed for at følge hans livsforløb over længere tid. I løbet af denne periode måtte han helt opgive sit kammuslingefiskeri og i stedet fiske efter hellefisk til en lokal fabrik. Helge havde af og til haft sønnerne med på sin lille jolle i perioder, hvor det gik dårligt med kammuslingefiskeriet, men efter han begyndte at fiske hellefisk på en anden båd, hyrede han dem som besætningsmedlemmer, fordi de var den mest stabile arbejdskraft han kunne finde. Helge er imidlertid ikke tilfreds med sønnernes arbejdsmoral:

”Den ældste sidder bare hjemme og spiller computerspil. Det er jo ikke noget liv, og når de får løn, så skal de lige have pause nogle dage og købe ind og sådan. Det går jo ikke. Man skal sejle hele tiden, når man kommer ind, så er det bare ud igen.”

I citatet giver Helge tydeligt udtryk for sin egen arbejdsmoral og forståelse af, hvad et ”liv”, underforstået det gode liv, går ud på. Det er ikke at sidde foran en computerskærm, men at fiske. Det, der i sønnernes øjne måske fremstår som et værre slid og slæb, er for Helge en nødvendighed, samtidig med at det indebærer en frihed og giver mening. Meningen i livet ligger således ikke uden for båden, i de såkaldte fritids- og forbrugsaktiviteter, som det endnu gør for sønnerne, men i selve fiskeriet, det at opretholde fiskevirksomheden og kunne tage på fangst, når fiskeriet tillader det. Det er ikke kun sønnernes indstilling, som måske primært er dannet inden for de velfærdsstatslige uddannelsesinstitutioner, der udfordrer Helges bestræbelse på en

familiær generationsoverlevering af driftsmidler. Det er også de generelle økonomiske besværligheder og lovgivningsapparatet:

”Hvis jeg nu for eksempel vil overdrage mit skib med min licens til min søn. Det vil vi også få et helvedes hyr med. (...) Det er som naboen han sagde, jamen jeg har nogle drabelige problemer angående generationsskifte.”

På den måde står Helge i den samme situation som andre fanger- og EVP-fiskere.

I samtalen med Helge kom vi omkring indførelsen af IOK, gummistøvleparagraffen, EU's miljøregler⁶³ m.m. Det skete til trods for, at Helge som udgangspunkt ikke er interesseret i politik:

”Altså som dum godtroende fisker, en der bare koncentrerer sig om sit fiskeri og aldrig kigger andre vegne. Jeg er meget, meget upolitisk engageret i noget som helst. Så jeg tænker, det har de [politikkerne] styr på. Gu har de ej. Det er skægt man bliver over 50 år, inden man begynder at stille spørgsmålstejn ved det [ler].”

De mange fiskeripolitiske beslutninger blev først for alvor nærværende for Helge i det øjeblik, de fik betydning for, om han kunne fortsætte med at gøre det, han altid har gjort. I det følgende vil jeg komme ind på nogle af de strukturændringer, som fik betydning for Helges livsførelse.

⁶³ Af pladshensyn er min analyse af EU spørgsmålet gemt til senere udgivelser.

20 % af den eksisterende kutterflåde var i 2012 over 20 år gammel, hvorfor der er et samlet behov for at anskaffe nye og mere moderne både til det kystnære fiskeri (Taagholt 2012, 494). Fiskerikommissionsrapporten fra 2009 anbefalede, at dette skete ved at lempe ejerskabsreglerne, så også udenlandske aktionærer fik mulighed for at investere i bådene. Foto: Gry Søbye

Til havs signalerer GR-nummeret overfor andre ligeså nationaliserede både, at der er tale om en statsanerkendt grønlandsk båd med særlige rettigheder og forpligtigelser i farvande. Der er altså ikke tale om en uberørt natur uden for lov og orden. Ethvert skib i internationalt farvand er således bærer af et nationalitetsbevis, der markerer det som et stykke statsligt suverænitetsdomæne, der er under en bestemt stats beskyttelse (Højrup 2002, 271)⁶⁴. For at få en båd med et GR-nummer skulle man frem til 2011 leve op til fiskerilovens (1996) definition af en ”erhvervsfisker” med ”fast tilknytning til Grønland”. Dette gjorde det muligt at ansøge fiskeridirektoratet om en udnyttelseslicens til en bestemt andel af en fiskearts TAC. De stramme regler, som skulle sikre, at der bag en GR-båd stod en erhvervsfisker med gummistøvlerne på og fast tilknytning til Grønland (Fiskeriloven 1996 kapitel 4, §6), blev lempet med henblik på at få effektiviseret fiskeriet og fornyet flåden i 2011. Allerede inden reglerne blev lavet om, så man dem imidlertid omgået ved, at fx udenlandske fiskere og skippere oprettede postadresse i Grønland i to år for at kunne blive regnet som havende ”fast tilknytning til det grønlandske samfund” (samtale 43a). Foto: Gry Søbye

⁶⁴ Den kontrol, der blev håndhævet over for det grønlandske fiskeri i 2010, var fordelt på tre instanser, nemlig: Kongelige danske Marine og Grønlands Kommando (GLK) med station i Kangilinnguit (Grønødal), Grønlands Fiskerilicens Kontrol (GFLK) med station i Nuuk og Politiet jf. (Arbejdsgruppe 2010, 29). Grønlands Kommando havde udover fiskeriinspektion også opgaver inden for suverænitetshævdelse samt eftersøgnings- og redningsaktiviteter (SAR). Denne militære enhed betjente sig af såvel luftovervågning som overvågning på havet (ibid.).

En gammel dame og en fransk investor

Når først indhandlingspriserne er lave over en årrække, får de selvstændige fiskere ikke det overskud, som skal til for at kunne investere i deres egne produktionsmidler. Det ses tydeligt på de grønlandske havne, at flåden er meget slidt sammenlignet med eksempelvis Færøerne, Island og Danmark. Som nævnt blev den såkaldte gummistøvleparagraf ophævet i 2011 som led i IA-DE-KA regeringens reformer for at gøre en ny tilgang af kapital til fiskeriet mulig. Jeg vil nu vise, hvordan det påvirkede Helges kammuslingefiskeri.

Et af de store problemer Helge stod overfor var skibets stand: *”Den er fra ’76 den båd der, så den er ved at være en gammel dame. Det giver sådan nogle problemer.”* Derfor ønskede han, at der blev investeret i et nyt skib. Et sådant skib ville koste ca. 20 millioner kroner. Den kapital havde han ikke selv. Derfor allierede han sig med en canadisk partner og en fransk investor, hvilket i 2011 blev muligt på grund af 2011-reformens nye ejerskabsregler. Derfor ville han, som han selv siger det *”sådan set være en hykler”*, hvis han var imod den reform, som gjorde det muligt at få udenlandsk kapital ind i fiskeriet, eftersom det var *”hans eneste mulighed for at komme videre”*. Helge forsøgte altså at tilpasse sig 2011-reformen, men projektet med at få en licens til den nye investorbåd blev viklet ind i en ond cirkel:

”De [direktoratet] kan ikke udstede en licens, hvis ikke jeg har et GR-nummer. Jeg kan ikke få et GR-nummer, hvis ikke jeg kan vise en licens til pengeinstitutterne, så det slår sig selv ned (...) (samtale 43a).

Helge kunne vise direktoratet en tegning af det nye skib, ligesom han havde finansieringsmulighed på plads, såfremt han kunne vise en licens. Men det sidste ville direktoratet ikke udstede, selvom Helge vidste, at der eksisterede to uudnyttede licenser på kammuslinger. At være en god fisker med fast tilknytning til det grønlandske samfund og alene på markedet var i Helges tilfælde ikke tilstrækkeligt, hvorom han siger:

”Det kan godt være, at jeg er en dum dansker i deres [direktoratets] øjne (...) men jeg har fisket i 20 år, jeg har fulgt med i udviklingen. Altså når først vi fisker, så har jeg det super fint. Også

fordi jeg har været igennem alle felterne⁶⁵ en gang, så jeg kender dem sådan. (...) Jeg kan ikke forstå, at de ikke kan gå ind og finde et eller andet kompromis. Fordi ellers er det jo kun Royal Greenland og de andre, der kan gøre sådan.”

Hvorvidt den dårlige sagsbehandling skyldtes inkompetente medarbejdere i direktoratet, at Helge er etnisk dansker, eller at der har været venskaber på tværs af direktoratet og de store virksomheder, var for Helge uigennemskueligt, men han var ganske overbevist om, at det var en af delene eller måske en kombination.

⁶⁵ Det er her NATO felter, der henvises til.

IOK indirekte

IOK blev indført på det kystnære hellefiskeri i forvaltningsdistrikterne, Uummannaq, Upernavik og Disko-området for både over 6 meter som led i fiskerireformen 2011. Et argument for at indføre IOK på andre arter end rejerne, som i forvejen var omfattet af ordningen, var, at det ville overlade arbejdet med at effektivisere til markedsmekanismer.

Selv om reformen ikke vedrørte forvaltningen af Helges kammuslingefiskeri, kom han alligevel til at mærke den indirekte. Et halvt år før kammuslingebåden var kommet på værft var den blevet solgt til manager/ledere i Polar Seafood (pers.samtale). Helge fortæller om de nye ejere:

”De startede med at købe en lille båd oppe i Nordgrønland, der fisker hellefisk [det fra 2011 IOK-forvaltede fiskeriområde], og så lige pludselig så spaltede de op og oprettede et firma mere, og så købte de det skib, som jeg sejlede med.”

Den ophobning af kapital, som finder sted, når kvoterne inden for et forvaltningsområde bliver til investeringsobjekter, kan på denne måde få betydning for, hvem der kan eje produktionsmidlerne i andre forvaltningsområder. Ejerskabet til Helges kammuslingebåd giver dermed indblik i den kulturelle transformation, IOK systemet satte i gang også udenfor det forvaltningsområde, ordningen berørte direkte. Politisk har man været opmærksom på, at IOK forvaltningen kan føre til et koncentreret ejerskab i sektoren som helhed, hvilket har været et politisk omdiskuteret emne, i forbindelse med at IOK blev indført i rejesektoren. I forbindelse med 2011-loven indførte Selvstyret derfor også et kvoteloft på 5% indirekte og direkte ejerskab⁶⁶. Man omgår dog disse regler ved at *”splitte op og oprette nye firmaer”*, som Helge beskriver det. Om situationen i Nordgrønland, siger han:

”At der er 45 fiskere, der har solgt deres kvoter oppe i Nordgrønland velvidende, at de får aldrig noget igen. Det er allerede begyndt at virke. Bankerne de tager kvoteandele, de tager garanti i

⁶⁶ Inatsisartutlov nr. 5 af 4. juni 2012 om ændring af Landstinglov om fiskeri (Indsættelse af ny bestemmelse om kvoteloft i det kystnære fiskeri efter hellefisk). I § 15 indsættes som stk. 5: ”Uanset stk. 4 kan ingen selskaber eller enkeltpersoner gennem direkte eller indirekte køb af kvoteandele i fiskeriet efter hellefisk, opnå en kvoteandel i reguleringsområdet for den kystnære flådekomponent, der overstiger 5 %.” (Grønlands Selvstyre 2012).

hvad hedder det... du kan lægge den ind som en garanti på et banklån (...) så det varer ikke længe. En af mine kammerater han er på en af de trawlere der. De havde 1600 tons, det tog bare nogle få uger, der havde de fisket dem op. En måned i sommeren, halvanden måned [griner]: ET TUSIND SEKS HUNDREDE TONS! Den ligger måske 30, 40, 50 kroner kiloet. Han tjener en million på hans vagter som fisker. (...) de [Selvstyret] arbejder sig hen imod, at det bare bliver en stav store trawlere, og de kan huse 20 mand.”

Citatet tydeliggør, hvordan kløften mellem de ansatte ombord på en trawler, der tjener en million, og dem, som mister deres fiskerirettigheder som enkle vareproducenter, bliver skabt. Gummistøvleparagraffen og IOK-forvaltningen er derfor gode eksempler på, hvordan den politisk-juridiske adgang til fiskeressourcen tilgodeser nogle frem for andre produktionsmåder og livsformer. Hvor gummistøvleparagraffen beskytter de enkle vareproducenter ved at sætte erhvervserfaring over kapitalophobning som adgangskriterium, gør IOK forvaltningen det modsatte. IOK forvaltningen tilgodeser i stedet vilkårene for de kapitalistiske industri- og rederikoncerner, som udgøres af investor-, karriere- og lønarbejderlivsformen. Den omprioritering, som 2011 reformernes ophævelse af gummistøvleparagraffen og indførelse af IOK i Nordgrønland medførte, kunne både mærkes og ses ved fiskerikajen. Her beskrevet fra Helges perspektiv:

”Umiddelbart set lige fra manden i gummistøvler nede på kajen, så ser det ud som om de er ude på at stoppe det der med alt [pause]. De [Selvstyret] er ude på at kvæle de der små både. De vil have rentable både, når man søger til en rentabel båd, så vil de ikke servicere en med de ting, der ellers skal være i orden. ” (samtale 43a).

Neokulturation og forskellige interpellationsforhold

Helges livsforløb finder sted i en tid med store forandringer. Båden bliver købt op af nogle af dem, som har opkøbt hellefiskekvoter i Nordgrønland. Han kan se, at de kammerater som arbejder på de store trawlere tjener store pengesummer, samtidig kæmper han selv sammen med andre selvstændige fiskere for at få mad på bordet. Hans børn ser det samme og har derfor svært ved at se meningen med farens slid og slæb. Direktoratet er ineffektivt, og Helge mangler tillid til dets embedskvalifikationer. Strukturændringer er begyndt at virke, og Helge forsøger at tilpasse sig den version af fiskersubjektet, som Selvstyret hermed søger at interpellere. Han har gennemskuet, at han står overfor de to muligheder, som ses fremført i Fiskerikommissionens betænkning, hvor der skelnes mellem den effektive og ineffektive fisker (Fiskerikommission

2009; Det uvildige udvalg 2005, 69). Han vil gerne omstille sig til kategorien den effektive fisker ved at alliere sig med udenlandsk kapital og en rentabel båd, hvilket han har forstået er politikernes ønske. Han støder imidlertid på det problem, at det ikke kræver effektivitet, men snarere de rigtige kontakter til departementet eller den rigtige mængde kapital. Optegnelsen med Helge peger derfor på adgangskriterierne og barriererne for at blive anerkendt som fisker af Selvstyret. Man kan også sige, at den illustrerer, hvordan et nepotistisk eller klanstyret politiker- og embedsapparat spænder ben for realiseringen af de politiske visioner.

Helge har også, mens han fiskede fra sin jolle som bibeskæftigelse, indhandlet hos Romark fabrikken, som han gerne støttede, fordi fabrikkens tilstedeværelse skabte konkurrence til Royal Greenland og hævede indhandlingsprisen fra 7 til 22 kroner på hellefisk. Et halvt år efter at Helge fortalte mig om sin kamp med at få licens til en ny kammuslingebåd, er han blevet ansat på en af Romarks både, hvor han er begyndt at fiske i det kystnære fiskeri sammen med sine drenge. Det betyder, at Helge er gået i gang med en ny læringsproces, hvor kendskabet til den nye art, og hvordan den bedst fanges, må oparbejdes. Hvorvidt han får det til at køre rundt økonomisk er uvist. Han er selv langt fra optimistisk. En torskefisker fra Nuuk beretter om samme radikale ændring i fiskerivirksomhed (samtale 39). Også han måtte lægge sit fiskeri om, som konsekvens af, at torskepriserne havde været for lave i en årrække. Han måtte sælge sin kutter og forsøgte samtidig med Helge at fiske efter hellefisken. De to fiskere giver tilsammen indblik i, hvad der sker, når fiskeriet efter en art af den ene eller anden grund får dårlige vilkår. Så bliver de i udgangspunktet gode fiskerier belastede af den store tilstrømning af fiskere fra de dårlige fiskerier. På den måde leverer fiskernes partikulære praksis, med fx at udvikle nye redskaber, intensivere fiskeriet, opruste i kapacitet eller skifte artsspecialisering for at kunne overleve på fangstpladser, nye markeder og juridiske vilkår, til de midler, som bagom ryggen på dem, sætter nye betingelser for deres praksis:

”De partikulære subjekters arbejde for at vedligeholde deres eksistensmåde på objektplanet er samtidig en fornuftens list, der på metaplanet udgør en kulturhistorisk transformationsproces.”
(Højrup 1996, 125).

Det skal nu handle om den fabrik, som gjorde det muligt for Helge at sadle om fra at være ansat på en kammuslingebåd til at blive ansat på en hellefiskebåd. Fabrikken har også figureret i optegnelsen med jollefiskeren, Elias (livsførelse 1), som ligeledes nød godt af dens høje indhandlingspriser. På den måde spillede fabrikken i 2012 en afgørende rolle for flere kystnære

fiskeres mulige neokulturationer i en periode kendetegnet ved store strukturændringer. Ligesom med Royal Greenland analyserer jeg fabrikken som distributionsrelation samtidig med, at jeg undersøger fabriksejerens livsform.

Distributionsrelation 3: Romark Seafood A/S

”Hvis jeg lukkede døren, så ville priserne falde igen. Ikke for at prale men det er faktisk min skyld, at mange fiskere er begyndt at sejle med joller heroppe. Dem har vi hjulpet ved at give en god pris. Da vi kom, der indhandlede de rogn til 5 kroner. Så gav vi dem bonus, hvis de kom over en hvis salgsmasse. Det kunne Royal Greenland ikke.” (samtale 36). Foto: Gry Søbye

Romark giver en god indfaldsvinkel til at sætte situationen, hvor to store firmaer dominerer en hel fiskeindustri, i perspektiv. Virksomheden havde i 2012 på kort tid forandret det kulturelle fiskerilandskab i Nuuk. Der var på det tidspunkt ca. 60-70 joller fra byen og omegn, som indhandlede hellefisk, torsk og stembiderrogn hos fabrikken. Der var tale om både, der fiskede indenskærs i fjordene, der hvor de store trawlere ikke kunne komme til. På den måde udnyttede Romark en geografisk og socialt skabt niche, som var opstået, fordi de store firmaer, Polar Seafood og Royal Greenland, over en længere periode havde satset på det havgående fiskeri fra store både.

To jollefiskere i Ilulissat hjælper hinanden med at sætte bundgarn ud tæt på kysten mellem store iskosser. Billedet viser, hvordan jollefiskerne kan udnytte en geografisk niche i modsætning til de store både. Sandheden om at den teknologiske udvikling nødvendiggør en bestemt fiskeri- og fordelingspolitik, som nødvendigvis tilgodeser de mest moderne trawlere, mangler at tage højde for, hvordan den kulturgeografiske varians kan ændre spillereglerne for, hvad der er det mest effektive fartøj. I den naturgeografiske situation på billedet ovenfor er det ikke vanskeligt at se, at det er jollerne, der er trawlerne overlegne. Foto: Gry Søbye

I 2013 var Robert Mark administrerende direktør i firmaet, som han havde startet sammen med sønnen Lars Mark. Heraf navnet, Romark. Far og søn har ikke andet tilhørsforhold til Grønland, end hvad der relaterer sig til deres virksomhedsprojekt i landet. Samtalerne med Robert fandt sted i hhv. januar og august 2013. I januar 2013 kørte firmaet endnu ikke helt godt økonomisk. Det har, som Robert siger det: *"været op ad bakke"*. I august så det til gengæld bedre ud. Far og søn havde selv investeret mange millioner i virksomheden for at få det til at køre, men de havde dengang ikke tænkt sig at give op. På et tidspunkt var firmaet næsten ved at gå konkurs, og de måtte derfor få en investor mere ind. Sammen med Halibut Greenland i Ilulissat og en fabrik i Narsaq blev Romark fabrikken part i firmaet DayCatch, som sælger fiskeprodukter til hele verden fra salgskontoret placeret i Hobro, Danmark. Fabrikkens produkter sendtes først til Aalborg, hvor de blev pakket om i containere og sendt videre derfra. Romark sendte hellefisk og torsk m.m. til Kina og Japan og stenbiderrogn til Europa, og far og søn håbede på at kunne åbne op for det sydamerikanske marked også.

Planøkonomi versus det frie marked

Som påpeget af Rasmus Ole Rasmussen har konkurrencen fra Royal Greenland længe været så dominerende i Grønland, at de små virksomheder, som har slået sig op på at indhandle fra det kystnære flerartsfiskeri, generelt har haft vanskeligt ved at overleve (Rasmussen 2003, 154). Når Romark i 2013 kunne klare sig på trods af konkurrencen fra Royal Greenland, skyldtes det ifølge Robert selv, at virksomheden var drevet af to ildsjæle (far og søn), for hvem arbejdet er en slags hobby. Både far og søn har vidst, at det tager tid, før en sådan virksomhed giver overskud, og for dem er det arbejdet med at få en virksomhed stablet på benene på trods af alle odds, som giver spændingen og udgør motivet for det store engagement og arbejde, der lægges i projektet:

"Hvis vi vil drive sådan et lille firma som det her, så kan det ikke nytte noget, vi går ind og siger, vi skal have en direktør i firmaet til en halv million om året eller en million om året, for det kan firmaet ikke dække. Det er nødt til at være nogen, der er interesseret i det arbejde. Det er hvad skal man sige næsten halv hobby, eller hvad skal man sige. Det er min livsform, at være heroppe, eller drive sådan noget op. [...] Det er for spændingen, vi gør det, ikke for pengene." (samtale 36).

Robert har aldrig været fastansat et sted. Han har altid rejst rundt i hele verden og startet fabrikker op. Han og sønnen går ikke rundt i jakkesæt og slips til dagligt på fabrikken, og lugten af fisk er ikke længere væk fra kontoret end en lille trappe, som bruges af alle i huset, også

fabriksarbejderne, når de spiser i køkkenet på 1. sal. Far og søn færdes i hele huset og tager selv fat, om det gælder maskiner, fiskeudstyr eller andet. Det står i kontrast til Royal Greenland, hvor administrationsgangene er store, rene og langt fra produktionsgangene, og hvor direktøren og de mange administrative medarbejdere sidder i jakkesæt på afstand herfra.

Romarks kontor med et billede af forskellige brasilianske fisk samt seks ure der, viser tiderne på nogle af fabrikkens forskellige eksportmarkeder for fisk (Danmark, Island, Færøerne, New Zealand, Brasilien). T.v. sidder en ny medarbejder i 2013, T.h. et grønlandskort som giver overblik over både fiskene og fiskernes ruter. Foto: Gry Søbye

Den forhenværende kammuslingefisker, Helge, står her og diskuterer med en af Romarks medarbejdere, hvordan han skal bruge de nye fiskekroge, som han i samarbejde med Romark har indkøbt til sit nyopstartede hellefiskfiskeri på en af Romarks både. Foto: Gry Søbye

På nogle punkter drives Romark som en familievirksomhed med far og søn som medejere, men det er ikke, som i det rurale familiebrug, stabiliteten og overleveringen af stedet, der har betydning i Romarks tilfælde. Generations-overleveringen går for Robert ud på at kunne føre forretning på ”*det frie verdensmarked*” uafhængigt af, hvor det er. Som han formulerer det: ”*Jeg er en fri mand. Jeg vil handle frit ude på markedet*”. Derfor forstår Robert ikke de fabriksarbejdere, der ikke møder op hver dag. Ligesom han mener, at de, der sidder inde hos Royal Greenland og modtager fast løn hver dag, bliver mindre effektive heraf. De ved ifølge ham slet ikke, hvad det vil sige at kæmpe på det frie marked.

Robert skildrer ikke det frie marked som noget nemt sted at være, men det er netop det, der giver det hårde arbejde mening. Statssubsidier, eller endnu værre statsejerskab, er i hans livsanskuelse med til at skævvride det frie marked og gøre konkurrencen ulige:

”De [Royal Greenland] satte jo priserne op for at konkurrere os ud med det samme (...) Da vi havde været her i to år, der fik de en halv milliard [af Selvstyret] for at kunne konkurrere med os. Men det er ikke bare os, det er mange andre små firmaer, der døjer med det. Det er statsstøttet. Vi får jo ingen statsstøtte, så vi er afhængige af markedspriserne.”

Når Royal Greenland skildres som en særlig slem modstander på næsten alle fronter, er det ikke udelukkende pga. statsejerskabet. Robert betragter også måden, forretningen drives på, som kritisabel. Han nævner fx, at Royal Greenland har behandlet torsken sådan, at den har fået et dårligt ry ude på verdensmarkedet. Det ser han som led i, at Royal Greenlands ”*mål er at få alle kystfiskerne væk, og så have alle de store ude på havet*”. Derfor prøver Robert selv at skaffe fileteringsanlæg, så han kan vise, at den grønlandske torsk kan skabe mere værdi på markedet, end den Royal Greenland har været i stand til. Engang har Robert set Royal Greenland smide 100 tønder fisk væk:

”og det er et par millioner. Det smed de lige ud. De kan slet ikke følge med, men de vil heller ikke have at konkurrenten får noget. (...) Det kunne jeg aldrig finde på at smide noget væk for at få konkurrence. Det er en tanke, der er mig meget fjern.”

For at der skal være tale om et frit marked for denne fabrikant, skal de involverede aktører leve op til en række uskrevne regler for, hvor langt man må gå i konkurrencens navn. Det er at gå for langt, når man køber mere fisk op, end man kan bearbejde. Så selv om fabrikanten lever efter

mantraet om at klare sig selv på det frie marked, så efterspørger han en stærkere moral i Grønland:

”Der skal nogle til at justere samfundet. Vi [danskere] kan ikke bare give Selvstyret en masse penge og så ingen moral. Moral det kommer ikke bare indefra. Når jeg kan se, der er en masse penge i kassen, så tager jeg. Der skal være nogle, der siger, det må man ikke.”

Politisk læner Robert sig op ad nogle af de argumenter, der har været fremført af Dansk Folkeparti. Han mener, at den danske stat skal tage mere ansvar for styringen af Grønland og efterspørger, at der uddannes flere kritiske journalister⁶⁷ og advokater⁶⁸, samt at der bliver gjort noget ved de sociale problemer. Sidstnævnte omtaler han på følgende måde: *”så kan man se om sommeren, der kan man se børn gå rundt her 10,12,13 år og sidde og drikke brændevin midt om natten. Ingen der styrer dem og forældrene drikker. Det er noget lort. Det er ikke godt nok.”*⁶⁹ Ifølge fabrikanten vil det være en løsning at ophæve de planøkonomiske aspekter i Grønland:

Det koster millioner at sende vores fisk herfra til København. Det koster dobbelt så meget som fra København til Kina. Det er på grund af det jeg kalder for planøkonomi. Jeg kan flyve det halve af verden rundt for det, det koster at flyve herop. Der mangler lidt konkurrence, så der kunne komme turister herop. Men de [Air Greenland] er eneheriker på markedet, og det er det

⁶⁷ Robert fortalte om en episode, hvor han var kommet i konflikt med en fisker, og journalisten ikke engang talte med begge parter i konflikten.

⁶⁸ Romark var på et tidligere tidspunkt kommet i konflikt med Royal Greenland vedrørende nogle fiskerikontrakter, hvor de måtte lægge sag an. Det hele trak i langdrag med store økonomiske konsekvenser for Romark. I den forbindelse erfarede fabrikanten konsekvenserne af den lange sagsbehandling i Grønland.

⁶⁹ Påpegningen af en slags moralsk forfald i befolkningen har længe været ytret fra dele af den befolkningsgruppe, der voksede ud af kateketinstitutionen. Som eksempel kan nævnes Finn Lynges beskrivelser af erfaringerne fra fem års socialt arbejde i Nuuk og Qeqertarsuatsiaat. Her beskriver han befolkningens problemer med at håndtere store pengeindtægter uden en videre dannelse indenfor budgettering m.m (Lyng 2010, 1:130–44). Han redegør endvidere for konsekvensen af frigivelsen af alkoholsalg for en befolkning, som ikke havde haft tid til at skabe sociale normer og ritualer for omgangen med rusmidlet, hvilket var en følge af indlemmelsen i det danske rige. Sidst men ikke mindst nævnes de moralske konsekvenser af at være blevet tilskuere til udviklingen i forbindelse med moderniseringsprocessen i 1950’erne og 1960’erne (ibid.). For lignende betragtninger jf. (Lyng 1945a; Olsen 1961; Lyng 2010).

samme for Royal Arctic Line [rederiet der står for fragt til og fra Grønland]. Hvis der kommer andre skibe ind, så bliver fragten billigere⁷⁰. Jeg mener, at planøkonomi⁷¹ er en pæn tanke, men den hjælper ikke. (...) Havde jeg vidst, at det var så hårdt, så var jeg nok ikke startet. Ikke her.⁷²

På den ene side er selvstyrestaten i fabrikantens optik for dominerende (i ejerskabet over landets produktionsmidler), på den anden side er den ikke dominerende nok, når det kommer til at skabe det moralske fundament (formaliseret i kritisk presse, retsvæsen, uddannelses- og familieinstitutioner m.m.) for et frit marked.

Det er ikke underligt, at arbejdsgivere i kapitalistiske virksomheder hylder fortællingen om det frie individ på det frie marked. Det interessante i Roberts fortælling er imidlertid, hvordan han går fra at være en fabrikant, der er vant til at ”færdes som en fri mand på det frie marked” til i Grønland at møde en sådan modstand, at han må efterspørge en stærk(ere) stat for at kunne realisere den pågældende frie markedspraksis. Den grønlandske formation, med dertilhørende produktionsmåde-sammensætning og relation til det politiske niveau, fremkalder her en hegeliensk erkendelse hos arbejdsgiveren om, at man ikke kan forstå familie og stat som instrumentelle og sekundære i forhold til udfoldelsen af en civil frihed til at indgå i Kooperationer og som aktør på et frit marked jf. (Raffnsøe-Møller 2006,150).

⁷⁰ Når rederivirksomheden ikke allerede er privatiseret, skyldes det bl.a. at en privatisering højst sandsynligt vil gå ud over de urentable ruter langs de grønlandske kyster og forsyningspligten jf. (Cortzen 2010, 126). Igen spiller Grønlands særlige demografiske og geografiske forhold ind på ejerskabsdiskussionen. Det samme gælder flytrafikken, som er opsplittet mellem den rentable atlanterhavsrute, og de mindre helikopterruter mellem bygder og byer. Gorm Winther har også beskrevet liberaliseringen af den interne flytrafik som case (Winther 2003). Heraf fremgår det, hvordan privatisering ikke ledte til det forventede prisfald og forbedret købekraft for forbrugerne, men derimod en prisstigning (ibid. 120-122).

⁷¹ Fabrikanten deler her økonomen Martin Paldams udsagn om, at den grønlandske økonomi minder om en klassisk definition på socialisme (Paldam 1994, 3). Baggrunden herfor er bl.a. en beregning der siger, at den grønlandske stat på daværende tidspunkt ejede noget over 90 pct. af produktionsmidlerne (ibid. 32).

⁷² Da jeg prøvede at komme i kontakt med Robert igen i 2015, mislykkedes det. Direktøren i distributionsfirmaet, Daycath fortalte, at Romark gik konkurs i 2014, da banken med en dags varsel opkrævede kreditterne. Jeg kunne ikke finde sagen grundigt afdækket i de grønlandske medier.

Med EU og Verdensbanken i ryggen:

Romark er tydeligvis organiseret inden for den privatkapitalistiske produktionsmåde. Egenkapitalen i selskabet er stor (dækker næsten det hele), hvilket øger virksomhedens fleksibilitet og konjunkturrensistens. Meget i fabrikantens livsførelse og ideologi står da også i opposition til både statskapitalisme og den rene finanskapitalisme. Det afspejler sig bl.a. ved, at Romark ikke har været interesseret i at købe både og kvoter op. Her udlagt af Robert:

Som udgangspunkt var vi jo ikke interesseret i at få kvoter, vi ville bare have en fabrik. Men sådan går det, også for de store. Der var et af de store firmaer, de havde 25 millioner dollars til at købe kvoter op med, så det er nogle hårde nogle at konkurrere med. (...) Hvis du spørger mig, så skulle kvoterne ikke være blevet gjort omsættelige. Det er ikke godt for Grønland. Alle de små heroppe får en lille kvote, så folk med penge de køber det alt sammen op. Det er blevet til en stor kvote. Vi [Romark] køber alt det op, vi kan nu. Det er sådan fremtiden er, sådan sker det alle steder. Det er jo EU også med kvoter og skidt og møj, og hvem der har opfundet det. Det er de mennesker, de vil bare have penge ud af deres skidt og møj. Det er fremtiden.” (samtale 36b).

Det er interessant, at det ikke er fabrikantens eget ønske at opkøbe kuttere med kvoter på og på denne måde træde ind i investorlivsførelsen. Når det alligevel sker, skyldes det hhv. Verdensbankens og EU's indflydelse på markedsvilkårene, som sætter fabrikanten overfor et sådant tilpasningskrav. Som udgangspunkt repræsenterer Romark derfor en position inden for den kapitalistiske produktionsmåde, som står i opposition til, at produktionsmåden går hen og tager skikkelse af den finanskapitalistiske variant, hvor det ikke er den produktive kapitalist, der er herre, men den flydende finanskapital og investorlivsformen. Det der af fabrikanten skildres som en forfaldshistorie:

”Det er ikke længere fiskerne, der tjener pengene, det er aktionærene. Især på de store skibe. I gamle dage der tjente fiskerne nok penge om bord. Men i dag der er det så lille en procentdel om bord, så mange af dem de kan næsten ikke engang betale deres proviant. Jeg har hørt om fiskere, der har fået mindre end 5000 kroner for en måneds arbejde, så er det altså ikke godt længere. Det er alle de store. Hvis de ikke fanger godt, så får de ingen penge. De får en så lille procentdel. Aktionærene de er dækket ind for skibets omkostninger.”(samtale 36b).

Robert er m.a.o. positioneret inden for den kapitalistiske produktionsmåde i kontrast til hhv. statskapitalisme og finanskapitalisme. Sidstnævnte kontrast er ikke af nyere dato. Her er det Max
222

Weber, som beskriver den livsindstilling, som fabrikanten deler med det 20. århundredes kapitalist, der:

”ud fra et kald, systematisk og rationelt tilstræber legitim profit” (Weber 2001, 38) og altså står i kontrast til de ”dumdristige og skruppelløse spekulanter, altså økonomiske eventyrnaturer, (...) som man møder dem i alle økonomiske epoker” (ibid. 41).

Roberts forløb i Grønland giver indblik i den transformationsproces, som samtlige af de grønlandske livsformer var underlagt i perioden 2011- 2013. Ikke alene på baggrund af fiskerireformerne, men også på grund af den position som den finanskapitalistiske produktionsmåde generelt indtog i verdensformationen. Det skal nu handle om investorens livsform som teoretisk begreb, og hvordan den realiseres som praksis i den grønlandske formation.

Livsførelse og distributionsrelation 4: Niisa & Sikuaq Trawl

Den finanskapitalistiske produktionsmåde og investorlivsformen

Allerede i *Det glemte folk* konstaterede Højrup, at finanskapitalen gennem akkumulation og de finansielle institutioners virksomhed havde indtaget en dominerende stilling i økonomien som helhed (Højrup 1989, 61). Sidenhen er nogle samfundsforskere gået så langt som til at tale om ”kasinokapitalisme” (Sinn 2010; Strange 2001) i karakteriseringen af det nye ved det stadie af den kapitalistiske produktionsmåde, som er kendetegnet ved, at den største værdi skabes på investerings og spekulationsniveau. Man kan sige at finanskapitalismens fremmarch kulminerede med finanskrisen i 2007, herunder det islandske krak i 2008 m.m., men den stoppede ikke. Europæiske nationalstater har også efterfølgende fortsat privatiseringen af fiskekvoter og landbrugsjord. En tendens som bliver synlig på livsformsniveau ved, at landmænd fx installerer skærme i deres traktorer, så de kan følge med i aktiekurserne, og fiskekvoter begynder at optræde i den danske avis *Børsen*.

Livsformsanalytisk er finanskapitalismens særtræk behandlet af etnologen Kirsten Monrad Hansen i afhandlingen: *A point of difference* (1991). Her bestemmer hun den kapitalistiske produktionsmåde på to forskellige specifikationstrin som henholdsvis privatkapitalistisk produktionsmåde og aktieselskabsorganiseret finans-kapitalistisk produktionsmåde. Hvor den første har to livsformer som terminaler, nemlig lønarbejderlivsformen (tid-løn) og industrikapitalisten (arbejdskraft-merværdi), så hører der yderligere to til den sidstnævnte, henholdsvis investorens livsform (afkast-kapital) og managerlivsformen, også kaldet karrierelivsformen (ekspertise-honorarer) (Højrup 1996, 115; Monrad Hansen 1992). Det er blandt andet denne livsformskontrast mellem privatkapitalisten og karrierelivsformen, som forklarer modsætningen mellem Roberts verdensanskuelse (distributionsrelation 3) og direktør- og managergruppen i Royal Greenland (distributionsrelation 2).

Investorlivsformen er kendetegnet ved en praksis, som indebærer, at kapital placeres i de enkelte selskaber for at få del i den profit, selskabernes virksomheder kaster af sig. For investorlivsformen er virksomhederne værdipapirer, det gælder om at købe billigst muligt og sælge igen, når de kan afhændes til en favorabel pris (Højrup 2002, 280). I afhandlingen *Captains of finance* (2012) beskriver etnologen, Jeppe Høst, hvordan indførelsen af det markedsbaserede forvaltningssystem, IOK, i det danske fiskeri, har udbredt betingelserne for det, han kalder finanskapitajner. Forstået som den variant af investorlivsformen IOK systemet skaber

betingelserne for. Finanskaptajnernes praksis er defineret ved, at de gennem monopolisering af fiskeressourcen opnår fordele i den finansielle sektor ved at lade kapital cirkulere gennem produktionsenheden (Høst 2012, 182). Når en jollefisker kalder en af de store grønlandske rejeproducenter for ”kvotebaron” (pers. obs), er det et lægmandsudtryk for samme karakteristik af en livsform, som opstår i forlængelse af muligheden for at opkøbe og sælge kvoter på markedsvilkår, hvilket står i kontrast til andre politiske forvaltninger af kvoterne.

Den næste optegnelse følger en af dem, hvis livsførelse er indenfor den investorkapitalistiske produktionsmåde og som har nydt godt af, at rejekvoterne blev gjort omsættelige i Grønland tilbage i 1990-1996.

På vej mod investorlivsformen

Historien bag familien Christensens to rederier går tilbage til Svend Christensen, som var fisker og medejer af et fiskefartøj. Efter at båden gik på skær ved Sisimiut, købte Christensen og en partner de andre fiskere ud, så de til sidst kun var to ejere. Sidenhen købte Christensen partneren ud (anonym med.). Svends søn, Carl Christensen, som i 2012 fungerede som administrerende direktør hos både Niisa Trawl (havgående) og Sikuaq Trawl (kystnært) udlagde firmaets historie sådan her:

”[for 30 år siden] der købte den gamle [faren] nogle aktier op.(...) Jeg vil vurdere, at vi i over 20 år ikke har taget nogle penge fra rederiet. Vi har selv været ansatte. Min far har været ansat som administrator, min søster sidder på kontoret, mine brødre: Den ene er skipper, den anden er fabrikschef. Og jeg er så gået i land for 10 år siden. Har sejlet som kaptajn i 14 år.” (samtale 34).

Begge rederier administreres fra et kontor i Nuuks bymidte af børnene: *”Så det er sådan noget familie”*. Carl startede som 14-årig med at sejle, og allerede som 16-årig var han fuld tid på farens trawlere. Som 19-årig kom han på Skagen skipperskole: *”Så det er sådan noget... Det har været hårdt arbejde.”*

Fordi det er tilladt med produktion om bord på trawlerne, kan familien Christensen sælge de færdigproducerede rejer direkte til opkøbere uden for Grønland. Virksomheden er dermed ikke afhængig af landfabrikkernes produktionsomkostninger eller eventuel mangel på arbejdskraft, og de har heller ikke en forpligtelse til at opretholde servicefunktioner i yderdistrikterne på samme måde som den statsejede koncern. I hvert fald ikke hvad angår de 75 % af eksporten, som der ikke er landingspligt på. Da Hjemmestyret indførte landingspligt på 25 % var det med henblik på at sikre fabrikkerne på land og dertilhørende arbejdskraft og indhandlingsmuligheder. I den ideelle verden skulle landingspligten ifølge Carl afskaffes. Det mener han også vil komme de kystnære kutterfiskere, som stadig fisker ferskvandsrejer, til gode:

”Eksempelvis vores industri, hvis vi sender det til Danmark [fremfor at lande fangsten i Grønland først]. Det er en 5'er oven i, vi får. Med det samme. Bom, ekstra!” (...) *”Det er dem med produktionstilladelse, der giver penge. Og specielt sidste år, der gav det helt godt. Priserne kom helt op at køre jo, så vi mærker ingen [økonomisk] krise. Det gør vi ikke.”*

Dem der sparer op – og de andre

Selv om der hørte et ejerskabsloft på 33 % indirekte eller direkte eje til IOK forvaltningen af rejerne, var der i 2010 kun fem store rederier om at dele Grønlands udenskærs rejekvote (Arbejdsgruppe 2010, 35). Fordi de to største virksomheder, Royal Greenland og Polar Seafood har aktier i de andre, kunne Carl konkludere i 2012:

”Der er faktisk kun to store. Det er Polar og Royal Greenland, og så sidder vi med de to sidste (...). De [fem] rederier der er tilbage [i det havgående rejefiskeri] er dem, der ikke har brugt deres penge. De har simpelthen bygget op, og bygget op, købt op. I gamle dage der var der jo over 40 rederier, og nogle kvoter, og det var nogle meget politiske kvoter, dengang, og de magtede simpelthen ikke at køre det, så man har simpelthen købt op og købt op.”(samtale34).

Carl er meget bevidst om, at mange kystnære fiskere er gået fallit, mens hans egen familie tilhører de få, som har fået succes⁷³. Han forklarer i høj grad denne succes med hårdt arbejde og stor opsparingsevne. Om de kystnære rejefiskere siger han derfor både, at de ikke har været gode nok til at spare op til dårlige tider, eller at slå sig sammen:

”Du får ikke 100 fiskere til at samle sig. De kan simpelthen ikke enes (...) Der var tre kuttere, der slog sig sammen, og det vil sige, at de var vel nok... en 25 mand, der ejede de der 3 kuttere, og alligevel fik de det ikke til at fungere. Så købte jeg det op, sammen med mine søskende. Der gik to måneder, så lavede vi overskud. Vi gik ind og købte nye trawl, købte nogle kvoter op af de andre, så vi havde noget mere volumen. Så de har haft muligheden for det også, men de... nu er det for dyrt at komme i gang. Det kan ikke lade sig gøre.”

Carl lægger ikke skjul på, at det er indførelsen af IOK inden for både det havgående og kystnære flådesegment, der har muliggjort hans firmas vækst. Det har gjort det muligt at opkøbe kvoter og ”vokse i volumen”. På den anden side peger han på, hvordan familien, 30 år efter at kvoterne blev gjort omsættelige, ikke kunne have startet fra bunden af på samme måde, som de kunne

⁷³ Indledningsvist var Carl skeptisk overfor at blive interviewet. Han sagde, at der er mange, der er sure på ham, fordi det går godt med firmaet. Det lykkedes mig at overbevise ham om, at det netop af den grund var vigtigt også at skildre hans version af fiskeriet. Af hensyn til den travle direktør blev samtalen holdt inden for en kort tidsramme.

dengang for 30 år siden uden den store kapital. En af firmaets trawlere bygget i 2013 koster mellem 250 og 300 millioner kroner, forklarer han, hvilket får ham til at konkludere: *”For at tjene penge, skal man have mange penge”*.

IOK forvaltning og investorkapitalisme

Hvor familien Christensens livsfortælling er funderet i opsparingens dyder og historien om at have kæmpet sig frem fra at eje lidt til at eje meget, er det samtidig fortællingen om, hvordan denne praksis har sat nye betingelser for selv samme praksisform. IOK systemet har været med til at muliggøre familien Christensens succes med rederivirksomheden, men kun ved at familiens livsførelse tilpassede sig den finanskapitalistiske produktionsmådes krav til en praksis, der har det som sit mål at opkøbe kvoter på det rigtige tidspunkt. Det vil sige livsførelsen tilpassede sig den investorkapitalistiske livsformstræk. Carl Christensens far blev ikke fisker på investorkapitalismens terræn. Han startede som enkelt vareproducent, der så muligheder i at vokse i volumen. Med privatiseringen af kvoterne blev hans EVP-praksis tilpasset vilkårene i den investorkapitalistiske produktionsmåde, som i samme proces skabte nye betingelser for selv samme praksis. Paradokset er, at processen ikke kan genspilles. Familien ville ikke kunnet have gjort det samme i dag. De ville ikke i dag som enkle vareproducenter uden nogen større kapitalophobning kunne *”bygge op, bygge op og købe op”*. Eftersom priserne på fartøjerne i mellemtiden er blevet så høje, at man for at tjene penge, skal have mange penge.

Samme fortælling kan direktøren bag Polar Seafood Greenland berette. Også han var en i udgangspunktet selvstændig fisker, der evnede at slå til og udnytte situationen, da rejekvoterne blev gjort individuelt omsættelige (samtale 29). Selvom forklaringen på succes af dem begge hidrører fra en særlig opsparingsmoral, vidner beretningerne også om, hvor afgørende det har været, at de var på det rigtige sted på det rigtige tidspunkt. Der hvor Hjemmestyret privatiserede en niche af en statsejet ressource.

Det markedsbaserede forvaltningssystem (IOK) skaber ikke alene nye vilkår for de nye generationer af fiskere, som ønsker at komme ind på markedet. Det gør også nye vilkår gældende for de politikere som efterfølgende skal varetage forvaltningsområdet. En fiskeriminister, som tiltræder efter IOK systemet er indført, står i en situation, hvor fiskerifartøjernes priser afkræver nye former for fiskesubjekter, end dem som ”kender fiskefelterne ud og ind” (livsførelse 3) og i øvrigt bliver defineret som ”gode fiskere” i

lokalsamfundet (livsførelse 1). Jo dyrere fartøjerne bliver, jo større krav stiller det til dem, der står med ansvaret for dem. Her formuleret af fiskeriminister, Ane Hansen (IA):

”udviklingen inden for fiskerierhvervet stiller krav om skærpede driftslederevner. Det kræver uddannelse og evner inden for management at stå med ansvaret for drift og økonomi af store dyre fartøjer.”(Hansen og Lyberth 2011, 2)74.

I livsførelse 1 og 3 har vi set, hvordan dette påvirker de selverhvervende fiskere, der, som følge af en sådan statslig interpellation, enten må omskoles eller stoppe helt med at fiske. Hertil kommer fabriksejeren i distributionsrelation 3, som kun kan matche skibene og kvoternes priser gennem en praksis, hvor man ”bygger op, bygger op, og køber op”, dvs. får penge til at avle som finanskapital. Sådan kan det gå til, at den finanskapitalistiske produktionsmåde og hertilhørende investorkapitalistiske livsform vinder frem i samfundsformationen som helhed.

Inden jeg går videre med næste livsførelse, som læner sig op ad lønarbejderlivsformen, skal vi blive lidt ved arbejdsgiverperspektivet. Et af de temaer, som er gået igen i samtalerne med forskellige arbejdsgivere, er problemet med at rekruttere og fastholde arbejdskraften i Grønland. Problemet er tæt forbundet med statsdannelsesprocessen. Ikke mindst fordi flere arbejdsgivere forsøger løse problemet ved at importere udenlandsk arbejdskraft. En løsning som meget hurtigt får store konsekvenser for befolkningssammensætningen og den folkeretlige anerkendelse bl.a. grundet det i forvejen lave befolkningstal i Grønland.

Som påpeget af forskeren, Hanne Petersen, har den grønlandske arbejdsmarkedspolitik lige siden efterkrigstiden stået overfor udfordringen i at kunne tiltrække arbejdskraft på visse områder og undgå eller forebygge konflikter mellem forskellige etniske grupper af arbejdskraft (Petersen 2005). Den store etniske konflikt i Grønland har hovedsageligt udspillet sig mellem mellem den dansk importerede arbejdskraft og den grønlandske, hvilket har haft en stor betydning for hele afkoloniserings- og selvstændighedsdebatten. I løbet af 2000’erne er en mere globaliseret konflikt mellem asiatiske arbejdsimmigranter og grønlandske lønarbejdere begyndt at vise sig. Det illustrerer en filippinsk personalechef, tjener, sangerinde og rengøringsdame i

⁷⁴ Dette svarer til, hvad fiskerikommissionen fra 2009 anbefaler (Fiskerikommission 2009, 114).

Nuuk, når hun i Ekstra Bladets særudgave, Magasinet Ekstra beretter om skældsord rettet imod hende som fx *"tag hjem - du tager vores jobs"*. Til det siger hun: *"Men sagen er, vi stjæler ikke deres [grønlandernes] job. De har ikke det, der skal til. Jeg er ked af det, men de har ikke hovedet til at udføre arbejdet, og de er ligeglade med det."* (Kürstein 2013).

I det næste afsnit samler jeg op på de problemer og løsninger, som de grønlandske arbejdsgivere deler.

To af Romarks unge arbejdere er i gang med at køre frosne torsk ud af fryserummet. I 2013 var der ca. 20 medarbejdere i firmaet. I højsæsonen (sommer) arbejdede gerne 6-7 stykker af gangen på fabrikken i Nuuk med at tage imod fisk, rense og fryse. I løbet af 2013 får fabrikanten en idé om at ansætte ungarbejdere. Om dem siger han: ”de spørger da i det mindste, inden de tager fri - måske er der tale om en ny mere arbejdsom generation [af grønlandere]”. Foto: Gry Søbye.

Arbejdsgiveres problemer og løsninger

Den grønlandske arbejdskraft som arbejdsgiverproblem

Hos Romark har man ansat en filippiner på fabrikken, om hvem fabrikanten siger: ” *Han kommer hver dag, og tjener [af den grund] fire gange så meget som de andre*”. Anderledes lyder det om de grønlandske ansatte: ” *Hvis de [lønarbejderne på fabrikken] får penge, så kommer de ikke. Jeg har prøvet at hæve lønnen, og så skulle de være her en sæson, men det hjælper ikke. Giver man dem mere i løn, bliver de bare væk en dag længere.*” (samtale 36). Han understreger i samme forbindelse, at grønlændere ikke er dummere end andre folk, og at de problemer han oplever med fabriksarbejderne også bunder i, at der er tale om en arbejdskraft, der hentes fra samfundets nederste lag.

Bortset fra at filippineren optræder i stedet for danskeren, kunne fabrikantens udtalelse være taget ud af den tidlige kolonitids handelsansattes mund. At der ikke blot er tale om et enkeltstående tilfælde af en danskers kolonialistiske syn på grønlændere, vidner lignende udtalelser fra grønlandske arbejdsgivere om. Bestyreren af brættet i Nuuk fortalte fx, at han ville blive nødt til at ansætte thailændere, såfremt hans egne ansatte ikke forbedrede deres fremmøde (Samtale 12). Den grønlandske fabriksejer af Halibut Greenland i Ilulissat, Niels Thomsen, er kommet med følgende udtalelse til den danske avis, Information:

»Det er et samfundsproblem, at folk ikke kan komme til tiden og passe et arbejde. Derfor er det også fuldstændig utopi at tro, at de nye erhvervsområder med minerne kan blive besat med grønlandske arbejdere. Det kræver uddannelse og en helt anden mentalitet, end den der er nu,« (Rotbøl 2013).

Produktionsdirektøren i Royal Greenland stemmer i:

Der er jo kun en måde, og det er jo at gøre ligesom alle andre steder, man importerer arbejdskraft, ikke. Det næste problem er så bare, vi ingen boliger har, vi har ikke noget sted at

*gøre af dem. Den største tilflytning der er i Grønland for øjeblikket for folk udenfor Grønland, det er thailændere*⁷⁵. (samtale 24).

Man kan hævde, at de omfattende alkohol og misbrugsproblemer, som i mange tilfælde kan være bagvedliggende årsager til den mangelfulde arbejdsmoral, som arbejdsgiverne ovenfor problematiserer hos de grønlandske lønarbejdere, kan hænge sammen med den hurtige omstillingsproces fra et stammesamfund til en moderne nationsdannelse. Uanset hvad årsagen er, så viser citaterne en interessant forskydning i, hvordan man løser udfordringen. Hvor man i den koloniale æra løste den ved at ansætte danskere (om end det var midlertidigt), løser man den i selvstyretid ved at ansætte arbejdsimmigranter. Således reproduceres overensstemmelsen mellem det økonomiske og etniske hierarki.

Civilsamfund og virksomhedsejeres samfundsengagement

Når noget så afgørende for en arbejdsgivers praksis som en stabil og disciplineret arbejdskraft ikke kan tages for givet, kan et øget incitament til at involvere sig i det dannelsesprojekt, der har en sådan arbejdskraft for øje, opstå. Det var bl.a. baggrunden for Royal Greenlands uddannelsesinitiativ, Royal Academy. På en rundrejse til koncernens forskellige anlæg gik det op for den administrerende direktør, Keld Askær, at opimod 75% af de ufaglærte fabriksarbejdere, havde det, han kaldte for ”ar på sjælen” (Cortzen 2010, 107). Med etableringen af akademiet ville han tilbyde fabriksarbejderne viden, efteruddannelse, indsigt og kendskab til helt andre former for livsudfoldelse, livsværdier m.m. (ibid.). Direktøren lagde ikke skjul på, at initiativet havde til hensigt at sikre en bedre bundlinje for koncernen (ibid.), men han kunne samtidig ikke vente på, at Hjemmestyret løste de problemer, han oplevede med arbejdskraften.

Grønlands Arbejdsgiverforening (GA, fra 2015 Grønlands Erhverv) afholder ligeledes både kurser, konferencer og udgiver publikationer, der omhandler brede samfundsemner såsom demokratisering og uddannelse⁷⁶. På foreningens hjemmeside lyder det: ”*Information og*

⁷⁵ Antallet af immigranter fra Thailand er i perioden 2005-2013 vokset fra 63 til 152. I samme periode er antallet af filippinere vokset fra 10 til 119 (Grønlands Statistik 2013, 12).

⁷⁶ Jf. rapporten: ”*Demokratisk legitimitet i høringsprocesser i forbindelse med storskala-projekter i Grønland*” af Sara Bjørn Aaen.

kommunikation er vejen frem til at forbedre rammerne for erhvervsudviklingen og samfundet som sådan”(Grønlands Erhverv 2017). Selvom GA og dets medlemmer er involveret i det, der kritisk kan skildres som: ”*rapporter, bøger og artikler, der lovpriser den frie markedsøkonomi og hermed også søger at bortforklare dens skæve fordelingsmæssige konsekvenser*” (Winther 2003, 118), er der også en oprigtig virksomhedsinteresse i at bakke op om statsdannelseprocessens almene interesse i demokratisering, uddannelse og udbedring af de sociale problemer.

Pointen er at den modstand, de kapitalistiske arbejdsgivere oplever i den grønlandske samfundsformation i form af udisciplineret arbejdskraft, har medvirket til at øge deres engagement i det mere alment samfundsopbyggende projekt. Fra arbejdsgiverens perspektiv handler det om at sikre betingelserne for, at personer kan tage del i markedskontrakten som frie selvstændige individer. I et kulturhistorisk perspektiv er sådanne initiativer med til at skabe en række overlapninger mellem det, Hegel betragter som markedsstatens tre grundelementer: stat (almen interesse), civilsamfund (egen interesse) og familie (partikulær altruisme) (Hegel 2007). I tilfældet med Royal Academy er det civilsamfundet, som går ind og tager en almen interesse (læs: statslig) opgave på sig ved at deltage i arbejdet med at (ud-)danne de frie selvstændige og velfungerende individer (almen interessen), som arbejdsgiveren har brug for kan indgå i en markedskontrakt i civilsamfundet.

På det generelle plan kan man sige, at den begrebsverden, i hvilken ”man er en fri mand på et frit marked”, møder en sådan modstand i Grønland, at det bliver tydeligt, hvordan der er tale om en partikulær og kulturspecifik frihedsforståelse, der forudsætter en bestemt relation mellem stat og civilsamfund, hvis forbillede er den europæiske markedsstat. En statsform som ikke har realiseret sig til fulde i Grønland. Geograf Niels Boje Groth er inde på noget lignende, når han siger, at den Hegelianske statsanalyse er vanskelig at anvende i Grønland, fordi civilsamfundets grundelementer, privat erhvervsliv, markedsmekanismer og social organisering er så svagt repræsenteret (Groth, 2018). Til gengæld er der i Grønland en stærkt udviklet fællesfølelse omkring familien, tilføjer Groth med henvisning til Gitte Trøndheims studier heraf (ibid.). Den kapitalistiske produktionsmådes begrebsverden, som GAs medlemmer typisk repræsenterer, kan med andre ord ikke forstås uafhængigt af den særlige europæiske statsdannelseproces, som den udspringer af. Det samme viser debatten om klanstyring versus meritokrati, som også optager de grønlandske arbejdsgivere.

Klanstyring som arbejdsgiverproblem

Her er det erhvervsmanden, Henrik Leth, som beskriver den politiske udpegning af bestyrelsesmedlemmer i Grønland som et problem for den forretningsmæssige strategi:

”Der eksisterer en direkte modsætning mellem en langsigtet forretningsmæssig strategi – og så det faktum, at vi har Landstingsvalg hvert fjerde år. Eller oftere, når f.eks. politiske uenigheder eller diverse skandaler mellem valgene pludselig bringer helt nye politiske aktører på banen. (...) Alene i de få år, jeg var medlem af Royal Greenlands koncerndirektion, havde vi fem forskellige bestyrelser, som i øvrigt sjældent var valgt ud fra deres faglige kvalifikationer.”
(Cortzen 2010, 147).

Til sidst i citatet stiller Leth den politiske udpegnings klanstyring overfor en mere meritokratisk udvælgelse af bestyrelsesmedlemmer, som vægter faglige kvalifikationer. Når praksissen med at udpege direktører eller bestyrelsesmedlemmer politisk fortsætter og endda forsvares af Siumutpartiet, sker det på baggrund af det postkoloniale mål om et selvstændigt Grønland. Dette handler bl.a. om at hjemtage ansvarsområder og magtfulde poster fra den danske stat og danskere i opbyggelsen af en varig grønlandsk nation/stat. Fra denne synsvinkel undrer man sig over, hvorfor de danske direktører, som sad på de øverste poster i 1700-tallets statsejede virksomheder med de største lønninger, bliver hængende. Jf. KNAPK bestyrelsesmedlemmernes udtalelse tidligere for lignende kobling mellem de danske direktørers magt og selvstændighedsvisioner.

Den politiske udpegning er imidlertid ikke kun et problem for den kapitalistiske virksomheds langsigtede forretningsstrategi, sådan som Leth udtrykker det. Jeg vil hævde, at det også er et problem for dem, der ønsker at komme ud af den koloniale asymmetri. Så længe man svarer på en kolonial uretfærdighed ved at indsætte politisk udpegede personer ud fra klan-, etnicitets-, venskabs- og sprogkriterier frem for kompetencekriterier, er man nemlig med til at reproducere forskellen mellem etniske grønlandere og kompetente danskere. Jf. følgende citat fra den danske erhvervsavis, Berlingske Tidende:

”Det rent Hjemmestyreejede selskab [Royal Greenland] har overvægt af politisk udpegede grønlandere - der er helt uden international erfaring. De to danske medlemmer af bestyrelsen, tidligere chef for Dandy, Lars Funder, og tidligere koncerndirektør i FLS

Industries A/S, Birgitte Nielsen er de eneste i bestyrelsen med international ekspertise. Begge ligeledes udpeget af landsstyret.”(Sørensen 2006).

Den suverænitetstrategi, der går ud på at udpege de statsejede virksomheders bestyrelsesmedlemmer politisk, ændrer m.a.o. ikke ved den koloniale struktur, som bygger på distinktionen mellem det danske og det grønlandske. Snarere er den politiske udpegning medskaber af den koloniale afmagt, som den er et svar på, fordi den reproducerer selve skellet mellem den kompetente, uddannede dansker med international erfaring i modsætning til den indfødte grønlænder med de rigtige forbindelser eller det rigtige efternavn.

Som etnisk grønlænder behøver man ikke på klansamfundets (den politiske udpegning) vilkår at færdiggøre sin uddannelse og opsøge international erfaring for at blive ansat i en grønlandskejet virksomhed. Klanfordelingsnøglen producerer derfor ikke på sigt den individuelle stræben, internationale erfaring og unicitet, som de kapitalistiske virksomheder konkurrerer om (jf. karrierelivsformen). Det er m.a.o. svært på denne baggrund at ændre ved den koloniale struktur, som i første omgang legitimerer den politiske udpegning. På den anden side kan man hævde, at det meritokratiske ideal er svært at gøre gældende i et samfund på Grønlands størrelse med hertil hørende familieorienteret organisering. Mere om dette til sidst i afhandlingen, ligesom jeg også her samler op på de forskellige barrierer, de grønlandske arbejdsgivere støder på i Grønland.

Den næstsidste optegnelse beskriver livsførelsen som fisker ombord på en trawler. Analytisk er der tale om den variant af lønarbejderlivsformen, som Selvstyret i forlængelse af 2011-fiskerireformerne efterspurgte til at præge det fremtidige fiskeri sammen med karriereinvestorlivsformen.

Trawlerfisker på dæk. Foto: Arktisk Institut

Livsførelse 5: Trawlerfisker ved Royal Greenland

Det gode liv hjemme på havet

” Når jeg arbejder i land, masser jeg har prøvet, både Pissifik [grønlandsk supermarked], fabrikker og butik det hele, rengøring. Nej, jeg kunne ikke klare det så meget. Jeg blev nødt til at sejle, jeg blev hjemve. Det er også meget grønlander, det er meget sundt for.” (samtale 46)

GS: ”Når du siger hjemve, mener du så hjemve til at komme ud og sejle?”

“Jeg savner havet meget og det hele, det arbejde.” (ibid.).

Inuuteq Jacobsen (anonym) er fisker og produktionsformand om bord på et af Royal Greenlands fartøjer. Allerede som 8-9-årig hjalp han med at passe forældrenes hotel. Han stod for både regninger, service m.m., moren lærte ham op. Han har mange søskende, som i dag er blevet uddannet, og nogle er lærere. En af dem bor i Danmark. Inuuteq selv har også gået i skole i Danmark i to år. Det er sådan, han har lært dansk. Da moren spørger Inuuteq, hvad han gerne vil blive som stor, svarer han, fisker. Han kommer ind på søfartsskolen i Paamiut. Det går hurtigt. Allerede som ca. 13-årig har han været om bord på trawlere. Siden ca. 1980 har han været det fast.

I trawlerbranchen omtales det som et generelt rekrutteringsproblem, at det ikke længere er ”sexet” at være fisker. Her formuleret af fleetmanageren fra Royal Greenland:

”Det bliver sværere og sværere [at finde færøske og grønlandske fiskere til trawlerne]. Det er ikke sexet at være fisker mere. Nu, det man skal, det er at sidde foran en computer et eller andet sted. Sådan en fisker med hård hud i hænderne og sådan lidt, tja... ” (samtale 27).

Udsagnet illustrerer, hvordan Inuuteqs drøm om at blive fisker indskrives sig i det samfundsmæssige hierarki, produktions- og livsformer imellem, som inden for hans livsforløb har forandret sig i retning af et mere videns-og unicitetspræget, det vil sige karrierelivsforms domineret hierarki. Flere gange i løbet af mit feltarbejde mødte jeg trawlerfiskere, som udtrykte stor stolthed over at være fiskere. Jeg fornemmede også en vis maskulin status i tilknytning til denne stolthed. Men her er der altså tale om et maskulint ideal, der, som påpeget af

flådemanageren, er udfordret i takt med, at Selvstyret vægter hhv. ligestilling og karrierelivsformer højere⁷⁷. En tendens som også mere bredt kan anskues i forlængelse af finanskrisen (2007) omtalt som "the mancession" (versus the recession), i og med den finansielle krise har ført til arbejdsløshed inden for flere traditionelle mandeerhverv (Weyhe 2011, 248). Torben Weyhe har beskrevet, hvilke kønsrelaterede udfordringer det giver i Grønland:

Ved siden af fiskere og fangere er ufaglærte mænd (og kvinder) i lavindkomstgrupperne – særligt blandt bygdebefolkningen og befolkningen i byer med større lukningstruede virksomheder – udsatte, ligesom ansatte i stærkt subsidierede selvstyrejede virksomheder er i en risikogruppe. Mænd er i større omfang end kvinder en udsat gruppe på det grønlandske arbejdsmarked. En forventet vækst inden for mandeerhverv ændrer ikke nødvendigvis den udvikling; bl.a. fordi (yngre) grønlandske kvinder overhaler mændene på uddannelsesområdet og generelt er mere fleksible i forhold til omstilling og mobilitet (ibid. 250).

Til spørgsmålet om det gode ved at være fisker, svarer Inuuteq: "Vi spiser hver dag, og mangler ikke noget, og det er meget sundt for os, havet, og så er det også for penge.". Det er interessant, at forholdet til havet omtalt som det sunde hjem nævnes før pengene, ligesom det er set hos nogle af de selvstændige fiskere, der først nævner forholdet til naturens rytmer og derefter friheden ved at være selvbestemt. Vigtigheden af at være til havs som et afgørende træk ved det gode liv går altså igen i mine samtaler på tværs af det, der må betragtes som kontrasterende

⁷⁷ I en kommende artikel reflekterer jeg mere over kønsspørgsmålet. Her konkluderer jeg bl.a., at den statslige fornuft i selvstyretid må bekymre sig om det, der i denne epoke kommer til at hedde taberdrenge, tabermænd, asiatisk ægteskabsimmigration og veluddannede grønlandske kvinders fraflytning fra udkantsområder eller landet som sådan. Hertil hører uoverensstemmelsen mellem mænds forankring i fanger- og EVP produktionsmåden og kvinders tilpasning til karrierelivsformen. Selvstyrestatens behov for en højtuddannet befolkning, der kan levere høje indtægter på det globaliserede arbejdsmarkeds vilkår, avler m.a.o. problematiseringen af udkanten, de traditionelle mandeerhverv, den kønskomplementære ideologi, uddannelsesfrafald, kvindeunderskud og braindrain. Problematiseringer og kønsetiketteringer som alle er med til at sikre anerkendelsen af Grønland som en politisk og økonomisk selvbestemt nation, der kan klare sig på de globale markedsvilkår, men som samtidig står i kontrast til nogle af de gode liv, der allerede leves i Grønland.

produktionsmåderelationer. En forklaring på dette kan være, at der her er tale om et træk, som er rodfæstet i en særlig grønlandsk nationalfølelse, hvilket jeg uddyber i næste afsnit.

Ligheden mellem Inuuteqs beskrivelse af det gode liv og de selvstændige fiskere og fangeres (blandt mine meddelere), stopper imidlertid der, hvor *penge* i førstnævntes begrebsverden træder frem i stedet for *ansvar* som afgørende for frihedsbegrebet. Mange trawlerfiskere nævner, ligesom Inuuteq, sågar friheden ved ikke at skulle tænke på indkøb, madlavning og andre husholdsopgaver om bord, sådan som man skal i relation til et familiehushold på land: *"Det er lidt ligesom et hotel, hvor maden bliver serveret og de har hver deres eget værelse og bad"*- fortæller en trawlerfisker (samtale 35). Om bord på trawleren arbejder, hviler og spiser man på faste tidspunkter. Ingen af delene står til forhandling. Der er derfor tale om et frihedsbegreb, der står i skarp kontrast til den fisker, som finder friheden i ansvaret overfor hele arbejdsprocessen, og for hvem partnerens medvirken til opretholdelse af produktionsenheden/ husholdet er afgørende. For den lønansatte trawlerfisker består friheden helt enkelt i at være uden for sådan et ansvar. Det samme gør sig gældende for den minearbejder, hvis arbejdsform til forveksling minder om trawlerarbejdet, jf. billede og citat nedenfor.

Serge Gauvin fra Canada 48 år gammel og 4. generation af minearbejder (Ullerup 2006). Han er blevet skilt mange gange, da det kræver sit at være gift med en minearbejder (ibid.). Det er beskidt, larmende og vi sveder os igennem dagen, siger han, men pengene er gode: "Jeg er her for pengene, og fordi jeg kan lide det." (ibid.). I Nanulak guldminen tæt på Nanortalik er omkring 120 ansatte og lidt under hver fjerde er grønlænder. Resten kommer fra navnlig Danmark og Canada (ibid.). Foto: fra kilden (Ullerup 2006) af Casper Salhoff.

I modsætning til den umiddelbare anskuelse af trawlerarbejdet som et rent og skært lønarbejde, oplever flere trawlerfiskere, at det ikke er det samme at have et 8-16 lønarbejde på land som det periodevise trawlerarbejde til havs. Inuuteq siger herom: *"Jeg gider ikke med løn det der [på*

land]. Timer og løn. Så sejler jeg igen.”. Trawlerarbejdet skiller sig ud fra et 8-16 lønarbejde på land både i kraft af, at arbejdet finder sted til havs, men også i kraft af arbejdsprocessens struktur, hvor det er mængden af rejefangsten, der udløser en særlig løn og ikke timetallet. Det giver trawlerfiskerne en følelse af spænding og uforudsigelighed i forhold til indtjeningen og dertilhørende fritidsdrømme, som en fast gage på land ikke udløser på samme måde.

Arbejdsrytme, tid og penge

GS: Og hvis du skal prøve at skitsere et år, hvordan forløber det så?

“Jeg skal sejle d. 29. Januar. Så sejler jeg to måneder, to måneders sejlads, og to måneders fri – et helt år, så to måneders fri, så sejler vi to måneder og fri, to måneder, to måneder, to måneder, fri, sejle, fri, sejle. Så har vi lavet nogle skemaer ik’ også ...” (samtale 46).

Selvom Inuuteq føler tilknytning til havet som det sunde og grønlandske, er både års- og dagscyklus delt ind i skarpe skel mellem arbejde og fritid i modsætning til fanger- selverhverver livsformens ideologiske begrebsverden, hvor dagen fremstår i et hele, og året følger naturens sæsonrytmer. (At kvote- og fangstregler bryder hermed og gør den reelle dags- og årsrytme mere lineær er som vist en anden sag.) Administrationskontoret i Nuuk fordeler arbejdet mellem besætningsmedlemmerne, men når fiskerne arbejder, så er det ”rejerne der bestemmer” og ikke kontoret:

*”Vi plejer at losse to gange på to måneder eller tre, næsten fire losninger. Det er rejerne, der bestemmer, ikke os. Det er rejerne og skipperne, om skipperne er gode til at fange (...) men det der opmønstring, det bestemmes fra kontoret og skipper, hvordan skal vi gøre til jul, hvem skal holde jul? Men rejerne, den der losning, det er bare rejerne, der bestemmer, sådan siger vi.
”(ibid.).*

Temaet med rejerne (dyr/natur), som dem der bestemmer, går igen fra de selvstændige fiskere og fangeres beskrivelser af dags- og årsrytmer, men der er også en væsentlig forskel. Det viser sig nemlig, at Inuuteq konsekvent omtaler rejerne, som om de var penge. Store rejer betyder store penge, små rejer betyder små penge. Han beskriver også, hvordan rejerne er blevet til penge allerede fra skipperens jagt efter de største mængder af de dyreste rejer til besætningsmedlemmernes hastige arbejde med dem på dæk og ved losning. Det vil sige, langt før rejerne når ud på markedet som varer, der kan veksles om til penge og sidenhen løn, bliver de behandlet og tænkt på om bord, som var de penge. På trawleren bliver der ikke jaget dyr, der

jages penge. Inuuteq er dog kritisk overfor den færøske skipper eller besætningsmedlemmerne, når de kommer til at tænke for meget på penge. Så minder han dem om, at der også er andet i livet, som at have det godt, spise godt, have familie og kærlighed.

Rejerne som gode penge afhænger af markedspris, kvoter, produktionsudstyrets kvalitet, besætningsmedlemmernes antal, fysik, psyke og samspil, samt vejrforhold m.m. Det betyder, at mange besætningsmedlemmer, inklusiv Inuuteq, kommer til at tænke som en kapitalejer, også mens de er om bord. Det skal gå så hurtigt som muligt med at få så mange af de bedste rejer i lasten inden for de seks timer, hvor der arbejdes. Tidsdisciplineringen er med akkordarbejdet internaliseret og gjort til et individuelt ansvar eller en stressfaktor:

”En mandskab på kun 13, ik’ også, så altid ønske at losserne skal hurtigere losse, altid hurtigere så har vi tid. Tiden løber og vi må tjene, tjene og det hele. Det er meget godt. Nogle gange tager vi det stille og roligt, når der er større rejer, så tjener vi godt, når de er mindre, når de mangler nogle mindre fra fabrikken, så er vi nødt til at fange dem. Det er noget kedeligt det der. (...) Vi arbejder meget hårdt på dæk og det hele, og når vi skal fange nogen så meget, så skal vi være hurtige alle sammen, stress og det hele, fyldt med rejer, 20 tons, 2 timer eller halv time og 10 tons, man sagde: skynd jer, skynd jer. ” (ibid.).

Ombord på trawleren virker tiden både som en selvstændig bestemmende faktor for arbejdsprocessen, 6 timers arbejde, 6 timers fri, men fordi der er tale om en form for akkordarbejde, kan besætningsmedlemmerne ikke bare afvente, at fabriksklokken ringer. Tiden omtales som om, den er et væsen, der ”løber” og skal indhentes. Grænsen mellem ordren om at skynde sig, som noget der kommer udefra (fra chefen) og indefra (jeg skal skynde mig, så jeg tjener flere penge) er dobbeltydig, fordi arbejdsprocessen med akkordstrukturen fremkalder en tankegang, i hvilken det også bliver et individuelt anliggende at gøre tid til penge. Inuuteq giver således indblik i det hurtige og til tider stressede fiskersubjekt, som efterspørges og dannes om bord på trawlerne, som resultat af at trawlerfiskerne er afhængige af konkurrencen og det teknologikapløb, som er med til at sætte arbejdstempoet i vejret og presse arbejdskraften til det yderste.

Sundhed gennem indre og ydre disciplinering

Der er masser af historier om, at man skal være hurtig, man skal være ædru, når man sejler, man skal være frisk og det hele (...) Royal Greenland tjekker, at man er sund og rask.” (samtale 46).

Managementlitteraturen er fyldt med storytelling strategier, som gør det muligt for virksomheder at skabe et image eller brand for virksomheden, som dets ansatte må lære at spejle sig i. Derfor er det ikke underligt, at Inuuteq beskriver de mange krav til, hvordan man skal være hos Royal Greenland, som historier der flourer i virksomheden. Historierne om, at man skal være sund og rask, kommer ligesom idéen om det hurtige subjekt udefra, fra virksomhedens managere og direktører, men Inuuteq gentager det også selv som et slags mantra, han skal leve op til og sørge for, at de andre besætningsmedlemmer efterlever. En forklaring herpå kan være, at han selv bestrider en slags managerposition om bord.

På et punkt lever Royal Greenland ikke op til de gode sundhedsstandarder ifølge Inuuteq. Det gælder maden. Inuuteq er meget utilfreds med kokken, som laver for meget brun sovs med kartofler. Ifølge ham nedsætter den dårlige mad arbejdsevnen og sundheden om bord. Når maden ikke er sund, har besætningen ikke kræfter til det hårde arbejde, forklarer han. Sund og god mad er for Inuuteq grønlandsk mad, det vil sige fisk, hval, særligt mattak (hvalhud), rensdyr, sæl og moskus. Oksekød kan også gå an, men det må ikke være for stegt. Inuuteq mener, det er usundt med for stegt kød, da det er ikke godt for blodet. Han kobler på denne måde følelsen af at tilhøre et grønlandsk kulturelt fællesskab gennem maden sammen med idéen om det arbejdsduelige menneske, som trawlerssubjekterne skal være. Det kommer også til udtryk, når han gentager fortællingen om, at man på trawleren *”skal være perfekt, sund og rask”*. Opfattelsen af grønlandsk mad som sund i kontrast til dansk eller europæisk mad er en stærk national fortælling i Grønland (Sejersen 1998, 53–54). Inuuteq forbinder altså her en national fortælling og følelse med sin egen livsformsspecifikke praksis.

En tidligere messepige bekræfter Inuuteqs beskrivelse af madvanerne om bord på trawlerne, når hun siger: *”Jeg lavede [som messepige] ikke andet end at servere sovs og kartofler”* (samtale 28). Royal Greenlands fleetmanager fortæller i forlængelse heraf, at man nu er gået lidt væk fra sovs og kartofler til fordel for pizza og burger: *”For at få fat i de unge. De gider jo ikke sidde og æde sovs og kartofler”* (samtale 27). Både grønlandsk og færøsk mad [fx fårehoveder] serveres også engang i mellem om natten: *”men det er jo ikke alle af dem, der er opvokset med sådan*

noget (ibid.)”, ligesom det ikke er *”noget du lige går ned og henter på hylderne” (ibid.)*, fortæller fleetmanageren.

Trawleren er også indrettet materielt til at dyrke den sunde, trænede arbejdsduelige krop, men det hårde arbejde med den fulde last giver ikke så mange besætningsmedlemmer lyst til at bruge de 6 timers hvile til gymnastiske øvelser, selv om det nok kunne forebygge skader:

”Vi har prøvet 100 tons [rejer] om dagen. Det er rigtig hårdt arbejde. Man skal være hurtig. Det er derfor, jeg bliver så... Jeg tror nok, jeg bliver sådan lidt gammel. Men vi træner ikke. Det er derfor. Vi træner ikke sådan noget gymnastik. Vi har det hele i trawleren, men vi har ikke så meget tid til det. Når vi er trætte så... [viser en der ligger sig til at sove med hænderne]. Det er derfor nogle gange man skal passe på, når man løfter alting. Når man losses, er det meget dejligt, rigtig dejligt, når man har fuld last.” (samtale 46).

Inuuteq har selv erfaringer med arbejdsskader. Han har således både gigt og rygskade. En dag faldt noget ned fra lasten og beskadigede hans hoved. Trawleren var lige ved at gå i land på grund af det, men det endte med, at skipperen selv syede hullet i hans hoved. I dag oplever han, at det har givet ham en skade på hjernen, da han herefter er blevet mere glemsom. Royal Greenlands fleetmanager, som bliver ringet op, når der er problemer om bord, fortæller, at sikkerheden i dag er meget bedre end førhen, hvor hans telefon ringede en hel del mere:

”vores sikkerhedsudstyr bliver mere og mere... nu har de hjelme på og tøj, altså ordentligt tøj. Førhen der stod de bare i sådan en eller anden sweater og frøs, men der er sket, der er jo, arbejdsmiljøreglerne har også slået igennem.” (samtale 27).

Inuuteq bekræfter historierne inden for trawlerbranchen om, at forholdene med maskiner om bord gør arbejdet en hel del nemmere, end det har været før i tiden. De unge læres ikke op på samme hårde måde som før. Der er mindre alkohol og hash om bord, mere fokus på sundhed. Besætningsmedlemmerne taler mere sammen om tingene. Inuuteqs og andre managers fortællinger om, at vilkårene om bord er blevet bedre, tyder på, at rationalet på trawleren ikke kun bestemmes af teknologikapløbet. Det handler også om at dyrke det, der i managementverdenen går som de menneskelige ressourcer (human resources). På den måde plejer trawlrederierne deres image som både moderne, effektive, humane og til enhver tid i konstant udvikling mod det bedre.

Livet om bord på en trawler er uforudsigeligt, og der hele er tiden er noget nyt at lære, en lille skrue man skal forstå, hvordan virker, et nyt sted på trawlet der skal sys osv. Det er også en farlig arbejdsplads, så man skal hele tiden være parat. Det gør det både uforudsigeligt og spændende – fortæller trawlerarbejdere (samtale 35 og 13). Foto: Arktisk institut.

Efter at have været fisker om bord på trawlerne i mange år er Inuuteq nu produktionsformand. Han kan godt lide at være produktionsformand, hvor man har med mandskabets ve og vel at gøre. En af grundene til at han kan bestride denne post er, at han både taler dansk og grønlandsk, så han kan også tale med dem på kontoret. Dertil er han god til at sørge for, at mandskabet ikke bagtaler hinanden for meget. På den måde leverer Inuuteq en unicitet, som virksomheden har brug for, og som gør, at han i forhold til den arbejdskraft, der kan skiftes ud med en hvilken som helst anden, får mulighed for at bestride en slags managerfunktion. En funktion som går tilbage til kapitalismens begyndelse, hvorfor Marx i slutningen af 1800-tallet kunne beskrive den således:

”En industriel hær af arbejdere, der samvirker under den samme kapitals kommando, har ligesom en militærarmé brug for officerer (driftsledere, managers) og underofficerer (sjakformænd, foremen, overlookers, contre-maîtres), der under arbejdsprocessen kommanderer i kapitalens navn. Arbejdet med at have overopsyn bliver deres faste og eneste funktion” (Marx 1971a, 1. bog 1:494).

I kraft af denne position kan Inuuteq agere uformel tillidsmand ombord. I forbindelse med en upopulær kok siger han til besætningsmedlemmerne, at de i stedet for at bagtale ham, bør lave en klage. Det tør besætningsmedlemmerne ikke, fordi de er bange for at blive fyret, men det gør de ikke af den grund, fortæller han dem. Selv om Inuuteq er glad for at kunne vække tillid, ville han foretrække, at Royal Greenland fik sig en rigtig tillidsmand.

Inuuteq udviser her træk fra den managervariant af karrierelivsformen, som er kendetegnet ved at udgå fra en midterposition mellem arbejdsgiverne og de ansatte. Det viser sig i den måde, han både har en kritisk distance til sin arbejdsgiver, som ikke bakker ham op i at komme på afvænningskur, sørger for at der er en tillidsmand om bord, eller at motion og grønlandsk mad bliver en fast del af arbejdslivet, samtidig med at han siger ”vi” om Royal Greenland og er glad for, at virksomheden er ved at komme af med sin gæld.

Selv om Inuuteq deler træk med karrierelivsformens begrebsverden, fx når han siger vi om virksomheden, er hans praksis og ideologiske forestillingsverden ikke at forveksle med den livsform, som er målrettet ambitionen om at udnytte den kapitalistiske virksomheds advancementsmuligheder. Han er ikke en del af spiralisterne, de socialt, økonomisk og geografisk mobile stræbere, der arbejder sig op i den enkelte virksomhed eller by (Højrup 1989, 71). Det er

derfor heller ikke nødvendigt for ham at vise produktionssolidaritet med henblik på at kunne arbejde sig opad karrierestigen, sådan som det typisk gøres i karrierelivsformen.

At der ellers også er gode muligheder for en karrierelivsførelse om bord på trawlerne, fortæller forstanderen ved Grønlands Maritime Skole. Selvom han kommer ud af en selvstændig fisker-fanger familie, der havde forventninger om, at han skulle videreføre traditionen for et familieorganiseret bundgarnsfiskeri, realiserede han drømmen om at komme ud i den store verden på trawlerne. Her fandt han de rette udfordringer og mulighed for advancement:

”Ja, altså jeg er vist nok den type der kan lide, hvad hedder det, udfordringer. Nogle gange, der kunne jeg ikke sove, før jeg havde fået det [teknologiske udstyr på trawleren] til at passe.”(samtale 13).

Det er derfor ikke givet, at man, fordi man er vokset op i en FPM-EVP fanger- og fiskerfamilie, fortsætter med at praktisere denne livsform resten af livet. Det giver forstanderens livsforløb indblik i:

”Ja, det var meningen, at jeg skulle overtage morbroduerens kutter dengang, men jeg havde ikke lyst til at være fisker dengang. Jeg havde andre interesser, som sømand altså i stedet for at fiske, så sejle rundt med fragtskibe eller atlantskibe. Så gik jeg om bord på trawlere. Det var derfra hvor jeg realiserede nogle af mine drømme. Jeg nåede til New Foundland, England, Norge, Island, Færøerne og Spanien, så har jeg realiseret nogle af mine drømme. (...) Jeg havde en besætning på tredive mand, hvor tre af dem var amerikanere, to af dem canadere og fire russere, så selve dagligdagen den foregik på engelsk. Det var ret interessant, synes jeg. (...) Altså selve trawlerens bevægelse under vand, og selve dørkene, hvordan de ligger til. For selve slidningen, det er det mest interessante. Hvilke vinkler har de. (...) Mange af os, vi er aldrig vendt tilbage til Fiskeresset efter, at vi har fået den uddannelse. (samtale 13, mine understregninger).

Det grønlandsk-danske statsapparat har i denne sammenhæng stillet de materielle vilkår til rådighed for, at springet fra en slægtsdefineret EVP-livsbane til et karriereorienteret livsforløb kunne finde sted. Gennem dette uddannelsesapparat erhvervede forstanderen sig en horisont, som stod i kontrast til den stedslige tilknytning til hjembygden og den selverhvervende livsform, han var opdraget til at forfølge. En horisont som svarer til den karrierelivsform, som finder

eksistensbetingelserne om bord på de kapitalistiske trawlere, hvor efterspørgslen på unicitet og muligheden for advancement er forenelig med den personlige søgen efter nye udfordringer og læringsprocesser.

Hvor vilkårene om bord på trawlerne af nogle opfattes som hårde og ufri, fordi man må arbejde hele tiden uden selv at kunne bestemme over arbejdsrytme og indhold (jf. livsførelse 2), så rummer de for andre muligheden for at realisere et intensivt og meningsfuldt fritidsliv i kontrast til et intensivt arbejdsliv (lønarbejderlivsformen – jf. livsførelse 5), eller et arbejdsliv med de helt rette udfordringer og advancementsmuligheder (karrierelivsformen – jf. samtale 13 og 27).

Ud over managerfunktioner kan akkord aflønning være medvirkende til, at de ansatte trawlerfiskere har en interesse i at virksomheden som helhed giver profit, fordi deres løn afhænger heraf⁷⁸. Det forklarer, hvorfor Inuuteq deler holdning med GA, hvad angår synet på udviklingen inden for rejefiskeriet. I kontrast til mange af de kystnære fiskere organiseret i KNAPK, ser han det som noget entydigt positivt, at der er færre skibe inden for rejefiskeriet, og at det kun er få store, der er tilbage: *”Det andet kunne ikke betale sig, og så var der underskud”* (samtale 46). Hermed udlignes en del af interesse modsætningerne mellem arbejdsgivere og lønmodtagere. I det følgende vil jeg uddybe hertilhørende fagforeningsproblematik på baggrund af samtaler med en medarbejder fra Grønlands lønmodtagerorganisation, SIK (Sulinermik Inuussutissarsiuullit Kattuffiat), og en produktionschef fra et af de private trawlerrederier.

⁷⁸ De forskellige trawlervirksomheder kører med forskellige aflønningsstrukturer. I Royal Greenland er det en kombination af en fast månedlig hyre og en del af omsætningen, hvorimod man i det private kører på mere ren akkordløn.

Trawlerfiskere og fagforening

”Så vi har ikke nogen fagforening. Vi har kun skibenes forsikring at køre på. Så det er jo sådan set ikke det bedste udgangspunkt for os.” (...) ”Vi kan ikke være utilfredse med noget. Det er jo næsten bare sådan, hvis man er utilfreds, så kan man bare finde sig et andet job. Lidt sådan er det” (samtale 35).

Både KNAPK og SIK anerkender, at det er et problem, at besætningsmedlemmerne på trawlerne falder mellem deres respektive organisationer (samtale 18,19, 20 og 21). En forklaring på, hvorfor trawlerbesætningsmedlemmerne ikke er medlemmer hos SIK, er, at mange af dem tjener godt, hvorfor de ikke har brug for, at SIK går ind og forhandler løn. Sådan lyder en SIK medarbejders forklaring i hvert fald (samtale 18). Samme argument går igen hos produktionschefen fra et af de private trawlerselskaber citeret ovenfor:

”Jeg mener, vi får den løn vi skal have derude [på havet/trawleren], mere eller mindre. Du bliver jo aldrig tilfreds, vel, men jeg synes vi har det rigtig godt derude hos dem, vi arbejder for. Så jeg mener ikke, jeg har noget at klage over. Øh... vores pension, det er noget vi selv skal lægge fra⁷⁹. De penge vi tjener, det er de penge, vi tjener. Vi får ikke noget ud over det, så det er sådan nogle ting, vi må lægge til side selv.” (samtale 35).

Fra SIK's side omtales søfolkene desuden som en svær gruppe at få som medlemmer, fordi de ofte er ansat i mange forskellige private virksomheder:

”Det er et stort arbejde at skulle lave aftaler for hver af dem, selv om det måske kun drejer sig om et par stykker fra hver enkelt, der er interesseret i et medlemskab.” (samtale 18).

SIK nævner også, at søfolkene ikke altid er om bord i Grønland, men på Færøerne eller i Norge, hvilket man også skal tage hensyn til i en evt. aftale (ibid.). Dertil kommer, at søfolkernes problemer handler mere om rettigheder i forhold til at sikre lønudbetalinger hver måned,

⁷⁹ Der er forskel på rederierne. Hos Royal Greenland er pensionen inkluderet i lønnen.

fyringer, sikkerhed om bord osv. (ibid). SIK's nationale ramme og eksklusive fokus på løn kan altså være med til at forklare, hvorfor foreningen ikke har trawlerfiskerne som medlemmer⁸⁰.

I *Det Glemte folk* skriver Højrup, at det kapitalistiske landbrug ikke blot skal aflægge merværdi til kapitalen, men også har det problem, at det aldrig kan få en så billig, hårdfør og arbejdsom, engageret og helt igennem produktionsansvarlig arbejdskraft som familiebruget kan i kraft af at være en enkel vareproduktion (Højrup 1989, 64). Dette problem har kapitalistiske virksomheder gennem tiden fundet adskillige løsninger på. Akkordarbejdet, muligheden for høj løn og avancement inden for virksomheden, er eksempler på sådanne løsninger, som er med til at mindske konflikten mellem lønarbejdere og arbejdsgivere, hvilket fortsat er det, fagforeninger som SIK orienterer sig efter som lønkonflikt. Det betyder imidlertid ikke, at alle kontraster er forsvundet af den grund. De har snarere forrykket sig. Det er således i højere grad de personer, som ikke kan leve op til det hårde liv om bord på trawlerne med tidspres og stor fysisk belastning, eller som spares væk pga. af nye maskinløsninger og effektiviseringer, som står i modsætning til arbejdsgiverne. Denne kontrast står både uden for virksomheden og til en vis grad også uden for anden organiseret foreningsdannelse. Måske indser de pågældende trawlerarbejdere først den høje løns fysiske og mentale pris i form af nedslidning, når det er for sent. En problematik som træder frem i følgende beskrivelse fra en fleetmanager:

“Når de [fiskerne om bord på trawleren] er 50-60 år, så er de bare slidt ned. Mange af dem er. Og nogle af dem står på dækket og roder i kulde og regn og vand, så står de der og roder med nogle trawl, som er gået i stykker og... Vi [Royal Greenland] har nogle produktionschefer. De kan ikke løfte skuldrene. De er færdige (samtale 27).

På den måde er den her skitserede kapitalistiske produktionsmåde meget intimt forbundet med selvstyrestatens evne til at tage vare på de subjekter, som i kortere eller længere perioder ikke

⁸⁰ Axel W. Carlsen peger på, hvordan den særlige kolonihistoriske stiftelse af Grønlands Arbejdersammenslutning (GAS) i 1956 skete i tæt kontakt med den danske faglige landsorganisation (LO) og Ministeriet for Grønland, hvilket han mener præger organisationen den dag i dag (Carlsen 2005, 109–10). Fx ser man fortsat tegn på, at foreningen er præget af statsliggørelse (eller ”etatistisk formynderi”) frem for arbejderideologisk holdning, siger han (ibid.). Han problematiserer derved, hvorvidt fagbevægelsen (SIK) i tilstrækkelig grad selv er opmærksom på sit potentiale som en vigtig demokratisk faktor (ibid.111).

passer ind i den pågældende virksomheds profit-teknologimaksimering, eller som pga. hård arbejdsbelastning får brug for sundhedsydelser.

Familie- og fritidsliv

Pendlertilværelsen har gjort det svært for Inuuteq at holde på kone og børn i land. Det er generelt kendt om bord på trawleren, at det kan være svært at opretholde en familie, når man er væk to måneder ad gangen. Den kapitalistiske produktionsmåde står her i kontrast til EVP og FPM ved ikke at være bundet sammen af familiære relationer i besiddelsen af produktionsudstyret. Selv om det kan være en fordel som trawlerarbejder at have en familie, så er den varige familie ikke en forudsætning for produktionen på samme måde som i den enkle vareproduktion, hvor familien i hvert fald juridisk ejer produktionsudstyret og skal føre dette videre til næste generation (Højrup 1989, 67). En trawlerarbejder fra Nuuk, som ikke er blevet skilt på trods af mange år i branchen, forklarer konens tålmodighed med, at hun kommer ud af en fisker-fanger familie, og at det var svigerfaderen, som i sin tid fik ham ind i fiskeriet (samtale 35). Samme fisker oplever, at han har mere tid sammen med børnene i de to måneder, hvor han udelukkende har fri, end da han havde et almindeligt lønarbejde på land. Han beskriver også en interessant sammenhæng mellem de trawlerarbejdere, der har familie, og dem der ikke har. Dem med familie, siger han, har nemmere ved at spare op til pension m.m., mens dem, der ikke har fast familie, har tendens til at bruge pengene med det samme (ibid.).

Inuuteq ved, hvad det vil sige at være i sidstnævnte kategori. Her hjælper det ikke, at han også døjer med et alkoholproblem. Han beretter fx om besætningsmedlemmer, som har brugt 50.000 kr. på to dage kun på øl, taxa ”og det hele”, når de er i land. Fra at have haft ene restriktioner, faste rutiner og stort arbejdspress om bord, kan friheden på land uden faste rammer og mange penge på lommen opleves som en stor kontrast. Inuuteq understreger imidlertid også, at det er blevet meget bedre i dag, end det har været førhen. Besætningsmedlemmerne er blevet bedre til at tale med hinanden om deres problemer, og hvad de skal bruge deres penge til. Inuuteq selv er nu begyndt at bruge sine penge på en anden måde ved at investere i båd, musikanlæg og harmonikaer. Han opdagede at båden kunne trækkes fra i skat, hvilket gjorde en stor forskel:

” så jeg har tænkt mig behandling, alkoholbehandling [siger det på grønlandsk] og jeg har fået veninde som ikke drikker, så har jeg en datter som skal konfirmeres og søn, måske 7 år, så må jeg klare mig, så har jeg købt båden, så jeg kan sejle, når jeg har fri uden øl og det.”. (samtale 46).

Ved at komme ud af alkoholmisbruget får Inuuteq mulighed for et fritidsliv, der minder mere om andre lønarbejderfamiliers fritidsliv med hobbyer og fritidsjagt. På den ene side beskrives den

varige familie som værende besværliggjort af pendlertilværelsen, på den anden side gør ansvaret over for en familie det nemmere at administrere den varierende og til tider meget høje akkordløn, samt opretholdelsen af et meningsfyldt fritidsliv.

Subsistensøkonomi på tværs: de frosne rejer som bytteøkonomi

Efter at have talt med Inuuteq i nogle timer beder han om at låne et USB-stik, så han kan overføre billedet af sin nye fritidsbåd til banken. Da han kommer tilbage med det, tilbyder han at komme igen med en pose rejer. Inuuteq er med andre ord yderst generøs med sin tid her. Tid er kun lig penge for Inuuteq om bord på trawleren. Uden for trawleren, i fritiden, løber tiden ikke på samme måde. Naturen udgør på samme måde forskellige verdner, alt efter om Inuuteq er i arbejde om bord eller i fritid på land. I arbejdstiden bliver naturen oversat til penge, små rejser betyder lav indtjening, store rejer betyder høj indtjening. Naturen kan udgøre en barriere (dårligt vejr), eller en mulighed for gode penge (godt vejr). Den kan også i den samlede arbejds-fritids cyklus om bord, være det sunde hjem (jf. Inuuteqs udtalelse om hjemve mod havet). I fritiden på land kan naturen være et sted med mulighed for rekreation, fangst og familieliv.

Inuuteqs tilbud om at gengælde en tjeneste, udlån af USB-stik, med en pose rejer, viser også, hvordan deltagelsen i lokale subsistens- og bytteøkonomier kan være udbredt blandt trawlerlønarbejdere. Selv om Inuuteq indgår i en klassisk kapitalistisk arbejdsrelation på båden, indgår han altså i fritiden i den samme type økonomiske bytte-/gave transaktioner, hvis udbredelse blandt selvstændige fiskere og fangere, jeg har beskrevet. At episoden ikke er et enkeltstående tilfælde, viser den almene udbredelse af frosne rejer som udvekslingsobjekter mellem naboer, venner og bekendte i Grønland. På den måde kan man sige, at kontrasten mellem de produktionsmådebestemte livsformer underordnes den stærke tradition for subsistens- og bytteøkonomi, som gør sig gældende i hele Grønland på tværs af livsformskontraster. I det hele taget har optegnelsen med Inuuteq peget på flere tværgående samhørighedspunkter mellem forskellige livsformer. Herunder tilhørsforholdet til havet, naturen og den grønlandske mad og hertil hørende sundhedsopfattelse. Hvorfor og hvordan kan forklares ud fra nogle af de nationale symboler og ritualer, som er med til at forankre disse elementer i et nationalt tilhørsforhold. Et sådant ritual er kaffemikken.

I slutningen af 1800-tallet blev den danske skik med folkelig flagning overført til Grønland (Adriansen 2003, 94). Når der flages som det ses på billedet, ved de forbipasserende, at der er kaffemik indenfor. Selv om Grønland i kølvandet på Hjemmestyrets indførelse fik sit eget flag i 1985, har det altså ikke medført en generel uvilje mod fortsat at bruge det danske flag (ibid. 398). Kaffemikritualet fremstår således som et symbol på grønlandsk gæstfrihed. Foto: Gry Søbye.

Kaffemikritualet på fangerproduktionsmådens terræn

Kaffemik er en festlig begivenhed, som afholdes i hele Grønland ved fødselsdage, skolestart, dåb, dimension m.m. Der er som regel tale om en meget åben invitation, hvor det er tilladt at tage bekendte med. Etnolog Inge Adriansen beskriver kaffemikkens bestanddele sådan her:

”Boller og kager er hjemmebagte, men råvarerene er importerede. Indholdet er derfor ikke forskelligt fra danske kaffeborde i 1950’erne, men serveringen og forløbet er anderledes, og derved får kaffemikken sit særlige grønlandske præg. Selv ordet er i øvrigt en blanding af dansk og grønlandsk, men opfattes af de fleste som grønlandsk.”(Adriansen 2003, 424).

I nyere tid er kagebordet udvidet til også at kunne inkludere salte retter med grønlandsk proviant forstået som selverhvervet, fanget, samlet eller fisket proviant. Det er kutyme, at deltagerne alt efter formåen og relation til værten bidrager med proviant. Ritualet rummer således både et element af subsistensøkonomi, hvor værten selv har skaffet maden til husholdets festlige lejlighed og bytteøkonomi mellem de slægts- og venskabsrelationer, som bidrager med enten fangst, hjemmebag eller et bidrag til nationaldragten i forventningen om at modtage ved lignende lejlighed.

Det betyder, at den lønarbejdende fisker eller kontorassistent kan bidrage til kaffemikken med enten frosne rejer fra trawleren eller fangst fra egen fritidsbåd på lige fod med den selvstændige fisker-fanger, som bidrager med fangstprodukter fra sin produktionsenhed. På den måde interPELLERER ritualet alle bidragsydere som grønlændere. Sagt på en anden måde så gør kaffemikritualet den bidragsyder, der kommer med selverhvervet grønlandsk proviant, uanset livsform, til en fanger i ordets egentlige forstand. Jeg minder her om, at det grønlandske ord for fanger, piniartoq, betyder: en der bidrager til husholdet/fællesskabet. Man kan sige, at kaffemikritualet interPELLERER til den nationale subjektivitet, grønlænder, på tværs af øvrige livsformsforskelle. Selve interPELLATIONEN finder imidlertid sted på fangerproduktionsmådens terræn, for så vidt at ritualet opretholdes gennem en praksis, som trækker på den udvekslingsform og begrebsverden, der er forbundet med fangerproduktionsmåden.

Selv om både sprog, fangst, mad og kaffemik kan praktiseres som nationale symboler og ritualer, der går på tværs af livsformskontrasterne, forsvinder kontrasterne ikke af den grund. Symbolerne og deres anvendelse er samtidig noget af det, livsformskampene omhandler, hvilket jeg vil

komme ind på i det næste analytiske afsnit, hvor jeg ser på de nyeste fortolkninger af grønlandsk mad.

Subsistens- og bytteøkonomisk aktivitet er på ingen måde udelukkende knyttet til professionelle fangere og fiskere. I Anna Lundblads familie er det en afgørende del af det, der knytter familien til Grønland. På billedet hviler Anna foden på den obligatoriske kummefryser ude på altanen med plads til selvfanget proviant. Hun er lige kommet hjem fra en løbetur og sørger for at holde rensdyrbenet frit for flueæg. Familien køber stort set aldrig kød i supermarkedet på trods af, at de har pengene til det med to lønindkomster. Anna er optiker og hendes mand arbejder som afdelingsleder i kommunen. Fryseren er fyldt med selvfanget proviant, og Anna er kendt for at lave virkelig god sushi med enten selvfanget eller tilbyttet fisk og skalddyr til familiens kaffemik. Foto: Gry Søbye.

T.v. kuanneq (kvan), tupaarnaq (vild timian), qajaasat (grønlandsk post) og palleq (pil) T.h. hakket rensdyrkød og ørred. I Nuuk er det kommet på mode at vakuumpakke kødet som på billedet til højre. Selyforsyningen fra fjordene og landskabet kan både udgøre en fast bestanddel af det, der spises til dagligt, og det som serveres til kaffemikken. Det er ikke ualmindeligt at have to kummefrysere i et hushold til at opbevare al den selyfangede proviant. Foto: Gry Søbye.

Analytisk perspektiv: Nationale symboler, grønlandsk mad og livsformskamp

De nationale symbolers enhed og flerhed

I Grønland er postkasserne røde, passet rødbedefarvet og mange steder, herunder gymnasiet og de videregående uddannelser, kommer man ikke igennem uden at tale dansk. Hvor man i Grønland hele tiden er eksponeret for danske normer, værdier og vurderinger, er det omvendte ikke tilfældet i Danmark, hvor mange fortsat har en begrænset viden om Grønland. Hertil kommer, at flere danskere med henvisning til bloktilskud, dansk finansiering af uddannelse og militær fortsat giver udtryk for, at grønlænderne ikke kan klare sig selv uden hjælp fra Danmark. En stor del af det postkoloniale frigørelsesprojekt hidrører fra oplevelsen af denne form for asymmetri mellem sprog og kulturelle normer og værdier lande og befolkninger imellem. Det er en afgørende baggrund for, hvorfor mange i Grønland har svært ved at føle sig som et ligeværdigt folk i forhold til det danske folk, også efter det står nedfældet i selvstyreloven. Det er på denne baggrund, man må forstå Hjemmestyrets nationale projekts gennemslagskraft. Forud for de nationale symbolers udbredelse, går altså en kollektiv oplevelse af en kulturel asymmetri.

Som beskrevet tidligere blev det til et politisk projekt i forbindelse med Hjemmestyrets indførelse at gøre op med det, man oplevede som danificeringen af Grønland i forbindelse med moderniseringsreformerne G-50 og G-60. Det resulterede bl.a. i en opprioritering af det grønlandske sprog på uddannelsesområdet og indførelsen af en række nye nationale symboler og ritualer såsom flag, nationaldag, mindesmærker, nationalret, national idræt m.m. (Adriansen 2003). Hjemmestyrets nationale symboler var på en gang modeleret over det, etnologen Orvar Löfgren har kaldt nationalismens internationale grammatik (Löfgren 1989), som gælder alle landes nationale symboler, samtidig med at de rent taksonomisk havde til hensigt at vise det, der gør Grønland til noget særligt afgrænset fra Danmark. Retrospektivt er det dette dobbeltgreb mellem imitation (i nationalismens internationale grammatik) og negation (i relation til det danske som den nationale identitets negation), som banede vejen for den folkeretlige anerkendelse af det grønlandske folk som et særegent folkesamfund i hhv. hjemme- og selvstyreaftalen.

Hjemmestyrets første landstyreformand, Jonathan Motzfeldt, har udtrykt, hvilke overvejelser der lå til grund for de nationale symboler, der blev indført i hans regeringstid (1979-1991, 1997-2002), herunder det grønlandske flag og nationaldagen (begge indført i 1985):

”Der har ikke været andet hovedsigte med fastlæggelse af de nye symboler, end at de skal være udtryk for noget grønlandsk, og at de skal virke samlende, ikke splittende. Begge dele er lige vigtigt! Ingen har sat sig hen og overvejet, hvorledes skaber vi nu en grønlandsk identitet. Symbolerne skal blot vise den – og præsentere os som et folk over for andre folk.” (Adriansen 2003, 427).

Motzfeldt beskriver her på den ene side de nationale symbolers betydning for at sikre anerkendelsen af Grønland som skæbnefællesskab indadtil, ”symbolerne skal vise den grønlandske identitet” og på den anden side udadtil som selvstændig vilje i verden, ”et folk over for andre folk”. Citatet afspejler dermed den Stats- og livsformsteoretiske pointe om, at ethvert folk afhænger af at blive anerkendt som et subjekt blandt andre i verden udadtil såvel som indadtil i henhold til flerheden af livsformer. Der er imidlertid også en vigtig forskel på Motzfeldts udsagn og den teoretiske tanke. Motzfeldt lægger nemlig vægt på at omtale Grønland som en enhed, hvilket får det til at se ud som om, der ikke er nogen konflikt eller splittelse mellem denne version af enheden, den interstatslige flerhed, og flerheden af livsformer indadtil. Det skulle på dette tidspunkt gerne stå klart, at livsformsanalysen viser et andet perspektiv på sagen, nemlig at der ikke kan være en enhed uden modsætningsfyldte flerheder både udadtil (statssubjekter imellem) og indadtil (livsformer imellem). Fra et sådant perspektiv er det derfor ikke underligt, at Hjemmestyrets mange nationale symboler, som Motzfeldt og Siumutpartiet stod i spidsen for, ikke alene kom til at virke samlende på befolkningen.

Splittelsen kom bl.a. til udtryk i gruppen af dansktalende grønlændere og veluddannede byboere, som følte sig uden for Hjemmestyrets nationale interpellation, centreret omkring den professionelle fisker-fanger, det grønlandske sprog og bygderne. Her udtrykt af turistoperatør og repræsentant for partiet Demokraterne, Michael Rosing, som beskriver, hvordan det er at stå uden for det, han kalder den ”symbolske pakke”, underforstået Siumutpartiets definition på den nationale enhed:

”Det er faktisk en stor ting [ikke at tale grønlandsk]. Det fylder meget, også fordi det at tale grønlandsk er en del af den symbolske pakke. (...) Jeg plejer at sige, at jeg er grønlænder på en anden måde. Jeg har også det der frie liv, hvor jeg tager ud og sejler, og fanger fisk og så videre. Jeg sælger bare skindet, før jeg skyder bjørnen [i kontrast til de sælskindssubsidierede fangere]” (samtale 50).

Det Rosing gør her i citatet er, at han bryder med Hjemmestyrets symbolske pakke, samtidig med at han bevarer nogle af dens elementer. Han bevarer koblingen mellem definitionen på grønlandskhed og det frie fangerliv. I hans udlægning af det frie fangerliv, skal man bare ikke nødvendigvis være fuldtidsfanger. Selv tager han enten på fangst i sin fritid eller som turistoperatør, hvor turister betaler for at komme på fangst med ham. Heraf formuleringen om at han sælger skindet, før han skyder bjørnen, hvilket er en ironisk kommentar til de professionelle fangere, som ikke kan opretholde fangsten på markedsvilkår, men afhænger af sælskindssubsidier. Rosing stiller sig altså ikke kritisk overfor, at den nationale identifikation er forbundet med en særlig selvforsynende fiske-, fangst- og madpraksis, men han gør op med den forbindelse, som Hjemmestyret med Siumut i spidsen har haft succes med at udbrede, mellem det grønlandske sprog, bygdelivet og de professionelle fangere. Det kan analytisk beskrives som forbindelsen mellem den nationale interpellation og fangerproduktionsmåden.

Den gruppe, som har følt sig uden for Hjemmestyrets nationale symbolik, som Rosing repræsenterer ovenfor, blev mere toneangivende med Selvstyrets første regering, hvor der i hvert fald for en periode blev skabt et regeringsbåret alternativ til Siumuts udlægning af den grønlandske enhed. Forskydningen i definitionen på grønlandsk mad op igennem hjemme- og selvstyretid illustrerer dette skift i, hvilke livsformer som får mulighed for at dominere udlægningen af den nationale enhed. Inden jeg behandler selve livsformsforskydningen, vil jeg uddybe betydningen af grønlandsk mad for det nationale projekt i hjemmestyretiden.

Hjemmestyrets svar på "danificering": Kalaalimerngit (grønlandsk mad)

Flere steder i mine optegnelser er jeg stødt på betydningen af fænomenet kalaalimerngit, grønlandsk mad (fx livsførelse 1, distributionsrelation 1, livsførelse 5). Antropolog Frank Sejersen sammenfatter denne tendens, når han siger, at kalaalimerngit nok er den mest centrale markør for etnisk identitet og personlig velbefindende i Grønland (Sejersen 1998, 51). Han beskriver i den forbindelse, hvordan spisning af grønlandsk mad bliver opfattet som en modstand mod en oplevet dansk dominans. Dansk mad bliver anskuet som usundt og produktionen som uetisk, fordi den fratager dyrene deres frihed. En frihed som man omvendt hævder, dyrene har i Grønland, fordi de lever og ånder frit i naturen, indtil de bliver skudt eller fanget (ibid.55). Jf. livsførelse 5's syn på den danske mad med for stegt kød, sovs og kartofler som værende usund. Det er derfor ikke usædvanligt i Grønland at støde på udsagn om, at man er det, man spiser, underforstået, at man uden grønlandsk mad ikke er grønlænder (Sejersen 1998; Olsen 2011). Den betydning, kalaalimerngit har, kan henvises til et politisk frihedsprojekt om at klare sig selv og

være selvforsynende i kontrast til at være underlagt en kolonimagts kulturelle værdier herunder sprog og madkultur. I forlængelse heraf kan det signalere en særlig grønlandsk identitet i modsætning til det danske eller europæiske (Sejersen 1998, 58).

Den stærke sammenkædning mellem spisning af grønlandsk mad og nationalt tilhørsforhold er imidlertid ikke et naturgroet fænomen. Det har været afgørende for Hjemmestyret at skabe og opretholde denne sammenhæng politisk. Særligt efter Hjemmestyrets indførelse i 1979 blev det et led i grønlandiseringspolitikken at gøre op med afhængigheden af dansk fødevareimport og dertilhørende madvaner. I 1988 iværksatte Hjemmestyret forskellige initiativer, som skulle styrke hjemmemarkedet for grønlandske produkter og derved mindske importen af udenlandske fødevarer, samt styrke fangererhvervet (Marquardt og Caulfield 1996, 114).

Som led i profileringen af kalaalimerngit som national identitetsmarkør blev det ligeledes en politisk opgave for Hjemmestyret at sørge for, at grønlændere på hospitals-, fængsels- og uddannelses-ophold i Danmark fik adgang hertil. Kalaalimerngit er derfor noget af det, man den dag i dag kan samles omkring ved de fire grønlandske huse i Danmark. Grønland fik desuden en levnedsmiddelskole i Sydgrønland til at uddanne kokke, og Hjemmestyret lavede et direktiv om at servere grønlandsk mad på de offentlige institutioner. Til dette projekt med at afvikle den danske dominans og fremme den grønlandske kultur hører altså en særlig kobling mellem det grønlandske statsapparats anerkendelsesprojekt og de livsformer, som har med fiskeri og fangst af vilde dyr, havpattedyr, fugle og fisk at gøre. Herunder hovedsageligt fanger- og EVP-livsformen.

Kalaalimerngits betydning for Hjemmestyrets selvstændighedsprojekt forklarer også den politiske motivation bag opretholdelsen af sælskindssubsidiet og de politisk-juridiske fangstrettigheder, som gives eksklusivt til professionelle fangere, herunder retten til at skyde Grønlands kvote af isbjørne og hvaler. Sammenkædningen mellem den nationale madforsyning og fisker- og fangerlivsformen kommer også til udtryk i den politiske legitimering af fisker- og fangeruddannelsen i Uummanaq, som tager udgangspunkt i det samfundsmæssige ”behov for fangere og fiskere, som kan forsyne befolkningen med produkter fra fangst dyr og fisk” (Grønlands Maritime Center 2009). En forbindelse som ikke udelukkende fremføres af Siumut eller i hjemmestyretiden. I IA’s partiprogram fra 2013 fremgår forbindelsen mellem kalaalimerngit og fisker- og fangererhvervet ligeledes:

”Offentlige kantiner og spisesteder skal forpligtes i forhold til øget brug af landets fødevarerressourcer med henblik på at understøtte og fremme fisker- og fangererhvervets indtjeningsgrundlag.” (Inuit Ataqatigiit 2013a, 21).

Kalaalimerngit har altså siden hjemmestyretiden forbundet det, jeg har udlagt som fanger- og EVP-livsformen, med det suverænitetarbejde, som har haft til opgave at sikre anerkendelsen af det grønlandske folk som et særskilt folk på vej mod øget selvstændighed fra Danmark. Gennem kalaalimerngit har Hjemme- og Selvstyre sikret sig, at de to folk, det danske og grønlandske, ikke bare smelter sammen, men forbliver to adskilte enheder.

Det er på den baggrund ikke underligt, at man på tværs af forskellige livsførelser i Grønland støder på henvisninger til grønlandsk natur, mad og fangerkultur som afgørende for den enkeltes identitet og tilhørsforhold. Det peger derimod på gennemslagskraften i Hjemmestyrets statsdannelseprojekt, herunder interpellationen af det grønlandske folk som et særligt folk i modsætning til det danske.

På samme måde som kaffemikritualet er fænomenet kalaalimerngit ikke kun ekskluderende i forhold til det usunde, danske. Den grønlandske mad fungerer også som inklusionsmiddel overfor nye medlemmer, sådan som det fx sker på den thailandske restaurant, Charoen Porn, i Nuuk (jf. Livsførelse 1). I løbet af ganske få år har restaurantens tilstedeværelse i hovedstaden sammen med en thailandsk købmand, der sælger diverse kolonialvarer fra Thailand, og fødevarerbutikken Brugseni’s udvidede thailandske varesortiment, sat sit præg på madvanerne i Nuuk. Det er derfor ikke usædvanligt, at fisken fra de omkringliggende fjorde tilberedes i en thailandsk inspireret kokos-karry sauce⁸¹. En konsulent i KNAPK beskriver, hvordan både det sociale aspekt omkring fangsten og den efterfølgende spisning kan have en sådan inkluderende funktion:

“ Bare se på mig selv. Jeg er så at sige en civiliseret grønlænder [sidder ikklædt bukser og skjorte på kontor foran en computer], men 25 procent af min mad fanger jeg selv. Jeg henter min

⁸¹ Den thailandske influens på de grønlandske madvaner hænger naturligvis sammen med den føromtalt arbejdsimmigration.

mad udefra, fordi jeg skal bare 100 meter fra området, 500 meter fra området, så kan jeg både fange ryper og hare og spise det. Det er min mad. Det er en del af at være indfødt⁸². Det er min måde at leve på. Det er min kultur, det er min personlighed. Alle de danskere som bosætter sig i Grønland, de adopterer lynhurtigt vores levemåde. De tager på fisketure, arbejder med fiskene, de lærer det, hvordan man fileterer dem. Altså, en stor del af diskussionerne går ud på opskrifter, hvordan man laver tingene rigtigt, fordi vi alle sammen elsker mad, uanset hvem det er. Så vi supplerer med thai-retter, de danske retter. De [danskerne] lærer lynhurtigt, at det er meget sundt, man får masser af energi og det er sundt for selve kroppen: man tager selv ud at fiske, især i Uummannaq området, når det kommer til isfiskeri, så bliver man helt skudt af at tage ud sammen med os, hygge sig og grine, drikke kaffemik og lave noget god mad og invitere til mad. (...) På den måde de bliver hurtigt assimileret, på vores måde at tænke på. Hvis du [henvendt til GS] er længere tid i Nuuk, så skal du nok lære det. (...) Benzin koster sindssygt mange penge, men vi kan ikke undvære det. Sådan er det bare.” (samtale 21).

Konsulenten omtaler her fangsten som en social aktivitet, hvor man hygger sig og griner, ligesom det at spise udbyttet fra fangsten fremstår som en festlig [kaffemik], kollektiv og gæstfri aktivitet [lave mad og invitere til mad]. Det sunde, energigivende ved at spise grønlandsk mad går også igen som et inkluderende, nationalt ritual, der kan samle på tværs af kulturelle forskelle [danske og thailandske opskrifter]. Sejersen reflekterer over dette træk ved den grønlandske mad, når han vender proverbet ”man er, hvad man spiser” om til ”du bliver en af os, hvis du spiser vores mad” (Sejersen 1998, 62). Inklusionen forudsætter imidlertid forskellen. Det er kun på baggrund af distinktionen mellem det grønlandske og danske, at konsulenten kan invitere danskere med ind i det, han udlægger som sin egen levemåde og kultur, gennem en åben national madpraksis.

Samtidig med at den grønlandske mad er med til at samle befolkningen på tværs af livsformskontraster, fx til kaffemik, nationaldag, sommerstævne, de grønlandske huse i Danmark m.m., afspejler den også, hvilke livsformer som bliver toneangivende for udlægningen af den nationale enhed. Jeg vil derfor nu analysere, hvilke livsformsbestemte smagspræferencer, som

⁸² I samtalen havde jeg spurgt ind til, hvad konsulenten forstod ved at være et oprindeligt folk. Det kan forklare hans brug af ”indfødt” i denne sammenhæng.

kommer til udtryk i den måde, hvorpå den grønlandske mad bliver indholdsbestemt og præsenteret for omverdenen over tid. Jeg beholder altså fokus på den grønlandske mad, men går fra, hvordan den udtrykker folkebegrebets horisontale relation, som omhandler definitionen af et folk i modsætning til andre, til hvordan den udtrykker folkebegrebets vertikale relation, som omhandler forholdet mellem mellem en suveræn, herskende klasse eller folk og dets underordnede. (Brunner m.fl. 1992). Til det formål inddrager jeg foruden livsformsbegrebet, Pierre Bourdieus pointe om, at smagen og de måder, hvorpå vi i tøj, musik, boligindretning m.m. gennem minuitisøe distinktioner skiller os ud fra hinanden, bliver grundlaget for en social dømmekraft, som er forbundet med samfundets økonomiske og politiske magt (Bourdieu 1979).⁸³ Nu skal det altså handle om den grønlandske mad som distinktionsmekanisme.

⁸³ Med distinktionsbegrebet, begrebsliggør Bourdieu, hvordan habitus skabes gennem en forskelsrelation til andre habitusser, som samtidig markerer forskellen til de andre. Habitus er derfor, ligesom livsformsbegrebet, på en gang struktureret af, og strukturerende for det sociale rums distinktioner. Differens (forskel) og distinktion (forskelsmarkering) udgør to sider af samme sag.

Sælkød som fiskere og fangere organiseret i KNAPK har leveret til genoptagelsen af sommerstævnet Aasivik i 2011. Th. nogle af deltagerne tilberedte kødet på traditionel vis på varmede sten. I sin tid var Aasivik sommerstævnet (fra 1970'erne til 1990'erne) en vigtig politisk faktor i hjemmestyredannelsen. Man talte bl.a. her om, hvordan man skulle gøre sig uafhængig af kapitalismens varer og fx få tøj lavet af grønlandske materialer (Langgård 2011, 347). Genoptagelsen af stævnet i 2011 peger på et fornyet behov for at samles som grønlændere i en diskussion om samfundsudviklingen. I 2011 bød stævnet på grønlandsk populærmusik fremført på grønlandsk og engelsk, trommedans, politiske oplæg og samvær omkring den grønlandske mad og naturen. De lokale fiskere og fangere stod for et levere råvarerne til stævnet. Alle oplæggene, hvoraf mange omhandlede identitet og selvstændighed, foregik på grønlandsk. Sproget blev derfor en afgørende markør for fællesskabets inklusion og eksklusion. Fotos: Gry Søbye.

Suaasat. Sælsuppen fortykkes som regel med ris eller byg, ligesom det er almindeligt at finde løg og laurbær i den, hvilket betyder, at den ligesom kaffemikken også er et blandingsprodukt. Foto: Kristine Kristo Lyng-Pedersen.

Selvstyrets svar på globalisering: A (career)taste of Greenland

Som led i Hjemmestyrets oprettelse af nationale symboler blev sælsuppen, suaasat, udnævnt til nationalret. Dens hovedingrediens, sælkødet, peger på en lang grønlandsk tradition for sælfangst. På baggrund af sælkødets særprægede aroma og rettens tilberedning i form af kogning, er suaasat kendt for at virke fremmed for ikke at sige ubehagelig på europæiske smagsløg. Den har derfor helt automatisk haft en meget stærk inkluderende og ekskluderende effekt. Med den har man kunnet skelne mellem det grønlandske og det europæiske/danske/kolonimagten. I Grønland har det endvidere betydet, at man med retten har kunnet skelne mellem dem, der er opvokset med den rigtige grønlandske smag, og dem som ikke er. Nogen kan, som de ældre grønlændere, smage og lugte i kødet, hvor i fjorden fuglen har spist, og hvad den har spist. Jf. livsførelse og distributionsrelation 1, herunder fisker-fangeren Elias' udsagn om, at de ældre, han leverer til, *"kan lugte det så godt i kødet, at de gerne vil have det"*. Denne smagssans står i modsætning til den, der hersker blandt de grønlændere, som på grund af blandede ægteskaber og nye madvaner baseret på importeret kød og grønt ikke er opvokset med samme sans for fuglenes forbindelse til et særligt sted, eller som ikke bryder sig om den kogte, trannede kødsmag i suaasat. Retten har derfor ikke alene kunnet fungere som et stærkt nationalt symbol i kontrast til dansk-/europæisk smag (den horisontale distinktion). Den har også fungeret som en vertikal distinktionsmekanisme, som har gjort det muligt at skelne mellem de grønlændere, der er opvokset med fangerkulturen tæt på, og dem som er opvokset i et mere dansk/internationalt miljø.

På vej mod 2000'erne sker der imidlertid en forskydning i forhold til, hvilke smagspræferencer, som får mulighed for at alliere sig med udlægningen af den grønlandske mad (og enhed). Det er ikke nyt, at hotellerne i de større byer har tilbudt luksusretter af internationalt tilsnit. Det har i flere årtier været muligt i de større byer, at finde hoteller og restauranter tilpasset omrejsende forretningsfolks forventninger til international gourmet. Det nye i 2000'erne er måden, hvorpå de grønlandske råvarer bliver både anvendt og præsenteret på som et nationalt symbol på baggrund af sådanne internationale smagspræferencer. I 1999 fik Nuuk eksempelvis sin første gourmetrestaurant baseret på grønlandske råvarer, Nipisat (stenbider), og i 2005 fik Ilulissat en tilsvarende restaurant ved navn Restaurant Marmatut (det smager godt).

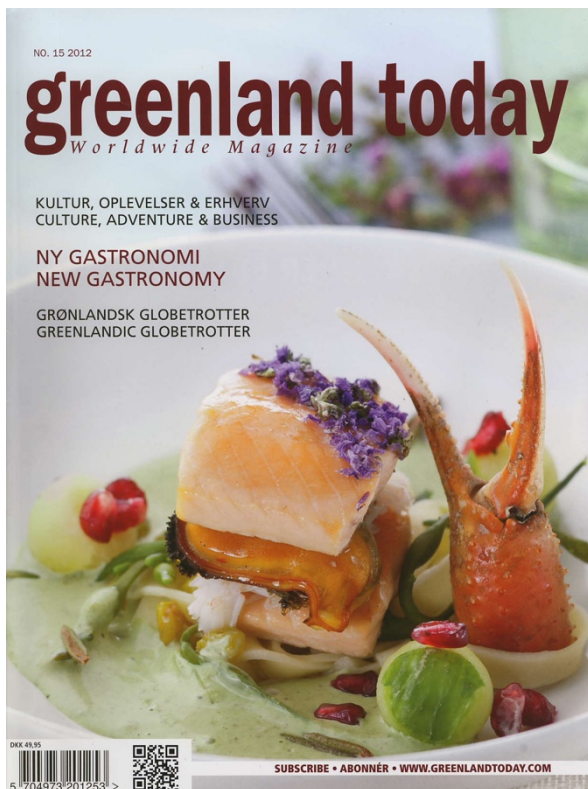
Køkkenchefen på restauranten, Sarfalik på Hotel Hans Egede i Nuuk, forklarer til Grønlands nationale radiostation, KNR, hvilken forskydning, der er sket med definitionen på grønlandsk mad i løbet af 2000'erne, hvilket fører til overskriften: ”sælkød er ikke kun suaasat ”:

”Spisning af sælkød er derfor [pga dets smagsmæssige kvaliteter (red. GS)] en stærk tradition og et nationalt symbol. Det vil vi videreføre ved at lave nye kombinationer og tilberedninger, og derved føre de stolte traditioner ind i en ny tid og en moderne kulinarisk sammenhæng.”(Kleemann 2011).

Et andet markant eksempel på 2000'ernes nyfortolkninger af grønlandsk mad, udgør kokkeserien ”A taste of Greenland” (2009). Det selvstyrejede turistbureau, Visit Greenland, var med til at producere og markedsføre programmet, som i en årrække blev vist om bord på Air Greenlands fly. I hvert program kreerer den engelsktalende kok, Chris Coubrough, indehaver af fire gourmetrestauranter i UK, måltider baseret på regionale råvarer (Visit Greenland 2013).

Fra serien: A taste of Greenland med kokken Chris Coubrough. Foto: Ace & Ace. Kilde: (Ace & Ace 2013).

Eksempel på den nye bølge af gourmetmad baseret på grønlandske råvarer. Laksen, blåmuslingerne og krabben fiskes kystnært i Grønland og indgår i den nye gastronomi på lige fod med moskus, rensdyr og stenbider. "De fleste spisesteder tilbyder også internationale menuer med brug af grønlandske råvarer." skriver det grønlandske turistbureau, Visit Greenland, på deres hjemmeside (Visit Greenland 2013). Foto: kopi af magasinets forside.

A taste of Greenland viser Grønland som et sted med særlige råvarer, en særlig befolkning, geografi og klima, men det gøres på en måde, som inkluderer den internationale, dansk-/europæiske gourmetkulturs smagspræferencer. Alt sammen formidlet på globaliseringens sprog, engelsk.

I mine optegnelser fremgår det tydeligt, hvordan de, der sidder på manager- og direktørposterne i de store fiskerikoncerner, synes det er spændende at lære engelsk, og i det hele taget at orientere sig mod det internationale. Det er ikke tilfældigt, men hører til vilkårene for at opnå den unicitet, som er nødvendig for at gøre sig gældende i karrierelivsformen. Det er med andre ord karrierelivsformens begrebsverden og smagspræferencer, som 2000'ernes nye kulinariske fortolkninger af grønlandsk mad matcher. Eller sagt på en anden måde, det er på karrierelivsformens terræn, at den grønlandske mad og grønlandskhed som international gourmet bedst tilegnes og smages.

Det at karrierelivsformens smagspræferencer kommer til udtryk i nyfortolkningerne af grønlandsk mad betyder ikke, at selvstændige fiskere og fangere ekskluderes fra den nationale identifikation, men for at reproducere deres eksistensvilkår må de rette deres praksis mod den nye smags terræn med dertilhørende distinktioner. Jeg har allerede beskrevet, hvordan Elias (livsførelse 1), som leverer til hhv. Nuuks kulturhus, Katuaq, og den lokale thailandske restaurant, nyder godt af begge restauranters succes med at tilberede lokale produkter på en måde, som både turister og lokale finder velmagende. Jf. billederne på næste side som viser, hvordan andre selvstændige fiskere og fangere indgår i forbindelse med restaurations- og turismesektorens nyfortolkninger af den grønlandske mad. Det afgørende ved forskydningen fra suaasat til ny grønlandsk mad er, at produkterne, når de indgår i sidstnævnte, må tilpasses den internationale gourmetkultur og kokkenes krav om råvarenes udseende og konsistens, i modsætning til de ældres pegende fingre og smagspræferencer rettet mod stedet og sæsonens vegetation (distribution 1). For at overleve på de ændrede vilkår, som nyfortolkningerne af den grønlandske mad er et svar på, må de selvstændige fiskere og fangere derfor rette deres praksis mod karrierelivsformens smagspræferencer frem for fangerlivsformens. Der er således tale om en form for neokulturation, hvor bærere af fanger og EVP-livsformen får opfyldt deres funktionskrav på karrierelivsformens terræn.

Restaurant Mamartuts opslag ved fiskerihavnen i Ilulissat viser, hvordan fokus på regionale råvarer inden for restaurationsbranchen muliggør en direkte distributionsrelation fra hav til bord, som selvstændige fiskere- og fangere kan nyde godt af. På restauranten tilbydes de lokale råvarer på fransk-inspireret manér, og maden lever op til høje internationale gourmetstandarder. Det vil sige karrierelivsformens smagspræferencer. Foto: Gry Søbye.

En jollefisker i en nabobygd til Ilulissat, Oqaatsut, bringer en havkat ind til bygdens restaurant, H8, som har fået succes med at få turister til bygden. Således kan de to erhvervssektorer, turismesektoren og fangst-fiskerisektoren nyde godt af hinanden. Det sker ved at karrierelivsformens mobilitet, forbrugsniveau og efterspørgsel på unikke oplevelser forbindes med de lokale stedforankrede producentfortællinger, som fanger- og EVP livsformens praksis muliggør. Foto: Gry Søbye.

Fra forskydning i smagspræferencer til nationsfortællinger

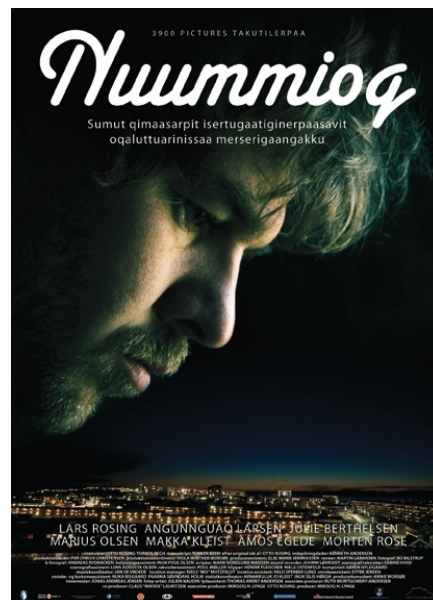
Hvor utopia i 20'erne og 30'ernes grønlandske litteratur fandtes i en moderne fremtid, findes de gyldne tider i 70'ernes litteratur i fortiden (Gad 2005, 58 - med henvisning til Thomsen 1996). Piitsukkuts pladeomslag fra 1982 er et eksempel på sidstnævnte. På omslagets venstre side vises, hvad der kunne være en mindre bygd med klipper, vand, små selvbyggerhuse og etniske grønlandere, som ser imødekommende og kærlige ud. Det står i modsætning til omslagets højre side, som viser storbyen med asfalt, boligblokke, Hans Egede med korset, en hvid mand og industriel forurening (røg fra skorstene). I lighed med flere af hjemmestyretidens kunstværker og politiske fremstillinger bliver byen her et symbol på modernitet, forfald og kolonial udbytning i modsætning til den grønlandske bygd og natur (Sørensen og Forchhammer 2011). At præsentere det grønlandske folk som et naturfolk i modsætning til en kolonistats kapitalistiske udvindingsinteresser var ikke alene en del af 1970'ernes populærmusik, men som jeg har været inde på tidligere en vigtig del af Hjemmestyrets nationsfremstilling. I løbet af 2000'erne opstår imidlertid et tydeligt opgør med denne fremstilling.

Billedkilde: (B. W. Sørensen og Forchhammer 2011).

I stedet for at fundere de nationale symboler i den klassiske blod-jord forbindelse, begynder man i slutningen af hjemmestyretiden og starten af selvstyretiden at se kunstværker, som trækker på billeder af det urbane rum og åbne territorium, som inviterer mennesker med forskellig etnisk baggrund inden for. Indledningsvist nævnte jeg Julie Edel Hardenbergs kunst, som via fotografier viser de mange etniske blandinger, der lever og trives side om side i det grønlandske samfund.

Et andet eksempel er filmen Nuummioq (en der kommer fra Nuuk) fra 2012, som alene med titlen kan signalere, at identifikationen med et liv i den grønlandske hovedstad rangerer over den nationaletniske identifikation som grønlænder i modsætning til dansker.

Tv. DVD, Th. Filmplakat. Billedkilder: (Nuummioq DVD omslag 2013; Nuummioq filmplakat 2013).

I Nuummioq bliver byen skildret i skarp kontrast til *Piitsukkuts* pladeomslag. I stedet for at repræsentere forfald og kolonial udbytning skildres byen i filmen som et sted for realiseringen af en moderne, hybrid, grønlandsk identitet. En tendens som også ses i det førømtalte nation brand, *Pioneering Nation*.

Følger man den postkoloniale teori, kan man sige, at den nye mere multikulturelle nationsfortælling sammen med nyfortolkningerne af grønlandsk mad afspejler et ud af flere forsøg på at gentænke grønlandsk identitet ud fra det, man med postkoloniale termer kan kalde et tredje sted, hinsides den koloniale modsætning mellem dansk og grønlandsk identitet (Thisted 2013, 2012; Otte 2014). De reflekterer således den postkoloniale teoris (jf. Frantz Fanon) kritik af enhver strategi, der går ud på at fejre en specifik (sort) identitet i modsætning til en (hvid) identitetspolitisk dominans, hvilket ifølge denne teori blot bliver til mere af det samme: (hvid) racetænkning vendt på hovedet (Thisted, 2005).

Der er ikke nogen tvivl om, at Hjemmestyrets nationale symboler var indhyllet i netop den horisont, Fanon beskriver, hvor fejringen af en grønlandsk identitet stod i modsætning til den dansk-/europæiske. Men som Idéhistorikeren, Kirsten Hyldgaard, pointerer i en anden sammenhæng, så er ideologi enhver form for tænkning, der foregøgler at kunne stille sig i en position udenfor konfliktuerende parter i det politiske liv (Hyldgaard 2003). Såfremt man hævder, at modsætningerne er ophævet i et tredje sted, risikerer man derfor at indskrive sig i en ny livsformscentrisme. Derfor er det så vigtigt at vise, hvordan både suaasat og nyfortolkningerne af grønlandsk mad, Hjemmestyrets og Selvstyrets nationale symboler og kunstneriske produktioner er indskrevet i forskellige livsformsspecifikke begrebsverdener.

Ligesom Hjemmestyrets nationale symbolik med grønlandsk sprog, etnicitet, fanger- og bygdeliv var forbundet med fangerlivsformens begrebsverden og dertilhørende produktionsmåde, hævder jeg, at den symbolik der kommer til udtryk i Pioneering brandet, Nuummioq filmen og nyfortolkningerne af grønlandsk mad er forbundet med investor- og karrierelivsformens begrebsverden. I stedet for at være rettet mod afgrænsningen af ét folk i modsætning til et andet, så har investor- og karrierelivsformens praksis det til fælles, at de nationale grænser primært er til for at overskrides. I investorlivsformen sker dette med henblik på at flytte kapital og profit fra én virksomhed til en anden og i karrierelivsformen for at opnå den rette unicitet til at begå sig i konkurrencen, hvilket bl.a. opnås gennem udvikling, erfaring og uddannelse på tværs af grænser. Mantraet synes at være, jo mere internationalt og jo tættere på uddannelses- og erhvervscentre des bedre. Derfor matcher fremstillingen af en nation som er åbensindet, imødekommende, etnisk blandet, fleksibel, urban og dynamisk karriere- og investorlivsformens praksis og begrebsverden.

Forbindelsen mellem livsform og nationsfremstilling fremgår tydeligt i min beskrivelse af Royal Greenlands administrerende direktør (distribution 2). Her viste jeg, hvordan det var en vigtig del af hans karriere at fremstå så fleksibel, dynamisk og aktiv som muligt, hvilket han bl.a. kunne vise omverdenen gennem deltagelsen i Arctic Circle Race. Den begrebsverden, hans karrierepraksis er med til at producere på det ideologiske plan, svarer til den begrebsverden, det nye nation brand er rundet af. Jf. Visit Greenlands egen beskrivelse af det grønlandske pionerfolk som værende: *”eventyrlystent, dynamisk, fleksibelt, åbensindet og selvstændigt”* (Visit Greenland 2012).

I et livsformsanalytisk perspektiv ophæver den nye nationsfremstilling, herunder nyfortolkningerne af grønlandsk mad, derfor ikke den kulturkamp, det vil sige de modsætninger, som Hjemmestyrets nationale symboler byggede på. De viderefører dem blot med andre midler. Negationen af Hjemmestyrets symbolske pakke med grønlandsk sprog, bygdebefolkning og fangerlivsform, resulterer ikke i et tredje sted hinsides enhver modsætning, om end den koloniale modsætning ikke står i centrum for identifikationen. Den resulterer derimod i en ny symbolsk pakke, som udgår fra normen om det urbane, globale, fleksible, dynamiske, multikulturelle, mobile og internationale, hvilket som nævnt svarer til karriere- og investorlivsformens begrebsverden.

Fra et historisk-materialistisk synspunkt må tendensen til at skildre det grønlandske folk som et pionerfolk og præsentere den grønlandske mad ud fra internationale gourmetstandarder ses i lyset af den politiske målsætning om både at tiltrække internationale investorer og managere til en ny storskala råstofindustri og turister fra højindtægtsgruppen, der har råd til de dyre rejse- og leveomkostninger i Grønland. Hertil kommer den generelle ambition om at fremme betingelserne for livsformerne i højindtægtsgruppen, sådan som det bl.a. kommer til udtryk i Selvstyrets velfærds- og fiskerireformer. I Selvstyrets 2015 plan lyder det i forlængelse heraf:

”Naalakkersuisut ønsker, at Grønland fremstår som et land, som er et fælles mødested for alle. Vi ønsker at være imødekommende over for alle udefrakommende med en befolkning, der har selvtillid og kan stå på egne ben. Et Selvstyrende Grønland er et land, der påtager sig sin del af det globale ansvar, og som værner om og samarbejder med andre oprindelige befolkningsgrupper, og den øvrige verden.” (Naalakkersuisut 2012, 45).

Det kan måske umiddelbart virke harmløst, når Naalakkersuisut skriver, at Grønland skal være et ”mødested for alle”, men fra et livsformsanalytisk perspektiv, er der med en sådan formulering netop tale om en livsformsideologisk horisont frem for et universelt standpunkt. I citatet er det karriere- og investorlivsformens multikulturelle horisont som universaliseres og dermed skjuler, at der er livsformer, som ikke er inkluderet i dette ”alle”. Innovationens, kapitalens og teknologiens frie bevægelighed på tværs af nationale grænser og det hertil hørende fleksible og multikulturelle verdensbillede udgør mulighedsbetingelserne for nogle livsformer i Grønland, men det udgør samtidig en trussel for andre.

Øget teknologisering og arbejdsimmigration kan fx være en reel trussel for de lønarbejdere, som ikke kan matche de krav, det stiller deres arbejdsindsats overfor. Privatisering af fiskekvoter og udenlandske investorers ret til at investere i grønlandske fartøjer udgør en trussel for dem, der tilstræber at opretholde deres selvejerskab. Grønland som et multikulturelt mødested for alle, er m.a.o. ikke et universelt, inkluderende verdensbillede, der favner alle landets indbyggere. Det er først og fremmest et verdensbillede, der matcher karriere- og investorlivsformen. Ligesom jeg indledningsvist har beskrevet, hvordan det matcher den teoretiske horisont, som bl.a. er udbredt i den postmoderne og sene postkoloniale position. Der er altså også en forbindelse mellem denne begrebsverden og den teoretiske horisont, som er udbredt på universiteterne, hvor en stor del af interpellationen til karrierearbejdet finder sted.

Selve processen med at skabe Pionering Nation brandet illustrerer min pointe, når jeg hævder, at også definitionen af den nationale enhed som et fælles mødested for alle og international gourmet rummer en livsformscentrisme med dertilhørende distinktionsmekanisme. Jeg talte i 2012 med en dansk, handelsuddannet konsulent, som var meget aktiv i udformningen og realiseringen af brandet. Hun fortalte i den forbindelse, at de i arbejdet med en af videoerne til brandet havde fjernet optagelsen af en kvinde, som så bekymret og eftertænksom ud, mens hun sagde: ”*med alle de ting derude, føler jeg mig sikker her i Grønland*” (samtale 9). Kvindens udtalelse udgjorde ifølge konsulenten et ”brandmæssigt problem”, da hun ikke gav et særligt moderne blik på Grønland (Søbye 2013). Udklippet er interessant, fordi det viser noget af det, der ikke passer ind i den nye definition af enheden. Den bortklippede scene faldt uden for nation brandets horisont, fordi kvinden gav udtryk for en stabil, tryk, stedforankret, umoderne identitet i modsætning til brandets skildring af et grønlandsk pionerfolk, som inviterer folk inden for, og opererer med sloganet ”*a mixed population - one nation*”. Konsulenten fortalte endvidere, at der forud for offentliggørelsen af brandet var gået en lang diskussion på kontoret i Nuuk om,

hvorvidt det skulle hedde "Pioneering Nation", eller om det skulle hedde "Inuit Nation". Den kulturelle flerhed var således også tilstede på turistkontoret i Nuuk, men fortalerne for den åbne, multikulturelle, globaliseringsvenlige position vandt. Konsulenten forklarede tankerne bag dette vindende perspektiv på følgende vis:

"Ønsker vi, at folk der kommer til landet som turister, eller folk der kommer og arbejder her, skal komme og kigge på os som det eksotiske, som Inuit? som jo er sådan lidt hen af Indfødt Folk, "Kom og tag nogle billeder af os, og se hvordan folk kører på hundeslæde og går i isbjørnebukser". Eller ønsker vi, at folk skal komme og være en del af det, vi også er." (samtale 9).

Pionering Nation Brandet siger ikke, som nationalretten, suaasat: "du skal gøre dig umage for at blive en af os", hvor vi står i modsætning til dansk/europæisk kultur. Det siger derimod: Kom og smag på international gourmet lavet af lokale råvarer, hør grønlandsk populærmusik fremført på engelsk og kør på snescooter i spektakulær natur (alt sammen eksempler fra brandets tekst- og billedsprog). På den måde afspejler det valget, som Selvstyreaftalen indebar om at gå fra at blive identificeret som et oprindeligt folk til at blive anerkendt som et nationalt selvbestemt folk.

Med nyfortolkningerne af grønlandsk mad og brandet, Pionering Nation, opstår muligheden for en national identifikation, som svarer til de i 2011 iværksatte fiskerireformer, planerne om en investorkapitalistisk råstofindustri og mere generelt Selvstyreaftalens markering af, at Grønland skal klare sig som en selvstændig markedsstat uafhængig af dansk bloktilskud. 2000'ernes nyfortolkninger af den nationale identitet, herunder den grønlandske mad, afspejler kort sagt forskellen mellem Hjemmestyrets frigørelsesprojekt *fra* Danmark og Selvstyrets frigørelsesprojekt *på* globaliseringens, dvs. investorkapitalismens, vilkår. Man også kan betragte det som en forskydning fra en etnisk-national anerkendelsesstrategi til en mere multikulturel anerkendelsesstrategi, hvilket jeg vender tilbage til senere.

Hverdagsmadens ironi – en kommentar

Tv. Svensk pølseret og frikadeller fra et supermarked i hovedstaden, Nuuk. Th. Hvidløgsrosmarin marineret Pangasius solgt i et supermarked i Ilulissat. Fotos: Gry Søbye.

Sættes svensk pølseret og frikadeller overfor den asiatiske pangasiusfisk⁸⁴ som på billedet ovenfor, begge set i et grønlandsk supermarked, kan det symbolisere forskellen mellem Hjemmestyrets koloniale tema, hvor det kritiske spørgsmål lyder, hvad laver en dansk/svensk ret baseret på gris i grønlandske fødevarerbutikker, og Selvstyrets globaliseringstema, hvor kritikken vil lyde, hvad laver en pangasiusfisk fra Asien i en af Grønlands største fiskebyers supermarkeder?

Begge spørgsmål er rundet af en horisont, som synliggør noget og usynliggør andet. I den grønlandiserede, nationale horisont ekskluderer synsfeltet de blandede kulturelementer, manifesteret i nationalrettens importerede ris, kaffemikkens kaffe, de mange grønlandere, som ikke bryder sig om kogt sæl og dem som taler bedre dansk end grønlandsk, har lyst hår og blå øjne. Kort sagt alt det, som falder udenfor det homogene folkebegreb funderet i jord-blod forbindelsen. I den mere globale horisont formuleret på karriere- og investortlivsformens terræn, ser man omvendt de kulturelle blandingslementer, hybriditeten, det multikulturelle og grænseoverskridende. Det, der falder uden for denne horisont, er fx det globale ræs mod de laveste lønninger, og statssystemets fortsatte ønske om at kunne fremstå som en særegen homogen enhed i modsætning til andre.

⁸⁴ Pangasiusfisken fanges ikke i de grønlandske farvande, men er blevet populær på det globale marked, som en af de billigst producerbare fisk, fordi den spiser stort set alt, og vokser meget hurtigt. Hertil kommer produktionsforholdene med lave lønninger i de sydøstasiatiske lande, hvor den som regel opdrættes.

Den multikulturelle og globaliseringsvenlige position trådte tydeligt frem i perioden 2009-2013, da IA sad på regeringsmagten. Da Siumut igen kunne danne koalition udenom IA ved valget i 2013, blev det omvendt tydeligt, at selv om opbakningen til IA var stor i hovedstaden, så var modstanden det ligeledes op langs kysten, hvor fiskeri og fangst dominerer.

Sidstnævnte er ikke underligt, da den multikulturelle strategi ikke umiddelbart taler til de lønarbejdere, som oplever at blive sammenlignet med den disciplinære, hurtige og effektive asiatiske arbejdskraft, eller dem som ikke bliver ansat på de store trawlere, fordi der er mere uddannet arbejdskraft at tage fra Færøerne. Hertil kommer alle dem som oplever, at ejerskabet til produktionsmidlerne eller brugsretten til et specifikt territorium bliver givet væk til udenlandske investorer og udvindingsselskaber. Denne sammenhæng mellem enhedens repræsentation og flerhedens modsætninger forklarer, hvorfor Grønland i 2013 igen kunne få et nyt parti, Inuit Partiaat, som satte fokus på det grønlandske sprog i modsætning til en mere fleksibel krydsning af sprogene dansk, grønlandsk og engelsk. Samt en fiskeriminister der selv havde været selvstændig fisker og som i øvrigt repræsenterede fløjen, der kæmper imod yderligere privatiseringer, byggednlæggelser og investorkapital i fiskeriet. De to positioner, jeg har skildret på mad- og kulturområdet, kan derfor ikke nødvendigvis udlægges kronologisk, da der netop er tale om positioner, som kæmper om at definere den kulturelle enhed, og som derfor tilsammen udgør en levende kulturel helhed.

Hvor jeg indtil videre i mine optegnelser har vekselvirket mellem produktions- og distributionsaktører, vil jeg nu beskrive en aktørtype, som er svær at kategorisere som det ene eller det andet. Nemlig, den globale mærkningsordning, Marine Stewardship Council (MSC), som hverken er producent eller distributør, men som ikke desto mindre formår at blive en afgørende markedsfaktor med betydning for, hvilke fiskerier som bliver associeret med bæredygtighed i Grønland. De mange spændinger og modsætninger mellem statsprojektet og livsformskampene, som er gennemgående i mine optegnelser, vil også binde de forudgående optegnelser sammen med den følgende, som er afhandlingens sidste. Når jeg har valgt at lade dette afsnit stå til sidst, er det fordi MSC på eksemplarisk vis sætter den grønlandske statsdannelsesproces' dilemmaer og udfordringer på spidsen, bl.a. ved at fungere som lakmusprøve for, hvad der er stat, marked og livsformskamp, og hvordan disse aspekter står i relation til hinanden i den herskende verdensorden.

Mellem marked og stat: MSC i Grønland

Som jeg allerede har været inde på, er overfiskningsproblemet og det teknisk-videnskabelige svar herpå, kvotesystemet, blevet så betydningsfuldt for nationale fiskeriøkonomier, at både stater og livsformer kæmper om at alliere sig med det modsatte, nemlig bæredygtighed. På statsniveau handler det om at blive anerkendt både af andre stater og det internationale havforskningsområde (ICES) som en bæredygtig fiskerination. På livsformsniveau handler det om, at staten/staterne anerkender det livsformsbaserede fiskeri som værende bæredygtigt. Det vil sige, sådan så verden ud inden en række store miljøorganisationer, NGO'er (non-governmental organization) og NPO'er (non-profit organization) også gik hen og blev betydningsfulde for anerkendelsen af nationale og lokale fiskeriers bæredygtighed. I dette afsnit undersøger jeg hvorfor, hvordan og hvilke konsekvenser det fik, da MSC blev en vigtig aktør inden for det grønlandske fiskeri i forhold til at definere bæredygtigt fiskeri. Fem spørgsmål strukturerer afsøgningen af dette spørgsmål:

- Hvem er, og hvad gør MSC?
- Hvordan og hvorfor blev MSC til en faktor i Grønlands fiskeri?
- Hvorfor var de grønlandske rejer først til at blive MSC-certificeret?
- Hvordan indgik biologerne ved Grønlands Naturinstitut i processen med at levere biologiske data om det grønlandske fiskeri til MSC?
- Hvilke sammenhænge er der mellem MSC's indpas i det grønlandske fiskeri, livsformsmodsætningerne og statsdannelseprocessen i øvrigt?

Hvem er MSC?

MSC er resultatet af, at World Wildlife Fund for Nature (WWF), verdens største private NPO, og Unilever, en af verdens største fødevarerelskaber og opkøber af frosne fisk, slog sig sammen i 1996 for at løse overfiskningsproblemet gennem certificering. MSC er registreret som en NPO, der primært finansieres af private fonde, bl.a. bestyret af tidligere OECD medlemmer, vestlige regeringsmedlemmer og støttet af Verdensbanken (Bonanno og Constance 2010, 214). Idéen er i hovedtræk, at MSC via dets logo og mærkningsordning promoverer et bæredygtigt fiskeri gennem markedsbaserede mekanismer, som skal få forbrugere til at vælge det mærkede produkt frem for andre produkter. Derved minder ordningen om andre miljømærkninger, som fx Forest Stewardship Council (FSC), der mærker bæredygtigt træ, og Fairtrade International certification (FLO), hvis mærke dækker over både miljø, arbejdsvilkår og udviklingsstandarder⁸⁵. Disse forsøger alle at løse problemer globalt gennem påvirkning af forbrugeradfærd.

Det overfiskningsproblem, som MSC ønsker at løse gennem markedsmekanismer, blev teoretiseret i overgangen til det 20. århundrede inden for fiskeribiologiske kredse og førte bl.a. til dannelsen af det internationale havforskningsråd, ICES. Dengang ICES blev dannet var tanken, at man ved at koble international viden med international parlamentarisme kunne løse problemet med overfiskning. Når MSC foreslår at løse overfiskningsproblemet gennem markedsmekanismer, er det en konstatering af, at 100 års international parlamentarisme ikke har kunnet gøre det. MSC er m.a.o. rundet af en statskritik, men interessant nok er der ikke tale om en videnskritik. MSC's mål om at løse overfiskningsproblemet gennem markedsmekanismer hviler på forestillingen om, at fiskeribiologiens redskaber og metoder er afgørende for at komme overfiskningen til livs (MSC 2013b).

Når det kan virke attraktivt for fiskeribiologer at samarbejde med NGO'er og NPO'er om overfiskningsspørgsmålet frem for stater, kan det bl.a. forklares ud fra en strukturel modsætning i det internationale statslige regi for fiskeriforvaltning, som går på, at kvotebegrænsningens logik er udfordret af den nationaløkonomiske interesse. På den ene side giver det ikke mening at

⁸⁵ Også inden for fiskeriet eksisterer andre certificeringsordninger som eksempelvis "Friend of the Sea" (Friend of the Sea 2013), der dog ikke måler sig med MSC i kapacitet og størrelse, og som heller ikke har haft succes med at manifestere sig i Grønland.

udrydde en ressource, som er afgørende for både fødevarerbeholdninger og nationaløkonomier. På den anden side opdner den nationaløkonomiske interesse til en konkurrencementalitet, som sætter gang i et ræs efter at udnytte ressourcen, før andre gør det, fx nabostaten eller fiskekonkurrenten. Denne modsætning er med til at tegne strukturelle dilemmaer for biologer ansat ved nationale forskningsinstitutter verden over. Fx sker det med jævne mellemrum, at de nationale politikere ikke lytter til biologernes rådgivning, fordi de er afhængige af at tilfredsstille vælgere, som eksempelvis ønsker forhøjede kvoter, eller står overfor arbejdsløshed, såfremt biologernes rådgivning følges. De mange transnationale NGO'er og miljøorganisationer tilbyder et alternativ hertil. De tilbyder at sætte handling bag biologernes rådgivning de steder, hvor de nationale regeringer i deres øjne fejler.

MSC er altså vokset ud af dette landskab og denne tro på, at det er muligt at operere udenom nationalstatslige regeringer uden at give køb på videnskabens dommerrolle. Det betyder til gengæld, at MSC også er viklet ind i det, nogle forskere kalder for NGO'isering, hvilket dækker over sammenhængen mellem NGO'ernes øgede mobiliseringsevne og det vakuum, nationalstaterne og det internationale systems legitimitetstab har medført (Buttel 1992, 12). En problemstilling jeg vil vende tilbage til sidst i afsnittet, hvor jeg forbinder denne proces til den grønlandske statsdannelseproces. Først skal det handle om, hvorfor og hvordan MSC kunne blive en vigtig aktør i Grønland.

”Vælg en fremtid fyldt med fisk”, ”MSC certificeret bæredygtigt fiskeri” står der på både grønlandsk og dansk i reklamen for Marine Steward Council (MSC) certificeret fisk. MSC reklamen her er placeret et par meter fra de fangere og fiskere, der udenfor Brugseni sælger udbyttet af deres dagsværk. Det er derfor ikke lige her, man bekymrer sig mest om, hvor eller hvordan ens fisk er fanget. Alligevel rummer reklamen potentiale for at vække en form for national stolthed hos forbipasserende. Med certificeringen af de grønlandske rejer kan man som grønlænder nemlig se ens land markere sig ude i verden som en nation med et bæredygtigt, moderne og effektivt fiskeri. Det står i kontrast til billedet af en flok inuitter, der dræber sæler med køller, som NGO’en Greenpeace havde succes med at udbrede i 1980’rne. Fotografiet er taget nogle uger før de grønlandske rejer officielt blev MSC certificeret i februar 2013, og selve reklamens billede af et hjerte lavet af fisk er en del af MSC’s marketing toolkit. Foto: Gry Søbye.

Hvorfor MSC i Grønland?

Vinteren 2010 opstod der en debat i det grønlandske landsting om MSC-certificeringen. Her tegnede fronterne sig mellem de to største partier Siumut og IA. Siumut viste sig skeptisk, mens IA argumenterede for nødvendigheden af at involvere sig i ordningen. Til at starte med vil jeg koncentrere mig om, hvad der motiverede den daværende fiskeriminister, Ane Hansen (IA), til at engagere sig i MSC for senere at inddrage baggrunden for Siumutpartiets skepsis. I landstingets debat i 2010 forklarede hun det selv på følgende måde: *”det er helt nødvendigt at opnå MSC certificering, hvis ikke fiskeriet i Grønland skal opleve stagnation eller nedgang.”* (Hansen 2010). Det samme argument fremførte Henrik Leth kort tid efter landstingsdebatten:

”Når vi i industrien er gået forrest for at få certificeret rejefiskeriet, og gerne vil videre med andre arter, eksempelvis hellefisk og krabber, er det fordi vi i markedet har mærket et pres for at vi kan dokumentere, at vort fiskeri ikke sker på måde så bestanden opfiskes eller miljøet på anden måde lider skade. (...) Vi kan allerede nu mærke det på vores eksport til det britiske marked, der er en af de store aftagere af grønlandske seafood-produkter, og England truer med helt at boykotte grønlandske seafoodprodukter, hvis vi ikke får MSC-mærket. Vores rejer bliver allerede i dag solgt til en billigere pris i forhold til canadiske rejer på grund af MSC-mærkningen. EU-Kommissionen vurderer, at 80% af de globale fiskebestande er overfiskede og dermed ikke kan få det eftertragtede certifikat. (...) Det er både fiskernes og samfundets langsigtede økonomiske interesser, vi forsvarer ved at indføre MSC” (Leth 2010) (mine understregninger).

For både ministeren og erhvervsmanden var et afgørende argumentet for at involvere sig i MSC altså, at det grønlandske rejefiskeri, som på daværende tidspunkt stod for størstedelen af landets eksportindtægter, ikke ville kunne klare sig i konkurrencen foruden. Det er i den forbindelse interessant, at ministeren og erhvervsmanden taler om hhv. pres, trussel og nødvendighed, når de argumenterer herfor. Det var m.a.o. tvangsaspektet af de frie markedsmekanismer, som lå til grund for Grønlands politiske og erhvervs-mæssige involvering i MSC. Dette står i kontrast til MSC's egen profilering, hvor forbrugerens frie valg bliver betonet. Jf. billedet med reklamemottoet, vælg en fremtid fyldt med fisk.

Følger man MSC's selvfremsstilling, kan man sige, at tvangsaspektet er nødvendigt for, at forbrugerens frie valg kan få en indflydelse på hhv. politik og forretning, hvilket er det, MSC ønsker at gøre mhp. at anerkende og belønne bæredygtige fiskeriprincipper (MSC 2013d). Kigger man nærmere på det frie forbrugervalg, som MSC henviser til, viser tvangsmekanismen sig dog også. Her udlagt af projektlederen af MSC-certificeringsprocessen i Grønland:

"Altså, fru Jensen og Miss Schmidt, og hvem ved jeg, de er ligeglade med om de rejser, de køber, er bæredygtige. Det er de store supermarkeds kæder, som er bange for, at der kommer en eller anden demonstration foran deres hovedsæde og siger: I sælger noget, der ikke er bæredygtigt." (samtale 31).

Det projektlederen åbner op for at se er, at de forbrugere, som mærket ikke appellerer til, men som tager, hvad der står på varehylderne, også hører med til MSC- markedseffekten. Hvad der står på hylderne afgøres i leverandørleddet. Han forklarer m.a.o., at det først er, når store supermarkeds kæder beslutter sig for kun at sælge certificerede produkter, sådan som eksempelvis Walmart har gjort det (Dunn 2006; MSC 2011b), eller på anden vis indgår i partnerskab med MSC⁸⁶, at forbrugerens såkaldte frie valg skabes, fordi der, forinden dette valg frigives til forbrugerne, er foretaget et endnu vigtigere valg hos opkøberne.

Ved at forpligte sig på de MSC-certificerede produkter tilegner vareopkøberne sig MSC-mærkets symbolske bæredygtigheds værdi, som kan mobiliseres i forhold til forbrugere, men altså også politiske organisationer, herunder de miljøorganisationer (NGO'er) som ellers kunne finde på at demonstrere foran deres indgang. Det frie valg er med andre ord meget svært at få øje på, eftersom både regeringer, supermarkeder og fiskeleverandører med MSC som markedsfaktor føler presset. Enten er du med os, dvs. bæredygtig, eller også er du i mod os, dvs. ikke-bæredygtig. Således tegner der sig en modsætning mellem MSC's selvfremsstilling, der henviser

⁸⁶ I april 1997 blev den britiske virksomhed Sainsbury en af de første fødevarerleverandører som annoncerede støtte til MSC. I slutningen af 1997 udbredte MSC en "Letter of Support" kampagne, som inkluderede National Audubon Society. Safeway og Tesco sluttede sig til Sainsburys støtte, hvilket betød at de tre største fiskeprodukt leverandører i Europa støttede MSC (Constance og Bonanno 2000, 130).

til det frie forbrugervalg, og det pres samme ordning skaber for hhv. regeringer, vareleverandører og fiskere til at blive en del af ordningen.

Som nævnt var det ikke alle partier i det grønlandske landsting, der så MSC-samarbejdet som en nødvendighed. Karl Lyberth og Aleqa Hammond, begge fra Siumut, var i 2010 kritiske overfor, hvordan det kunne være, at det havgående fiskeri havde nemmere ved at blive MSC-certificeret i modsætning til det kystnære fiskeri (Lyberth 2010; Hammond 2010). Siumutpolitikernes spørgsmål kan siges at være relevant både i en politisk og videnskabelig sammenhæng. For hvorfor var det grønlandske rejefiskeri, som indebærer bundtrawl, det første til at blive bæredygtigheds-certificeret? Dette kan vække undring, når man tager i betragtning at tunge trawl og bundskrabere, de såkaldte aktive redskaber der pløjer sig hen over eller graver sig ned i havbunden, er kendt i biologkredse for at have størst indvirkning på miljøet, både i form af ødelæggelse af levesteder, manglende selektivitet af fangst samt størrelsen af CO₂-udledningen (Seas at risk 2009). Dertil er det endvidere kendt, at de småproducerende selvstændige fiskere i Grønland er i stand til at forsørge sig selv gennem en blandet økonomi med flerartede fangster, der er langt fra at overskride den samlede Total Allowable Catch (TAC) (Jacobsen 2013b, 12). Det store spørgsmål må derfor være, hvordan og hvorfor ét fiskeri frem for et andet bliver certificeret med MSC's stempel? For at finde svar herpå har jeg forsøgt at pejle mig ind på, hvad der skal til for at leve op til MSC's adgangs- og bæredygtighedskriterier. Jeg har kigget i forskningslitteraturen, på MSC's hjemmeside og talt med en projektleder og to biologer, som har været involveret i certificeringsprocessen i Grønland herom.

Hvorfor rejefiskeriet?

Som fiskerikunde hos MSC skal man leve op til krav om at være et retsligt konstitueret organ berettiget til at indgå retslige kontrakter. Man skal i hele processen sørge for, at et af MSC nedsat *assessment team*⁸⁷ har ubetinget adgang til data og information om fiskeriet, og man skal sikre sig, at dem der certificerer er bekendt med alle relevante involverede parter i det pågældende fiskeri (MSC 2014). MSC anbefaler også, at man som kunde har ansat en projektleder til at lede ansøgningsprocessen (ibid.). Hertil kommer MSC's finansierings og organiserings krav til kunderne. MSC estimerer at certificeringsudgifter kan variere fra \$15,000 (USD) til \$120,000

⁸⁷ Evaluerings-/ bedømmelsesholdet nedsat af certificeringsfirmaet.

(USD)(MSC 2014). Det er muligt at søge fondsstøtte hertil (ibid.). 18 måneder er ifølge MSC den estimerede gennemsnitstid for at gennemføre en ansøgningsproces, hvilket afhænger af både forberedelse, tidsramme og fiskeriets kompleksitet (ibid.). Til MSC's krav hører desuden, at certificeringsenheden kan påvise kontrol med: *"the geographic area of fishing, the target fish stock, the fishing gear used and the management group(s) or organisation(s) taking responsibility for the certificate"* (MSC 2014). Sidstnævnte bliver afgjort i videnskabelige kredse, hvilket betyder, at MSC kræver adgang til mange biologiske data om det pågældende fiskeri.

De konkrete tiltag, som blev iværksat i Grønland for at leve op til ovenstående krav, giver en forklaring på, hvorfor nogle frem for andre fiskerier overhovedet bliver MSC's kunder. For at leve op til MSC's krav blev foreningen *Sustainable Fisheries Greenland* (SFG) dannet i 2010 med Henrik Leth som formand og Peder Munk Pedersen som projektleder. Begge er kendte erhvervsmand fra det grønlandske rejefiskeri og desuden erfarne indenfor både projektledelse og økonomistyring. I en pressemeddelelse kunne foreningen fortælle, at certificeringsprocessen af rejerne fra 2008 frem til 2012 betød udgifter for erhvervet på omkring 5 millioner kroner. Hertil kommer udsigten til en re-certificering efter 5 år (Sustainable Fisheries Greenland 2012). Det er altså en fordel som MSC-kunde at have projektleder kvalifikationer og et stort kapitalindsud til selve ansøgningsprocessen. Alt sammen noget det kapitalistiske storskalafiskeri i Grønland har haft bedre forudsætninger for end de småproducerende fangere og enkle vareproducenter.

Forskere har i forlængelse heraf påpeget, at de fiskerier som er præget af et spredt ejerskab, hvor mange forskellige partnere eller virksomheder fisker på ressourcen med hver deres redskaber, geografiske kendskab og interesser, har sværere ved at leve op til MSC's krav til certificeringsenheden om at påvise kontrol med det geografiske område, redskabsbrugen og de involverede parter i fiskeriet (Kaiser og Edwards-Jones 2006; Ponte 2008). Bl.a. fordi fiskerne deler bestanden af den (eller de) fiskearter, de fisker, med folk udenfor deres indflydelse (ibid.). Når disse fiskere falder uden for certificeringen, skyldes det bl.a., at det er et fiskeri og ikke den gode fiskepraksis, som giver adgang til MSC certificeringen (ibid.). Et samlet ejerskab til kvoterne på det fiskeri, der ansøger om at blive certificeret, giver således et forspring i forhold til at leve op til MSC's certificeringens kriterier (ibid.).

I det lys er det ikke tilfældigt, at det var det fiskeri i Grønland, hvor ejerskabet på grund af IOK-forvaltningen af rejefiskeriet i 1990'erne er samlet på færrest hænder, som var først til at blive certificeret. Hvad angår det havgående rejefiskeri i Grønland, er det groft sagt fordelt mellem

familien Brøns, familien Carlsen og Selvstyret⁸⁸. I den konkrete proces med at certificere rejerne, viste det samlede ejerskab sig endvidere at gøre det nemmere at gennemføre MSC's krav uden protester fra nogen af de involverede fiskere. Her udlagt af en af de biologer, som deltog i rejecertificeringen:

"Rigtig mange i det kystnære [reje-]fiskeri, nogle af de store har så mange aktier heri, så de kan gå ind og ligesom tvinge dem til at anvende riste, fordi det var et krav fra MSC. Og jeg ved ikke om de alle har været vildt begejstrede for det, men det skete sådan ret hurtigt." (samtale 16).

Erfaringer fra Sydafrika har i tråd med ovenstående vist, hvordan de store trawlervirksomheder i forbindelse med MSC allokeringen argumenterede for, at det var lettere at administrere ressourcen og kontrollere fangstniveauerne, når der er færre spillere i industrien (Ponte 2008, 166). Det minder om de argumenter, formanden for SFG, Henrik Leth, er kendt for at promovere i den grønlandske offentlighed: *"Vi har et fiskeri, hvor man ikke vil erkende, at hvis der skal være effektivitet i det erhverv, så skal der færre men større enheder."* (Cortzen 2010, 304). Ser man på denne sammenhæng mellem de ejendomsretlige forhold og MSC's bæredygtighedskriterier, fremstår altså en nær forbindelse mellem IOK-forvaltningen, som medvirker til et koncentreret ejerskab, og MSC's bæredygtighedsmærke.

At det heterogene fiskeri, dvs. det fiskeri der udføres af en række forskellige flåder med forskellig nationalitet, størrelse og brug af redskaber, falder uden for den fiskeribiologiske begrebsverden kan ikke alene henføres til MSC-certificeringen. Fiskeribiologien har italesat dette som et både videnskabeligt og administrativt problem i snart 100 år jf. (Beverton og Holt 1993, 409). Det hænger altså også sammen med det, jeg tidligere har defineret som den teknisk-

⁸⁸ Det rejefiskeri, som ansøgte om MSC certificering i Grønland, omfattede både det kystnære og havgående rejefiskeri, samt en enlig EU båd med licens til rejefiskeri i Vestgrønland (Sustainable Fisheries Greenland 2012). TAC'en for rejer var i udenskærsfiskeriet ved ansøgningsprocessens start fordelt på seks rederier med tilladelse til produktion og eksport af forarbejdede skalrejer. Disse seks rederiers ejerskab var groft sagt centreret på tre enheder: Familien Christensen (Niisa Trawl ApS), Familien Brøns (Polar Seafood Trawl A/S, Sigguk A/S og 50 % medejer af Qajaq trawl A/S sammen med Royal Greenland) og Selvstyret (Royal Greenland A/S, som også har 40 % af Ice Trawl Greenland A/S). Hvad det kystnære rejefiskeri angik, var der ca. 33 fartøjer fordelt på 24 rederier, hvor ejerforholdet er mere kompliceret, men det er alment kendt, at ovenstående ejere også har aktier heri.

videnskabelige horisont. MSC trækker direkte på denne horisont ved at lægge stor vægt på graden af effektiv kontrol med og forvaltning af den biologiske rådgivning og fiskeudtrækket og mindre på den enkelte fiskers redskaber og praksis.

En sidste forklaring på at det kan være de mest kapitalintensive fiskerier, der lettest opnår certificering af MSC, beskriver Stefano Ponte som MSC's forvaltningsdilemma. Jo strengere certificeringskrav MSC stiller til fiskerierne, jo bedre miljøresultater opnår dem, der bliver certificeret. En sådan strategi medfører imidlertid, at nogle af de mest problematiske⁸⁹ fiskerier måske ikke ansøger, hvilket kan resultere i, at markedet for MSCprodukter ikke stiger. Dette minimerer effekten på forbrugerne, og incitamentet hos disse mere problematiske fiskerier svækkes (Ponte 2008, 163). Jo mere gennemslagskraft MSC har på de problematiske fiskerier, som fx trawlerfiskerierne, des større bliver markedet for certificeret fisk, hvormed MSC kan opfylde målsætningen om en global indflydelse på overfiskningsproblemet. Der er således tale om en kombination af stordriftens og monopoliseringens logik som præmis for MSC's pres på regeringer og lokale industrier og som forklaring på, hvorfor det kapitalistiske storskalafiskeri har let ved at matche MSC's ansøger- og certificeringskrav.

Sammenlagt forklarer ovenstående, hvorfor det var det fiskeri med størst kapitalophobning, og mest koncentreret ejerskab, der først blev MSC-certificeringskunde i Grønland. Men ovenstående kan ikke stå alene som forklaring på, hvordan fiskerier kan blive bedømt bæredygtige på videnskabelig vis. Derfor vil jeg nu vende mig mod de fagfællesskabsbedømte videnskabelige data, som MSC bygger sine bæredygtighedskriterier på.

⁸⁹ Problematisk forstås her som svære at gennemføre uden at påføre skade på miljøet eller fx stor risiko for bifangst.

De videnskabelige datas rejse fra naturinstitut til MSC

De udvalgte kriterier for, om et fiskeri kan leve op til MSC's bæredygtighedsstandard, henviser til tre kerneprincipper. Det første lyder: "En bæredygtig bestand", hvilket betyder det modsatte af overforbrug af ressourcen. Det andet: "Minimere den miljømæssige påvirkning", hvilket indebærer, at fiskeriet skal foregå på en måde, så det økosystem, som fiskeriet afhænger af, bevarer sin struktur, produktivitet, funktion og diversitet. Det tredje: "Effektiv forvaltning" betyder, at fiskeriet skal leve op til lokale, nationale og internationale love (MSC 2013b).

I disse tre kriterier er det ikke markedslogikken, der henvises til, som i forbindelse med forbrugervalget, men den videnskabelige og politiske forvaltning. MSC's vurdering af, om et økosystem eller en fiskebestand bevarer struktur, produktivitet og funktion, er noget der vurderes i fiskeribiologiske kredse. MSC sørger for, at kriterierne bliver efterlevet vha. af et *assessment team* bestående af videnskabsfolk og et såkaldt *peer review-team* i samarbejde med lokale vidensinstitutioner.

På baggrund af ovenstående kriterier satte jeg mig i 2013 for at undersøge, hvordan samarbejdet mellem det lokale vidensinstitut i Grønland og MSC havde været. Det talte jeg med to biologer, ansat ved Grønlands Naturinstitut i Nuuk, om. På tidspunktet for samtalerne med biologerne var certificeringen af rejerne gået igennem og en ny certificeringsproces med henblik på stenbideren gået i gang. Jeg valgte at tale med en, der sad midt i processen med at certificere stenbideren, og en, som havde fulgt processen med rejerne fra start til slut. I samtalerne anvendte jeg den etnologiske metode, som frem for at spørge ind til normative vurderinger spørger ind til praksis. Jeg spurgte derfor meget konkret ind til, hvad og hvordan de gjorde eller havde gjort i MSC-certificeringsprocessen.

Gennemgående viste samtalerne med biologerne, at de videnskabelige data er meget mere end hårde fakta. Det er i hvert fald min fortolkning af den proces, biologerne gav indblik i. De beskrev alt det, der fandt sted rundt omkring de skemaer og rapporter, de enten havde eller skulle til at aflevere til MSC. Ikke mindst gav biologernes udsagn indblik i tvivlen om, hvad der er rigtigt og forkert, objektivt og subjektivt, videnskabeligt og uvidenskabeligt, bæredygtigt eller ej.

Her er det den biolog, der sad med stenbidercertificeringen, der udtaler sig:

”Jeg forsøger så at få puttet den viden, der er om stenbideren ind i de lidt formelle kasser, som MSC arbejder med. Jeg har bare startet fra en ende af og så udfyldt.(...) Det er klart at norske Veritas [MSC’s assesement team] stiller det spørgsmål [om nature and distribution of habitats”] med en eller anden hensigt om at få et svar, der ligesom passer ned i den der MSC kasse, men jeg synes det er rigtig svært at vide, hvad det er der egentlig bliver spurgt om (...),men hvor går grænsen for, hvad vi kan sige? For hvis jeg udelukkende skulle skrive det, som var peer reviewed og ude og publiceret og alle kan finde det, hvis det var alt, jeg måtte skrive her, jamen så var det [MSC skemaet] tomt. Men hvor langt skal man så gå, ik’?(...).

Jeg synes, vi [biologer] gør det så godt vi overhovedet kan, med det vi har, men om det så er nok til at stemple det som bæredygtigt, er jeg måske lidt tvivlende overfor, men det er godt PR arbejde for virksomhederne. (...) Vi skal jo egentlig ikke være farvede, vi skal jo helst bare være helt objektive og sige: ”Det ved vi, og det ved vi ikke.” - men det er klart, vi vil også gerne bare facilitere den der proces, så vi har den bedst mulige chance for at få det MSC certifikat.

Overfisket eller ikke overfisket, det er det jeg synes er svært i min ende af det, at forsøge at få al viden med [i MSC skemaet], på sådan en kvantificeret og sådan ja lidt talagtig måde, ik’ (...)
Når jeg ved, hvad krumspring industrien og os biologer nogle gange kan gøre for at please det der certifikat. Det giver selvfølgelig nogle hak i sådan troen på det, for der er ingen tvivl om, at industrien gerne vil have certificering, så man... Jeg vil ikke sige, man lyver ikke, men man strækker også sandheden, så langt man kan. (samtale 17).

På den ene side beskriver biologen sit eget objektivitetsideal, som henviser til det kollektive fagfællesskabsbedømte (peer review), og på den anden side hvordan han står overfor et MSC-skema, som han er sat til at udfylde med henblik på ”at få det MSC certifikat”. Biologens beskrivelse af, hvordan han begår sig i dette dilemma mellem at tjene den nationale interesse i mærket og sit eget faglige kald, er, at han og kollegaerne strækker sandheden, så langt de kan. Det er et sådant udsagn, som peger på blødheden og fleksibiliteten ved de hårde data, som i MSC’s fremstilling overføres fra de nationale vidensinstitutter til MSC's organer.

Et andet eksempel på, at biologerne i mødet med MSC’s skemaer ikke bare overfører hårde data fra instituttet i Grønland til MSC, giver samme biolog udtryk for, idet han beskriver, hvordan MSC skemaet fremmanede produktionen af data, der for ham udgik fra et forældet videnskabsideal:

”det er jo tit [i MSC’s skemaer] sådan et enartsbegreb, man kigger udelukkende på rejerne(...) - men man ser ikke på alle de der multispecies effekter der kan være (...) det bliver nedtonet lidt i de der certificeringsprocesser.” (samtale 17).

I midten af 1900-tallet opstod et nyt vidensrationale inden for fiskeribiologien, ifølge hvilket det ikke længere var tilstrækkeligt at se på en art uden at tage hele artens økosystem med i betragtning. Enartsmodeller blev herefter til flerartsmodeller, der tog højde for, at hvis der f.eks. reguleres på torskebestanden, så har det indflydelse på sildene, og fiskes der hårdt på sild og brisling, er der ikke så meget føde tilbage til torskene (Hoffmann 2017). Arterne er med andre ord afhængige af hinanden, hvilket er svært at tage højde for i et skema, som er formuleret med henblik på en arts bæredygtighed alene, sådan som MSC-certificeringen gør.

Biologen, som havde siddet med certificeringen af rejerne, havde oplevet en lidt anden situation end det tomme skema, som biologen med stenbiderfiskeriet følte han sad med. Det skyldes, at man over længere tid i både dansk og grønlandsk regi har forsket i det grønlandske rejefiskeri, fordi der længe har været en økonomisk interesse heri. En af grundene til, at der omvendt ikke er lige så mange biologiske data på stenbiderfiskeriet, er, at der først inden for de sidste år er kommet en økonomisk interesse i dette fiskeri (samtale 17). På den måde er den økonomiske interesse i et fiskeri med til at bestemme, hvor meget forskerne ved om den pågældende biologiske art. Man har altså flere data på de mest fiskede arter. I MSC-certificeringen er mange data et entydigt gode. Paradokset er, at man kan have fiskearter, som er meget langt fra at være overfiskede, men som ikke gør sig godt som certificeringskandidater, fordi biologerne ikke har tilstrækkelig med data på dem.

På denne baggrund kunne en biolog beskrive succesoplevelsen ved at have mange data, der kunne plottes ind i MSC skemaet og udløse en høj score, mens en anden omvendt kunne beskrive utilstrækkeligheden ved at mangle data til MSC’s skemaer. Begge oplevelser bekræfter det, som kritikere af MSC har været inde på, nemlig at datamanglende fiskerier per definition har sværere ved at blive certificeret end de mere datarige fiskerier (Kaiser og Edwards-Jones 2006;

Ponte 2008). Når disse fiskeriers ikke-mærkede produkter samtidig skal konkurrere med certificerede produkter, bliver de ikke bare tabere på et, men to hold, lyder kritikken⁹⁰.

På trods af at det ikke var ligeså svært at leve op til MSC's datakrav i rejecertificeringen som i stenbidercertificeringen, viste dataproblemet sig også i rejecertificeringen, hvilket den ansvarlige biolog udlægger sådan her:

”Vi har ikke penge til at gøre det på det niveau, som det nogle gange virker til, at MSC for eksempel mener det skal være på.(...) Vi har jo ikke kapacitet til det her, at sidde og oparbejde alle de prøver. Det vil igen kræve, at man ansætter nogle mennesker. Så skal du have penge til det (...)” (samtale 16).

I Grønland hænger problemet med at leve op til MSC's datakrav sammen med modsætningen mellem den grønlandske geografi og befolkningsstørrelsen. På den ene side har man at gøre med en meget lang kyststrækning, som det kræver store ressourcer at kortlægge biologisk, og på den anden side afhænger investeringen i den biologiske forskningsinstitution af skatteindtægter fra en lille befolkning (ca. 56.000). Processen med at få certificeret rejerne resulterede i, at private aktører fra rejeindustrien finansierede en videnskabelig havbundsundersøgelse, som skulle fylde nogle af de tomme huller i MSC skemaerne ud. Om den konkrete havbundsundersøgelse konkluderer biologen, som sad med stenbidercertificeringen:

”Så har man et kamera, som så tager derned langs nogle transekter ik’ - men altså 2000 kilometer kystlinje ! - det er fuldstændig håbløst (...) Jeg snakkede med en rejefisker, han sagde til mig: ”(...) da vi startede, der var det kraftedme ligesom sådan en juletræsplantage dernede

⁹⁰ I forlængelse heraf er MSC blevet kritiseret for at forstærke opdelingen mellem rige forbrugere og multinationale virksomheder i Nord og fattige producenter i Syd derved, at det er førstnævntes perspektiv på, hvad et bæredygtigt fiskeri er, som overføres på udviklingslandene (Sann 1996). En kritik der også er blevet sammenfattet som Northern eco-imperialism (Kurien 1996). MSC har løbende forholdt sig til kritikken, hvilket bl.a. har resulteret i udviklingen af et ekstra certificeringsorgan, kaldet MSC's Risk-Based Framework (RBF). RBF gør det muligt for certificeringsorganet at benytte en struktureret risikovurdering til at fastslå, om et fiskeri med begrænset data fungerer bæredygtigt (MSC 2011a, 5). I tråd med det eksisterer et MSC World Developing Program, hvis primære formål er at give udviklingslande adgang til bevaring og økonomiske fordele ved MSC certificering (MSC 2013a).

ikke” - og det er altså koraller han taler om, men når de [trawlerne] har været der et par gange, så var de væk. Så har man bare pløjet havbunden ned, og det finder vi jo aldrig ud af, hvad der var dernede.(...) Der skal nok komme nogle resultater ud af det [havbundsundersøgelsen], men jeg synes ikke, det på nogen måde er fyldestgørende for at dokumentere at trawlfiskeriet ikke er skadeligt for havbunden (samtale 17).

Havbundsundersøgelsen er ikke det eneste eksempel på, at MSC-certificeringen skabte nye vilkår for biologernes arbejde fra finansiering til metoder og procedurer. Det var ikke alene den konstellation, som biologerne var vant til at arbejde i, som blev transformeret i processen, det var også deres samarbejde med forvaltning og industri, som blev forstærket i processen. Her udlagt af biologen som havde siddet med i rejecertificeringen:

De [Polar Seafood og Royal Greenland] havde interviewet deres skippere om, hvor de mente der var koraller og sådan noget, og hvordan bunden var forskellige steder. Så har man fundet ud af, at her var et område, hvor de sagde, der var mange koraller, og så gik man til politikerne og bad dem om at frede det område. (...) Så det var industrien⁹¹, der selv havde lavet en undersøgelse af dem selv. (..) På baggrund af det har man så bedt Naalakkersuisut om at lave en bekendtgørelse om, at man ikke må fiske i det her område, hvor man alligevel ikke fiskede. Det ser jo fint ud på papiret, at man har et fredet område for at beskytte koraller. (...) Hvis industrien kommer og siger: de vil gerne have lavet det og det om - så plejer det som regel at gå meget hurtigt med at få lovgivningen igennem. (...) Det var de [MSC] lidt imponeret over, hvor tæt samarbejde der var mellem biologer, forvaltning og industri.” (samtale 16).

Industriens finansiering af havbundsundersøgelsen og måden, hvorpå den fik fredet et område med koraller, illustrerer meget tydeligt den forskydning mellem det offentlige og private, som forskerne Bonanno og Constance har kritiseret MSC for at medvirke til. De siger, at MSC flytter håndteringen af fiskerispørgsmål væk fra den offentlige sektor til private arenaer (Bonanno og Constance 2010, 134)⁹². Lægger man hertil MSC's ansøgningskriterier, som privilegerer et

⁹¹ ”når jeg siger industrien, så er det meget de der to store [Royal Greenland og Polar Seafood]” (samtale 16).

⁹² Både Greenpeace og Friend of the Earth forlod tidligt the Forest Stewardship Council ud fra argumentet om, at virksomhedsinteresser fik for meget magt i forhold til at definere certificerings principper (Bonanno og Constance

samlet ejerskab og kræver et stort kapitalindsud af ansøgeren, giver det en samlet forståelse for, hvorfor det grønlandske trawlfiskeri kunne gå hen og blive bæredygtigheds certificeret før andre fiskerier såsom pilk, langline eller bundgarnsfiskeri⁹³.

Generelt understøtter samtalerne med biologerne Stefano Pontes pointe om, at MSC er meget langt fra at være en anordning af simple, neutrale og videnskabelige redskaber, som opererer på et afpolitiseret felt (jf. Ponte 2008, s.171). Det svarer til det, Bruno Latour viser i værket *Pasteurization of France* (Latour 1988), når han gennem etnografisk opsporingsarbejde beskriver processen med at skabe videnskabelige data. En proces som i følge Latour indebærer en stabiliseringsproces, som gør komplicerede heterogene praksisser i stand til at rejse mellem forskellige verdener som entydige og homogene ting i kraft af, at de "black boxes", dvs. stabiliseres som videnskabelige kendsgerninger og fakta i bogstav-tal kombinationer (Latour 1988, 2000). Samme proces viste sig i optegnelsen med biologerne ved Grønlands Naturinstitut. Da biologerne besvarede MSC's assessment teams' spørgsmål i skemaet med videnskabelige data, var de i gang med en stabiliseringsproces, som kræver, at biologernes tvivl, ambivalens, etik og videnskabelige refleksion stod tilbage på kontoret i Nuuk, alt imens tallene står nedskrevet i MSC-skemaet som objektive, hårde og sande data. Herfra kunne dataene rejse relativt nemt og ubekymret videre ud i verden, hvor de bliver yderligere stabiliseret i MSC's pointscoring, som i sidste instans oversættes til MSC-mærkets binære logik mellem det bæredygtige mærke og resten. Det vil sige, sådan går det, indtil en etnolog begynder at trevle processen op ved at stille biologerne de mest banale spørgsmål som: hvordan har du udfyldt dit skema.

2010, 214). I forlængelse af en udredning af det New Zealandske hoki fiskeri, som udgjorde Unilevers først solgte MSC certificerede produkt, argumenterer Bonanno & Constance for, at det samme er tilfældet med MSC, hvor Unilever har vist sig at have stor indflydelse på både MSC's visioner og agendaer (Bonanno og Constance 2010, 207–14). Ligesom Greenpeace også har erklæret sig kritisk overfor MSC blandt andet på grund af de mange MSC-mærkede fisk i supermarkederne, der stammer fra bundtrawl (Rothenborg 2013; Scheller 2013).

⁹³ Rejefiskeriet i Vestgrønland endte ud med følgende score, hvor 100 er lig med maksimum: bestandens status: 90 point, fiskeriets indvirkning på miljøet: 82 point, forvaltningens kvalitet: 84,3 point (Sustainable Fisheries Greenland 2012).

Sammenfattet betød certificeringsprocessen i Grønland, som altså også var en stabiliseringsproces, at de største trawlvirksomheder fik forstærket den bæredygtighedsforståelse, som matchede deres redskaber og fiskeprocedurer. Det ændrede ikke alene dette fiskeris status på verdensmarkedet, men forstærkede også dets position som bæredygtigt inden for det grønlandske fiskeri samlet set. At det ikke er et tilfælde, har analysen af MSC's adgangskriterier og vej ind i det grønlandske samfund, samt den etnografiske optegnelse over biologernes tvivl og ambivalens vist.

Inden jeg går videre med spørgsmålet om konsekvenserne af MSC's tilstedeværelse i Grønland, vil jeg på baggrund af ovenstående indsigter forsøge at besvare spørgsmålet om, hvordan det kan gå til, at MSC kan opnå stordriftsfordele og fungere som en storkoncern i stand til at tvinge andre markedsaktører, regeringer og sågar vidensapparater til at operere inden for den binære logik, organisationen selv har skabt, uden at være en kapitalistisk-, profitorienteret virksomhed.

MSC som monopolfondsvirksomhed

Til trods for kategoriseringen af MSC som en non-profit virksomhed er der flere tegn på, at MSC opnår samme markedseffekter som en kapitalistisk virksomhed. Ordningen fungerer alene gennem princippet om stordrift og formår at skabe monopollignende tilstande, som skaber et pres på alt fra fødevarerleverandører og distributører til nationale regeringer. Men hvis ikke denne virksomheds mål er profit, sådan som det må være for en kapitalistisk virksomhed, hvad er så dens mål? Bæredygtighed, siger MSC, men spørgsmålet er om dette kan være virksomhedens endelige mål. Når alt er certificeret, giver det jo ikke længere mening at certificere. MSC-virksomheden må snarere hele tiden opretholde uniciteten i mærket som det etiske og bæredygtige i kontrast til det uetiske, ikke-bæredygtige, hvorfor den ikke kan stræbe mod produktionsvækst i den forstand, en manufakturvirksomhed må gøre det. I stedet for at anskue bæredygtighed som virksomhedens mål, kan man derfor anskue det som dets middel til at forblive et interessant investeringsobjekt for de private fonde, som sørger for pengemidlerne til organisationens drift⁹⁴, og de kunder som betaler for at være en del af ordningen, fordi de oplever MSC's markedspris. Eftersom MSC baserer bæredygtighedsbegrebet på videnskabens

⁹⁴ På MSC's hjemmeside fremgår det, at indkomsten fra april 2010 til marts 2011 var på omkring 19,7 mio dollar, hvoraf 47 procent stammer fra velgørenhedsfonde (charitable grants), 3% regeringsprogrammer (government agencies), 1% virksomheder, 49 % velgørenheds aktiviteter (charitable activities) (MSC 2013c).

dommerrolle, bliver det de løbende kontrol- og evalueringmekanismer af lokale forvaltninger og vidensinstitutioner, som får denne virksomhedsforms produktion til at vokse uden at nødvendiggøre en ubetinget vækst i antallet af certificeringsenheder. Væksten defineres altså ikke i profitmaksimeringens logik, men i bureaukratiets logik, hvor vækst sker inden for kontrol- og evalueringsteknikkerne.

En biolog fra Grønlands Naturinstitut beskriver forretningskonceptet sådan her:

De [MSC] er jo interesseret i at få folk igennem [certificeringsprocessen], for så har de dem ligesom i maskinen. (...) et eller andet sted så er det jo en pengemaskine. De har da virkelig sørget for, at de aldrig bliver arbejdsløse igen – så længe de har et mærke som forbrugerne går efter. (...) De vil jo altid blive ved med at stille betingelser, og man kan altid gøre det bedre, og man kan aldrig nogensinde opnå 100 i score i de forskellige [bæredygtigheds] principper. Så på den måde så vil du altid, altså hvis du skal evalueres hvert fjerde år og aflevere en rapport over, hvad du har gjort. På den måde vil de aldrig nogensinde blive arbejdsløse inden for MSC, kan man sige. Det er en meget, meget fin opbygning for at holde dem selv i arbejde. (samtale 16).

Konklusionen på ovenstående er, at MSC har fundet en unik forretningsmodel, som på stordriftens præmisser kæder biologisk viden, forvaltning og marked sammen på en måde, som gør den i stand til at monopolisere den symbolske kodning af den bæredygtige fisk. En monopolisering som hele tiden må opretholdes gennem kontrol, evaluering og disciplinering. Dette er MSC-virksomhedens middel til at forblive et interessant investeringsobjekt. Ophører monopoliseringen, det vil sige, ophører MSC med at være den største på markedet for mærkningsordninger, mister den effekten på forbrugere, leverandører og regeringer. På den måde er MSC selv underlagt stordriften og monopoliseringens tvang.

Med visionen om at gøre bæredygtigt fiskeri til et frit valg for den enkelte, vikler MSC sig ind i det, Foucault har beskrevet som den liberale regulerings paradoks om at gribe ind for at regulere ikke-reguleringen. Fx ved at skabe den købsfrihed, der ikke skal reguleres: ”*intervenir pour laisser faire politique*”:

”Med den ene hånd skal friheden frembringes, men den selv samme gestus indebærer, at man med den anden hånd må etablere indskrænkninger, kontrolforanstaltninger, forskellige former for tvang, krav understøttet af trusler osv.” (Foucault 2009, 83).

For at opretholde forestillingen om forbrugerens frie valg, må MSC hele tiden kontrollere, evaluere og disciplinere praksisser indenfor forvaltninger, fiskerier og vidensinstitutioner. En del af disse disciplinerings- og bureaukratiseringsmekanismer virker igennem eksisterende stats- og vidensapparater, mens en anden del sker uafhængigt heraf i MSC's selvstændige koordinering af certificeringsprocessen. På den måde overtager MSC både ansvar og disciplineringsmekanismer fra eksisterende stater samtidig med, at ordningen forstærker forbindelsen mellem udvalgte statslige og ikke-statslige institutioners betydning globalt.

Nu skal det handle om, hvilke konsekvenser det grønlandske samarbejde med MSC havde for den generelle statsdannelsesproces og livsformskampene.

Livsforms- og anerkendelseskamp

Det var i en samtale med KNAPK's bestyrelsesmedlemmer, jeg fik øjnene op for MSC som både noget mere og andet end et værktøj i en god sags tjeneste. Under samtalen kom bestyrelsesmedlemmerne selv ind på MSC, som tydeligvis vakte deres medlemmers livsformskamp til live. Uddraget fra samtalen med de tre bestyrelsesmedlemmer lyder sådan her:

A⁹⁵: "Vi har jo allerede konkluderet at vores landsstyremedlem af fiskeri og fangst, fiskeriministeren [Ane Hansen], i hvert fald ikke er minister for vores medlemmer, men minister for Polar Seafood og Royal Greenland, desværre." (samtale 20).

B: "For eksempel, vi har det der 1. maj demonstration [imod EU's sælskindsforbud]. Vi ønskede, at hun holdt en tale på landstyreets vegne, bare 4-5 minutter. Det havde hun sandelig ikke tid til! Hun vil hellere rejse til Danmark til et møde, som hedder MSC mærkning af fisk og rejer, som hun intet noget som helst har med at gøre! (...). Det vil hun hellere deltage i end at forsvare de grønlandske ..." (samtale 19).

A: "Det foregår i Polar Seafoods lokaler i Aalborg." (samtale 20)

B: "Hun støtter ikke vores kulturkamp, dette lands kulturkamp. Det er en etisk fadæse, så det batter." (samtale 19).

⁹⁵ Tre bestyrelsesmedlemmer deltog i samtalen. To af dem citeres i ovenstående som hhv. A og B.

Det interessante ved den situation, bestyrelsesmedlemmerne skildrer i citatet, er, at begge begivenhederne, MSC-mødet og 1. maj demonstrationen, havde til formål at demonstrere, at den grønlandske udnyttelse af havets ressourcer foregår på bæredygtig vis. Fordi begivenhederne overlappede hinanden tidsmæssigt og begge krævede fiskeriministerens tilstedeværelse, blev det tydeligt, at der var tale om to forskellige bæredygtighedsbegreber. KNAPK skildrer sin version af bæredygtighed i kampagnen, Inuit Sila, som går på grønlandske fangeres ret til at fange sæler og levere til det europæiske marked⁹⁶. I kampagnen fokuseres ikke så meget på videnskabelige data som på sælfangernes bæredygtige levevis og brugspraksis (Inuit Sila 2014). Sælfangsten er 100% bæredygtig lyder det i kampagnen, fordi alt på sælen bliver brugt (ibid.). Selve kampagnenavnet siger også noget om foreningens bæredygtighedsbegreb og ikke mindst, hvordan det står i kontrast til andre og sameksisterende begreber. Navnet bliver udlagt på følgende måde:

”Inuit – Grønlandsk ord for ”mennesker”. Fællesbetegnelse for den oprindelige befolkning i det arktiske område. Sila – Grønlandsk begreb for vejret, forstanden, bevidstheden - en verdensorden hvor mennesket er i enhed med naturen. Sila er det fælles liv som både havet, vinden, fjeldet, dyret og mennesket besidder. Når man deler bevidsthed med naturen behandler man naturen med respekt.” (Inuit Sila 2014).

Med dette navn allierer KNAPK sig både med det oprindelige folkebegreb, som forbinder de grønlandske fangere med andre oprindelige befolkninger i Arktis (inuit), samt et bæredygtighedsbegreb som indskriver sig i det, jeg har beskrevet som fangerproduktionsmådens begrebsverden (sila). Såfremt foreningen i stedet havde anvendt folkebegrebet, Kalaallit Nunaat, grønlændernes land, ville det pege på fangerproduktionsmådens komplekse og modsætningsfyldte sameksistens med andre produktionsmåder herunder de kapitalistiske inden

⁹⁶ Foruden den føromtalt kamp for hvalkvoter i IWC, har foreningen kæmpet for, at den grønlandske sælfangst undtages fra EU's sælskindforbud indført i 2006. Den grønlandske sælfangst blev efterfølgende undtaget forbuddet, men de grønlandske sælfangeres fangstprodukter er alligevel kommet i et dårligt lys, fordi sælskind på baggrund af EU's forbud og dyrevelfærdskampanjer i øvrigt bliver stemplet som uetisk og ikke bæredygtigt. Kampen for at anerkende de grønlandske fangeres sælfangst som værende bæredygtig og EU's sælskindforbud som værende diskriminerende fortsatte derfor efter 2006.

for en national enhed. En sameksistens som både gør sig gældende i Grønland, men altså også i selve foreningen, sådan som jeg har beskrevet det i forudgående afsnit.

Når ovenfor citerede KNAPK medlemmer henviser til ”vores kulturkamp”, må det i forlængelse af ovenstående udlægges som en livsformsspecifik kulturkamp for organisationens medlemmer forstået som fangere og enkle vareproducenter. Dette kommer til udtryk i samtalen, når foreningens 1. maj demonstration sættes overfor MSC-mødet i Polar Seafoods lokaler. En kamp der til trods for henvisningen til det oprindelige folkebegreb forbindes med et nationalt frihedsprojekt, når ”vores kulturkamp” kobles til ”dette lands kulturkamp”. På den måde laver medlemmerne en forbindelse mellem de selvstændige (FPM/EVP) fiskere og fangeres anerkendelseskamp og et mere nationalt frigørelsesprojekt, der bygger på modsætningen mellem det danske og grønlandske. M.a.o. trækker medlemmerne på hhv. det oprindelige folkebegreb og hjemmestyrets forbindelse mellem fanger- og EVP livsformen i modsætning til Danmark.

Når fiskeriministeren Ane Hansen (IA) på den anden side prioriterer at gå til et møde om MSC-certificering af de grønlandske rejer, sender hun et signal om, at hun vægter vilkårene for livsformerne i KPM højere end EVP-/FPM livsformens vilkår. Jf. Ane Hansens argument om, at Grønland bliver nødt til at indgå i ordningen, såfremt fiskerierhvervet fortsat skal kunne agere på markedet. Det samme lagde selvstyreaftalen i 2009 op til ved at markere den folkeretlige anerkendelse af det grønlandske folk som et nationalt selvbestemt folk, der på sigt vil gøre sig uafhængig af dansk bloktilskud. Fiskeriministeren forbandt derfor kort sagt livsformerne i den kapitalistiske produktionsmåde med kampen om, at anerkendes som en selvstændig nation, Kalaallit Nunaat, på globale markedsvilkår, sådan som selvstyreaftalen lagde op til. Modsat KNAPK som virker til at kæmpe for hhv. et transnationalt, Inuitfællesskab af oprindelige befolkninger i Arktis og et nationalt projekt, der har EVP og FPM som økonomisk fundament og Danmark som kulturel modpol jf. (Søbye 2013). Det er altså ikke en fyldestgørende beskrivelse, når KNAPK's bestyrelsesmedlemmer siger, at fiskeriministeren ikke kæmper ”dette lands kulturkamp”. Hun kæmper den blot på et andet terræn, end de gør, nemlig på den kapitalistiske produktionsmådes terræn.

I det lys tjener MSC certificeringen af de grønlandske rejer ikke kun de dele af den grønlandske fiskeindustri, ordningen promoverer som et bæredygtigt fiskeri (rejeproducenterne). Den indgår også i det, der kan betragtes som Grønlands samlede kamp om at blive anerkendt ude i verden som en nation på vej mod statsdannelse frem for at blive anerkendt som et oprindeligt

fangerfolk⁹⁷. Derfor blev ministerens prioritering af et MSC-møde til brændpunkt for de modsætninger og livsformskampe, som gør sig gældende internt i Grønland, samt deres respektive anerkendelsesrelationer udadtil.

⁹⁷ Fortællingen om certificeringen af den vestgrønlandske reje som en anerkendelse af det grønlandsk fiskeri ude i verden kunne man bl.a. finde i den grønlandske avis, Sermitsiaq, i forbindelse med certificeringen (Dollerup-Scheibel 2013).

”Det er vigtigt for mig, at der bliver skabt et bæredygtigt fiskeri i Grønland” fortæller 25 årige Tanja, som er født og opvokset i Nuuk. Derfor har hun valgt at arbejde i Grønlands Fiskerilicenskontrol - Departementet for Fiskeri, Fangst & Landbrug. Billede samt ovenstående undertekst har hængt i de lokale busser i Nuuk som en oplysningskampagne fra Selvstyret (pers. Observation 2012). Når billedet ikke viser en fiskerikontrollør foran kuttere eller jollefiskere, men en større trawler, er det ikke tilfældigt. Med indsigt i de politiske beslutninger om strukturændringer inden for fiskeriet, som oplysningskampagnens afsender, Naalakkersuisut, iværksatte i samme periode (2011-2012), afspejler billedet den mere grundlæggende satsning på et udelukkende kapitaldrevent fiskeri i forbindelse med et teknisk-videnskabeligt bæredygtighedsbegreb, som IA-partiet har været med til at promovere politisk. Billedet er et klassisk eksempel på, hvordan statsapparatet interPELLerer bestemte subjekter. Her er det subjekterne i den kapitalistiske produktionsmåde, der bliver kaldt på til at indgå i Selvstyrestatens suverænitetensarbejde.

MSC og suverænitetsens umulighed

Forskeren, Issa G. Shivji, har på et mere overordnet plan problematiseret NGO'ers selvfrestillinger, når de spiller på myten om den tredje sektor som værende: *"non-political, not-for-profit, that is, it has nothing to do with power and production"* (Shivji 2006, 16). Hans kommentar til NGO'er i en afrikansk kontekst er derfor også relevant i forhold til MSC og lignende NGO'ers stigende betydning for statsdannelsesprocessen og livsformskampene i Grønland:

"To pretend that society is a harmonious whole of stakeholders is to complicit in perpetuating the status quo in the interests of the dominant classes and powers. In the struggle between national liberation and imperialist domination and between social emancipation and capitalist slavery, NGOs have to choose sides. In this there are no in-betweens." (Shivji 2006, 15).

Som vist lever MSC op til denne typiske NGO-selvfrestilling, som Shivji kalder for NGO-diskursen, bl.a. ved at fremstille sig selv som en ikke-profitorienteret organisation, der arbejder for en god sag, bæredygtighed, understøttet af videnskabelige procedurer. Ovenstående analyse af MSC's indpas i det grønlandske samfund har belyst en anden side af denne fortælling. I beskrivelsen af processen med at certificere de grønlandske rejer er det fremgået, at MSC virker gennem allerede eksisterende tætte forbindelser mellem Grønlands største industriaktører, Selvstyreforvaltningen og Grønlands Naturinstitut. Forbindelser som organisationen endda påvirkede i en ganske betydelig grad, bl.a. ved at flytte problemer, løsninger og procedurer fra offentlige arenaer til private (jf. havbundsundersøgelsen). Fordi MSC opererer ud fra stordriftens og monopoldannelsens princip blev ordningen i Grønland medskaber af dominansforhold og distinktioner mellem de småskalaopererende selvstændige fiskere- og fangere (FPM/EVP) og det stordriftige kapitalistiske fiskeri. Det er denne principielle modsætning, fiskeriministeren stod overfor, da hun valgte at tage til et møde om MSC frem for at holde tale til en sælskindsdemonstrationen. Ligesom det var den principielle modsætning, KNAPK tog stilling til, da foreningen som led i sælskindskampagnen, Inuit Sila, valgte at profilere grønlandske sælfangere som del af oprindelige befolkninger i Arktis frem for som medlemmer af en national statsdannelsesproces baseret på indtægter fra kapitalistisk produktion. *In this there are no in-betweens.*

I Grønland afspejler processen med at MSC-certificere de grønlandske rejer både fortællingen om et Selvstyre, der kæmper for at frigøre sig fra en forhenværende kolonistat, samt en bredere

fortælling om, hvordan privatiserings- og NGO'iserings tendenser udfordrer staternes traditionelle monopol på suveræniteten (Appadurai 2001, 1997; Beck 1993; Giddens 2007; Hardt og Negri 2001). Eksportudvalget for fisk i Norge opsummerer denne problemstilling klart med følgende kommentar til spørgsmålet om MSC's virke i Norge: *"Hvad er bæredygtighed, hvis vi ikke har det i norsk fiskeriforvaltning?"* (Toksvig m.fl. 1998, 50). I forlængelse af dette spørgsmål og Shivjis problematisering af NGO-diskursen kan man sige, at MSC-processen stiller den grønlandske statsdannelsesproces overfor spørgsmålet, hvordan man bygger en selvstændig stat op i en verdensformation, hvor både NGO'er, NPO'er, virksomheder, regeringsledere og forskere flytter problemer og løsninger fra statsniveau til markedsniveau.

Opsporer man den samlede proces med at få MSC-certificeret de grønlandske rejer, som jeg har gjort ovenfor, ender man derfor ved Selvstyrets frihedsparadoks. Det var på baggrund af ønsket om nationaløkonomisk selvbestemmelse, at den grønlandske regering umiddelbart så MSC som et nødvendigt middel til at sikre de indtægter til landskassen, som på sigt skal bane vejen for målet om økonomisk og politisk selvstændighed fra Danmark. MSC udgjorde altså et ud af flere midler til Selvstyrets overordnede suverænitetsarbejde. Men i selve processen viste det sig, at Selvstyret og dets ansatte biologer blev afhængige af MSC's kriterier, procedurer og kontrolinstanser. Herunder en bæredygtighedsdefinition som på den ene side er formuleret inden for den teknisk-videnskabelig horisont, på den anden side underlagt den kapitalistiske produktionsmådes stordriftslogik. Ikke nok med at MSC fremmer et bæredygtighedsbegreb, som står i skarp kontrast til det, der karakteriserer fangerproduktionsmådens bæredygtighedsbegreb. Den fremmer også en politisk forvaltning, som samler ejerskabet til fiskebestandene på færre enheder og derfor står i kontrast til et spredt ejerskab, hvor flere fiskere og fangere deler ejerskabet som selvstændige enkeltmandsvirksomheder. Man kan derfor kort sige, at Selvstyret i forsøget på at gøre MSC til et middel i målet om selvstændighed, samtidig blev til et middel i MSC's og andre interessers mål. Heraf frihedens dialektik og suverænitetens umulighed.

Analytisk perspektiv på tværs af stats- og livsformsanalyser

2013 valget og den nye fiskeripolitik

I det store perspektiv er den periode, jeg har analyseret med henblik på fiskerireformerne og Selvstyrets indførelse, 2009-2013, en undtagelse. På begge sider af denne periode har Siumut siddet i regering og besiddet landsstyreformandsposten. Det har partiet gjort med udgangspunkt i to meget stærkt markerede synspunkter: 1) et ønske om selvstændighed fra Danmark, 2) et ønske om at det er den grønlandske befolkning, der udnytter landets levende ressourcer.

Jeg har tidligere forklaret Siumuts generobring af formandsposten i 2013 ud fra den EVP-/FPM livsformsmodstand, som opstod blandt de mange fisker- og fangerfamilier, der var kommet i klemme i fiskerireformerne. Selv om den politiske debat i valgkampen havde koncentreret sig om storskalaprojekter og sprog, så var fiskeripolitikken afgørende for både Siumut og det nye Partii Inuits stemmer i Nordgrønland jf. (Jacobsen 2013a, 76). Derfor læser jeg udfaldet af valget i 2013 som udtryk for, at nogle af de livsformer, som var blevet skrevet ud af forbindelsen mellem den politiske økonomi og teknisk-videnskabelige horisont i 2009-2013 igen fik overtaget den politiske magt gennem de formelle demokratiske institutioner⁹⁸.

Efter valget i 2013 indsatte Siumut en fiskeriminister, Karl Lyberth, som lovede en genindførelse af gummistøvleparagraffen og nye månedskvoter i Diskobugten for det jollefiskeri, som endnu ikke var omfattet af IOK forvaltningen. Siumut ville skaffe kapital til flådefornyelsen gennem bankernes medvirken i finansieringen af den kystnære flåde. I den nye Siumut- Partii Inuit-Atassut-regerings finanslovsforslag var der ligeledes afsat en pulje, som skulle sikre at fiskerne kunne tage billige lån til flådefornyelsen. På den måde flyttede 2013-regeringen spørgsmålet om den slidte flåde væk fra nødvendigheden i at gøre sig afhængig af udenlandske investorer, sådan som den forhenværende regering havde lagt op til i 2011-reformen. Efter det ekstraordinære valg i 2014 overtog Karl-Kristian Kruse embedet fra Karl Lyberth som Naalakkersuisoq for Fiskeri,

⁹⁸ Også Rikke Becker Jacobsen har karakteriseret fiskeripolitikken i 2009-2012 som et nyt paradigme, der udmøntede sig i en alliance mellem de kystnære fiskere og partiet, Siumut (Jacobsen 2013a, 4)

Fangst og Landbrug. Også Kruse er kendt som en udøvende, selverhvervende fisker og fanger fra bygden Niaqornat. Med begge fiskeriministre fik fiskere og fangere i FPM-/EVP sig altså en meget direkte politisk repræsentant i landsstyret.

Valget i 2013 får af samme grund Rikke Becker Jacobsen til at konkludere, at der i Grønland er tale om en høj grad af inklusion og deltagelse orienteret mod formelle institutioner som politiske partier, fiskerierorganisation og parlamentsvalg (Jacobsen 2013a, 78). Man skal med andre ord passe på med at undervurdere småskala fiskere og aktørers mulighed for at reagere på og influere det centraliserede system (ibid.). Dette er en vigtig kommentar at knytte an til min egen fremlægning af det feltarbejde, jeg har bedrevet i perioden 2011-2013, hvor småskala fiskere og fangere i høj grad har stået i opposition til det politiske system. På det mere generelle plan giver indblikket i fiskeripolitikens omvending i 2013 en forståelse for, hvordan samspillet mellem livsformskamp og suverænitetssarbejde er med til at forme den levende kulturelle enhed. Det er denne dynamiske enhed, jeg håber mine optegnelser og analyser har åbnet op for at forstå snarere end at have givet et statisk billede af undertrykkere og undertrykte. I den forbindelse er det vigtigt at nævne, at selv om der var en klar tendens til, at de selvstændige fiskere og fangere jeg talte med i perioden 2011-2013 stemte på Siumut, så stødte jeg også på en generel politikerlede blandt mine meddelere. Her udtrykt af en selvstændig fisker fra Nuuk som besvarede spørgsmålet om, hvem han ville stemme på til valget i 2013, sådan her:

”Jeg ved slet ikke, hvad jeg skal, fordi nu er det jo ikke nogen der har været fremme med noget. Jeg har stemt i tidens løb sådan lidt forskelligt, men mest på Siumut. Alle sammen prøver jo at sige noget inden for fiskeriet, men når de kommer ind i landstinget, så glemmer de jo, hvad de har sagt. Sådan har det ALTID været.”(samtale 38).

Fiskeren fortalte, at han stadig er sur på Siumut efter en oplevelse for 25 år siden, hvor han havde søgt om et erhvervsstøttelån uden at få et svar. I stedet kunne han efterfølgende se folk, der var i familie med Siumut-politikerne, få samme erhvervsstøtte, selv om de ingen uddannelse havde inden for fiskeri. Om dem i dag siger han: *”I dag, dem der har været i familie med sådan*

nogle der, dem der har siddet i landsstyret [og fået støtte], de er ikke fiskere i dag! De har ingenting!”⁹⁹.

Fiskerens påpegning af Siumuts nepotistiske og korrupte regeringsførelse blev bakket op af den ekstraordinære udskrivning af valg i 2014, som skete på baggrund af Landsstyreformanden Aleqa Hammonds misbrug af offentlige midler. IA gjorde i perioden før og efter 2013 valget en dyd ud af at positionere sig i modsætning til Siumut som et ikke-nepotistisk eller korrupt parti med god regeringsførelse. Det betyder, at de to partier ikke nødvendigvis repræsenterer forskellige livsformsinteresser i lige så høj grad, som de repræsenterer forskellige politiske kulturer. Tilstedeværelsen af korruption og nepotisme i det politiske apparat er imidlertid en mere vidtrækkende problemstilling end spørgsmålet om partikulturer. I det følgende vil jeg uddybe, hvordan man på baggrund af Hegels begreber kan anskue det som et mere strukturelt problem, der knytter an til embedsværkets forudsætninger i Grønland.

Embedsværket og den almene stand eller manglen på samme

”Her i byen [Sisimiut] er det familierne Olsen og Lennert, som regerer. Når to klaner går sammen, opgiver man ikke sit navn, så nogle familier bærer begge navne. I 1800-tallet satsede den danske kolonimagt på en del og hersk-politik. Man favoriserede visse familier. På den måde blev en lokal overklasse etableret. Og det system lever videre.” (Hansen i Andersen 2008, 123).

Etnografen Klaus Georg Hansens beskrivelse af Grønland, som et klansamfund styret af familier, giver en forklaringsramme til at forstå de klanstyrede elementer, som også jeg er stødt på gentagne gange i mine optegnelser. Jeg vil dog argumentere for, at Hansens forklaringsramme er begrænset af den postkoloniale horisont, den er formuleret inden for, når den tilskriver klanstyringen den danske kolonimagts del og hersk-politik. I stedet foreslår jeg, at man anskuer problemstillingen ud fra Hegels beskrivelse af, hvad der skal til for at have en statsvilje i form af en almen stand med en særlig etik, der har mål i almeninteressen, hvorved den står i modsætning til hhv. familiens substantielle sfære og civilsamfundets formelle sfære.

⁹⁹ Jf. (Cortzen 2010, 113–14) for lignende historier.

Når jeg tillader mig at bruge en europæisk statsfilosof til at reflektere over det grønlandske embedsværk, så skyldes det, at problematiseringen af politikeres og embedsværkets manglende hensyntagen til almeninteressen er noget, flertallet af mine meddelere har bragt på banen på tværs af samfundsskel. Herunder biologer, selvstændige fiskere og fangere, undervisere, akademiske medarbejdere, fabrikanter og arbejdsgivere af både dansk og grønlandsk herkomst. Et eksempel herpå er fiskeren, der ikke ved, hvem han skal stemme på, fordi det parti der på papiret varetager fiskerierhvervets interesser i realiteten går mere op i klaninteresser. Et andet eksempel er den danske fabrikant, der i Grønland savner noget mere moral (distribution 3). Til trods for hans eget ideal om at færdes som en fri mand på et frit marked, går han derfor ind for en stærkere stat i Grønland. Han ønsker ikke, at staten skal blande sig i markedet, sådan som det sker med de statsejede virksomheder, men han savner en instans, som sikrer alt fra retsprincippet, at alle er lige for loven, til pressefrihed. Han savner med andre ord det sædelige (moralske) aspekt af statsdannelsen, sådan som Hegel udlægger det: *"Statssamfundet er det eksisterende, virkelig moralske liv. For det er enheden af den almene, væsentlige vilje og den subjektive - og dette er den moralske livsform (Sittlichkeit)"* (Hegel, 2007).

Da jeg forsøgte at kontakte fabrikanten, efter han var gået konkurs, fik jeg i stedet kontakt til ejeren af det distributionsfirma, han havde benyttet. Han beskrev konkurssagen som korrump og afsluttede samtalen med følgende citat: *"Grønland er ikke et land, men en virksomhed"* - med henvisning til de tætte forbindelser mellem virksomheder, departementer og styrelser.

Et andet eksempel kommer fra en af de biologer, jeg talte med om MSC. Ligesom fabrikanten savner hun, at der i embedsværket er mere saglighed og armslængde til det videnskabelige apparat, så biologerne ikke får for meget magt over de politiske beslutninger:

"Dem der sidder og forvalter fiskerierhvervet, de mangler nogle folk dernede, som kan noget fiskeribiologi, fordi det burde være politisk, hvordan man forvalter en ressource, men det kommer meget herude fra [Grønlands Naturinstitut]. Det kan både være godt og skidt. Det bliver jo ikke en politisk beslutning. Det bliver tit måske mere en biologisk beslutning. De bliver fodret af deres embedsmænd, og embedsmændene bliver måske fodret herudefra med, hvad der er rigtigt og forkert. På den måde kan man igen sige, måske tingene hænger for tæt sammen igen." (samtale 16).

Af andre eksempler kan gives fisker-fangeren (livsførelse 3), som ikke fik behandlet sin licensansøgning af departementet, selvom han vidste, at han var den eneste kompetente fisker på området og at licensen til området, fandtes. Konsekvenserne af den manglende sagsbehandling, som han mistænkte kunne bero på en etnisk diskrimination af ham som dansker, var enorme, da han måtte opgive sit hverv på trods af viljen til at omstille sit fiskeri til politikernes nye krav. Jeg kunne nævne flere eksempler, men vil nu i stedet beskrive den forklaringsramme, som Hegels skarpe skelnen mellem den moderne stats tre stænder, den almene, formelle og substantielle, giver anledning til.

I mit historiske afsnit har jeg beskrevet, hvordan startskuddet til en almen stand, via kateket livsformen, blev dannet i Grønland i 1700-tallet. Denne livsforms praksis og begrebsverden udmærker sig netop ved den etik, som ifølge Hegel er kendetegnende for den almene stand, hvor man er kaldet til sit hverv frem for at betragte det som sit arbejde. Jeg har også beskrevet, hvordan dannelsen af vilkårene for denne livsform har været afgørende for den nationsdannelse, som kulminerede med indførelsen af Hjemmestyret. Det er endvidere fra kateketinstitutionen, at seminariet og det grønlandske universitet udspringer. Ved disse institutioner interPELLERES subjekter i nutidens Grønland fortsat til den almene stands mange opsplittede funktioner i form af lærer-, sundhedspleje-, socialforsorgs-, politiker- og præstegerning. Den almene stand er altså ikke fraværende i Grønland, men dens rækkevidde er hele tiden begrænset af, at den kun har en befolkning på ca. 59.000 at bygge på. Dette forklarer, hvorfor den grønlandske nationsdannelse hele tiden er udfordret af, at egeninteressen eller klanstyret får herredømme over almeninteressen. Sådan som det viser sig empirisk, når det bureaukratiske, administrative, juridiske og politiske apparat varetager private eller klanstyrede interesser fremfor at varetage suverænitetens almene og varige interesse.

Ulrik Pram Gad har med henvisning til det manglende militærforsvar i Grønland beskrevet Grønland som en nation uden et skjold (Gad 2005). Dette er et aspekt af statsdannelsen, som Grønland ikke endnu har overtaget fra Danmark og som har en betydning for den måde, landet kan opretholde sig selv på som en vilje i verden. Ligesom det er et aspekt af det, Hegel henfører til den almene stands opgaver. Det er i forlængelse heraf fristende at karakterisere Grønland som en nation uden embedsværk eller almen interesse, sådan som distributørens udtalelse om, at Grønland ikke er et land men en virksomhed, er udtryk for. Selv om en sådan karakteristik rummer en delvis sandhed, så overser den dog samtidig den vigtige og centrale dannelse af en

kateket livsform, som har været afgørende for, at nationsdannelsen er kommet så vidt, som den er i dag.

Når der alligevel er tale om en delvis sandhed, skyldes det, at det udgør en særlig udfordring for den grønlandske statsdannelsesproces at sikre en sådan livsforms fortsatte dannelse og opsplitning i yderligere varianter i takt med, at man udbygger vilkårene for den formelle stand med henblik på at leve op til det økonomiske aspekt af at være anerkendt som en selvbestemt nation. I praksis er denne udfordring blevet løst ved, at en række ekspertise- og arbejdsfunktioner til embedsværket bliver hentet fra Danmark. Det har imidlertid skabt en række komplikationer. Ikke mindst fordi det er svært på baggrund af midlertidig arbejdskraft at sikre den varighed og kaldsetik, som hører sig til embedslivsformens praksis. Udfordringen med at leve op til en moderne stats mange-facetterede embedsmæssige funktioner kan sammenlignes med den udfordring, det er at leve op til vilkårene for en kapitalistisk storskalaproduktion. I begge henseender er Grønland udfordret af sammenhængen mellem befolkningsstørrelse og territorial størrelse.

Der er ingen tvivl om, at forhandlinger med store udenlandske aktører om råstofudvinding i Grønland har været med til at fremskynde den erkendelse, at det er svært at overleve som moderne råstofnation på det oprindelige folkebegrebs motto om at være et fredselkende folk (Søbye 2013). Det samme gælder for så vidt en korrupt politikerstand. IA-partiet har i samme periode beskrevet, at korruption, nepotisme og politisk ustabilitet underminerer investeringsvilligheden i landet. Derfor skete der også noget nyt med den første selvstyreregerings måde at positionere sig på militært. Denne regering tog bl.a. initiativ til at lave en Arktisk Strategi sammen med Danmark og Færøerne, hvilket resulterede i udgivelsen: ”Denmark, Greenland and the Faroe Islands: Kingdom of Denmark Strategy for the Arctic 2011-2020”. Heraf fremgår det:

“Enforcement of sovereignty is fundamentally a responsibility of the Realm’s central authorities. Enforcement of sovereignty is exercised by the armed forces through a visible presence in the region where surveillance is central to the task.”(Kingdom of Denmark 2011, 20–21).

Efter udgivelsen gik den daværende landsstyreformand, Kuupik Kleist, til pressen og efterspurgt handling bag ordene og mere militær tilstedeværelse i Grønland (Krarup 2011; Søbye 2013).

Det er i den forbindelse interessant, at den grønlandske regering fandt det uproblematisk at indgå i et samarbejde med Rigsfællesskabet om det militære forsvar, alt imens den økonomiske politik på samme tid fortsat blev anskuet som et internt grønlandsk anliggende, der byggede på viljen til at løsrive sig fra samme fællesskab.

Det fremgår af mine livsformsanalyser, at samtlige livsformer i den eksisterende grønlandske substantielle (fanger- evp livsformen) og formelle stand (karriere- og investorklivsformen) afhænger af, at nogen varetager den almene interesse, som sikrer deres frihed i deres respektive domæner, natur- og marked. I de tilfælde hvor det ikke sker, får de hver især svært ved at opretholde eksistensbetingelserne for en varig praksis (jf. eksemplerne ovenfor). Igen forklarer Hegel os hvorfor:

”Det borgerlige samfund [marked/civilsamfund] er den difference, der indtræder mellem familien og staten, selv om dets egentlige udvikling først finder sted efter staten; for som difference forudsætter det borgerlige samfund staten, som det må have for sig som selvstændig for at kunne bestå” (Hegel 2007, 191).

Med udgangspunkt i dette perspektiv kan man undre sig over, hvorfor projektet med at sikre at Grønland står på egne ben økonomisk er blevet anskuet som en så vigtig del af det postkoloniale projekt, alt imens det militære forsvar og opbygningen af et udvidet grønlandsk embedsværk er blevet anskuet som et mere sekundært projekt. Ligesom man kan undre sig over, hvorfor det statslige samarbejde af den første selvstyregovernment blev betragtet som positivt i militær og embedsmæssig henseende, men negativt i markeds-økonomisk henseende. Den hegelianske erkendelse fortæller os i modsætning hertil, at opbygningen af et marked/civilsamfund forudsætter staten. Oversat til den grønlandske aktualitet så forudsætter opbygningen af en kapitalistisk råstofsektor den statsdannelse, som ikke har privatinteressen som sit mål, men almen interessen eller den moralske sædelighed.

På baggrund af produktionsmådeanalysen uddyber jeg i næste afsnit den sammenhæng mellem fiskeri- og råstofsektor, som indledningsvist fik mig til at hævde, at erfaringerne fra mine analyser af fiskerisektoren ville kunne bruges på en kommende råstofsektor.

Fiskeri- og råstofsektor under samme synsvinkel

Indledningsvist hævdede jeg, at fordi man med 2011-fiskerireformen begyndte at betragte fiskeri og råstofsektor under samme politisk-økonomiske synsvinkel, så vil størstedelen af de problemer, som har vist sig i reformeringen af fiskerisektoren også gøre sig gældende i en kommende råstofindustri. Det produktionsmådeanalytiske perspektiv tydeliggør dette. I mine optegnelser har jeg været inde på sammenfaldet mellem den hverdagspraksis, som lønarbejdere om bord på de grønlandske trawlere udøver, og den som lønarbejdende minearbejdere udøver. Råstofsektoren i Grønland involverer de samme livsformskontraster som fiskerisektoren. Konflikten mellem bærere af FPM-/EVP livsformen og Selvstyrets planer om store investorkapitalistiske udvindingsprojekter har derfor allerede vist sig.

Det kom bl.a. til udtryk, da en gruppe ædelstensamlere d. 16. august 2007 blev fjernet af politiet for at samle sten på et område, hvor det canadiske firma, True North Gems havde en udvindingslicens. Efterfølgende udtrykte samlere forargelse over, at den kollektive ejendomsret, det vil sige deres direkte adgang (frihed) til at bruge en fælles ressource, var blevet brudt med henvisning til oprindelige folks rettigheder (16th August Union 2007). I en samtale om konflikten forklarede politiker Naja Nathanielsen (IA) mig, at Selvstyret har givet koncessioner til et udvindingsselskab, hvilket betyder, at det er selskabet, som har fået ejendomsretten til en koncession på udnyttelsen af et specifikt område, hvor andre, lokale samlere derfor ikke kan samle ædelsten (Samtale 3). Selskabet betaler skatter, og på den måde kommer det samfundet til gode (ibid.).

Nøjagtig samme konflikt har jeg skildret inden for fiskerisektoren (jf. distribution 2). På den ene side forudsætter fangerproduktionsmåden kollektiv ejendomsret, på den anden side forudsætter den investorkapitalistiske produktionsmåde privat ejendomsret jf. (Strandsbjerg 2011a, 2011b). I den ene bidrager den enkelte til fællesskabet gennem hhv. brugs- og evt. bytteværdi, i den anden gennem merværdi, afkast og skatter. Hver produktionsmåde medfører en særlig levevis og begrebsverden, ligesom de i dette tilfælde forudsætter hver sin folkeretlige anerkendelsesform. Det afgørende i et skift fra fiskeri- til råstofindustri er derfor ikke så meget selve erhvervsskiftet, som det er produktionsmådeskiftet. Hertil kommer spørgsmålet om, hvilken samfundsmæssig helhed produktionsmåderne skal tjene. Er det en tværarktisk forening af oprindelige folk, en nationalstatslig enhed i alliance med en forsørgerstat, en selvstyrende del af et rigsfællesskab eller en selvstændig stat?

Et høringsmøde i Nuuk viser også sammenfaldet mellem de to sektors problemstillinger. Da firmaet bag et rubinudvindingsprojekt ved Qeqertarsuatsiaat, North Gems Inc's, afholdt deres høringsmøde i Nuuks forsamlingshus (15. august 2013), kunne de tilhørendes udsagn lyde ligesom dem, der på samme tidspunkt prægede fiskeridebatten: *"De værdifulde sten vil blive taget ud af Grønland, uden at Grønland får ret meget ud af det."* - sagde en af mødedeltagerne (pers. observation). At en stor gruppe af grossister og mellemmand vil tjene på råvarens rejse rundt i den globale varecirkulation, hvor Grønland har en perifer placering, er en og samme grundstruktur, uanset om det er fisk eller råstof, man ønsker at udvinde i stor skala.

Som svar på en anden mødedeltagers spørgsmål om, hvorfor slibningen af stenene og de dertilhørende 1000 arbejdspladser skulle placeres uden for Grønland, svarede en af firmaets managere: *"at firmaet ikke kunne nå på minens levetid (forventet til 9 år), at udvikle en industri til slibning i Grønland."* (pers. obs.). For kapitalejeren og manageren er den værdifulde sten ikke værdifuld i sig selv. Den er kun potentielt værdifuld som råmateriale i en kapitalistisk produktion, der omdanner stenen til merværdi og investeringsafkast. Når fx ædelsten samles af lokale smykkefabrikanter i Qeqertarsuatsiaat, der sælger de slebne sten til turister, er stenens bytteværdi nok forøget gennem slibning med henblik på salg som vare, men det sker inden for den brugssammenhæng, jeg har omtalt som enkelt vareproduktion. Den enkle vareproduktion har ikke brug for 1000 arbejdspladser udenfor Grønland, og den har ikke en begrænset levetid på kun 9 år, men den skaber heller ikke de forventninger om kortvarig, højt kapitalafkast og skatter, som Selvstyret kalkulerer med for at blive fri fra det danske bloktilskud og opretholde den eksisterende velfærd og levestandard.

Pointen er, at der ikke er nogen grund til at vente på, at en råstofsektor bliver en realitet i Grønland, for at reflektere over, om man kan ophæve modsætningen mellem det overordnede selvstyreprojekt, som handler om at blive en selvstændig stat fri fra dansk statstilskud, og ønsket om en udvikling der foregår i et tempo, hvor alle kan følge med. Her opsummeret af en selvstændig fisker fra Nuuk, som påpeger sammenfaldet mellem stordriftslogikken i hhv. råstof- og fiskeindustri:

"Selvfølgelig skal der være noget mineudvikling heroppe. Men øh hvorfor ikke en lille bombe ikke en kæmpe bombe på engang. HVORFOR SKAL MAN ALTID STARTE SÅ STORT! Altså, det er jo sådan de varsler så højt, altså de skal være så stort hele molevitten hele tiden (...)
Hvorfor kan man ikke starte i det små, hvor måske befolkningen heroppe kan acceptere det? Nu

snakker de jo om, at det skal være så stort, så stort, med så mange personer der skal arbejde, og det vil selvfølgelig gå ud over alt, ik'. Jamen det er jo fordi, det er så stort. Hvorfor kan det ikke bare være 500 personer måske i starten, ikke 3,4,5 tusind ik'. Det ved jeg ikke, om det kan betale sig. Sådan er det heroppe. Her skal alting være så stort, når det starter, det skal altid koste så og så mange penge, og så får landet ikke noget ud af det. Fx Royal Greenland for nogle år siden der startede de en fabrik hernede for 80 millioner kroner og nogle få år efter, så lukker de det hele, og så sælger de det for 20 millioner kroner. Sådan noget der. Det starter så stort altid, i stedet for at starte lidt mindre. Men altså jeg vil gerne have, at der bliver minedrift, men på sådan en måde, at vi kan komme og sige: hov, hov hvad sker der, ik'. Det skal ikke være sådan, at de kommer og siger: Vi vil gerne have, at det skal være sådan der! - Vi skal jo gerne bestemme over det, altså i vores eget land, ik'." (samtale 38).

Tager man fiskeren på ordet, så handler den store uoverensstemmelse ikke om, hvorvidt man skal satse på råstofindustri i Grønland eller ej. Den handler om i hvilken grad, man ønsker en erhvervsindretning baseret på investorkapitalistisk produktionsmåde med dertilhørende stordriftsvilkår eller på FPM-/EVP småskala vilkår. Til sidst i citatet kobler fiskeren indretningen af produktionsvilkår med muligheden for at bestemme over eget land. En sammenhæng der også er central for afhandlingens problematik, fordi den handler om, hvilke produktionsmåder man vælger som materielt grundlag for selvstændigheden og i forlængelse heraf, hvilken selvstændighedsform der kommer ud af et sådant valg.

I det følgende vil jeg samle op på problematiseringen af en række barrierer i den grønlandske samfundsindretning, som er særligt udtalt blandt økonomer og arbejdsgivere.

Barriereproblematikken

Som jeg har vist, kan grønlandske arbejdsgivere nemt blive enige om en række barrierer i den grønlandske samfundsindretning, som udfordrer deres ageren på de kapitalistiske markedsvilkår. Her står den danske fabrikant, der uden held forsøgte at etablere en fiskefabrik i Nuuk, om end han havde erfaring hermed fra mange andre verdensdele, ikke alene (distribution 3). Jeg er stødt på følgende barrierer på tværs af mine samtaler: geografi (store afstande), demografi (lille befolkning, spredt bebyggelse, sociale problemer i gruppen af lavt uddannede), erhvervsstruktur (statsejerskabets betydning for fly- og fragtpriiser m.m.), klanstyringens indflydelse på det politiske apparat og den statsejede sektor (klanfordelingsnøgle kontra meritokrati), fangerlivsformens selvforsynende ”uøkonomiske” livsstil, fordi den udgør en barriere for den kapitalistiske arbejdsgiver og den kollektive ejendomsret, fordi den indebærer en lavere opsparingsgrad i økonomien som helhed, og dermed et væsentligt mindre kapitalgrundlag (FPM/EVP som produktionsgrundlag). Sammenfattet svarer disse problematiseringer fra arbejdsgivere i Grønland til det, nationaløkonom Torben Andersen beskriver som barrierer for den økonomiske udvikling, hvor han nævner befolkningens størrelse, bosætningsmønster, geografi, klima og uddannelsesniveau /specialisering (Økonomisk Råd 2012). Denne barrierehorisont kan ligeledes forklare, hvorfor de private investeringer og initiativer, der i flere perioder har været politisk opbakning til i Grønland, er udeblevet. Sådan som det skete i både efterkrigstiden (jf. det historiske afsnit) og i 2013.

At de kapitalistiske produktionsmåder til trods for denne barriereproblematik vinder mere og mere indpas i den grønlandske formation som helhed skyldes en række tendenser. Uddannelsesniveaueu stiger, fiskerisektoren og andelen af selverhvervende virksomheder mhp. fangst og fiskeri bliver stadig mindre, folk flytter fra bygder til byer, flere kvinder uddanner sig osv. Økonomen Lise Lyck gør i forlængelse af disse tendenser opmærksom på, at man skal passe på med at henvise til ”de særlige grønlandske forhold”, som kan komme til at blive til et mantra eller en black box, der udelukker al videre analyse og diskussion (Lyck 2000, 14). De særlige grønlandske forhold bliver i hendes optik næsten altid anskuet som noget statisk, på trods af at mange forhold, specielt de teknologiske forhold og uddannelsesområdet, har ændret sig markant de sidste 50 år og er blevet meget mindre hæmmende for en økonomisk udvikling (ibid. 14-15). Det er muligt at blive en velfungerende velfærdsøkonomi, der ikke er afhængig af indkomstoverførsler fra den danske stat eller i hvert fald mindre afhængig af statslige indkomstoverførsler end i dag, siger hun (ibid.).

Mine analyser bekræfter nogle af de tendenser, Lyck nævner, men de peger samtidig på, at der er en helt reel modsætning mellem befolkningsstørrelse, territorial størrelse og vilkårene for kapitalistisk stordrift, sådan som det fremgår af barrierehorisonten. En modsætning som blandt andet bliver italesat af den selvstændige fisker, som undrer sig over, hvorfor man altid starter så stort i Grønland stedet for at starte i en skala, som svarer til befolkningsstørrelsen. Ligesom den kommer til udtryk i spørgsmålet til en af de aktive råstofvirksomheder om, hvorfor slibningen af stenene og de dertilhørende 1000 arbejdspladser skulle placeres uden for Grønland. Såfremt man mener, at den økonomiske udvikling primært skal drives af folk, der lever op til kriterier for at være hjemmehørende i Grønland, er det svært at komme udenom modsætningen mellem kapitalistisk stordrift og den grønlandske befolknings størrelse.

Det betyder ikke, at jeg er uenig med Lyck, når hun siger, man skal passe på med at stirre sig blind på barrierehorisonten. Jeg foreslår blot, at man i stedet for at tage udgangspunkt i en bestemt produktionsmådemodel, som siden applikeres på det grønlandske samfund, åbner op for en debat om, hvilken politisk økonomi, der passer bedst til den grønlandske kulturgeografi. Pointen er, at så længe man bliver ved med at stille spørgsmålet den anden vej rundt, så vil man ende i barrierehorisontens black box. I stedet for at anskue klima, befolkningsstørrelse, livsformer og geografi som barrierer for kapitalistisk udvinding, kunne man spørge, hvilke produktionsmådevarianter der lader sig realisere på denne baggrund. Samme pointe går igen i det næste afsnit, hvor jeg vil samle op på den implicite erhvervsomlægning fra fiskeri til råstof, der lå indlejret i 2011-fiskerireformerne.

Erhvervsomlægning fra fiskeri til råstof

Jeg har redegjort for motiverne bag den første selvstyregerings fiskerireformer i 2011, og den måde de i perioden 2011-2013 var med til at sætte nye vilkår for en række producenter og distributører. For at opsummere så legitimerede den kommissionsrapport, som gik forud for 2011-reformerne, en beskæftigelsesreduktion blandt enkeltmandsvirksomheder med lav lønindtægt, fordi der var udsigt til mange arbejdspladser i en kommende råstofsektor med mulighed for høj indtægt (Fiskerikommission 2009, 17). Foruden det problematiske i at basere en beskæftigelsesreduktion på et arbejdsudbud inden for et endnu ikke eksisterende erhverv, så viste problemet med dette ræsonnement sig være, at det generelt ikke er vellønnede arbejdspladser, som mangler i Grønland. I den eksisterende trawlerbranche er ca. 80-90 % af officererne, der tjener mest om bord på trawlerne, fx fra Færøerne, og man står generelt overfor problemer med at skaffe mandskab nok i Grønland (samtale 23). Det er derfor mere præcist at sige, at det er motivationen og/eller de uddannelsesmæssige kvalifikationer blandt de grønlandske arbejdstagere til at indgå som højtlønnede arbejdskraft i en kapitalistisk virksomhed som mangler.

I forlængelse af ovenstående har mine optegnelser med forskellige fiskere og fangere vist, at det langt fra er alle, der identificerer jobbet som lønarbejder på en større trawler med det gode liv. Nogle gør det, mens andre har nogle helt andre krav til, hvad der skal til for at føle sig fri og i overensstemmelse med det gode liv. Man kan godt føle sig fri, når man er ansat på en kapitalistisk trawler, men her er der tale om en i forhold til selvejerskabet anden form for praksis og frihedsforståelse. Fx kan man som lønarbejder på en trawler realisere drømmen om en fritidsbåd, som gør det muligt at få et meningsfuldt og indholdsrigt fritidsliv i kontakt med naturen, ligesom man kan nyde at være i kontakt med havet, mens man er om bord på trawleren i en intens arbejdstid og fri for diverse husholdningspligter. For andre er det et hårdt slid at være om bord på trawlerne, underlagt en arbejdsgivers krav til tider og hastigheder. På trawlerne skal det gå hurtigt med at laste flest muligt rejer, hvilket står i kontrast til friheden ved selv at bestemme over dagens gang og hastighed.

Anskuet med livsformsanalysens termer er problemet med fiskerireformernes beskæftigelsesreduktion altså, at man ikke uden videre kan reducere i beskæftigelsen inden for enkeltmandsvirksomhederne og flytte samme mennesker over i en storindustriel sektor baseret på udenlandsk investorkapital, hvor det udelukkende er vilkårene for karriere- og lønarbejderlivsformer, som er tilstede. Blandt andet fordi den investorkapitalistiske virksomhed

ikke skaber de materielle vilkår for, at man selv kan følge naturens rytmer og være herre over dagens tempo på samme måde, som selvejerskabet gør. Det, der glemmes i reformerne, er, at der er tale om forskellige former for praksis og verdenssyn, dvs. forskellige livsformer med forskellige krav til materielle vilkår.

Min vurdering af fiskerireformerne fra 2011 er derfor, at Selvstyret får svært ved at opnå målet om at få flere indbyggere ind i højindtægtsgruppen med henblik på et større skattegrundlag, såfremt det glemmer kontrasterne mellem forskellige livsformer. Hvis ikke den politiske planlægning tager disse kulturforskelle med i betragtning, risikerer man for det første at skabe flere arbejdsløse på overførselsindkomst, for det andet, at det bliver personer uden et varigt tilhørsforhold til Grønland, som besætter erhvervsposterne med de høje indtægter.

Det betyder ikke, at strukturændringer eller erhvervsomlægninger som dem, der lå til grund for reformerne, er umulige, men for at lykkes forudsætter de den erkendelse, at bærere af en livsform ikke uden videre kan omstilles til en hvilken som helst anden praksisform med dertilhørende ideologi. Reformen, som den IA-De-Ka regeringen iværksatte inden for fiskeriet i 2011, kræver m.a.o. en meget grundig og helhedsorienteret politisk indsats, hvis de skal undgå at medføre et verdenstab for de berørte mennesker og forøge antallet af sociale klienter i velfærdsstaten. Det ville netop være det modsatte af Selvstyrets samlede reformindsats og generelle politiske målsætning. Grundlæggende giver fiskerireformerne ophav til to erkendelser, som kan gøre erhvervsomlægninger mere succesfulde:

- 1) At starte enhver erhvervsomlægning med at anerkende de forskellige versioner af gode liv, der allerede eksisterer, 2) at starte med uddannelsesindsatsen frem for beskæftigelsesreduktionen.

Velfærdsuniversalisme fra lønarbejder- til karrierecentrisme

En planlægningscentrisme som den, fiskerireformernes beskæftigelsesreduktion er udtryk for, er allerede kendt fra efterkrigstidens moderniseringsreformer. Dengang planlagde den danske stat at flytte bygdeboere ind til byerne i det, der fra et lønarbejderperspektiv var drømmeboliger med bedre hygiejniske forhold (fx træk og slip toiletter) og en beliggenhed tæt på diverse forbrugs-, fritids-, uddannelses- og erhvervs muligheder samt sundhedsydelse. Men flere af de nye betonbyggerier havde hverken havblik eller opbevaringsplads til fiske- og fangstudstyr, hvilket havde været afgørende for mange af de tilflyttede bygdeboeres fanger- og selverhverver livsform. I indretningen af køkkenerne havde man heller ikke taget hensyn til grønlandske husmødres behov, som fx sælflænsrum i kælderen (Lyng 2010, 1:147). Med udgangspunkt i idealer om renlighed, sundhed, velstand og fritidsinteresser bestod datidens centrisme i, at den var formuleret inden for lønarbejderlivsformens begrebsverden, mens dem der skulle flyttes fra bygderne til byerne først og fremmest var bærere af fanger- og EVP-livsformen med dens ideal om at leve i takt med naturens rytmer, som i et dagsværk, orienteret mod hushold og slægtsskabsrelationer. Der var m.a.o. tale om en velfærdstatslig universalisme, som bar præg af en lønarbejdercentrisme.

I efterkrigstidens reformer var det den danske stat, som var den ansvarlige politiske planlægger. Det var den, der var blind overfor livsformskontrasterne i Grønland. Men når man ikke alene kan tale om en kolonistats blindhed overfor en anden kultur, skyldes det både de grønlandske landsråds opbakning til projektet, og at der i høj grad var tale om en livsformscentrisme frem for en etnocentrisme. Derfor har den første grønlandske selvstyrelsering da også, som vist i forbindelse med fiskeri- og velfærdsreformer, kunnet reproducere den samme modsætning mellem velfærdstatslig universalisme og livsformscentrisme. Dog vil jeg argumentere for, at der i selvstyretid (og sidste halvdel af hjemmestyretiden) i højere grad er tale om en centrisme, der tager udgangspunkt i karrierelivsformens gode liv frem for lønarbejderens. Det kommer bl.a. til udtryk i det ideal om høj indkomst og uddannelse, som har ligget til grund for den økonomiske rådgivning, der gik forud for Selvstyrets fiskerireformer, regional- og byplanlægning.

Hvad angår regional- og byplanlægningen vurderes det fx i Økonomisk Råds rapport fra 2010 ud fra fødselsårgangene 1971-76, at færre folk fra bygderne har opnået en kompetencegivende uddannelse end dem fra byerne, ligesom de, der er vokset op i bygderne, har et lavere indkomstniveau end dem, der er vokset op i byerne, også selvom de har det samme uddannelsesniveau. I forlængelse heraf lyder det i Økonomisk Råds rapport fra 2013:

”Større byer skaber både et større afsætningsmarked og giver mulighed for stordriftsfordele ikke alene i produktionen, men også i uddannelse, velfærd og levevilkår (kultur). (Økonomisk Råd 2013, 22) (mine understregninger).

De grønlandske politikere har altså modtaget en meget klar økonomisk opfordring til at centralisere befolkningen yderligere i byerne. I sin afhandling om grønlandske bygder vurderer Kåre Hendriksen i forlængelse heraf, at den vandring, som har fundet sted fra bygder til byer i løbet af 2000’erne, er udtryk for mere end et naturgroet fænomen, eftersom den bundet i en række politiske urbaniseringstiltag (Hendriksen 2012, 33). Et grønlandsk studie i mobilitet fra 2010 baseret på 177 dybdeinterviews sætter ovenstående økonomiske rationale i relation til det, jeg har beskrevet som forskellige livsformer. Her konstateres det bl.a., at det er i de højere indkomstgrupper, at de permanente flytninger gør sig gældende, hvilket typisk er karrierebaserede flytninger, hvor øgede indkomstmuligheder spiller en væsentlig rolle (Mobilitetsstyregruppen 2010, 8). I forhold til uddannelse er det sikring af indkomst og jobmuligheder, der tæller for gruppen med lavere uddannelsesniveau, mens karriere, videreudvikling og ikke mindst børns uddannelsesmulighed tæller mest for gruppen med højere uddannelsesniveau (ibid.). Bygdebefolkningen er markant mere mobil, når det gælder midlertidige flytninger, mens mere permanente flytninger i langt højere grad karakteriserer bybefolkningen (ibid.).

På denne baggrund kan man sige, at urbaniseringsrationalet, som handler om en permanent flytning fra bygd til by, giver særlig god mening for dem, som ser målet med det gode liv i karrieren. M.a.o. den befolkningsgruppe som vil have en tendens til at søge mod de større byer, hvor netop uddannelse, videreudvikling og advancement inden for karrierefeltet findes. Fra en karrierelivsforms horisont kan det være svært at se, hvorfor ikke alle ønsker at stræbe efter forudsætningerne for det gode liv i netop denne livsform. Det vil sige uddannelse, social mobilitet, selvudvikling forstået som karriereudvikling, høj indkomst, interkulturel udveksling m.m. En permanent flytning fra bygd til by kan imidlertid betyde det modsatte for dem, der definerer det gode liv ud fra tilhørsforholdet til naturens rytmer, familie- og slægtskabsrelationer, og for hvem en flytning fra bygd til by medfører, at man må flytte væk fra de både familiære og naturgeografiske eksistensvilkår, som sikrer et sådant liv.

Samme tendens kan ses på byplanlægningsniveau. Det kommer til udtryk i selvstyrreregeringens 2025 plan, hvor det fremgår, at: *”Udbygning af infrastruktur og boliger skal foregå dér, hvor der er erhvervsmuligheder og dermed forøget beskæftigelse og højere indkomster”* (Naalakkersuisut 2012, 37). En politik som materielt kan aflæses i anlægningen af bydelen, Qinnqorput, i Nuuk, hvor man med en række luksuriøse boliger og en nybygget skole inviterer til, at veluddannede og velhavende familier kan føle sig velkommen. Når man i erhvervs-, velfærds- og regionalplanlægning tager udgangspunkt i, at det gode liv kun defineres ud fra høj uddannelse og indtægt, er der kort sagt tale om en karrierelivsformscentrisme.

2000’ernes velfærdsplanlægning afspejler i lighed med 1960’ernes et velfærdsstatsligt lighedsrationale, som går ud på, at alle bør have lige adgang til sundhedsservice, uddannelses- og erhvervsmuligheder. På denne baggrund og ud fra en økonomisk stordriftslogik giver det derfor mening i begge epokers statsrationale at tilskynde flytning fra bygderne til byernes erhvervs- og uddannelsescentre. Men som jeg allerede har været inde på i analysen af fiskerireformerne, så er der på flere punkter også sket en forandring i den mellemliggende periodes sammenhæng mellem velfærdsrationale og økonomisk politik. Man kan tale om en forskydning fra, at ansvaret for den lige fordeling af velfærdsydelse pålægges staten, som i efterkrigstidens keynesianisme, til at den efter Bretton Wood systemets fald pålægges individerne, som i det mere neoliberale workfare regime jf. (Digby 1989; Bjerring 2000; Larsen 2004; Handler 2004; Carpenter, Freda, og Speeden 2007; Cowen 2008; Chan og Ngok 2011).

En sådan forskydning antydes i Selvstyrets velfærdsrapport fra 2012, som med den blotte titel, *”Vores fremtid - dit og mit ansvar - på vej mod 2025”* signalerer et skred i retning af en pligtbaseret, ”dit og mit ansvar” frem for en mere rettighedsbaseret velfærdspolitik (Naalakkersuisut 2012). Til sammenligning kan man anføre Mogens Boserups udsagn om, at de vigtigste velfærdsydelse, navnlig skolevæsen og sundhedstjeneste, *”burde have samme reale standard i Grønland som i den øvrige del af Danmark”*, hvilket han anså som en statslig opgave at sikre (Boserup og Svendsen 1963, 162). Fra at portrættere velfærds- og levestandardsproblemer som et statsligt ansvar, sådan som man gjorde det i efterkrigstiden, gøres de i selvstyretid i stigende grad til individets eget ansvar. Mit livsformsanalytiske bidrag til at begribe denne periodemæssige forskydning er pointeringen af, at der til det universalistiske velfærdsideal også hører et bestemt livsformsbestemt ideal om det gode liv. I 1960’erne tog man udgangspunkt i lønarbejderlivsformens gode liv ved bestræbelse på sikring af lige løn og adgang

til sundhed og fritid, mens man i 2000'erne tager udgangspunkt i karrierelivsformens ideal om høj indkomst, uddannelse og individuel unicitet.

I næste afsnit vil jeg samle op på tidsligheder, som knytter sig til livsformerne og deres plads i samfundsformationens hierarki.

Tider, rytmer og gode liv i Grønland

Som Althusser siger, så findes der en tid og en historie for hver en produktionsmåde, som er særlig for udviklingen af produktivkræfterne. Det betyder, at hver produktionsmåde har sine egne rytmer, som er relativt uafhængige (Althusser 1968). Jeg har i forlængelse heraf været inde på, at tiden løber på en anden måde om bord på de store trawlere, end den gør på den selvstændiges kutter eller jolle. Ligesom jeg har beskrevet betydningen af at følge naturens rytmer, som afgørende for hhv. fanger- og EVP livsformens dagsværk. Det skal nu handle om, hvordan disse forskellige livsformsbestemte rytmer og tidsopfattelser står i relation til den bredere samfundsudvikling her udlagt som epokens tidslighed.

Relationen mellem livsform og tid har empirisk vist sig i mine meddeleres udlægninger af dags-, måneds- og årsrytmer, men også mere indirekte i deres svar på, hvad de forstår ved det gode liv. I den forbindelse er målet om at være i naturen gået igen på tværs af det, der ellers har vist sig som forskellige livsformsspecifikke udlægninger af, hvordan man er i naturen. Jf. trawlerfiskeren (livsførelse 5) som savner at komme hjem til havet. Det samme har vist sig i den store betydning, meddelere på tværs af forskellige livsformsvilkår har tillagt samværet med slægt og eller familie. Selvom det ikke kan understreges nok, at det at være i naturen eller sammen med familien må variere alt efter de vilkår, man som livsform er underlagt, vil jeg alligevel påstå, at det at have mål i natur- og familieliv er med til at binde forskellige livsformer i Grønland sammen om det gode liv i Grønland. Jf. Gitte Trøndheims beskrivelse af det grønlandske samfund som et familieorienteret samfund: *"Modern Greenlandic kinship still fills out functions that are important for most Greenlanders. Greenland is a familyoriented society."* - siger hun (Trøndheim 2010, 213).

I lighed med den generelle karakteristik af det gode liv i Grønland som værende afhængig af den tid, man kan tilbringe i naturen eller sammen med familien, så bliver henvisningen til et mere afslappet og familieorienteret rum i Grønland brugt i nyere tids turist- og arbejdsmarkedsrekrutteringsstrategier. Jf. Anders Stenbakke fra turistbureauet, Visit Greenland, som til Grønlands Radio, KNR, har sagt, at han er meget tilfreds med Kronprinsparrets besøg i Grønland, som han vurderer kan være med til at lokke en anden slags turister til Grønland, nemlig familierne, fordi: *"Den grønlandske åbne, venlige og ikke mindst afslappende mentalitet, som Kongehuset oplever, når de er på besøg i Grønland, ses lidt som et frirum."* (Meinecke 2014). Grønlands jobportal kunne i 2004 under overskriften *"På sporet af det gode liv"* fortælle om familien Madsen, som har besluttet sig for at *"kaste sig ud i et nyt liv"* og flytte til Grønland

”for at gøre en ende på en stresset og fortravlet hverdag.” (Købke 2004). I tråd hermed har rekrutteringsportalen g-job.dk reklameret med et billede af et dansk par i Grønland med følgende undertekst: ”Vi har mere tid til at være sammen. Det hele foregår i et andet tempo” (Suluk 2012, 41).

Billedkilde: (Suluk 2012, 41).

Disse udlægninger af det gode liv i Grønland som præget af et mere stille og roligt tempo med tid til familiesamvær står i skarp kontrast til en anden samtidig tendens. Fra denne vinkel anskuer man Grønland som en langsom aktør, der skal til at komme op i omdrejninger for at kunne følge med globaliseringstoget. Her fremlagt i den grønlandske avis, *Sermitsiaq* under rubrikken *Sermitsiaq mener*:

”vi [må] have en urandebat. Det nytter ikke noget at udskyde den hele tiden med henvisning til undersøgelser. (...) Hvis vi vil være en del af globaliseringen, er det nødvendigt, at vi kører med og tilpasser os de kræfter, der styrer verden. (...) Det betyder samtidig, at vi må op i omdrejninger med hensyn til uddannelse, effektivitet og produktivitet. (...) Verden venter ikke, og

det er på tide, at vi finder ud af at komme til tiden.” (Sermitsiaq redaktionen 2012) (mine understregninger).

I samme avis fandtes et indlæg med overskriften: ”*Grønland risikerer at komme for sent til toget*”. Ligesom man har kunnet støde på advarsler om, at: ” *man kan jo gøre sin entré på verdensmarkedet så sent, at konkurrenterne har bidt sig fast*”(Kristensen 2012) – som det lyder fra informationschefen i Greenland Mineral and Energy A/S, Erik Holmsgaard. Udtalelserne om, at man skal passe på med at gøre sin entré på verdensmarkedet senere end konkurrenterne og billedet af et tog, man skal skynde sig at hoppe på, svarer til det, David Harvey beskriver som enhver kapitalists og investors tidsdilemma. Det lyder, hvis ikke han/hun investerer og udvider produktionen, er der en anden der gør det. Harvey kalder problemet for “the capital surplus absorption problem” (Harvey 2011, 26). Investorlivsformens eksistensvilkår forudsætter med andre ord en begrebsverden, hvor der skal handles nu og ikke i morgen. Omvendt har jeg beskrevet, hvordan tid i fanger- og EVP livsformen er bestemt af natur- og slægtsrytmer. Produktionsdirektøren beskrev, hvordan fiskere kunne finde på at prioritere at fange til en konfirmation frem for til fabrikken. Fiskeren beskrev modsætningen mellem at fange med henblik på slægtens brug (FPM tid) eller til kvoten er brugt op (den teknisk videnskabelige tid). I lyset heraf tegner der sig en tydelig modsætning mellem at have hhv. den investorkapitalistiske produktionsmåde eller fanger- og enkelt vareproduktionsmådens tid som den, der dominerer samfundsformationens tidsmæssige aspekter som helhed. Dilemmaet er ikke nyt i Grønland.

Udsagnene om, at Grønland skal op i omdrejninger for at følge med globaliseringen, minder om de stemmer, der i efterkrigstidens landsråd (Vinding 1946, 130) og blandt det danske embedsværk sagde, at Grønland måtte afskaffe handelsmonopolet, så grønlænderne kunne tilpasse sig de tider og hastigheder, som gjorde sig gældende i de omkringliggende industrisamfund med en arbejdsrytme ”*på linje med den, man finder i Europa.*” (Boserup og Svendsen 1963, 40). Et synspunkt som stod i modsætning til dem, der førhen havde forsvaret handelsmonopolet ud fra argumentet om, at udviklingen skulle foregå i et tempo, ”*hvor grønlænderne kunne følge med*” (Heinrich 2012, 62). En position, som direktørerne i Grønlands styrelsen i det 20. århundrede, Daugaard-Jensen og Knud Oldendow, begge forsvarede (ibid.).

Uniciteten i den grønlandske tidslighed, som turistbranche og arbejdsmarked henviser til for at tiltrække turister eller arbejdskraft fra steder med en anden produktionsmådesammensætning, er m.a.o. forbundet med de historiske vilkår, som monopolhandelen og dertilhørende

produktionsvilkår har været med til at stadfæste i Grønland. Når turistbranchen og arbejdsmarkedsrekrutteringen kan trække på henvisningerne til en særlig opfattelse af det gode liv i Grønland forstået som prioritering af natur- og familieliv over arbejdsliv, en særlig rolig tidsopfattelse og dertilhørende venlige og afslappede omgangsformer, sker det på baggrund af de produktionsmåder, jeg har beskrevet som hhv. fanger- og enkelt vareproduktion. Det betyder, at det ikke er en tidslighed eller rytme, man kan tage for givet. Ændres produktionsmådernes sammensætning, sådan som fortalene for globalisering, privatisering og øget investorkapitalisme vil det, så vil arbejdsrytmen, familielivet og den generelle tidsopfattelse og hastighed ændres tilsvarende. Opfattelsen af en særlig grønlandsk tidslighed må m.a.o. ses som udtryk for en specifik strukturering af forskellige produktionsmåder med hver deres tider og rytmer frem for som en stabil grønlandsk essens. Det dilemma, som går igen fra efterkrigstid til i dag, er, at fanger- og EVP praksissens tider og rytmer på den ene side er med til at gøre Grønland til et land, der adskiller sig på en unik måde fra andre nationer og derfor tilbyder noget særligt til turister eller tilflyttede arbejdstagere. På den anden side at disse produktionsmådevilkår blokerer for nogle af de vilkår, herunder den hastighed, en selvstændig markedsstat på investorkapitalistisk terræn kræver for at reproducere sig selv.

Ligesom med tidsaspektet vil jeg nu koble de forskellige livsformsbestemte frihedsbegreber, jeg er stødt på i mit materiale, til den øvrige samfundsudvikling.

Frihed og selvstændighed på livs- og statsformsniveau

Foruden den ekstraordinære plads som natur og familiesamvær har fået i svaret på spørgsmålet om det gode liv, er jeg i mine optegnelser stødt på følgende frihedsbegreber:

- 1) Friheden til at følge naturens og slægtens/lokalfællesskabets rytmer (fangerlivsformen).
- 2) Friheden til selv at bestemme over dagens gang som følge af selvejerskabet (EVP livsformen).
- 3) Friheden til at være fri fra arbejde, når man har fri, og at være fri fra husholdets pligter, mens man er på arbejde (lønarbejderlivsformen).
- 4) Friheden til som en del af ens arbejdsliv at få lov til at forfølge nye opdagelser og udfordringer, som er både selvudviklende og krævende (karriere- og investorlivsformen).

Meget af ovenstående er kendt fra tidligere livsformsanalyser. Jeg har derfor i store træk kunne bekræfte, at også disse frihedskontraster er på spil i det selvstyrede Grønland forudsat, at man tager fangerlivsformens tværgående frihedsideal om slægts- og natursamvær med i betragtning.

Jeg vil nu samle op på, hvordan disse livsformsbestemte frihedsbegreber hænger sammen med statsdannelsesprocessen anskuet som en kulturhistorisk proces. En sådan sammenhæng blev tydelig for mig, da en repræsentant fra KNAPK som led i en kritik af 2011-fiskerireformerne sagde: *"når en udenlandsk investor ejer 75% af båden, hvem bestemmer så?"*. Udsagnet matcher den frihedsforståelse, jeg har udlagt som den selverhvervendes, hvor ejerskabet til produktionsmidlerne er en forudsætning for, at man kan bestemme over dagsværket i modsætning til at være underlagt en investors eller arbejdsgivers krav. Den første selvstyreregering betonedede samtidig nødvendigheden af, at Grønland baserede landets økonomi på udenlandske investeringer i den grønlandske undergrund for at blive fri fra det danske bloktilskud. Sammenfaldet mellem disse to sameksisterende frihedsforståelser tydeliggør, at den selvstændighedsstrategi, som lå til grund for den første selvstyreregering, ikke udgør en universel frihedsforståelse. Der er derimod tale om en livsformsbestemt frihedsforståelse, som betyder frihed for nogle, ufrihed for andre.

Tager man det diakrone perspektiv med i betragtning, fremgår det, at selvstændighedsbegrebet ikke altid har været hæftet op på den kapitalistiske produktionsmåde, som tilfældet er i tiden op til og umiddelbart efter Selvstyrets indførelse. Det frihedsideal, som gik forud for Hjemmestyrets indførelse i 1979, var baseret på en anden udlægning af ejerskabsforholdene. Dengang talte man om at blive fri fra monopulers rovdrift og om at bygge en økonomisk sektor, der afspejlede demokratiske principper for fælleseje. I IAs partiprogram fra 1978 lød det fx, at partiet ville:

”arbejde for folkets politiske frihed på basis af samfundsmæssig fælleseje. Alle former for produktionsmidler (...) skal overdrages til den grønlandske stat eller by- og bygdesamfund, og skabe et alternativ til erhvervsudviklingen, der hæmmer landets egne muligheder for selvstændig udvikling. Målet er, at samtlige medarbejdere i fællesskab varetager planlægning, drift, styring og beslutninger på arbejdspladserne.” (Winther 1988, s.36)

Med samfundsmæssig fælleseje blev selvstændigheds- og frihedsbegrebet på statsniveau udlagt på en måde, som svarer til det, jeg har beskrevet som fanger- og EVP livsformens frihedssyn på livsformsniveau. I IA's partiprogram fra 2013, lyder det ganske anderledes:

”Vi skal fortsætte reformerne i fiskeriet – vort lands vigtigste erhverv skal forvaltes forsvarligt og tidssvarende, med henblik på at skabe det højest mulige udbytte” (Inuit Ataqatigiit 2013).

Citatet henviser til 2011-reformerne, hvor individuelle omsættelige kvoter erstatter politiske kvoter i det nordgrønlandske hellefiskeri, og det bliver gjort muligt for udenlandske investorer at eje grønlandske fiskefartøjer m.m. Med andre ord reformer som ikke skaber folkets politiske frihed på basis af samfundsmæssig fælleseje, men på basis af privat udenlandsk finanskapital. En forvaltningsstrategi, som Siumut havde valgt med henblik på rejerne tilbage i 1990'erne. Det, man ønskede at blive fri fra i 1979, er på de mellemliggende 30 år altså blevet til det, folkets politiske frihed bygger på. På den måde dækker det politisk dominerende selvstændighedsbegreb i 1979 og 2009 over to vidt forskellige udviklingsprocesser.

En forklaring på at denne forbindelse mellem frihed på livsforms- og statsniveau ikke har været særlig udtalt i selvstyredebatten, er som nævnt i indledningen, at det er kampen imod det koloniale herredømme og den hertil hørende postkoloniale frihedsideologi, som har fået lov til at dominere den politiske og videnskabelige debat. Det tydeliggør de mange paralleller, jeg har beskrevet mellem efterkrigstidens moderniseringsreformer og den første selvstyreregerings reformer. I forbindelse med et oplæg i 2013 holdt af Selvstyrets repræsentationschef i Danmark, Tove Søvn Dahl Pedersen, stillede jeg hende på denne baggrund spørgsmålet, hvad forskellen på efterkrigstidens reformpolitik og den politik, hun fremførte som Selvstyrets, var. Hun svarede følgende:

”forskellen på dengang og nu er, at det nu er os selv der bestemmer” (pers. kom, København, februar 2013).

Med ”os selv” henviser hun til grønlandere i modsætning til danskere. Søvn Dahls udtalelse tydeliggør derfor, hvordan opgøret med kolonimagten tillægges større betydning end opgøret med selve det planlægningsrationale eller den livsformscentrisme, som prægede reformerne efter krigen. Der er hermed tale om det, jeg kalder for den postkoloniale horisonts glemsel af livsformsforskellene. Når Søvn Dahl henviser til det grønlandske ”vi” bag Selvstyrets politik i modsætning til et dansk vi, så glemmer hun, at også det grønlandske vi består af en række kontrasterende livsformer.

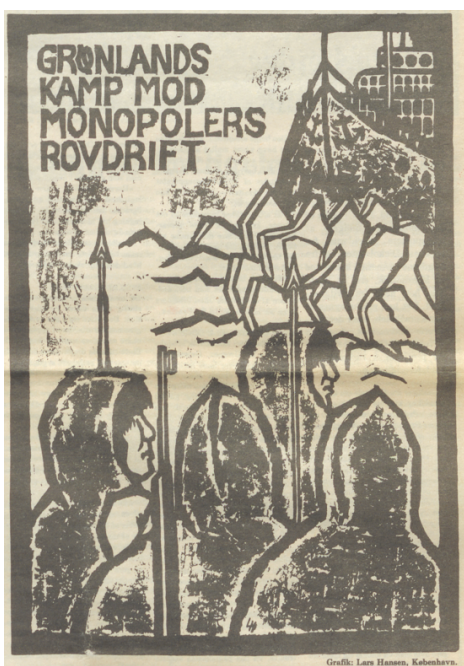
En kvindelig uddannelsesleder ved Ilisimatusarfik giver et andet perspektiv på Søvn Dahls udlægning af forskellen på efterkrigstidens og selvstyretidens reformer, når hun forklarer det lave deltagerantal til en demonstration imod London Mining og jernmineprojektet i Nuuk fjorden d. 6. Marts 2012 på følgende måde:

”For 30 år siden var der mange til demonstrationerne. Det er som om, det har ændret sig efter, at det er vore egne, der sidder ved magten. Jeg tror, det er meget almindeligt, ligesom en overgangsfase for vores generation, for et land der har været koloniseret, at man har svært ved at forstå, at ens kampfæller skulle have andre dagsordener.” (samtale 60).

Uddannelseslederen havde forud for denne udtalelse beskrevet, at hun havde mærket på egen krop, hvordan det var at sidde i en folkeskoleklasse, hvor den danske lærer slog eleverne og talte ned til dem som et primitivt folk. Hun forstår derfor godt, at det kan være svært for befolkningen at få øje på de magtrelationer, som er kommet efter koloniseringens dominansforhold (ibid.). Dermed peger hun på den grundlæggende glemsel, som hører til enhver modkamps dialektiske omslag i herredømme.

Som beskrevet bliver den liberale økonomiske politik også i Grønland betragtet som et middel til en postkolonial frigørelseskamp, der har som mål at frigøre det grønlandske folk fra et koloniale herredømme. I den forbindelse har det produktionsmådeanalytiske perspektiv kunnet vise, hvordan modsætningen mellem udbytter og udbyttet - som den kommer til udtryk i kravet om industrialisering, kapitalistisk efficiens og merværdi - er lige så intimt forbundet med den liberale økonomiske politik som med den koloniale relation mellem kolonistat og koloniseret

folk. Hermed ikke sagt at kampen imod et etnisk-kolonialt udbyttningsforhold fuldstændigt har udspillet sin rolle i dagens Grønland. Men den overdetermineres af den velfærdsstatslige økonomis relationer og distinktionsprincipper. I den velfærdsstatslige formation, der går tilbage til efterkrigstiden og som markerer sig stærkt igen i selvstyretid, er det ikke ideologien (om selvstændighed), der dominerer, men økonomien (på kapitalistiske vilkår), der dominerer den herskende ideologi og politik.

**inuiaussuserput atauarqie !
pilersuivigssamut någgârit**

De grafiske tryk fra 1970'erne viser, hvordan det grønlandske folk kunne defineres i modsætning til den danske statsmagt, som stod med det overordnede politiske ansvar for råstofprojekter og en storindustriell fiskeripolitik. 30 år senere er det Selvstyret, der inviterer storskalaprojekter og kapitalistiske monopoler indenfor i hhv. fiskeri- og råstofsektor. Homologien mellem folkebegrebet som en etnisk defineret gruppe, et oprindeligt folk, i kontrast til kapitalismens udbyttende er m.a.o. opløst som følge af 30-års afkoloniserings- og statsdannelsesproces. Til venstre presseklip fra SIK's (Grønlands arbejder Sammenslutning) arkiv. Illustrationen er trykt i tidskriftet 'Land og Folk' 22.okt. 1977 og set i bogen, Den Grønlandske Undergrund (Grønlandskomiteen-Århus 1970, 4:17). Th. billede trykt i samme bog s. 23.

Afslutning

Det epokale snit

I den historiske analyse kortlægger jeg fire forskellige samfundsformationer med hver deres interpellation af den grønlandske befolkning. Fra Den koloniale formations (1721-1950) interpellation: *Tro som os, kristent, producer som I altid har gjort, dvs. som fangere*. Til den velfærdsstatslige formations (1950-1979) interpellation: *Tro og producer som os, dvs. som man gør i en moderne kapitalistisk velfærdsstat*. Til Hjemmestyrets (1979-2009) interpellation: *Tro som os, fangere i sprog og kultur, producer som de andre i Rigsfællesskabet, dvs. velfærdskapitalistisk*. Til Selvstyrets (2009) interpellation: *Find friheden på globaliseringens vilkår som højtlønnede karrierearbejder*.

På tværs af alle epoker har der været en modsætning mellem et kulturelt og økonomisk krav til befolkningen. Modsætningen kan forklares ud fra den principielt svære opgave, det er at sikre en lille befolknings rettighed til et stort geografisk territorium i et statssystem præget af anerkendelseskamp og konkurrence. Hertil kommer splittelsen mellem at beskytte befolkningen fra andre civilisationers handelsinteresser og samtidig lade den indgå i en fri udveksling med omverdenen.

I den koloniale formation var det store problem, at man ikke tillod den grønlandske befolkning en fri (handels-)forbindelse med omverdenen, hvilket var med til at skabe asymmetrien mellem den moderne civilisation, staten Danmark, og det primitive fangerfolk, grønlænderne. I den velfærdsstatslige formation åbnede man derfor op for frihandel og ligestilling mellem de to befolkninger, men man fik samtidig på baggrund af dansk statskapital vænnet befolkningen til at leve over egen produktionsevne. Det vil sige problemet var ikke så udtalt i denne epoke, hvilket skyldtes kombinationen af universel velfærdsideologi og det folkeretlige anerkendelsesforhold, som gjorde det muligt at betragte Grønland som en omkostningstung landsdel inden for det danske rige. Afhængighed af tilskud fra Danmark blev imidlertid igen et problem i den postkoloniale epoke. Hjemmestyret havde stor succes med at sikre anerkendelsen af det grønlandske folk som et særegent kulturfolk, men det lykkedes ikke i samme udstrækning at sikre den økonomiske selvstændighed fra Danmark, selvom det var en del af dets postkoloniale projekt. Den første selvstyregovernment har på baggrund af selvstyreaftalen og fastfrysningen af bloktilskuddet forsøgt at løse problemet gennem reformer og satsning på en ny

investorkapitalistisk råstofsektor, men som jeg viser i afhandlingen, skaber denne politik andre problemer for både det indre og ydre suverænitetssarbejde.

Selvstyrets livsformskampe (2011-2013)

Min teoretiske udforskning af livsformer i sammenhæng med den synkrone udforskning af det grønlandske fiskeris transformation i perioden 2011-2013 tydeliggør konsekvenserne af at føre en politik, der lever op til vilkårene for at blive anerkendt som et selvbestemt folk med større grad af uafhængig fra en anden stats økonomiske tilskud. Her viser jeg, hvilke livsformsmodsætninger og kampe en sådan anerkendelsesstrategi og politik skaber.

Fiskerireformerne fra 2011 ophævede fx den såkaldte gummistøvleparagraf, som var med til at sikre, at de, der ejer både med licens til fiskeri, også er dem, der fisker fra dem. Paragraffen sikrede m.a.o. fiskeres ret til at eje egen båd, hvilket svarer til et afgørende vilkår for definitionen på fanger- og selverhverver livsformen. Da paragraffen blev ophævet, blev det i stedet vilkårene for mennesker med driftslederevner og managementuddannelse, der blev sikret. Herefter kunne de opkøbe mindre fartøjer og lede et mere stordriftigt fiskeri med ansatte medarbejdere, sådan som de kapitalistiske entreprenører, karriere- og investorklivsformerne gør.

Selvstyret besluttede ligeledes som led i reformerne at gå fra politisk distribuerede kvoter til individuelt omsættelige kvoter på en begrænset art i et begrænset område. Denne ændring reproducerede vilkårene for dem, der sparer op og køber kvoter op, dvs. investorklivsformen, og dem der har med ledelse og forvaltning af de store produktionsfartøjer, trawlerne, at gøre, dvs. karrierelivsformen. Andre derimod blev købt op og mistede deres produktions- og eksistensmidler, altså fanger- og selverhverver livsformen.

Endvidere havde Selvstyret succes med at markedsføre de grønlandske rejer som bæredygtige ifølge MSC-standarder. Dette privilegerede forbindelsen mellem bæredygtighedsbegrebet og det kapitalstærke eksportfiskeri frem for det småskala fiskeri, som afhænger af et spredt ejerskab og lokale distributionsformer.

Det lykkedes samtidig Selvstyret at fremstille nationen udadtil på en måde, som i mindre grad end tidligere henviste til den selvstændige fisker- og fangersubjektivitet for i stedet at henvise til værdier, som går igen i karrierelivsformens univers, herunder et attraktivt byliv, internationalt udsyn og gourmetsmag. En fremstilling som materielt blev bakket op i Selvstyrets

velfærdsreformer, som på flere punkter begunstigede vilkårene for det urbane karriereliv i hhv. regional- og byplanlægning.

Det er i lyset af disse politiske tiltag ikke underligt, at den første selvstyrreregerings fiskerireformer og velfærdspolitik vakte modstand blandt dem, som afhænger af selvejerskab og småskala produktion, altså fanger- og selverhververlivsformen. Modstanden kom bl.a. til udtryk i ældreforeningens kamp for brættet ved kolonihavnen, hvor forbindelsen mellem fanger-slægt-dagsværk var intakt i modsætning til det nye bræts hygiejnestandarder, vareliggørelse og lønarbejde. Den kom endvidere til udtryk i KNAPK's uforståenhed overfor fiskeriministerens prioritering af MSC-mærkningsordningen frem for deres sælskindsdemonstration, samt i selvstændige fiskere og fangeres generelle oplevelse af, at politikerne ikke længere interesserer sig for manden i gummistøvler ved kajen. Herunder deres kritik af biologernes teknisk-videnskabelige indflydelse på den politiske forvaltning og et liv i takt med naturens rytmer.

En væsentlig pointe i den sammenhæng er, at man ved at forfølge en bestemt folkeretlig anerkendelsesstrategi er med til at muliggøre et bestemt livsformsgrundlag og vice versa. Men også at den folkeretlige anerkendelsesstrategi afhænger af livsformernes henholdsvis opbakning eller modstand.

Den etnisk-nationale og multikulturelle anerkendelsesstrategi

I perioden fra 1979-2013 har jeg lokaliseret to anerkendelsesstrategier, der på forskellig vis har gjort sig gældende i forbindelse med hvert sit produktionsgrundlag. På den ene side er der den etnisk-nationale strategi i forbindelse med fanger- og selverhverver livsformen, som har domineret i hjemmestyretiden. På den anden side den multikulturelle anerkendelsesstrategi i sammenhæng med de kapitalistiske produktionsmåder, som har domineret i perioden 2011-2013. Begge strategier deler udfordringen med at sikre Grønland anerkendelse som enhed udadtil, samtidig med at flerheden af livsformer anerkendes indadtil.

Den etnisk-nationale anerkendelsesstrategi har været afgørende for det suverænitetssarbejde, der handler om at sikre den folkeretlige anerkendelse af det grønlandske folk som et særegent folk i modsætning til det danske folk. Men den har til gengæld haft svært ved at sikre betingelserne for økonomisk uafhængighed af dansk bloktilskud på markedsvilkår. Det skyldes blandt andet, at det homogene sprog- og etnicitetskrav i den etnisk-nationale strategi står i opposition til det velfærdsstatslige behov for importeret arbejdskraft til de mange højtspecialiserede institutioner i Grønland samt det markedsorienterede behov for en højtuddannet befolkning, der kan begå sig på dansk og engelsk. Modsætningen kommer også til udtryk i Hjemmestyrets problem med at basere nationens produktionsgrundlag på idealet om den professionelle grønlandske fisker- og fanger, som afhænger af en spredt bosætning, og samtidig leve op til det velfærdsstatslige og KPM-økonomiske krav om at centralisere befolkningen mhp. at udnytte stordriftsfordele og spare på velfærdsservices og transportudgifter. Hertil kommer udfordringen med at rumme de etniske og kulturelle blandingsvarianter, som 300 års sameksistens med Danmark og danskere samt nyere tids globaliserede samhandel og arbejdsmigration har medført. Den etnisk-nationale strategi har m.a.o. ikke vist sig i stand til at vikle det grønlandske folk ud af den asymmetri, bloktilskuddet er med til at opretholde mellem Danmark som forsørgeren og Grønland som den forsørgede.

Hvor den etnisk-nationale strategi hviler på en tydelig grænsedragning mellem os, det grønlandske folk, og dem, det danske folk, så opløser den multikulturelle strategi en sådan modsætning for til gengæld at flytte fokus over på Grønland som et åbent territorium med plads til mange tilflyttere, sprog og etniciteter. Hermed løser man nogle af de problemer og modsætninger, som relaterer sig til den etnisk-nationale strategi. Ikke mindst fordi man inkluderer nogle af dem, der i den etnisk-nationale strategi blev sat uden for den nationale

symbolisks grænsedragning mellem det grønlandske og danske, om end de var bosat og arbejdede i landet og derfor bidrog både kulturelt og økonomisk til nationens opretholdelse.

Med den multikulturelle strategi opstår imidlertid nogle nye eksklusionsformer og problemer. Fx bliver det svært på baggrund af sloganet, *a mixed population - one nation* at drage grænsen mellem enheden, det grønlandske folk og andre enheders (folks) ret til det grønlandske territorium. I forlængelse heraf har den multikulturelle strategi svært ved at sikre, at den åbne invitation til udenlandske arbejdstagere ikke gør grønlændere til en etnisk minoritet i Grønland. Dette kan potentielt set afstedkomme, at de grønlandske arbejdstagere oplever at kigge på fra sidelinjen, mens udenlandske lønarbejdere forarbejder havets og undergrundens ressourcer, og internationale karrieregæster på midlertidigt ophold skaber en profit på baggrund af landets ressourcer, som investeres i selskaber udenfor landets grænser. Sådan som det til en vis grad skete, da man i efterkrigstiden hentede en stor arbejdsstyrke fra Danmark til at opbygge en moderne velfærdsstat i Grønland. Som sagt giver det mening ud fra en kapitalistisk produktionsmåde-logik at samle befolkningen på få handelscentre, men ud fra suverænitetens arbejds perspektiv er problemet med en sådan strategi, at den samtidig virker nedbrydende på den etablerede sammenhæng mellem befolkning og territorium, som den national-etniske strategi har været med til at skabe ved at koble den spredte bosætning til fangerlivsform og suverænitetens arbejde i en jord-blod forbindelse.

Den etnisk-nationale strategi forbundet med fanger- og EVP produktionsmåden har som nævnt det problem, at den står i vejen for ønsket om at blive økonomisk selv bærende. Det vil sige gøre sig uafhængig af kapital fra den danske stat ved i stedet at gå på det globale kapitalmarked efter risikovillig kapital. Den multikulturelle anerkendelsesstrategi forbundet med de kapitalistiske produktionsmåder har derimod det problem, at den kan have svært ved at sikre anerkendelsen af det grønlandske folks eneret til det store territorium. Hver strategi har altså sine problemer og løsninger, ligesom de hver især skaber eksistensbetingelserne for nogle frem for andre livsformer, hvilket potentielt set kan slå om i en indre livsformsmodstand, som stiller nye krav til suverænitetens arbejde.

Livsformsglemsler og suverænitetsarbejde

Det er en vigtig pointe i afhandlingen, at det diakrone og synkrone perspektiv beriger hinanden. På samme måde som stats- og livsformsperspektivet gør. Det historiske perspektiv har fx vist, hvordan den øverste politiske myndighed har fundet det væsentligt at levere de rette politiske, juridiske og ideologiske eksistensbetingelser for fangerproduktionsmådens reproduktion i både den koloniale og hjemmestyrede epoke. Til trods for at der ikke siden tranprisernes fald i slutningen af 1800-tallet har været et stærkt økonomisk argument herfor. Derimod har der som vist været et politisk argument. Om end det har lydt forskelligt i de to epoker, består ligheden i den måde, fangerlivsformen har været brugt i det pågældende suverænitetsarbejde til at hævde forbindelsen mellem befolkning og territorium. Man kan derfor sige, at fangerlivsformen ikke har eksisteret på markedsvilkår siden tranprisernes fald, men den har for hhv. den danske stat og Hjemmestyret kunnet eksistere på suverænitetstvilkår.

I mine livsformsanalyser beskriver jeg, hvordan der sker en forskydning væk fra fangerlivsformens centrale betydning for suverænitetsarbejdet i den anerkendelseskamp, Selvstyret indgår i i perioden 2009-2013. Forklaringen herpå er at finde i selvstyrenationens indre og ydre relationer. Indadtil i form af den livsformsmodstand det har skabt, at Hjemmestyret har prioriteret at sikre eksistensbetingelserne for EVP- og fangerlivsformen på bekostning af vilkårene for karriere- og investorelivsformen. Sidstnævnte stiller krav til suverænitetsarbejdet om at privatisere økonomien, åbne for udenlandske kapitalinvesteringer, øge fokus på forskning og innovation, øge graden af urbanisering og sikre en mere åben og multikulturel kulturpolitik. Udadtil fordi staterne i det 21. århundredes statssystem i højere grad er begyndt at måle hinanden på statsbudgettets bundlinje, samt på i hvor høj grad man er inkluderende og attraktiv for omverdenen.

Det synkrone livsformssnit har desuden vist, hvordan der er knyttet en særlig centrisme til fangerlivsformen, som udgør skyggesiden af at have naturen som sit bestemmende subjekt frem for en ydre statsmagt. Denne livsformshorisont rummer den glemsel, at friheden til at leve i takt med naturens rytmer er noget, der først skal skabes via en overordnet instans' sikring af dette eller hint beskyttede hav/territorium. Med andre ord en stats varetagelse af almene interesser i at sikre særlige monopoler, subsidier, velfærdsydelse, parlamentariske processer, meritokratisk embedsværk og militært suverænitetsarbejde m.m.

Samme statsglemsel kommer til udtryk i fisker- og fangerorganisationen KNAPK's kamp for at blive fri fra det koloniale herredømme gennem privatiseringen af den statejede virksomhed, Royal Greenland. En kamp der, som beskrevet, er med til at undergrave nogle af de statsgaranterede vilkår, som mange af medlemmernes eksistens hviler på, herunder den spredte bosætning, lokale distributionsnetværk og velfærdsinstitutioner. Negationen af staten kommer ligeledes til udtryk i den kamp, som organisationen for oprindelige folk i Arktis, Inuit Circumpolar Council, kæmper, og som KNAPK i vid udstrækning trækker på. Som transarktisk ikke-militært fællesskab, udgjort af oprindelige befolkninger, positionerer ICC sig med henvisning til fangerlivsformen i modsætning til staterne, svarende til definitionen af oprindelige folk, hvor staterne har pligter og de oprindelige folk rettigheder.

I den forbindelse er det en vigtig erkendelse, at fangerlivsformens ideologiske negation samtidig er dens materielle forudsætning. Det er det økonomiske og militære afhængighedsforhold til Rigsfællesskabet realiseret gennem militære alliancer, monopol eller bloktilskud, som historisk og aktuelt har udgjort en afgørende forudsætning for fangerlivsformens frihed. Det glemmer man, når man i fangerlivsformens ideologiske horisont beskriver staten, Danmark og danskere, som en undertrykkende instans, man skal blive fri fra for at realisere et liv, hvor man bestemmer over dagens gang i kontakt med naturens rytmer.

En lige så vigtig pointe er, at andre glemsler er forbundet med det suverænitetssarbejde, der er formuleret på den kapitalistiske produktionsmådes terræn. Så længe man er i den kapitalistiske produktionsmådes ideologiske horisont, er det fx svært at se, at der findes andre økonomisk bæredygtige produktions- og distributionsformer end den kapitalistiske. Produktionsmåder der som fanger- og enkeltvareproduktionsmåden udmærker sig ved, at den grønlandske naturgeografi og befolkningsstørrelse udgør en forudsætning for livsførelsen fremfor en barriere, som i den kapitalistiske produktionsmådehorisont. Endnu sværere er det fra denne horisont at anerkende, at fangernes og de selverhvervende fiskeres produktionsmåder kan have en afgørende betydning for det suverænitetssarbejde, der udgør en forudsætning for idealet om en fri markedskontrakt inden for beskyttede, regelsættende statsgrænser.

Hertil kommer at statsdannelsesprocesser i det 21. århundredes verdensformation generelt er udfordret af det postmoderne mantra om, at staterne er afløst af nye heterogene magtrelationer og særligt udfordres af den neoliberale ideologi, ifølge hvilken privatiseringer og vækst virker

frigørende, imens statslig styring af økonomi, infrastruktur m.m. anskues som en hæmsko for den fri konkurrence og viljesudfoldelse.

Min analyse af den globale mærkningsordning, MSC, illustrerer, hvordan disse udfordringer også er relevante for det suverænitetsarbejde, som baserer sig på den kapitalistiske produktionsmåde i Grønland. Her beskriver jeg den suverænitetsopbyggende logik, som i sin tid fik Selvstyret til at engagere sig i mærkningsordningen, samt hvordan Selvstyret hermed blev viklet ind i en suverænitetsopløsende proces, hvor MSC og rejefiskeriets private aktører fik direkte indflydelse på den grønlandske fiskeriforvaltning.

Det konkrete møde mellem Selvstyre og MSC skildrer m.a.o. en mere almen modsætning mellem det grønlandske folks overdragelse af ansvarsområder til private selskaber og markedsmekanismer og ønsket om at overtage ansvarsområder og selvbestemmelse fra den danske stat. Det der også kan beskrives som modsætningen mellem dette enten at minimere eller dæmonisere staten og at gøre staten til sin egen. En modsætning som altså både hæfter sig ved det suverænitetsarbejde, der er drevet af den postkoloniale ideologis dæmonisering af kolonistaten og den neoliberale ideologis minimering af staten.

På baggrund af afhandlingens resultater stiller jeg mig derfor tvivlende overfor, om ovenstående udfordringer for det grønlandske suverænitetsarbejde kan løses inden for disse to ideologiske horisonter. Bl.a. fordi den del af statsdannelsen, som omhandler opbygningen af et selvstændigt embedsværk, der kan agere modstand overfor markedssamfundets splittende egeninteresser ved at sikre, at politikerne varetager almeninteressen, er lige så udfordret af befolkningsstørrelsen, som den kapitalistiske stordrift er. Udfordringen med at få skabt et tilstrækkeligt vidtfavnende grønlandsk embedsværk løses m.a.o. hverken på den postkoloniale eller neoliberale ideologis terræn, fordi de begge rummer en negation af staten, der glemmer vigtigheden af en sådan modstand. Staterne forsvinder imidlertid ikke af, at man glemmer dem. Mine livsformsanalyser har i den forbindelse vist, at ingen livsformer er tjent med, at egeninteressen får overherredømme over princippet om et embedsværks saglige og ikke-korrupte varetagelse af suverænitetsarbejdet. Derfor kan statsligt samarbejde frem for glemsel være en måde at overkomme de forskellige suverænitetsstrategiers modsætninger på.

Suverænitetsens umulighed

Det er på baggrund af ovenstående synkrone og diakrone perspektiv på den grønlandske statsdannelsesproces, jeg hævder, at forskellige stats- og folkeretlige anerkendelsesstrategier implicerer forskellige økonomiske anbefalinger og sandheder med hvert deres produktions- og livsformsgrundlag. Jo mere fri Grønland bliver fra statstilskuddets økonomiske afhængighedsbånd til Danmark, des mere afhængig bliver landet af andre statslige og ikke-statslige subjekters krav til livsformernes organisering.

Dette fører til det, jeg har kaldt suverænitetsens umulighed. Det folk, hjemmestyret i 1970'erne kæmpede for skulle bestemme over sit eget territorium, blev i selve processen til et andet livsformsorganiseret folk, fordi det som følge af denne kamp måtte leve op til andre vilkår end dem, den koloniale relation skabte. Ligesom det koloniale forhold kræver, at man som kolonibefolkning indgår i en kulturel og økonomisk afhængighedsrelation til et andet statssubjekt, så kræver anerkendelsen som ligestillet selvbestemt nation, at man kan genkende sig selv i de andre selvbestemte staters krav om gensidig anerkendelse. Det afgørende er, at der ikke udelukkende er tale om afhængighed i den ene relation og frihed i den anden. Til dem begge hører en bestemt afhængighedsrelation med dertilhørende livsformer, tids- og frihedsbegreber.

Afhandlingens eksplicitering af forskellige former for suverænitetsarbejde og hertil hørende livsformsbrydninger lægger op til at beskæftige sig med andre måder at forene suverænitetsarbejdes strategiske forandringer og livsformers mulige forandringsprocesser på, end de hidtil realiserede. Den økonomiske rådgivning, som blev givet på baggrund af Selvstyrets anerkendelsesform, lagde fx op til at anskue Grønland som en mindre variant af en kapitalistisk makrostat. Dette perspektiv bliver som vist i afhandlingen modsagt af den grønlandske befolknings størrelse, territoriets størrelse og livsformskontrasterne. Jeg foreslår derfor, at spørgsmålet stilles den anden vej rundt: Hvilken anerkendelsesform gør det muligt at opretholde vilkårene for de produktionsmåder og livsformer, som har de særlige grønlandske forhold (befolkningsstørrelse, naturforhold, bosætningsmønstre m.m.) som deres udgangspunkt frem for barriere? Er det som led i et Transarktisk fællesskab med andre oprindelige befolkninger? Som delstat i Kina eller USA? Som Rigsfællesskab? Som selvstændig markedsstat? Eller noget helt femte. Svaret på dette spørgsmål må findes i den demokratiske debat i Grønland. Mit håb er, at nærværende fremskrivning af sammenhængen mellem, hvad der skal til for at sikre det gode liv på livs- og statsformsniveau, får de forskellige modeller fordele og ulemper til at træde mere tydeligt frem. I tillæg hertil håber jeg, at analysen af forskellige livsformers vilkår og kampe

inden for det grønlandske fiskeri gør det lettere at få øje på den kulturelle flerhed, der altid glemmes i enhedens perspektiv. Ikke mindst fordi afhandlingen på baggrund af livsformsanalysen har åbnet op for et sprog og en synsvinkel, der ligger hinsides den postkoloniale horisont, som så længe har domineret samfundsdebatten og gjort det svært at se andre kulturelle forskelle end dem, der findes mellem det danske og grønlandske folk.

Appendix

Navn	Stilling	Dato
0. Knud Østergaard	Revisor, Grønlands revisionskontor	18. januar 2013
1. Aleqa Hammond	Formand for partiet Siumut	14. april 2012
2. Lars-Emil Johansen	Pensioneret politiker, tidligere formand for Siumut	16. januar 2013
3. Naaja Nathanielsen	Formand for Inatsisartutts erhvervsudvalg, Inuit Ataqatigiit (IA)	12. juli 2012
4. Nikku Olsen	Partiformand for det nyopstartede parti Partii Inuit	ca. 30. maj 2012
5. Aqqaluk Lynge	Formand for Inuit Circumpolar Council (ICC)	22. august 2012
6. Kaj Kleist	Public Relations Manager i London Mining	31. maj 2012
7. Karl Lyberth	Fiskeriminister, Siumut	19. august 2013
8. Jens K. Lyberth	Departementchef, Departementet for fiskeri, fangst og landbrug	18. januar 2013
9. Anne Mette Christiansen	Konsulent i Visit Greenland	25. Maj 2012
10: Pítánguak Tittussen	Formand for Nuup Kangerluata Ikinngutai/Nuuk Fjords Venner	7. marts 2012
11: Else Lea Olsen	Formand for ældreforeningen	9: januar 2013
12: Andreas Kleinschmidt	Bestyrer af brættet i Nuuk	11. januar 2013
13: Mánássinguak Johan Noahsens	Forstander, Imarsionermik Ilinnarfik, Grønlands Maritime Skole	13. juni 2012
14: Per Nukaaraq Hansen	Jagtbetjent, Sermersooq Kommunia	8. januar 2013
15: "Johannes Egede"	Jagtbetjent, Paamiut	12. juni 2012
16. Nanette Hammeken Arboe	Biolog, Forsker. MSC certificeringen af rejer	26. august 2013
17. Rasmus Berg Hedeholm	Biolog, Post. Doc. MSC certificering af stenbider	26. august 2013
18. Estrella Thomsen	Medarbejder i SIK (arbejdstageres sammenslutning)	ca. 9. august 2013
19. L. Fontaine, 20. P. Biilmann, 21. Aksel Blytman	Formand for KNAPK, Direktør for KNAPK og Konsulent i KNAPK	23. april 2012
20a. Biilmann, 19a Fontain + 22. Tønnes Berthelsen	KNAPK bestyrelsen	18. juni 2012
22a.Tønnes Berthelsen+ 20b. Petrus Biilman	KNAPK bestyrelsen	21. august 2013
23. Christian Laursen	Bemandingschef, Royal Greenland	Jan2012 +aug2013
24. Lars Nielsen + 25. Malik Hegelund Olsen	Produktionsdirektør + Administrerende direktør, Royal Greenland	21. januar 2013
26. Klaus Nedergaard	Direktør, Ice Trawl Greenland	14. januar 2013
27. Jens Bisgaard 28. Natasha Bisgaard	Fleetmanager + tidligere messepege, Royal Greenland	24. august 2013
29. Anders Brøns	Direktør, Polar Seafood gl.	26. august 2013
30. Henrik Leth	Bestyrelsesformand, Polar Seafood	20. august 2013
31. Jens Peder Kleist + 32. Peder Munk Petersen	Fiskeridisponent + konsulent I Polar Seafood	23. januar 2013
33. "Børge Mogensen"	Produktionsleder, Polar Rajaat (fiskefabrik, Nuuk)	19. august 2013
34. Carl Christensen	Direktør for Niisa Trawl + Sikuaq Trawl	18. januar 2013
35. "Sten Larsen"	Fabrikschef, trawlerfisker, Niisa Trawl	9. august 2013
36a. Robert Kristensen	Administrerende direktør, Romark Seafood	18. januar 2013
36b Robert Kristensen	Administrerende direktør, Romark Seafood	22. august 2013
37. "Karl Kreutzmann"	Selvstændig, Siunnersortit (konsulent for fiske- og mineindustri)	11. januar 2013
37b: "Karl Kreutzmann"	Medarbejder i Romark	22. august 2013
38. "Erik Møller"	Selvstændig fisker, langline torsk, hellefisk, skipper	9. januar 2013
39a: "Kim Olsen"	Selvstændig fisker, torsk med bundgarn, skipper	23. april 2012
39b: "Kim Olsen"	Skipper på rejertrawler	8. januar 2013
39c: "Kim Olsen"	selvstændig hellefiskefisker med egen kutter	20. august 2013
40a: " Bent Sørensen"	Selvstændig krabbefisker	9. januar 2013
40b: " Bent Sørensen"	Selvstændig krabbefisker	13. august 2013
41+ 42: "Lars Egede" + "Elias Josefsen"	Selvstændig fanger og fisker + selvstændig fanger og fisker	13. januar 2013
42 b "Elias Josefsen"	Selvstændig fanger og jollefisker, flerartsfiskeri	24. januar 2013
43a Helge Johansen	Kammuslingeskipper om bord på kystnær trawler	15. januar 2013
43b Helge Johansen	Hellefiskeskipper ansat på Romarks skib	22. august 2013
44. William Jakobsen + 45. "Katarina Lynge"	Selvstændig Fisker + pædagog på børnehjem	28. januar 2013
46. "Inuuteq Jacobsen"	Trawlerfisker, produktionsformand, Royal Greenland	25. januar 2013
47. "Hans Møller"	Selvstændig fisker, bundgarnsfiskeri flerarts	23. april 2012
48. "Lars Eliassen"	Selvstændig fisker, alsidigt torsk, hellefisk + fangst	12. Juni 2012
49. Kristian Dahl	Fisker/studerende ombord på hvalfangerbåd	23. juli 2012
50. Michael Rosing	Selvstændig charterbåds ejer, kandidat for Demokraterne	14. februar 2012
51. "Kenneth" + 52. "Karina"og 53. "Sune" (søn)	Skolelærer i Oqaatsut (Rodebay) + hjemmegående + børn	juli måned 2012
54. Nive Brøns	Hjemmegående	10. august 2012
55. Anja Reimer	Studerende, kultur og samfundsfag, Ilisimatusarfik	25. april 2012
56. Anna Lundblad + Akannguaq Lennert	Lønarbejdende ægtepar med to børn	2011-2013
58. Studerende 2.år	Kultur og samfundshistorie, "Inuit kultur"	forår 2012
59. Studerende overbygning	Kurset " Arctic and international law"	forår 2012
57. Lars Fleicher	Fabrikschef, Rodebay Fish ApS	3. juli 2012
58. "Tom Larsen"	Sæsonhåndværker i Nuuk, MT Højgaard	6. juli 2012
59. "Kim Poulsen"	Sæsonhåndværker i Nuuk, MT Højgaard	25. juli 2012
60. "Anja Mathæussen"	Uddannelsesleder for en af linjerne ved Ilisimatusarfik	8. marts 2012

Litteratur

16th August Union. 2007. "Native Rights". Free Greenland Ruby. 2007.

<http://www.freegreenlandruby.com/native-rights/>.

Ace & Ace. 2013. *A Taste of Greenland*. <http://acefilms.tv/a-taste-of-greenland-news/>. Foto: Ace & Ace.

Adriansen, Inge. 2003. *Nationale symboler i det Danske Rige, 1830-2000*. København: Museum Tusulanums Forlag.

Alstrup, Aage Kristian Olsen, Rune Dietz, og Christian Sonne. 2010. "Kviksølv i grønlandske havpatted". <http://infolink2003.elbo.dk/DVT/dokumenter/doc/12658.pdf>.

Althusser, Louis. 1968. *För Marx*. Stockholm: Bo Cavefors.

———. 1970. *Att läsa kapitalet*. Bd. 1. Staffanstorps: Bo Cavefors.

———. 1983. *Ideologi og ideologiske statsapparater* □: (forskningsnotater). Aalborg: GRUS.

Althusser, Louis, og Étienne Balibar. 1970. *Att läsa Kapitalet*. Bd. 1. 2 bd. Staffanstorps: Bo Carvefors.

Andersen, Marianne Krogh. 2008. *Grønland: mægtig og afmægtig*. Kbh.: Gyldendal.

Andersen, Thomas, Jack Kruse, og Birger Poppel. 2002. "Survey of Living Conditions in the Arctic: Inuit, Saami and the Indigenous Peoples of Chukotka (SLICA)". *Arctic* 55 (3): 310–15.

Andersen, Thomas, og Birger Poppel. 2002. "Living conditions in the Arctic". *Social Indicators Research* 58/2002 (1–3): 191–216.

Andresen, Jesper. 2010. *Formbegreber i spil, en videreudvikling af livsformsanalytiske tanker*. København: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Ankersen, Pia Vedel. 2008. "Klart flertal for både selvstyre og selvstændighed i befolkningen". *KNR.gl*, 22. november 2008. <http://www.knr.gl/da/news/klart-flertal-b%C3%A5de-selvstyre-og-344>

selvst%C3%A6ndighed-i-befolkningen.

Appadurai, Arjun, 1983 Ethnohistory Workshop, 1984 Ethnohistory Workshop, og 1984 Symposium on the Relationship between Commodities and Culture. 2009. *The Social Life of Things, Commodities in Cultural Perspective*. Reprint. Cambridge: New York.

———. 1997. *The Social Life of Things , Commodities in Cultural Perspective*. Reprint. Cambridge: Cambridge University Press.

———. 2001. *Globalization*. Durham, NC: Duke University Press.

Arbejdsgruppe. 2010. "Forvaltningsplan for rejefiskeriet i Vestgrønland".

http://dk.vintage.nanoq.gl/Emner/Erhverv/Erhvervsomraader/Fiskeri/Fiskeriafdelingen/~/_media/2F8CB4F09DF346C6BA4C58D6C7F9C6AA.ashx.

Arctic Circle Race. 2012. "Press Release". 24. marts 2012. <http://www.acr.gl/news-archived/24.-march-2012/>.

Bachelard, Gaston. 1966. *La philosophie du non*. 4. édition. Paris: Presses Universitaires de France.

Beck, Ulrich. 1993. *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage.

Bendixen, Ole. 1930. *Grønlandsfiskeriet, dets Historie og Fremtidsmuligheder*. Kbh: Aschehoug.

Beverton, Raymon J. H., og Sidney Joseph Holt. 1993. *On the Dynamics of Exploited Fish Populations*. Springer.

Birket-Smith, Kaj. 1971. *Eskimoerne*. 3. rev. udg. Kbh: Rhodos.

Bjerring, Ulrik. 2000. "Fra welfare til workfare, en teoretisk belysning af aktivitetsbegrebet". Kbh: Økonomisk Institut.

Bjørst, Lill Rastad. 2008. *En anden verden □: fordomme og stereotyper om Grønland og Arktis*. Kbh: BIOS.

- Boisen, Pia, og Bue Nielsen. 1982. "Årsager til erhvervsskiftet fra fangst til fiskeri i Vestgrønland". *Tidsskriftet Grønland* 1982 (04): 125–40.
- Bonanno, Alessandro, og Douglas H. Constance. 2010. *Stories of Globalization: Transnational Corporations, Resistance, and the State*. Penn State Press.
- Boserup, Mogens, og (med bidrag af) Viggo Svendsen. 1963. *Økonomisk politik i Grønland*. Kbh.
- Bourdieu, Pierre. 1979. *La distinction, critique sociale du jugement*. Editions de Minuit.
- . 1980. *Le sens pratique*. Paris: Editions de Minuit.
- . 1997. *Méditations pascaliennes*. Seuil.
- . 2001. *Science de la science et réflexivité, cours du collège de France 2000-2001*. Paris: Raison d'agir Éditions.
- . 2005. *Viden om viden og refleksivitet, Forelæsninger på Collège de France 2000-2001*. Hans Reitzels Forlag.
- . 2007. *Den praktiske sans*. 1. udgave, 1. oplag. Kbh: Hans Reitzel.
- Bravo, Michael, og Nicola Triscott. 2011. *Arctic Geopolitics & Autonomy*. Hatje Cantz Verlag.
- Breum, Martin. 2011. *Naar isen forsvinder: Danmark som stormagt i Arktis, olien i Grønland og kampen om Nordpolen*. København: Gyldendal.
- Broberg, Hanne. 2012. "Fugle fjernet fra brættet". *Sermitsiaq.AG*, 11. november 2012. <http://sermitsiaq.ag/kl/node/140195>.
- Brunner, O., W. Conze, R. Koselleck, og R. Walther. 1992. *Geschichtliche Grundbegriffe, historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*. Bd. 7. Stuttgart.
- Buttel, Frederick H. 1992. "Environmentalization: Origins, Processes, and Implications for Rural Social Change¹". *Rural Sociology* 57 (1): 1–27.
- Buus, Henriette. 2001. *Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse: en kulturteoretisk og kulturhistorisk analyse af velfærdsstatens embedsværk*. Museum Tusulanum Press.

Byers, Michael. 2010. *Who owns the Arctic?: understanding sovereignty disputes in the north*. Douglas & McIntyre.

Carlsen, Aksel V. 2005. *Arbejdsmarkedet i Grønland: fortid, nutid og fremtid*□: en antologi. Nuuk: Atuagkat.

Carpenter, Mick, Belinda Freda, og Stuart Speeden. 2007. *Beyond the Workfare State, Labour Markets, Qualities and Human Rights*. Bristol: Policy Press.

Chan, Chak Kwan, og King Lun Ngok. 2011. *Welfare Reform in East Asia towards Workfare?* New York: Routledge.

Christiansen, Peter Munk, og Lise Togeby. 2003. "Grønlands elite". I *Demokrati og magt i Grønland*, redigeret af Gorm Winther. Aarhus Universitetsforlag.

Constance, Douglas H., og Alessandro Bonanno. 2000. "Regulating the global fisheries: The world wildlife fund, unilever, and the marine stewardship council". *Agriculture and Human Values* 17 (2): 125–139.

Cortzen, Jan. 2010. *Polarparadiset, et folk på kant med fremtiden*. 1. udgave. Nuuk: Mediehuset Sermitsiaq.

Cowen, Deborah. 2008. *Military Workfare, the Soldier and Social Citizenship in Canada*. Toronto: University of Toronto Press.

Dahl, Jens. 1989. "The integrative and cultural role of hunting and subsistence in Greenland". *Études inuit = Inuit studies* 13, nr. 1: s. 23-42.

———. 1992. *Indfødte folk*. Copenhagen: IWGIA.

———. 2000. *Saqqaq, an Inuit Hunting Community in the Modern World*. Toronto: University of Toronto Press.

"Dansk fiskeritidende". 14. juni 1973.

"Dansk fiskeritidende". 19. december 1974.

Det uvildige udvalg, nedsat af Grønlands Hjemmestyre. 2005. "Omsættelige kvoter og andre metoder til 6.ashx". <http://dk.nanoq.gl/~media/53667b173ba645988c3597fbc9227436.ashx>.

Digby, Anne. 1989. *British Welfare Policy, Workhouse to Workfare*. London: Faber.

DIIS. 2007. *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54*. København: Dansk Institut for Internationale Studier.

Dollerup-Scheibel, Mads. 2013. "Rejerne er kommet i det gode selskab". *Sermitsiaq. AG*. 21. februar 2013. <http://sermitsiaq.ag/node/148026>.

Dunn, Collin. 2006. "Wal-Mart Sets 100% Sustainable Fish Target for North America". TreeHugger. 2006. <http://www.treehugger.com/green-food/wal-mart-sets-100-sustainable-fish-target-for-north-america.html>.

Duus, Søren Duran. 2012. "Ældre til kamp mod brættet i Nuuk". *Sermitsiaq. AG*, 11. november 2012. <http://sermitsiaq.ag/aeldre-kamp-braettet-nuuk>.

———. 2013. "Royal Greenland justerer i toppen". *Sermitsiaq. AG*, 6. maj 2013. <http://sermitsiaq.ag/royal-greenland-justerer-toppen>.

Fiskerikommission. 2009. "Fiskerikommissionens betænkning 2009". Naalakkersuisut. http://dk.vintage.nanoq.gl/Emner/Landsstyre/Departementer/Departement_for_fiskeri/~media/E03A2ECA9CBD4D45954B446C954D6963.ashx.

Formandens Departement. 2011. "Redegørelse om regional udviklingsstrategi". Naalakkersuisut. <http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Erhverv/DK/Redeg%C3%B8relse%20om%20Regional%20Udviklingsstrategi.pdf>.

Foucault, Michel. 1990. *Les mots et les choses, une archéologie des sciences humaines*. Reprod. Paris: Gallimard.

———. 2009. *Biopolitikkens fødsel, forelæsninger på Collège de France 1978-1979*. Kbh: Hans Reitzel.

Friend of the Sea. 2013. "Sustainable Seafood". 2013. <http://www.friendofthesea.org/>.

Friis, Peter A. u.å. "Royal Greenland A/S". Den Store Danske. Gyldendal Set 30. november 2018.

http://denstoredanske.dk/Erhverv,_karriere_og_ledelse/Erhvervsliv/Erhvervsvirksomheder/Royal_Greenland_AS.

Gad, Finn. 1967. *Grønlands historie, I. Indtil 1700. II. 1700-1782*.

Gad, Ulrik Pram. 2005. *Dansksprogede grønlænderes plads i et Grønland under grønlandisering og modernisering: en diskursanalyse af den grønlandske sprogdebat læst som identitetspolitisk forhandling*. Eskimologis Skrifter, no. 19, Afdeling for Eskimologi og arktiske studier. København: København Universitet.

Gad, Ulrik Pram., Ida Hannibal, Kirstine Holst, og Rebecca Adler-Nissen. 2011. "EUs oversøiske lande og territorier: postkoloniale suverænitetspil og Grønlands arktiske muligheder". *Tidsskriftet Politik*, Arktis: suverænitet, styring, geopolitik, 14 (1): 15–24.

Gadamer, Hans-Georg. 2004. *Sandhed og metode, grundtræk af en filosofisk hermeneutik*. Århus: Systime.

Gant, Erik. 2000. *Undervejs i Nuuk□: analyser af grønlandske diskurser*. Redigeret af Aarhus Universitet. Center for Kulturforskning. Århus: Center for Kulturforskning, Aarhus Universitet. ———. 2004. *Eskimotid: analyser af filmiske fremstillinger af eskimoer med udgangspunkt i postkolonialistisk teori og med særlig vægtning af danske grønlandsfilm*. Institut for Æstetiske Fag, Afdeling for Æstetik og Kultur - Tværæstetisk Studier, Aarhus Universitet.

Gerhardt, Hannes. 2011. "The Inuit and Sovereignty: The Case of the Inuit Circumpolar Conference and Greenland". *Tidsskriftet Politik*, Arktis: Suverænitet, styring, geopolitik, 14 (1).

Giddens, Anthony. 2007. *Europe in the Global Age*. Cambridge, UK: Polity Press.

Groth, Niels Boje. 2018. *Civilsamfund og landskab i Grønland. Kontrafaktiske lærestykker om planlægning og landskabsarkitektur*. Upubliceret.

Greenland Venture A/S, og Arctic Greenfood A/S. 2009. "Arctic Green Food A/S. - Grønlandske råvarer - grønlandske arbejdspladser - grønlandske fødevarer."

<http://www.venture.gl/media/2435/arcticgreenfoodrapportudenlogo.pdf>.

Grønlandsk bådcenter. 2016. "Sargo". Grønlands Bådcenter. 21. juli 2016.

http://www.baadcenter.gl/?page_id=146.

Grønlands Erhverv. 2017. "GE - Sulisitsisut > Nyheder". 2017.

<http://www.ga.gl/Nyheder/tabid/136/language/da-DK/Default.aspx>.

Grønlands Hjemmestyre. 2009. "Fiskerikommissionens 2009".

http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Fangst%20og%20fiskeri/DK/Udgivelser_FA_Fiskerikommissionens%20bet%C3%A6nkning_Februar%202009_DK.pdf.

Grønlands Maritime Center. 2009. "Fisker & Fanger Uummannaq". 2009.

<http://maritim.gl/da/Uddannelser/Fisker-og-Fanger>.

Grønlands Selvstyre. 2012. *Inatsisartutlov nr. 5 af 4. juni 2012*.

<http://lovgivning.gl/lov?rid={6E0D1DC4-FA63-4C54-9E12-432E76AEE218}>.

Grønlands Statistik. 2012. "Fiskeri, fangst og landbrug -2012". 2012.

<http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201207&sc=SA&subthemecode=o4&colcode=o>.

———. 2013. "Greenland in Figures 2013".

<http://www.stat.gl/publ/da/GF/2013/pdf/Greenland%20in%20Figures%202013.pdf>.

———. 2014. "Statistisk Årbog 2014". <http://www.stat.gl/sa/sad2014.pdf>.

Grønlands Styrelse. 1913. *Beretninger og kundgørelser vedrørende kolonierne i Grønland 1913-1917*. Schultz.

———. 1917. *Beretninger og kundgørelser vedrørende kolonierne i Grønland 1913-1917*.

Schultz.

———. 1918a. *Beretninger og kundgørelser vedrørende kolonierne i Grønland 1913-1917*.

Schultz.

———. 1918b. *Beretninger og kundgørelser vedrørende kolonierne i Grønland 1918-1922*. Bd.

1918–22. Schultz.

———. 1920. *Beretninger og kundgørelser vedrørende kolonierne i Grønland 1918-1922*. Bd.

1918–22. Schultz.

Grønlandsk-dansk selvstyrekommission. 2008. “Grønlandsk-dansk Selvstyrekommissions betænkning om selvstyre i Grønland”. København.

Grønlandskommissionen. 1950. *Grønlandskommissionens betænkning 3*. Bd. 3. 1-6. København: S.L. Møllers Bogtrykkeri.

Gøttske, Martin. 2013. “Grønlands råstofminister er på charme-offensiv i Kina”. *Information*, 5. november 2013. <http://www.information.dk/477454>.

Habermas, Jürgen. 2005. *Teknik og videnskab som “ideologi”*. Frederiksberg: Det lille Forlag.

Hammond, Aleqa. 2010. § 37 spørgsmål. 264 Medlem af Inatsisartut Aleqa Hammond, Siumut. Nuuk. http://www.ina.gl/documents/para3637/2010/spm/264_MSC_ALHA_dk.pdf.

Handler, Joel F. 2004. *Social Citizenship and Workfare in the United States and Western Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hansen, Ane. 2010. *Svar på § 37 spørgsmål fra Aleqa Hammond om MSC*. Nuuk. http://www.ina.gl/documents/para3637/2010/spm/264_msc_alha_svar.pdf.

Hansen, Ane, og Karl Lyberth. 2011. § 37 spørgsmål høringsproces 2010. Naalakkersuisut. http://mipi.nanoq.gl/sitecore/content/Websites/nanoq/Emner/Landsstyre/Departementer/Departement_for_fiskeri/Nyhedsforside/Nyheder_fra_dep_fiskeri/2011/04/~/_media/ED33F0E420C5469FB17A880EE36D1F4E.ashx.

Hansen, Kirsten Monrad. 1992. “A Point of Difference”. PhD-Thesis. Copenhagen: University of Copenhagen.

Hardenberg, Julie Edel. 2008. *Den stille mangfoldighed, Nipaatumik assigiinngisitaarneq, The Quiet diversity*. 3. udgave, 1. oplag. Milik Publishing.

Hardt, Michael, og Antonio Negri. 2001. *Empire*. Paperback ed., 4. print. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Harvey, David. 2011. *The Enigma of Capital, and the Crises of Capitalism*. Updated pbk. ed. 2011. Profile Books.

Hastrup, Kirsten. 1990. "Worlds Apart: Comprehending Each Other across Time and Space". *Acta Borealia* 7 (1): 14–24. <https://doi.org/10.1080/08003839008580380>.

———. 2015. *Thule på tidens rand*. København: Lindhardt og Ringhof.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. 1970. *Die Vernunft in der Geschichte*.

Unveränderter Nachdr. der 5. Aufl. von 1955. Philosophische Studientexte. Berlin:

Unveränderter Nachdr.

———. 2007. *Retsfilosofi: elementær retsfilosofi eller naturret og statsvidenskab i grundrids*. 2. oplag. Frederiksberg: Det lille Forlag.

Heinrich, Jens. 2012. *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse*. 1. udgave. Nuuk: Naalakkersuisut.

Hendriksen, Kaare. 2012. "Grønlands bygder: økonomi og udviklingsdynamik". Videnbasen for Aalborg UniversitetVBN, Aalborg UniversitetAalborg University, Det Teknisk-Naturvidenskabelige FakultetThe Faculty of Engineering and Science. http://vbn.aau.dk/ws/files/75326539/Elektronisk_version_final_1_.pdf.

Hersoug, Bjørn. 1999. "Conditions for a Sustainable Development - Some Experiences from the Norwegian Fishing Industry". I *Dependency, Autonomy, Sustainability in the Arctic*, redigeret af Hanne Petersen og Birger Poppel. Ashgate.

Hindess, Barry, og Paul Q. Hirst. 1975. *Pre-Capitalist Modes of Production*. London.

Hoffmann, Erik. 2017. "Fiskeribiologi". *Den Store Danske*. Gyldendal.

<http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=76467>.

- Hyldgaard, Kirsten. 2003. *Det utidige subjekt*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Hyltoft, Vibe, og Bent Højgaard Sørensen. 2012. "Chefen for det nye Grønland". *Berlingske Business*, 4. november 2012.
- Høiris, Ole, og Ole Marquardt. 2011. *Fra vild til verdensborger□: grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Højrup, Thomas. 1989. *Det glemte folk: livsformer og centraldirigering*. 3. udg. 2010. Kbh.: Museum Tusulanums Forlag.
- . 1996. *Omkring livsformsanalysens udvikling*. 2. opl. København: Museum Tusulanums Forlag Københavns Universitet.
- . 2002. *Dannelsens dialektik. Etnologiske udfordringer til det glemte folk*. København: —
- . 2007. *Velfærdssamfund - velfærdsstaters forsvarsform?* Kbh.: Museum Tusculanum.
- . 2008. "Om begreberne folk og kultur: Etnologiens græske og latinske rødder i forskningens frontlinie. Diskussion af Axel Steensbergs 'Om begrebet kultur' – University of Copenhagen". *Folk og kultur. Årbog for dansk etnologi og folkemindevidenskab*, 178–95.
- Høst, Jeppe E. 2012. "Captains of Finance, an Inquiry into Market-Based Fisheries Management". PhD Thesis. Copenhagen: Faculty of Humanities, University of Copenhagen.
- Ibsen, Paul, og P.P. Sveistrup. 1942. "Den erhvervsmæssige udvikling i Julianehåb distrikt 1899-1939". I *Meddelelser om Grønland*. Bd. 131. 3. Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland.
- Inuit Ataqatigiit. 2013a. "Qinerseq - Valg 2013". <http://ia.gl/bcknd/wp-content/uploads/qinerseq2013.pdf>.
- . 2013b. "Qinersineq Valg 2013". 2013. <http://ia.gl/da/valg-2013/>.
- Inuit Sila. 2014. "INUIT SILA | Støt Fangerne". 2014. <http://www.inuitsila.org/>.
- Jacobsen, Rikke. 2014. "Who defines the need for fishery reform". *Polar Record*, 50 (4): 391–402.

Jacobsen, Rikke Becker. 2013a. "Power and Participation in Greenlandic Fisheries Governance: The becoming of problems, selves and others in the everyday politics of meaning". Aalborg University: Videnbasen for Aalborg UniversitetVBN, Aalborg UniversitetAalborg University, Det Teknisk-Naturvidenskabelige FakultetThe Faculty of Engineering and Science, Institut for Planl\va egningDepartment of Development and Planning.

———. 2013b. "Small-scale fisheries in Greenlandic planning -- the becoming of a governance problem". *Maritime Studies* 12 (1): 2. <https://doi.org/10.1186/2212-9790-12-2>.

Jacobsen, Rikke Becker, og Jesper Raakjær. 2012. "A Case of Greenlandic Fisheries Co-Politics: Power and Participation in Total Allowable Catch Policy-Making". *Human Ecology* 40 (2): 175–84. <https://doi.org/10.1007/s10745-012-9458-7>.

Jensen, Adolf S. 1910. *Fiskeriundersøgelser i Grønland 1908 & 1909, af et Foredrag holdt i Foreningen "De danske Atlanthavsøer" den 18. Marts 1910*. Nielsen & Lydiches Bogtrykkeri.

Jensen, Adolf Severin. 1907. *Om de for Aarene 1908-09 planlagte Fiskeriundersøgelser ved Grønland*.

Jensen, Klaus Buster, og Peter keiding. 2014. "Danske job flytter til Polen med ulovlig EU-støtte - Fagbladet 3F". *Fagbladet 3F*, februar.

http://www.fagbladet3f.dk/temaer/polsk_jobfest/49ebc57087644fac9bab5dedd3653d3b-20140213-danske-job-flytter-til-polen-med-ulovlig-eu-stoette.

Jensen, Lars. 2012. *Danmark - rigsfællesskab, tropekolonier og den postkoloniale arv*. 1. udgave. Kbh: Hans Reitzel.

Jørgensen, Arne. 2004. "Indledning". I Gadamer, Hans-Georg. 2004. *Sandhed og metode, grundtræk af en filosofisk hermeneutik*. Århus: Systime.

Kahlig, Wolfgang. 2001. "Inter-cultural Leadership and Cultural Co-management in the Greenland Labor Market". I *Participatory ownership and management in Greenland and other Arctic regions.*, redigeret af Gorm Winther, *Arctic Research Journal*, 1:171–91. *Arctic Research Journal* 1. Nuuk: Inussuk-Arctic Research Journal.

Kaiser, Michel J., og Gareth Edwards-Jones. 2006. "The Role of Ecolabeling in Fisheries Management and Conservation". *Conservation Biology* 20 (2): 392–98.
<https://doi.org/10.1111/j.1523-1739.2006.00319.x>.

Karlsen, Finn, og Saxdorph Didriksen. 2014. *Svar på § 37 nr 2014-058 om udgåede helleflskelicenser*.
http://inatsisartut.gl/documents/para3637/2014/svar/058_Aalisariutit_SADI_svar.pdf.
Kingdom of Denmark. 2011. "Kingdom of Denmark Arctic Strategy 2011-2020".
29CF0C2543B344ED901646A228C5BEE8.pdf.

Kjærgaard, Kathrine, og Thorkild Kjærgaard. 2008. *Prints and Pictures in Greenland 1721-1900*.

Kjærgaard, Kathrine, og Thorkild Kjærgaard. 2012. "Devotio groenlandorum. Visuel fromhed i grønlandske hjem siden 1700-tallet". I *Fra vild til verdensborger, grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet*, redigeret af Ole Høiris og Ole Marquardt, 2. oplag, 199–232. Aarhus Universitetsforlag.

Kjærgaard, Thorkild. 2011. "Genesis in the Longhouse: Religious Reading in Greenland". I *Religious Reading in the Lutheran North* □: *Studies in Early Modern Scandinavian Book Culture*, redigeret af C. Appel og M. Fink-Jensen, 133–58. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars.

Kleemann, Louise M. 2011. "Sælkød er ikke kun suaasat". KNR. 2011.
<http://knr.gl/da/nyheder/s%C3%A6lk%C3%B8d-er-ikke-kun-suaasat>.

Krarp, P. 2011. "Mulighedernes land | Sermitsiaq.AG Nyheder", 2011.
<http://sermitsiaq.ag/node/105998>.

Krarp, Poul. 2013. "Vi skal i gang med de miner hurtigst muligt". *Sermitsiaq*, 2013, nr. 25 udgave.

Kristensen, Kurt. 2012. "Grønland risikerer at komme for sent til toget". *Sermitsiaq*, Nr 2012.

Kristensen, Niels Tanderup. 2006. "Grønlands position og hjemmestyrets rolle i den globale

økonomi”. I *Grønland i Verdenssamfundet. Udvikling og forandring af normer og praksis.*, redigeret af Hanne Petersen. Atuagkat/ilisimatusarfik.

Kronholm, Søren. 2012. “Fra sko til møbler til fisk”, 22. juni 2012. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/mennesker/fra-sko-til-m%C3%B8bler-til-fisk>.

Kurien, John. 1996. “A view from the Third World”. *SAMUDRA* 1996 (15).
<http://www.icsf.net/en/samudra/detail/EN/155.html?detpag=mapart>.

Kvale, Steinar, og Svend Brinkmann. 2009. *InterView, introduktion til et håndværk*. 2. udgave, 1. opl., Steiner Kvale, Svend Brinkmann. Kbh: Hans Reitzel.

Kürstein, Benjamin. 2013. “De burde respektere os og behandle os ligeværdigt”. *Magasinet Ekstra. 40 sider tema om Grønland. Ekstra Bladet*, 4. maj 2013, 40 sider tema om Grønland udgave.

Købke, Karina. 2004. “NextJobGreenland - porten til spændende job og store oplevelser i Grønland”. [nextjobgreenland.gl](http://www.nextjobgreenland.gl). 2004.
<http://www.nextjobgreenland.gl/site/FrameIncludes/artikkel.php?id=14>.

Landsrådsforhandlingerne. 1948. *De forenede grønlandske landsraadsforhandlinger*.

Langgård, Karen. 2011. “Grønlandsk etnisk-national identitet i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet”. I *Fra vild til verdensborger. Grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet.*, redigeret af O. Høiris og O. Marquardt, 2011:317–58. Århus Universitetsforlag.

Langhoff. 2012. “Galleri: De ældre demonstrerer”. *Sermitsiaq.AG*, 12. november 2012.
<http://sermitsiaq.ag/galleri-aeldre-demonstrerer>.

Larsen, Christian Albrekt. 2004. *Blessing or Blame?, Public Attitude to Nordic Workfare in the 1990s*. Aalborg: Centre for Comparative Welfare State Studies CCWS, Department of Economics, Politics and Public Administration, Aalborg University.

- Latour, Bruno. 1988. *The Pasteurization of France*. Cambridge, Mass: London.
- . 1997. *Nous n'avons jamais été modernes, essai d'anthropologie symétrique*. Nouv. ed. Paris: La Découverte.
- . 2000. *Pandora's Hope, Essays on the Reality of Science Studies*. 2. print. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Lauritzen, Philip. 1979. *Olie og Amuletter. I Knud Rasmussens slædespor*. Informations Forlag.
- Lee, Richard, og Eleanor Leacock,. 1982. *Politics and history in band societies*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Lefebvre, Henri. 2010. *Rhythmanalysis, Space, Time, and Everyday Life*. Reprint. London: Continuum.
- Leth, Henrik. 2010. "Indsigt: MSC bør ikke give grund til politisk slagsmål". Kamikposten. Netavis for alle med tilknytning til Grønland. 14. december 2010.
<http://www.kamikposten.dk/global/maskinrum/rutine/leksikon.aspx?tag=periode&folder=hvadermeningen&prog=da&punkt=201012&udvalgt=20101214184421786>.
- Lidegaard, Martin. 1991. *Grønlands Historie*. Bd. 1991. København: Nyt Nordisk Forlag.
- Lyberth, Karl. 2010. §37 spørgsmål. 273 *Medlem af Inatsisartut Karl Lyberth, Siumut*. Nuuk.
http://www.ina.gl/spm/2010/273_MSC_KALY_dk.pdf.
- Lyck, Lise. 2000. *Erhvervsvilkår i Grønland*. Nordic Press.
- Lyng, Aqqaluk. 2011. "Når globale idéer bliver til lokal virkelighed: om minevirksomhed i Grønland og behovet for udvikling af en demokratisk infrastruktur til sikring af grønlandske rettigheder". *Det Grønlandske Selskab, Tidsskriftet Grønland*, 59. årgang (Nr.4 /December): 260–67.
- Lyng, Augo. 1945a. "Vore 'isolationssygdomme'". *Grønlandsposten*, 16. juni 1945, nr. 12 udgave.
- . 1945b. "Omkring det nationale". *Grønlandsposten*, 1. november 1945, nr. 17 udgave.

Lyng, Finn. 2010. *Et langt liv på tværs, Eqqaamasat, erindrings- og debatbog. Bind 1, 1933-1979*. Bd. 1. 2 bd. 1. Nuuk: Atuagkat.

Löfgren, Orvar. 1989. "The Nationalization of Culture". *Ethnologia Europaea*. 19.

Magtudredningen. 2003. *Demokrati og magt i Grønland*. Redigeret af Gorm Winther. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Marquardt, Ole. 1998. "Lønarbejderne som overklasse, om den grønlandske arbejderklasse i 1800-tallet". *Arbejderhistorie* nr. 2, 1998: s. 1-14.

———. 2005. "Opkomsten af en grønlandsk arbejderklasse". I *Arbejdsmarkedet i Grønland: fortid, nutid og fremtid* □: en antologi, redigeret af Aksel V Carlsen. Nuuk: Atuagkat.

Marquardt, Ole, og Richard A. Caulfield. 1996. "Development of West Greenlandic Markets for Country Foods Since the 18th Century". *ARCTIC* 49 (2): 107–19.

Marx, Karl. 1970. *Kapitalen, kritik af den politiske økonomi*. Redigeret af Johs Witt-Hansen. Rhodos: i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab.

———. 1971a. *Kapitalen 1. bog, bind 2*. Redigeret af Johs Witt-Hansen. Bd. 1. bog 1. Kbh: Rhodos.

———. 1971b. *Kapitalen 1. bog, bind 3*. Redigeret af Johs Witt-Hansen. Bd. 1. bog 3. Kbh: Rhodos.

———. 1971c. *Kapitalen 1. bog, bind 1*. Redigeret af Johs Witt-Hansen. Bd. 1. bog 2. Kbh: Rhodos.

———. 1974. *Grundrids, Bidrag til kritik af den politiske økonomi, Indledning fra Grundrids*. Rhodos.

Meillassoux, Claude. 1964. *Anthropologie économique des Gouro de Côte d'Ivoire, De l'économie de subsistance à l'agriculture commerciale*. Paris.

Meinecke, Sandra. 2014. "Kongehuset uvurderlig markedsføring for Grønland". Kalaallit Nunaata Radioa. 11. august 2014. <http://www.knr.gl/da/nyheder/kongehuset-uvurderlig-markedsfoering-gronland>.

Mikkelsen, Ejnar. 1989. "Narhvaltanden fra Scoresbysund". *Tidsskriftet Grønland* 7/1989 (2): 199–260.

Mobilitetsstyregruppen. 2010. "Mobilitet i Grønland. Sammenfatning af hovedpunkter fra analysen af mobiliteten i Grønland." Nuuk, Grønland.

http://www.kamikposten.dk/lokal/last/container/da/hvadermeningen/pdf/mobilitet_i_groenland.pdf.

Motzfeldt, Josef. 2012. "Den politisk-økonomiske udvikling i Grønland: mod større økonomisk uafhængighed". *Politica* 1 (januar): 5–12.

MSC. 2011a. "Bliv-certificeret-fiskerier". <http://www.msc.org/dokumenter-dk/bliv-certificeret-fiskerier>.

———. 2011b. "Kroger, Costco, Supervalu and Walmart include MSC in seafood sustainability commitments — MSC". 2011. <http://www.msc.org/newsroom/news/kroger-costco-supervalu-and-walmart-include-msc-in-seafood-sustainability-commitments>.

———. 2013a. "About the Developing World Program — MSC". 2013. <http://www.msc.org/about-us/credibility/working-with-developing-countries/about-the-developing-world-programme>.

———. 2013b. "MSC's miljøstandard for bæredygtigt fiskeri — MSC". 2013. <http://www.msc.org/om-os/standarder/mscs-miljostandard>.

———. 2013c. "Our finances — MSC". 2013. <http://www.msc.org/about-us/finances>.

———. 2013d. "Vision og mission — MSC". 2013. <http://www.msc.org/om-os/vision-og-mission>.

———. 2014. "Know the basics — MSC". Know the basics. 2014.

<http://www.msc.org/get-certified/fisheries/assessment-process/know-the-basics#what-counts-as-a>.

Mølgaard, Arne. 2014. "Fisker fra Uummannaq: Vi har fået det bedre". *Avannaani Tamanut*, Uge 2014, par. Årgang 3.

Mølgaard, Noah. 2013. "Nuuk: Bedre fremtid for brættet". *Sermitsiaq.AG*, 12. juni 2013. <http://sermitsiaq.ag/nuuk-bedre-fremtid-braettet>.

Møllgaard, Johannes. 2010. *Etnologiens plads*. København: Centre for State and Life - mode Analysis. http://www.lifemode.eu/archive/Etnologiens_plads.pdf.

Mørkegaard, Ole. 1993. *Søen, slægten og hjemstavnen. En undersøgelse af livsformer på Åbenråegnen 1700-1900*. København: Museum Tusulanums Forlag.

Netredaktion, Sermitsiaq. 2009. "Fangerskole på vej | Sermitsiaq.AG", 14. maj 2009.

<http://sermitsiaq.ag/fangerskole-vej>.

———. 2011. "Masser af kager på brættet | Sermitsiaq.AG", 31. januar 2011.

<http://sermitsiaq.ag/masser-kager-braettet>.

———. 2012. "Nuuk får et nyt bræt". *Sermitsiaq.AG*, 20. juni 2012. <http://sermitsiaq.ag/nuuk-faar-nyt-braet>.

Nielsen, Henrik K. 2005. "Arbejdsret og ansættelsesret i Grønland". I *Arbejdsmarkedet i Grønland: fortid, nutid og fremtid: en antologi*, redigeret af Aksel V Carlsen. Nuuk: Atuagkat.

Nielsen, Jens. 1974. "Spredte tanker om Scoresbysund ved nok et jubilæum". *Tidskiftet Grønland* 6/1974 (2): 187–91.

Nuttall, Mark. 2000. "Choosing Kin: Sharing and Subsistence in a Greenlandic Hunting Community". I *Dividends of Kinship Meanings and Uses of Social Relatedness*, redigeret af Peter P Schweitzer. London: Routledge.

<http://public.eblib.com/EBLPublic/PublicView.do?ptiID=181761>.

———. 2001. "Locality, identity and memory in south Greenland". *Etudes inuit* 25 (1–2): 53–72.

Nuummioq DVD omslag. 2013.

<https://www.laserdisken.dk/html/billede.dna?ID=13678547051302401&VIS=forside>.

Nuummioq filmplakat. 2013. <https://en.wikipedia.org/wiki/Nuummioq>.

Naalakkersuisut. 2012. "Vores fremtid - dit og mit ansvar- på vej mod 2025". GRU alm. del Bilag 16. Nuuk, Grønland. <http://www.ft.dk/samling/20121/almdel/gru/bilag/16/1200391.pdf>.

- O’Laughlin, Bridget. 1975. “Marxism and ‘primitive’ societies by Emmanuel Terray”. *Dialectical Anthropology* 1 (1): 105–7.
- Olsen, Jørgen C. F. 1961. *Vi må ind på fiskeri fra store skibe, (artikel fra A/G nr. 18, 1960), oplysningskampagnen november 1961, erhverv[s]pørgsmål*. Godthåb: Oplysningsrådet for Grønland.
- Olsen, Natuk Lund. 2011. “Uden grønlandsk mad er jeg intet”. I *Fra vild til verdensborger. Grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet.*, redigeret af O. Høiris og O. Marquardt, 2011:409–28. Århus Universitetsforlag.
- Olsen, Tupaarnaq Rosing. 2005. *I skyggen af kajakkerne, Grønlands politiske historie 1939-79*. 1. udg. København: Forlaget Atuagkat.
- Otte, A. 2014. “Popular music from Greenland, globalization, nationalism and performance of place”. København: Det humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Paldam, Martin. 1994. *Grønlands økonomiske udvikling, hvad skal der til for at lukke gabet?* Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Petersen, H. C. 1991. *Grønlændernes historie før 1925*. Nuuk: Nammminersornerullutik oqartussat.
- Petersen, Hanne. 2005. “Etnicitet og arbejdsmarked i det 20. og 21. århundrede”. I *Arbejdsmarkedet i Grønland, fortid, nutid og fremtid, en antologi*, redigeret af Aksel V. Carlsen. Ilisimatusarfik.
- Petersen, Robert. 1965. “Some Regulating Factors in the Hunting Life of Greenlanders”. *Folk* 7(1965): s. 107-124.
- . 1981. *Subsistence Whaling in Greenland*. Kbh.
- Pinngortitaleriffik - Grønlands Naturinstitut. 2011. “2011 Årsberetning”. 2011.
http://www.natur.gl/fileadmin/user_files/Dokumenter/AArsberetninger/2011_Aarsberetning_DK_web_01.pdf.

———. 2012. “Måleprøver fra torskefiskeriet”. 2012. <http://www.natur.gl/fisk-og-skaldyr/fisk/torsk/maaleproever-fra-torskefiskeriet/>.

Ponte, Stefano. 2008. “Greener than Thou: The Political Economy of Fish Ecolabeling and Its Local Manifestations in South Africa”. *World Development* 36 (1): 159–75.

Poppel, Marie Kathrine. 2015. “Changes in gender roles in Greenland and perceived contributions to the household”. I *SLiCA - Arctic living conditions, living conditions and quality of life among Inuit, Saami and indigenous peoples of Chukotka and the Kola Peninsula*, redigeret af Birger Poppel. København: Nordisk Ministerråd: Nordisk Råd.

Raffnsøe-Møller, Morten. 2006. “6. Georg Wilhelm Friedrich Hegel: Fornuftens og frihedens magt - Hegels institutionslæsning”. I *Magtens tænkere, politisk teori fra Machiavelli til Honneth*, redigeret af Carsten Bagge Laustsen og Jesper Myrup. Roskilde Universitetsforlag.

Rahbek Christensen, Lone. 1997. *Hver vore veje: livsformer, familietyper og kvindeliv: etnologiske studier*. Kbh.: Museum Tusulanums Forlag.

Rasmussen, R.O. 2003. “Havfiskeri / kystfiskeri - magt og afmagt i Grønlands hovederhverv”. I *Demokrati og magt i Grønland*, redigeret af Gorm Winther, 2003:133–61. Aarhus Universitetsforlag.

Régulier, Catherine, og Henri Lefebvre. 1985. “Le projet rythmanalytique”. *Communications* 41 (1): 191–99.

Rey, Pierre-Philippe. 1971. *Colonialisme, néo-colonialisme et transition au capitalisme, exemple de la “Comilog” au Congo-Brazzaville*. Paris: Maspero.

Roepstorff, Andreas. 2003. “Clashing Cosmologies: Contrasting Knowledges in the Greenlandic Fishery”. I *Imagining Nature, Practices of Cosmology and Identity*, redigeret af Niels Bubandt, Kalevi Kull, og Andreas Roepstorff. Århus: Aarhus University Press.

Rotbøl, Emil. 2013. “Det flydende socialkontor”. *Information*. 1. august 2013.

<http://www.information.dk/467957>.

Rothenborg, Michael. 2013. "Greenpeace: Du kan ikke stole på miljømærke for fisk", 18. april 2013.

<http://politiken.dk/forbrugogliv/forbrug/tjekmad/ECE1947236/greenpeace-du-kan-ikke-stole-paa-miljoemaerke-for-fisk/>.

Rud, Søren. 2010. "Subjektiveringsprocesser i metropol og koloni: København og Grønland i 1800-tallet". PhD dissertation, [Copenhagen]: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Rud, Søren, Søren Ivarsson, og Rasmus Basse Sielemann. 2013. "Repræsentationshistoriens monotone melodi: Kritiske kommentarer til en bog om Danmarks postkoloniale arv". *Historisk Tidsskrift* 113 (1): 228–43.

Sahlins, Marshall. 1972. *Stone Age Economics*. New York: Aldine de Gruyter.

Sann, Alain Le. 1996. "Whose labels? Whose benefit?" *SAMUDRA* 1996 (15).

<http://www.icsf.net/en/samudra/detail/EN/153.html?detpag=mapart>.

Scheller, Sune. 2013. "MSC er de bedste fiskeriers værste fjende". *Greenpeace Danmark* (blog). 30. april 2013. <http://www.greenpeace.org/denmark/da/nyheder/Blog/msc-er-de-bedste-fiskeriers-vrste-fjende/blog/45004/>.

Seas at risk. 2009. "På vej mod naturskånsomt fiskeri". http://www.seas-at-risk.org/images/pdf/archive/ReducingFootprintBrochureDANISH4_final_1.pdf.

Seiding, Inge, og Peter A. Toft. 2011. "Koloniale identiteter: Ægteskaber, fællesskaber og forbrug i Diskobugten i første halvdel af det 19. århundrede". I *Fra vild til verdensborger. Grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet.*, redigeret af O. Høiris og O. Marquardt, 2011:273–315. Århus Universitetsforlag.

Sejersen, Frank. 1998. *Strategies for Sustainability and Management of People, an Analysis of Hunting and Environmental Perceptions in Greenland with a Special Focus on Sisimiut*. PhD-

Thesis. Copenhagen: University of Copenhagen.

———. 2002. “Local knowledge sustainability and visionscapes in Greenland”. *Eskimologis Skrifter* 2002 (17): 1–87.

———. 2004. “Horizons of Sustainability in Greenland: Inuit Landscapes of Memory and Vision”. *Arctic Anthropology* 41 (1): 71–89.

Sermitsiaq redaktionen. 2012. “Verden venter ikke”, nr 2012, nr. 29 udgave.

Shivji, Issa G. 2006. “Silences in NGO Discourse: The Role and Future of NGOs in Africa”. I , 2006:4–19. MS-Training Centre for Development Cooperation, Arusha, Tanzania: Fahamu. http://www.pambazuka.net/en/publications/pz_sr_14.pdf.

Sinn, Hans-Werner. 2010. *Casino capitalism, how the financial crisis came about and what needs to be done now*. Oxford University Press.

Skatte- og velfærdscommissionen. 2011. “Baggrundsmateriale den offentlige sektor”. <http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Betaenkning/Baggrundsmateriale%20Den%20offentlige%20sektor.pdf>.

Skydsbjerg, Henrik. 1999. *Grønland - 20 år med hjemmestyre*. Nuuk: Atuagkat.

Skaale, Sjørður. 2004. *The Right to National Self-Determination, the Faroe Islands and Greenland*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Smidt, Erik L. Balslev. 1989. *Min tid i Grønland - Grønland i min tid, fiskeri, biologi, samfund, 1948-1985*. Kbh: Nyt Nordisk Forlag.

Spivak, Gayatri Chakravorty. 1985. “Can the subaltern speak? Speculations in widow sacrifice.” *Wedge*, 1985, 7/8.

Stauning, Thorvald. 1930. *Min Grønlandsfærd*. Jespersen og Pio.

Strandsbjerg, J. 2011a. “Geopolitik, naturlige grænser og ‘kartopolitik’ i Arktis”. *Tidsskriftet politik*, Arktis: suverænitet, styring, geopolitik, 14 (1): 51–60.

———. 2011b. “Skal Grønland nu være en stat? - Politiken.dk”, 28. september 2011.
<http://politiken.dk/debat/analyse/ECE1406024/skal-groenland-nu-vaere-en-stat/>.

Strange, Susan. 2001. *Casino capitalism*. Machester University Press.

Suluk. 2012. “Vi har mere tid til at være sammen”. *Suluk Air Greenland*, 2012.

Sustainable Fisheries Greenland. 2012. “Sustainable Fisheries Greenland”. Pressemeddelelse.

Sustainable Fisheries Greenland. Pressemeddelelse. 31. oktober 2012.

<http://www.ga.gl/LinkClick.aspx?fileticket=rGLMZQcwrJA%3D&tabid=36&language=da-DK>.

Søbye, Gry. 2010. “Para-doksiske refleksioner over det etnologiske felt mellem livsformer og performance”. Københavns Universitet.

———. 2013. “To be or not to be indigenous: Defining people and sovereignty in Greenland after Self-Government”. I *Modernization and Heritage: How to combine the two in Inuit Societies*, redigeret af Karen Langgård og Kennet Pedersen, 11–233. Nuuk: Forlaget Atuagkat.

Sørensen, Aksel Kjær. 1983. *Danmark-Grønland i det 20. århundrede, en historisk oversigt*. Kbh: Nyt Nordisk Forlag.

Sørensen, Bent Højgaard. 2006. “Royal Greenlands chef er træt: Forlader skuden”. *Berlingske Tidende, Business*, 2. november 2006, 3. Sektion udgave.

Sørensen, Bo Wagner, og Søren Forchhammer. 2011. “Byen og grønlandereren”. I *Fra vild til verdensborger. Grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet.*, redigeret af Ole Høiris og Ole Marquardt. Bd. 2011. Århus Universitetsforlag.

Terray, Emmanuel. 1972. *Marxism and Primitive Societies, Two Studies*. New York-London.

The Arctic Journal. 2013. “Go east. Far East”. 26. november 2013. <http://arcticjournal.com/oil-minerals/267/go-east-far-east>.

Thing, Morten. 1996. “Af velfærdsstatens tilblivelseshistorie”. I *Af velfærdsstatens tilblivelseshistorie*. Bd. 44. Social Kritik. Selskabet til fremme af social debat.

<http://rudar.ruc.dk/handle/1800/1236>.

- Thisted, Kirsten. 2001. "The Power to Represent". I *Narrating the Arctic: a cultural history of nordic scientific practices*, redigeret af M. Bravo og S. Sörlin. Watson Publishing International.
- . 2004. "Hvem går qivittoq? Kampen om et litterært symbol eller relationen Danmark-Grønland i postkolonial belysning". *Tidschrift voor Scandinavistiek* 25 (2): 133–60.
- . 2005. *Grønlandsforskning: historie og perspektiver*. København: Det Grønlandske Selskab.
- . 2005. "Postkolonialisme i nordisk perspektiv: relationen Danmark-Grønland". I *På kryds og tværs*, redigeret af H. Bech og Sørensen, A. S. Bd. 2005. Klim.
- . 2006. "Eskimoeksotisme, et kritisk essay om repræsentationsanalyse". I *Jagten på det eksotiske.*, redigeret af Lene Bull Christiansen, 61–77, KULT Postkolonial temaserie. Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet.
- . 2011. "Nationbuilding - Nationbranding Identitetspositioner og tilhørsforhold under det selvstyrede Grønland". I *Fra vild til verdensborger. Grønlandsk identitet fra kolonitiden til nutidens globalitet.*, redigeret af O. Høiris og O. Marquardt. Århus Universitetsforlag.
- . 2012. "Pioneering Nation—markedsføring af Grønland under selvstyret". *Tidsskriftet Grønland* 60 (3): 214–225.
- . 2013. "Discourses of Indigeneity - Branding Greenland in the Age of Self-Government and Climate Change". I *Science, Geopolitics and Culture in the Polar Region Norden beyond Borders*, redigeret af Sverker Sörlin. Farnham: Ashgate Publishing Ltd.
- <http://public.eblib.com/EBLPublic/PublicView.do?ptiID=1336211>.

Thrift, Nigel. 2005. *Knowing Capitalism*. SAGE Publications.

Thuesen, S. 1988. *Fremad, opad*. Kbh.: Rhodos.

———. 2007. *Fremmed blandt landsmænd □: grønlandske kateketer i kolonitiden*. Nuuk: Forlaget Atuagkat.

Toksvig, Christian, Anja Schmuhl, Jacok Rosenkrands, og Jesper Heldbo. 1998. *Fiskeriets nye markedsvirkelighed: nye udfordringer for det nordiske fiskeri*. Redigeret af Mandag Morgen Micronews. TemaNord 1998:523. Nordic Council of Ministers.

Trap, Jens Peter. 1970. *Danmark*. Redigeret af N. Nielsen, P. Skaustrup, og C. Vibe. 5. udg. Bd. 366

Bd. 14, Grønland. Kbh: Gad.

Trøndheim, Gitte. 2010. "Kinship in Greenland – Emotions of Relatedness". *Acta Borealia* 27 (2).

Taagholt, Jørgen. 1992. "International havret - i et arktisk perspektiv". *Grønland* 40. årg., nr. 2, 1992: s. 33-52.

———. 2012. *Grønlands teknologihistorie*. 1. udgave. København: Gyldendal.

Ullerup, Jørgen. 2006. "Galathea: Eldorado under isen". *Jyllands-Posten*, 27. august 2006, par. Erhvervsmagasinet.

UN. 2007. "UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples".

http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf.

Vejrup, Kim. 2014. "Mere omsætning - mindre indtjening". *Fiskeritidende.dk*, 2014.

<http://fiskeritidende.dk/mere-omsaetning-mindre-indtjening/>.

Villaume, Poul. 2002. "EF-skepsis og grønlandsk exit". Redigeret af Olaf Olsen. *Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie*. Gyldendal og Politiken.

<http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=306618>.

Vinding, Ole. 1946. *Grønland 1945*. København: Gyldendal.

Visit Greenland. 2012. *Pioneering People - Upholding traditions, but moving forward*.

http://www.youtube.com/watch?v=ui9hVPA_yCg&feature=youtube_gdata_player.

———. 2013. "Mad i Grønland - grønlandsk gastronomi - friske arktiske råvarer". 2013.

<http://www.greenland.com/da/om-groenland/kultur-sjael/a-taste-of-greenland/>.

Wacquant, Loic J. D. 1989. "Towards a Reflexive Sociology: A Workshop with Pierre Bourdieu". *Sociological Theory* 7 (1): 26–63.

Weber, Max. 2001. *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*. 5. opl. Kbh.: Nansensgade Antikvariat.

Weyhe, Torben. 2011. "Finanskrisen og arbejdsmarkedet i Grønland". I *Nordiske mænd til omsorgsarbejde*, redigeret af Steen Baagøe Nielsen. Roskilde: VELPRO - Center for Velfærd, Profession og Hverdagsliv.

Wilken, Lisanne. 2011. *Bourdieu for begyndere*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Winther, Gorm. 1988. *Erhvervsudvikling i Grønland, en selvforvaltet fiskeindustri?* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

———. 2003. "Kapitel 7. En ny klasse i Grønland?" I *Demokrati og magt i Grønland*, redigeret af Gorm Winther, 105–32. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Økonomisk Råd. 2012. "Økonomisk råds rapport 2012 - naturressourcer som vækststrategi". <http://www.ft.dk/samling/20121/almdel/gru/bilag/17/1200394.pdf>.

———. 2013. "Grønlands Økonomi 2013".

[http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Oekonomisk%20raad/100913Oekonomisk_Raads_Rapport_2013_DK%20\(1\).pdf](http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Oekonomisk%20raad/100913Oekonomisk_Raads_Rapport_2013_DK%20(1).pdf).